VISITING NEIGHBOURS

100 Treasures of Estonia, Latvia and Lithuania

VISITING NEIGHBOURS

This book is the joint initiative of and part of the cooperation between the National Heritage Board of the Republic of Estonia, the National Heritage Board of Republic of Latvia and the Department of Cultural Heritage under the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania.

The book is inspired by the European Year of Cultural Heritage 2018, supported within the framework of a Joint Programme between the European Union and the Council of Europe "2018 European Heritage Days" and has received a grant from the State Culture Capital Foundation of Latvia.

Authors of texts: Aistė Bimbirytė-Mackevičienė, Janis Zilgalvis, Siim Raie, Triin Reidla

Translation: Kristjan Teder, Madli Kullaste, SIA SERRES, Visuomenės specialaus mokymo ir konsultavimo centras

Editing: Carolin Pihlap, Janis Zilgalvis, Nijolė Bitinienė, Reelika Niit, Rita Mikelionytė, Triin Reidla

Designer: Tuuli Aule

Printed by: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Laki 26, Tallinn, 12915

ISBN 978-9949-7293-0-2 (printed)
ISBN 978-9949-7293-1-9 (pdf)

Tallinn, 2018

VISITING NEIGHBOURS

100 Treasures of Estonia, Latvia and Lithuania

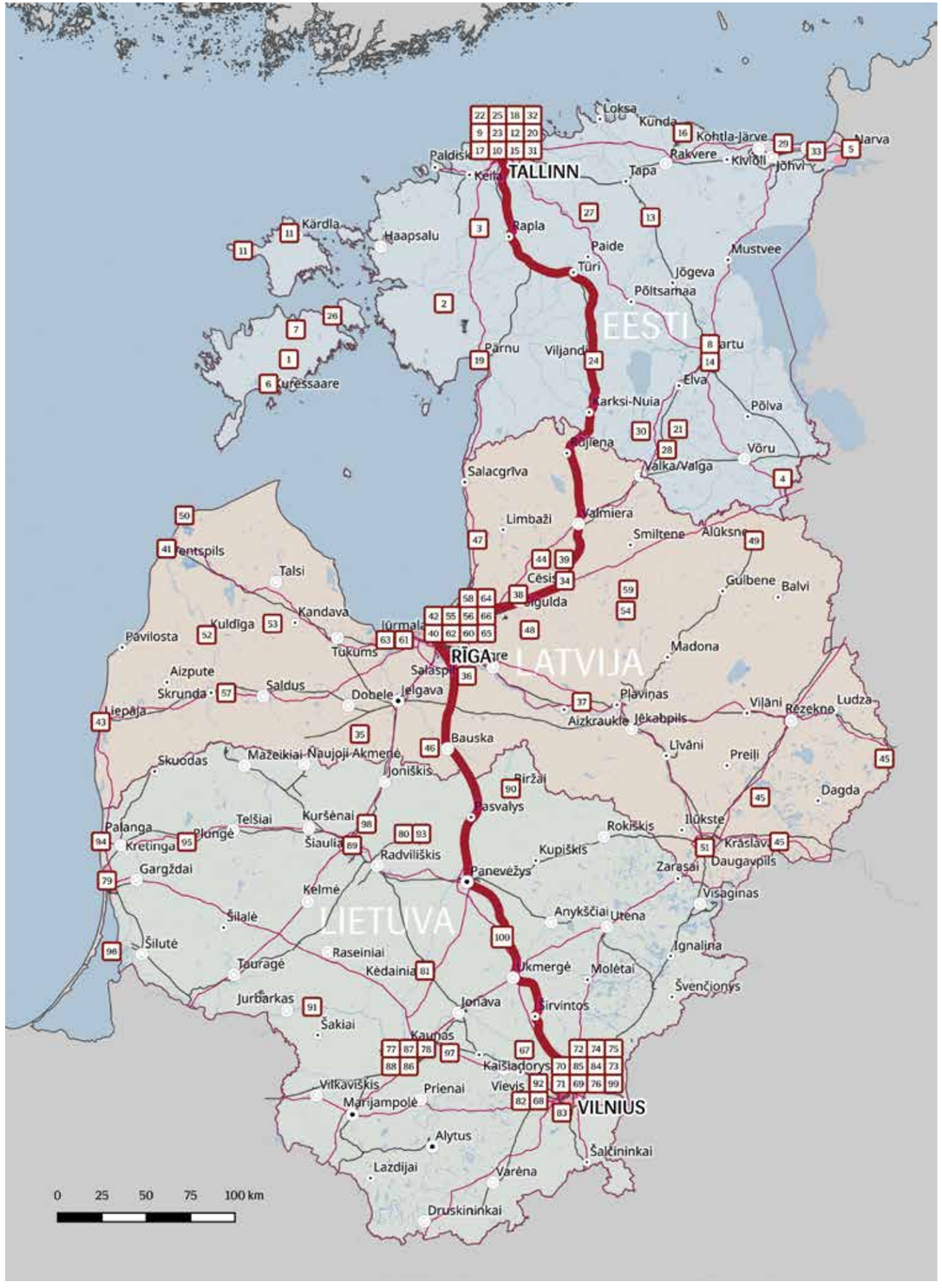
100 TREASURES OF ESTONIA, LATVIA AND LITHUANIA
EESTI, LÄTI JA LEEDU 100 AARET
IGAUNIJAS, LATVIJAS UN LIETUVAS 100 DĀRGUMI
100 ESTIJOS, LATVIJOS IR LIETUVOS KULTŪROS PAVELDO VERTYBIŲ

‘What are the differences between the three Baltic countries?’, one often asks. Are there any? ‘Yes, of-course! Many!’ we all say and tell the strangers about our languages often spicing it up with a friendly anecdote about peculiar national characteristics. Nevertheless, the shared history and the common culture as well as neighbouring nations that have influenced us through centuries all override any differences. The celebration of the European Year of Cultural Heritage in 2018 as well as the centennial jubilees of gaining independence after the 1st World War bring these similarities even more to the surface. Estonia, Latvia and Lithuania, now members of the EU and NATO, have never before been so well-integrated with the world and between themselves. Cultural exchange is at its peak and the heritage is shared. The 99+1 sites and monuments in this book are all both national treasures and witnesses to our common past, present and future. We have chosen them first and foremost to remind ourselves that we need to know each other better and that cultural heritage is a an excellent tool to do so. But also we have selected these sites for the visitors who are wandering around in our countries. These places reflect our history and our identity. Historic events that have taken place there, have made us who we are today. The book can be used as an album and as a travel guide, guiding us through time and the Baltic space. Join us on this journey!

„Millised on erinevused kolme Balti riigi vahel?” küsitakse sageli. „Kas neid üldse on?” „Jah, muidugi! Neid on palju,” ütleme tavaliselt, ja räägime näiteks oma riikide erinevatest keeltest. Sinna juurde lisame sageli mõne heatahtliku nalja kas naabrite või meie endi rahvuslikest iseärasustest. Ometi muudavad meie ühine ajalugu ja kultuur ning naaberrahvaste mõjutused need arvukad erinevused tühisteks. Euroopa kultuuripärandiaasta algatused ning juubelipidustused, millega tähistame pärast Esimest maailmasõda saavutatud iseseisvuse 100. aastapäeva, toovad need sarnasused 2018. aastal veelgi enam esile. Eesti, Läti ja Leedu, kes on praeguseks ka Euroopa Liidu ning NATO liikmed, on maailmaga ja omavahel tihedamalt seotud kui iial varem. Me jagame ka kultuuri ja pärandit vilkamalt kui iial varem. Selle raamatu kaante vahele jõudnud 99+1 vaatamisväärsust ja monumenti on nii rahvuslikud aarded kui ka meie ühise mineviku, oleviku ja tuleviku tunnistajad. Valisime need ennekõike meile endile meeldetuletuseks, et tasub üksteist paremini tundma õppida. Kultuuripärand on suurepärane tööriist, mille abil seda teha. Samuti sobivad raamatusse valitud paigad uudistamiseks külalistele, kes siinkandis ringi uitavad. Need paigad annavad aimu meie ajaloost ja identiteedist. Sündmused, mis on neis paigus toimunud, on teinud meist need, kes oleme täna. Raamatut võib kasutada kauni fotoalbumi või hoopis reisijuhina, mis näitab meile teed Baltimaade aegruumis. Tule meiega sellele rännakule!

Nereti nākas dzirdēt jautājumu: “Ar ko atšķiras trīs Baltijas valstis?”. Vai tās vispār atšķiras? “Jā, protams, turklāt ar daudz ko”, mēs visi sakām, stāstām ārzemniekiem par mūsu valodām un nobeigumā iestarpinām kādu draudzīgu joku par kaimiņu rakstura īpatnībām. Tomēr kopīgā vēsture, kultūra un kaimiņvalstis, kuras mūs ir ietekmējušas, izlīdzina visas šīs atšķirības. 2018. gadā, kad tiek atzīmēts Eiropas Kultūras mantojuma gads, kā arī Baltijas valstu simtgade kopš neatkarības iegūšanas pēc Pirmā pasaules kara, mūsu valstu līdzības ir saskatāmas skaidrāk nekā jebkad agrāk. Kā ES un NATO dalībvalstis, Igaunija, Latvija un Lietuva vēl nekad nav bijušas tik cieši integrētas gan pārējā pasaulē, gan savstarpēji. Kultūru apmaiņa patlaban ir augstākajā punktā un kultūras mantojums ir visiem pieejams. Visi šajā grāmatā aplūkotie 99+1 kultūras pieminekļi ir uzskatāmi par nacionālajiem dārgumiem un ir arī liecinieki mūsu kopīgajai pagātnei, tagadnei un nākotnei. Tos atlasījām, lai atgādinātu ne tikai sev, ka mums vajadzētu labāk iepazīt vienam otru ar kultūras mantojuma starpniecību, bet arī viesiem, kuri apceļo mūsu zemes. Šīs vietas atklāj mūsu vēsturi un identitāti. Vēsturiskie notikumi, kas tur risinājās, ir izveidojuši mūs tādus, kādi esam tagad. Šī grāmata var kalpot gan kā albums, gan kā ceļvedis. Tā izvedīs mūs cauri laikiem un Baltijai. Pievienojies šajā ceļojumā!

Dažnai klausiama „Kuo skiriasi trys Baltijos šalys?“. Ar tarp jų apskritai yra koks nors skirtumas? O mes visi atsakome „Taip, žinoma, tarp jų yra daugybė skirtumų“, papasakojame nepažįstamiesiems apie mūsų kalbas ir neretai priduriame draugišką anekdotą apie tautinį charakterį. Nepaisant to, mus sieja bendra istorija ir kultūra, bendri mus formavę ir tebeformuojantys kaimynai. Šis bendrumas yra svarbesnis už visus skirtumus. Europos kultūros paveldo metai, švenčiami ištisus 2018-uosius, taip pat nepriklausomybės atgavimo po Pirmojo pasaulinio karo šimtmečio jubiliejai dar labiau suartina visas tris tautas. Estija, Latvija ir Lietuva, būdamos ES ir NATO narėmis, kaip niekada iki šiol stipriai įsiliejusios į pasaulio ir į viena kitos gyvenimą. Kultūriniai mainai pasiekė aukštumas, trys šalys sąmoningai dalijasi bendru paveldu. Šioje knygoje pateikiamos „99+1“ vietovės ir objektai yra tiek nacionalinio lygmens turtai, tiek mūsų bendros praeities, dabarties bei ateities liudininkai. Juos pasirinkome, kad primintumėme sau ir svečiams, keliaujantiems po mūsų šalis, jog būtent per kultūros paveldą turime geriau pažinti vieni kitus. Šios vietos atspindi mūsų istoriją ir mūsų tapatybę. Jose įvykę istoriniai įvykiai padarė mus tuo, kuo esame šiandien. Knygą galima naudoti ir kaip albumą, ir kaip kelionių vadovą, vedantį mus per laiką ir Baltijos erdvę. Prisijunkite prie mūsų šioje kelionėje!

Map: Sassenhof Technologies

Four centuries before the Common Era, the Ancient Greek seafarer Pytheas described a Far North island called Ultima Thule, a mythical island at the edge of the world where barbarians showed him the place where the Sun goes to sleep. This was, in all likelihood, the Kaali Crater. The Kaali crater field on Saaremaa Island, consisting of the main crater and eight smaller ones, is Estonia's rarest natural heritage site. The Kaali Crater was formed upon a meteorite impact a few thousand years ago. A meteorite weighing 20–80 tons hit the ground at a velocity of 10–20 kilometres per second. The crater measures 110 metres across, 22 metres in depth and is surrounded by a 49-metre high mound of rock and sediments blown out by the explosion. The lake formed inside the crater, with its fluctuating water level and visually imperceptible depth, has inspired several legends. The explosive event stunned the ancient Baltic Sea peoples. Runic songs from Saaremaa tell about the sky or the island burning. The Livonian Chronicle of Henry includes a legend of Tarapita, the god of Saaremaa, who flew to the island from mainland Virumaa. Primitive iron-melting furnaces have been unearthed in the area and remains of a stone wall, built for an unknown purpose, were discovered on the edge of the crater. Religious rituals may once have been conducted there.

Neli sajandit enne meie ajaarvamise algust kirjeldas Vana-Kreeka meresõitja Pytheas kaugel põhjas maailma äärel asuvat müütilist saart – Ultima Thulet, kus barbarid näitasid talle kätte Päikese magamaheitmise koha. Suure tõenäosusega oli see Kaali kraater. Kaali meteoriidikraatrite väli Saaremaal, mis koosneb peakraatrist ja kaheksast väiksemast kraatrist, on Eesti haruldasim loodusmälestis. Kaali kraater on tekkinud meteoriidi langemisel aastatuhandeid tagasi. Maapinda tabas 20–80tonnine meteoriit, mille kiirus oli 10–20 kilomeetrit sekundis. Kraatri läbimõõt on 110 meetrit ja sügavus 22 meetrit ning kraatrit ümbritseb 49 meetri kõrgune vall, mis koosneb plahvatusel ülespaiskunud kivimeist ja setteist. Kraatrisse tekkis järv, mille kõikuv veetase ja inimsilmale hoomamatu sügavus on andnud ainest mitmetele legendidele. Plahvatuslik sündmus vapustas muistseid Läänemere äärseid rahvaid. Saaremaa regilauludes räägitakse põlevast taevast või saarest. Henriku Liivimaa kroonikas on kirja pandud legend, mille kohaselt Saaremaa jumal Tarapita olevat Saaremaale lennanud Virumaalt. Sealtkandist on leitud rauasulatuskohti ja kraatri serval kivimüüri jäänuseid, mille ehitamise põhjust ei teata. Räägitakse, et seal on läbi viidud muistseid usurituaale.

Ceturtajā gadsimtā pirms mūsu ēras seno grieķu ceļotājs Pitejs savos apcerējumos piemin, ka tālu ziemeļos atrodas *Ultima Thule* – noslēpumaina sala pašā pasaules malā, kur barbari viņam esot parādījuši vietu, kur saule iet gulēt. Ļoti iespējams, ka šī vieta bija Kāli meteorīta krāteris. Sāmsalā esošais Kāli krāteru lauks, kuru veido viens galvenais krāteris un astoņi mazāki krāteri, ir Igaunijas neparastākais dabas mantojuma objekts. Kāli krāteris ir izveidojies pirms vairākiem tūkstošiem gadu meteorīta trieciena ietekmē. 20 līdz 80 tonnas smags meteorīts ietriecās zemē ar ātrumu 10 līdz 20 km/s. Krātera diametrs ir 110 metri, tas ir 22 metrus dziļš un to ieskauj 49 metrus augsts iežu un nogulumu valnis, kas izveidojās meteorīta trieciena rezultātā. Krāterī esošais ezeriņš ar mainīgu ūdenslīmeni un vizuāli nenosakāmu dziļumu ir kalpojis par iedvesmu vairākām teikām. Meteorīta sprādziens apdullināja senos Baltijas jūras piekrastes iedzīvotājus. Senas sāmsaliešu tautasdziesmas stāsta par degošām debesīm vai degošu salu. Indriķa hronikā ir atstāstīta teika par Sāmsalas dievu Tarapitu, kurš no Virumā aizbēga uz šo salu. Krātera apkārtnē izrakumos atklātas primitīvas dzelzsrūdas kausēšanas krāsnis, savukārt krātera malā uzietas akmens sienas drupas, kuras funkcija nav zināma. Sensenos laikos šeit varēja notikt reliģiski rituāli.

IV a. pr. Kr. senovės Graikų keliautojas Pitėjas aprašė toli šiaurėje esančią Ultima Thule salą. Tai mitologinė pasaulio krašte esanti sala, kurioje barbarai parodė keliautojui Saulės nakvojimo vietą. Manoma, kad tai buvo Kalio krateris. Kalio krateris – tai devynių meteoritų kraterių laukas, esantis Saremos saloje. Jį sudaro pagrindinis krateris ir aštuoni mažesni krateriai. Tai vienas rečiausių Estijos gamtos paminklų. Kalio krateris atsirado prieš kelis tūkstantmečius nukritus meteoritui. Jis svėrė 20–80 tonų ir skriejo 10–20 m/s greičiu. Kraterio skersmuo yra 110 m, gylis – 22 m. Kraterį supa 4–9 m aukščio pylimas, kurį sudaro išmestos uolienos ir nuosėdos. Krateryje telkšo ežeras. Svyruojantis šio ežero vandens lygis ir žmogaus akiai nenuspėjamas gylis davė pradžią ne vienai legendai. Susidūrimo metu įvykęs sprogimas sudrebino senovės baltų tautas. Saremos liaudies dainose kalbama apie degantį dangų ir salą. Henriko Latvio Livonijos kronikoje užrašyta legenda byloja, kad saremiečių dievas, vadinamas Tarapita, atskrido į Saremą iš Viru apskrities. Ten rasta geležies lydyklų, o ant kraterio krašto – mūrinės sienos liekanų. Kodėl ji pastatyta – nežinoma. Spėjama, kad čia vyko senovės religiniai ritualai.

Allan Leppiksoo

Kaali kü

2 SOONTAGANA HILLFORT • SOONTAGANA MAALINN SONTAGANAS PILSKALNS • SONTAGANOS PILIS

The Soontagana Hillfort was unique due its location on a bog island. The hill on the north-western end of the island has been used as a refuge as early as the 7th–8th centuries. During the 11th century, a round barrier was built up on the hill and the fort became permanently settled. By early 13th century, the Soontagana fort had become one of the main hubs of Western Estonia. According to the Livonian Chronicle of Henry, crusaders mounted campaigns against the hillfort in the winter of 1211 and 1216. The latter involved a nine-day siege but the fort remained untaken. Archaeological excavations on the site revealed three fortification stages and remains of buildings, a multitude of adornments, weapons, tools and utensils and plenty of bones of domestic animals. Three silver scale fragments hint at active trading and evidence of craftsmanship includes blacksmithy residue as well as crucibles used for pouring bronze and silver jewellery.Two farms in the middle of the bog island were surrounded by stone walls and managed the island's fields, pastures and meadows. According to local lore, the Soontak family who lived in one of the farms until 1966 were descendants of the fort's elders 22 generations back.

Soontagana maalinn oli erandlik, sest asus keset sood paikneval soosaarel. Soosaare loodeotsa kõrgendikku kasutati juba 7. ja 8. sajandil pelgupaigana. 11. sajandil püstitati kõrgendikule ringvall ja linnus sai püsiasustuse. 13. sajandi alguseks oli Soontagana linnusest kujunenud Lääne-Eesti üks tähtsamaid keskuseid. Henriku Liivimaa kroonika andmetel korraldasid ristisõdijad 1211. ja 1216. aasta talvel linnuse vastu sõjakäigud. Viimasel korral piirati linnust üheksa päeva, aga ei suudetud seda siiski vallutada. Linnuse arheoloogilistel kaevamistel leiti kaitserajatiste kolm ehitusjärku, hoonete jäänuseid, rohkesti ehteid, relvi, töö- ja tarberiistu ning arvukalt koduloomade luid. Aktiivsele kaubitsemisele viitavad kolm hõbedakaalude katket, käsitööst annavad aimu sepatöö jäänused ning pronksist ja hõbedast ehete valamiseks kasutatud sulatustiiglid. Soosaare keskosas asusid kaks kiviaedadega piiratud talu, kelle vahel olid jagatud soosaare põllud, karja- ja heinamaad. Pärimuse järgi elas ühes talus kuni 1966. aastani 22 inimpõlve vältel linnuse vanematest pärinev Soontakide suguvõsa.

Sontaganas pilskalns bija unikāls ar to, ka atradās purvā uz salas. Salas ziemeļrietumu galā esošais paaugstinājums par patvēruma vietu izmantots jau 7.–8. gadsimtā. 11. gadsimtā pilskalnā uzcelta apļveida aizsargsiena un kopš tā laika pilskalns pastāvīgi apdzīvots. 13. gadsimta sākumā Sontaganas pils bija kļuvusi par vienu no galvenajiem Rietumigaunijas centriem. Saskaņā ar Indriķa hroniku krustneši vairākkārt centās ieņemt pilskalnu, proti, 1211. un 1216. gada ziemā. 1216. gada iebrukuma laikā ienaidnieks deviņas dienas bija aplencis pili, taču to ieņemt tam neizdevās. Pilskalnā veiktie arheoloģiskie izrakumi atklāja trīs nocietinājumu kārtas, ēku paliekas, daudzas rotas, ieročus, darbarīkus un saimniecības piederumus, kā arī daudz mājlopu kaulu atliekas. Trīs sudraba atsvariņu fragmenti liecina par rosīgu tirdzniecību, savukārt par amatniecības pastāvēšanu liecina kalves paliekas, kā arī kausēšanas formas, ko izmantoja bronzas un sudraba rotaslietu liešanai. Purva salas vidū atradās divas ar akmens krāvumiem ieskautas lauku sētas, kuras apsaimniekoja salas laukus, ganības un pļavas. Pēc vietējiem nostāstiem Sontaku ģimene, kas vienā no šīm sētām dzīvoja vēl līdz 1966. gadam, esot pirms 22 paaudzēm dzīvojušo pils vecāko pēcnācēji.

Sontaganos pilis yra išskirtinė, nes yra viduryje pelkės esančioje saloje. VII–VIII a. salos buvo prieglobsčio vieta. XI a., ant aukštumos įrengus žiedinį pylimą, pilis tapo nuolat apgyvendinta. XIII a. pr. Sontaganos pilis tapo vienu svarbiausių Vakarų Estijos centrų. Pasak Henriko Latvio Livonijos kronikos, kryžiuočiai 1211 m. ir 1216 m. žiemą vykdė specialius karo žygius prieš pilį. Paskutinį kartą pilies apsiaustis tęsėsi devynias dienas, bet jos nepavyko užkariauti.Atliekant archeologinius pilies kasinėjimus, buvo aptikti trys apsauginių statinių lygiai, pastatų likučiai, nemažai papuošalų, ginklų, darbo ir buities reikmenų bei daugybė naminių gyvūnų kaulų. Aktyvią prekybą liudija sidabro svarstyklių liekanos, amatus – kalvės liekanos, čia rasti bronzinių ir sidabrinių papuošalų liejimui naudoti tigliai. Pelkėje esančios salos viduryje buvo įsikūrusios dvi sodybos. Jas ribojo akmeninės tvoros, dalijančios salos laukus, ganyklas ir pievas. Anot liudijimų, iki 1966 m. vienoje šių sodybų gyveno iš pilies vyresniųjų kilusios 22 Soontakų šeimos kartos.

Kuresoe küla, Pärnumaa
Taavi Tamkivi / Visit Estonia

3 VARBOLA STRONGHOLD • VARBOLA JAANILINN
VARBOLAS CIETOKSNIS • VARBOLOS PILIS

The Varbola Stronghold was founded between the 11th–13th centuries. It was the largest Estonian fort at the time. Complete with its 580-metre round fortification, the stronghold covers around 5 hectares, including a 2-hectare courtyard. Sections of the limestone fortification have been preserved to the height of 9–10 metres. The fort lies atop a natural hill. Around 100,000 cubic metres of limestone was used in the fortifications, in addition to wooden defence structures. Some 90 dwelling sites in the courtyard are marked by heaps of stone, or remains of stoves. The fort may have accommodated around 1000 people – Estonian nobles with their families and cohorts. The eastern part of the courtyard served as a cemetery for the region's Estonians during the middle ages, perhaps because a chapel was founded on the site in the 1220s. The Livonian Chronicle of Henry and Russian Letopisi contain several mentions of the Varbola Stronghold from early 13th century. The fort remained unconquered throughout the Eastern Crusades. In 1212, a 15,000-strong Russian force laid siege to Varbola for a few days, before being bought off for silver by defenders of the fortress. After excavations, visitors can now observe the stronghold's heavily fortified western gateway, a 15-metre deep well and the remains of some buildings.

Varbola Jaanilinn rajati 11.–13. sajandil. See oli eestlaste võimsaim linnus. Koos 580 meetri pikkuse ringvalliga on linnuse kogupindala 5 hektarit, millest õueosa moodustab 2 hektarit. Kohati on paekividest laotud ringvall säilinud 9–10 meetri kõrgusena. Linnuse rajamisel kasutati alusena looduslikku küngast. Valli ehitamiseks kasutati umbes 100 000 kuupmeetrit paekive, millele lisandusid puidust kaitserajatised. Kivikuhelikud ehk ahjuvared linnuse õuel viitavad 90 omaaegsele elamule. Linnuses võis elada umbes 1000 inimest – eestlastest ülikute suguvõsad koos sõjalise kaaskonnaga. Linnuse õue idaosa kasutati keskajal ümbruskonna eestlaste kalmistuna, mis oletuse kohaselt võis alguse saada 1220. aasta paiku sinna rajatud kabelist. Varbola linnust on 13. sajandi algul mainitud mitmel korral Henriku Liivimaa kroonikas ja vene leetopissides. Ristisõdade päevil ei vallutatud linnust kordagi. 1212. aastal piiras Varbolat mõned päevad venelaste 15 000-meheline vägi, seejärel ostsid linnuse kaitsjad ennast hõbeda eest vabaks. Arheoloogiliste kaevamiste järgselt on külastajatele vaatamiseks avatud linnuse tugevasti kindlustatud läänepoolne väravakäik, 15 meetri sügavune kaev ja mõne hoone jäänused.

Varbolas cietoksnis celts 11.–13. gadsimtā. Tolaik tas bija lielākais cietoksnis Igaunijā. Cietoksnis aizņem gandrīz 5 hektārus lielu platību, no kuriem 2 hektārus aizņem pils pagalms, un to ieskauj 580 metru garš apļveida aizsargvalnis. Ir saglabājušies daži pat 9 līdz 10 metrus augsti kaļķakmens nocietinājumu posmi. Cietoksnis atrodas uz dabiska paugura virsmas. Papildus koka aizsargbūvēm nocietinājumu celtniecībai tikai izmantoti ap 100 000 kubikmetru kaļķakmens. Pils pagalmā ir uzietas ap 90 mājvietu palieku, par ko liecina akmeņu krāvumi vai krāšņu paliekas. Cietoksnī varēja uzturēties ap 1000 cilvēku — igauņu dižciltīgie ar savām ģimenēm un sargiem. Viduslaikos pagalma austrumu daļā bija ierīkota kapsēta novada iedzīvotājiem, iespējams, ka šeit 1220. gados tika uzcelta kapela. Varbolas cietoksnis jau no 13. gadsimta sākuma ir vairākkārt minēts gan Indriķa hronikā, gan krievu hronikās. Visā Ziemeļu krusta karu laikā cietoksnis nekad netika ieņemts. 1212. gadā Varbolas cietoksni vairākas dienas ielenca 15 000 liels krievu karaspēks, bet tā aizstāvji atpirkās ar sudrabu un krievu karaspēks atkāpās. Pēc arheoloģisko izrakumu pabeigšanas, cietokšņa apmeklētāji var aplūkot smagi nocietinātos rietumu vārtus, 15 metrus dziļo aku un dažu celtņu paliekas.

Varbolos pilis, įkurta XI–XIII a., buvo galingiausia Estijoje. Kartu su 580 m ilgio žiediniu pylimu, bendras pilies plotas yra 5 ha, iš jų – 2 ha kiemas. Kai kur išliko 9–10 m aukščio žiedinis pylimas, sukrautas iš kalkakmenio. Pilis pastatyta ant natūralios kalvos. Pylimo statybai prireikė maždaug 100 000 m³ kalkakmenio, jis buvo sustiprintas medinėmis apsauginėmis konstrukcijomis. Akmens krūvos ir krosnių liekanos leidžia manyti, kad pilyje buvo 90 būstų. Iš viso pilyje galėjo gyventi maždaug 1 000 žmonių: estų vyresnieji kartu su giminaičiais ir karine apsauga. Viduramžiais pilies kiemo rytinėje dalyje buvo apylinkės kapinės. Spėjama, kad jos atsirado dėl ten įrengtos koplyčios. XIII a. pr. Varbolos pilis buvo kelis kartus paminėta Henriko Latvio Livonijos kronikoje ir rusų metraščiuose. Kryžiaus žygių metu pilis užkariauta nebuvo. 1212 m. Varbolą buvo apsiautusi rusų kariauna, kurią sudarė 15 000 vyrų. Tvirtovės gynėjai išsipirko už sidabrą. Atlikus archeologinius kasinėjimus, lankytojams pasiekiama vakarinė pilies pusė, įtvirtinti vartai, 15 m gylio šulinys ir kai kurie pastatų likučiai.

Põlli küla, Raplamaa
Nelė Kangert

VASTSELIINA BISHOP'S CASTLE • VASTSELIINA PIISKOPILINNUS
VASTSELĪNAS BĪSKAPA PILS • VASTSELIJNA VYSKUPŲ PILIS

The Vastseliina Bishop's castle, built on a high embankment of Piusa River on the Riga-Pskov war and trade route as a border fortress of the Tartu Diocese, is among the most monumental medieval fortifications in Estonia. The castle, surrounded by the river from three sides, stands on a natural hill and its construction in 1342 was led by Burchard von Dreileiben, then master of the Livonian Order.
The oldest part is a massive rectangular donjon, with a surrounding castle dating from the last quarter of the 14th century. The spread of firearms prompted extensive reconstructions in the late 15th and early 16th century. Cannon towers were erected at the north-eastern and south-eastern corners and the walls were heightened. The castle was further fortified up to the Livonian War. It was destroyed during the Northern War in 1702. The Bishop's Castle was a renowned pilgrimage site during the middle ages. The legend has it that a miracle happened in its chapel – two white-clad figures raised a cross onto the altar where it remained standing without support. The cross became a relic and a visit to the chapel provided an indulgence for one year and 40 days. As of today, the remains of the castle include the walls of two cannon towers and parts of the southern wall, with contours of other crumbled walls perceptible in the rubble. A medieval experience centre operates at the castle and the north-eastern tower has been converted into a roofed observation tower.

Tartu piiskopkonna piirikindlusena Piusa jõe kõrgele kaldale Riiat ja Pihkvat ühendava sõja- ning kaubatee äärde rajatud Vastseliina piiskopilinnus on üks monumentaalsemaid keskaegseid kaitserajatisi Eestis. Looduslikule, kolmest küljest jõega ümbritsetud künkale rajati linnus Liivi ordu ordumeistri Burchard von Dreileibeni juhtimisel 1342. aastal. Linnuse vanim osa oli massiivne, ristkülikukujulise põhiplaaniga peatorn, 14. sajandi viimasel veerandil ehitati tornlinnuse ümber kastell. 15. sajandi lõpul ning 16. sajandi algul toimusid seoses tulirelvade levikuga ulatuslikud ümberehitustööd. Linnuse kirde- ja kagunurka rajati suurtükitornid ning linnusemüür ehitati kõrgemaks. Linnust kindlustati täiendavalt kuni Liivi sõjani. Linnus purustati 1702. aastal Põhjasõja käigus. Piiskopilinnus oli keskajal oluline palverännukoht. Legendi järgi toimus linnuse kabelis suur ime – kaks valges rüüs inimkuju tõstsid risti altarile nii, et see ilma toeta sinna seisma jäi. Rist muutus reliikviaks ning kabeli külastus andis aasta ja 40 päeva kestva indulgentsi. Tänaseks on linnusest säilinud kahe suurtükitorni müürid ning osaliselt lõunamüür, rusukihtide sees on aimatavad ka varisenud linnusemüüride kontuurid. Linnuse alal tegutseb keskaja elamuskeskus, linnuse kirdetorn on kohandatud katusega kaetud vaatetorniks.

Augstā Piuzas upes krastā pie Rīgas – Pleskavas kara un tirdzniecības ceļa uzceltā Vastselīnas bīskapa pils, kura bija Tērbatas diecēzes robežcietoksnis, ir viens no Igaunijas monumentālākajiem viduslaiku nocietinājumiem. Pils atrodas uz dabiska pakalna, kuru no trīs pusēm ieskauj upe. Tā celta 1342. gadā Livonijas ordeņa mestra Burharda fon Drailēbena vadībā. Pils vecākā daļa ir masīvs taisnstūrveida aizsargtornis un blakusesošās pils drupas, kuras saglabājušās no 14. gadsimta pēdējā ceturkšņa. Šaujamieroču straujā izplatība 15. gadsimta beigās un 16. gadsimta sākumā lika veikt vērienīgu cietokšņa pārbūvi. Ziemeļaustrumu un dienvidaustrumu stūros tika uzcelti lielgabalu torņi, kā arī tika paaugstināts pils aizsargmūris. Cietokšņa pastiprināšana turpinājās līdz Livonijas karam. Ziemeļu kara laikā, 1702. gadā, pils iznīcināta. Viduslaikos bīskapa pils bija iecienīts svētceļojumu galamērķis. Pastāv teika, ka pils kapelā esot noticis brīnums, proti, divas baltos audumos tērptas būtnes esot nolikušas baltu krustu uz altāra, kur tas turpinājis stāvēt bez atbalsta. Šis krusts kļuva par relikviju, bet par kapelas apmeklējumu ticīgajam tika atlaisti grēki uz vienu gadu un 40 dienām. Mūsdienās pilsdrupu ansambli veido divu lielgabalu torņu drupas, vairāki dienvidu aizsargmūra posmi ar gruvešos saskatāmu citu sabrukušu sienu kontūrām. Blakus pilij darbojas viduslaiku sadzīves centrs, bet ziemeļaustrumu tornis ir pārveidots par apjumtu skatu torni.

Vastselijna vyskupų pilis pastatyta ant aukšto Piusos upės kranto. Tai buvo pasienio pilis, stovinti šalia karo ir prekybos kelio, jungiančio Rygą ir Pskovą. Šią pilį galima vadinti vienu monumentaliausiu gynybiniu objektu viduramžių Estijoje. Vadovaujant Livonijos ordino magistrui Burhardui fon Dreilebėnui, pilis pastatyta 1342 m. ant natūralios kalvos, kurią iš trijų pusių supa upė. Seniausia pilies dalis – masyvus, stačiakampio formos pagrindinis bokštas. XIV a. pab. aplink pilies bokštą buvo pastatyta siena. XV a. pab. ir XVI a. pr., išplitus šaunamiesies ginklams, pilis buvo perstatyta. Šiaurės rytiniame ir pietrytiniame pilies kampuose buvo įrengti patrankų bokštai, buvo paaukštinta pilies siena. Iki Livonijos karo pilis toliau buvo tvirtinama. Pilis buvo sugriauta 1702 m., Šiaurės karo metu. Viduramžiais vyskupų pilis buvo svarbi piligrimystės vieta. Pasak legendos, pilies koplyčioje įvyko didis stebuklas – dvi baltai apsirengusios žmogaus figūros pakėlė kryžių ant altoriaus taip, kad jis liko ten stovėti be atramos. Kryžius tapo relikvija, o koplyčios aplankymas suteikdavo 40 dienų trunkančią indulgenciją. Iki šių dienų išlikę du pilies patrankų bokštų mūrai, pietinės sienos dalis. Griuvėsiuose matomi pilies sienų kontūrai. Teritorijoje veikia viduramžių pramogų centras, pilies šiaurės rytų bokšte veikia apžvalgos aikštelė.

Vastseliina piiskopilinnuse keskaja elamuskeskus. MKA arhiiv

NARVA HERMANN CASTLE, CITY FORTIFICATIONS • NARVA HERMANNI LINNUS, LINNAKINDLUSTUSED
NARVAS HERMAŅA CIETOKSNIS UN PILSĒTAS NOCIETINĀJUMI • NARVOS HERMANO TVIRTOVĖ IR MIESTO ĮTVIRTINIMAI

The Narva Hermann Castle, built by the Danes on the western shore of Narva River in the 13th century and reconstructed by the Livonian Order in the 14th century, and the surrounding bastions laid out by the Swedish in the 17th century, make up one of the most diverse fortifications in Estonia. The castle has preserved layers of all major periods of construction: a castrum-shaped Medieval convent house of the order, the extended front courtyard from early 16th century and Medieval towers converted into rondelles, a bastion from the early modern era, the mid-17th century Wrangel bastion and the bastions constructed by prominent Swedish military engineer Erik Dahlberg. The fortifications of Swedish Empire's easternmost border city were crucial for guarding the state border. A total of seven bastions with symbolic names were built: Honor, Gloria, Viktoria, Fama, Triumph, Fortuna and Spes. The mightiest is Viktoria, with a height of 16 metres and walls more than 3 metres thick. In 1863, the bastions were handed over to the City of Narva for civilian use and a city park was established upon them. The Narva Fortress suffered heavy damage during World War II. The main part of the fortress was rebuilt in the 1970s and 1980s, but restoration is still underway. The Narva City Museum operates within the fortress. Visitors can also tour restored bastion passages and casemates.

13. sajandil taanlaste poolt Narva jõe läänekaldale püstitatud ning 14. sajandil Liivi ordu poolt ümberehitatud Narva Hermanni linnus koos 17. sajandil rootslaste poolt rajatud bastionivööndiga on mitmekülgsemaid kaitserajatisi Eestis. Linnuses on säilinud kihistused kõigist olulistest ehitusperioodidest: taanlaste 13. sajandi kastellinnuse piire järgiv keskaegne ordu konvendihoone, 16. sajandi alguses laiendatud linnuse eeshoov ja rondeelideks ümber ehitatud keskaegsed tornid, varauusaegne bastion, 17. sajandi keskel rajatud Wrangeli bastion ja tuntud Rootsi sõjaväeinseneri Erik Dahlbergi ehitatud bastionid. Olles Rootsi riigi idapoolseim piirilinn, oli kaitserajatistel oluline roll riigipiiri kindlustamisel. Kokku ehitati seitse bastioni, mis said sümboolsed nimed: Honor, Gloria, Viktoria, Fama, Triumph, Fortuna ja Spes. Võimsaim neist on Viktoria, mille kõrgus on 16 meetrit ja müüri paksus üle kolme meetri. 1863. aastal anti bastionid üle Narva linnale rahuotstarbeliseks kasutamiseks ning neile rajati linnapark. Teises maailmasõjas sai Narva linnus tugevalt kannatada. Linnus taastati põhiosas 1970.–1980. aastatel, ent restaureerimistööd kestavad tänaseni. Linnuses tegutseb Narva Muuseum. Võimalik on külastada ka restaureeritud bastionikäike ja kasematte.

Viens no Igaunijas daudzveidīgākajiem nocietinājumu ansambļiem ir Narvas upes rietumu krastā 13. gadsimtā dāņu celtais cietoksnis, ko 14. gadsimtā pārbūvēja Livonijas ordenis, bet 17. gadsimtā zviedri piebūvēja blakus esošos bastionus. Cietoksnī ir saglabājušās visu nozīmīgāko celtniecības periodu liecības: kastellas tipa viduslaiku ordeņa konventa sēta, paplašinātā priekšpils no 16. gadsimta sākuma un par lielgabalu platformām pārveidotie viduslaiku torņi, bastions no jauno laiku sākuma, 17. gadsimta vidus Vrangeļa bastions un slavenā zviedru kara inženiera Ērika Dālberga celtie bastioni. Zviedrijas Impērijas austrumu robežas nocietināšana bija svarīga, lai aizsargātu valsts robežas. Pavisam tika uzcelti septiņi bastioni, kam tika doti šādi simboliski nosaukumi: *Honor*, *Gloria*, *Viktoria*, *Fama*, *Triumph*, *Fortuna* un *Spes*. Lielākais no visiem ir bastions *Viktoria* — tas ir 16 metrus augsts un tā mūri ir vairāk nekā trīs metrus biezi. 1863. gadā bastioni tika nodoti Narvas pilsētai civilam pielietojumam, un uz tiem tika izveidots pilsētas parks. Narvas cietoksnis smagi cieta Otrā pasaules kara laikā. Tā galvenā daļa pārbūvēta 1970. un 1980. gados, taču restaurācijas darbi joprojām turpinās. Cietoksnī darbojas Narvas pilsētas muzejs. Apmeklētāji var arī izstaigāt restaurētās bastionu pazemes ejas un kazemātus.

Narvos Hermano pilis pastatyta XIII a. vakariniame Narvos upės krante. XIV a. Livonijos ordinas ją perstatė. Ši pilis kartu su XVII a. švedų pastatyta bastionų juosta yra vienas iš įvairiapusių gynybinių statinių Estijoje. Pilyje yra išlikę visų esminių viduramžių statybos laikotarpių sluoksniai: XIII a. danų pilies sienos kontūrus atitinkantis viduramžių ordino konvento pastatas, XVI a. pr. priekinis pilies kiemas ir viduramžiais perstatyti apvalūs bokštai, ankstyvųjų šiuolaikinių laikų bastionas, XVII a. vid. suręstas Wrangelio bastionas ir žinomo švedų karo inžinieriaus Eriko Dahlbergo pastatyti bastionai. Apsauginiai įtvirtinimai, esantys labiausiai į rytus nutolusiame Švedijos valstybės pasienio mieste, buvo svarbus atraminis taškas, užtikrinantis valstybės sienos saugumą. Buvo pastatyti septyni bastionai, jų vardai simboliniai: Honor, Gloria, Viktoria, Fama, Triumph, Fortuna ir Spes. Galingiausias Viktoria bastionas, jo aukštis siekė šešiolika metrų, storis – virš trijų metrų. 1863 m. bastionai taikiais tikslais buvo perduoti Narvos miestui, prie jų buvo įkurtas miesto parkas. Narvos pilis stipriai nukentėjo Antrojo pasaulinio karo metu. 1970–1980 m. atstatyta pagrindinė pilies dalis, tačiau iki šiol tęsiasi restauravimo darbai. Pilyje veikia Narvos muziejus. Galima aplankyti ir restauruotus bastiono koridorius, ir tvirtovės statinius.

Peterburi maantee 2, Narva, Ida-Virumaa

Andres Toode, Julia Stankevitš/puhkaeestis.ee

6

KURESSAARE BISHOP'S CASTLE AND ITS BASTIONS, RAVELINS AND MOAT
KURESSAARE PIISKOPILINNUS NING BASTIONID, RAVELIINID JA VALLIKRAAV
KURESÄRES BĪSKAPA PILS UN TĀS BASTIONI, RAVELĪNI UN AIZSARGGRĀVIS
KURESARĖS VYSKUPŲ PILIS, BASTIONAI, RAVELINAI IR GYNYBINIS GRIOVYS

The Kuressaare Castle and its surrounding fortifications constitute one of the most unique architectural monuments in Estonia and the only largely unreconstructed medieval fortresses in the Baltics. The Bishop's Castle has been developed in three stages: a late Gothic convent house dating from the 14th century, a circular wall with cannon towers from the 15th–16th century and earthwork, bastions and ravelins from the 16th century. The elegant high-walled late Gothic convent with an enclosed courtyard was the residence of the Saare-Lääne diocese up to the Livonian War. The well-preserved arched ceremonial hall includes the 16th-century sculptured altarpiece "Coronation of Mary". This rare piece of Gothic carved-wood art is also a fine example of woodcraft. In 1559, the castle was sold to the Danes. During this period, the medieval stronghold was upgraded into a fortress with earthwork fortifications. The fortress assumed its current form during the Swedish reign, after reconstruction works under the supervision of Erik Dahlberg in the 17th century. Having been removed from the list of fortifications in 1834, the castle was sold to the Saaremaa Knighthood and lost its defence function. The castle and surrounding fortifications have been restored several times. Today, the well-maintained castle together with the moat and bastions provides a magnificent view back in time. The Saaremaa Museum operates in the castle.

Kuressaare linnus koos ümbritsevate kaitserajatistega on Eesti üks ainulaadsemaid arhitektuurimälestisi ja Balti riikide ainus oluliste ümberehitusteta säilinud kindlusehitis. Piiskopilinnus on kujunenud kolmes etapis: 14. sajandil ehitati hilisgooti stiilis konvendihoone, 15.–16. sajandil ringmüür ja suurtükitornid ning 16. sajandil muldvallid, bastionid ja raveliinid. Suletud sisehooviga kõrgete müüridega elegantne hilisgooti konvendihoone oli Saare-Lääne piiskopkonna residents kuni Liivi sõjani. Säilinud on pidulik võlvitud saal, kus asub 16. sajandist pärit reljeefne altarimaal „Maarja kroonimine". See haruldane gooti nikerduskunsti teos on ka näide oskuslikust puutööst. 1559. aastal müüdi linnus taanlastele. Sel perioodil sai keskaegsest linnusest muldkindlustustega ümbritsetud kindlus. Tänase väljanägemise sai kindlus 17. sajandil Rootsi võimu ajal Erik Dahlbergi juhtimisel toimunud ümberehituste tulemusel. 1834. aastal, seoses kindlustuste nimekirjast kustutamisega, müüdi linnus Saaremaa rüütelkonnale ning sellega lõppes ka linnuse kaitsefunktsioon. Linnust ja kaitserajatisi on mitmeid kordi restaureeritud. Tänapäeval moodustab hooldatud kindlus koos vallikraavi ja bastionidega suursuguse ning ajas tagasi viiva vaatepildi. Linnuses tegutseb Saaremaa Muuseum.

Kuresāres pils un tās nocietinājumi veido vienu no Igaunijas unikālākajiem arhitektūras pieminekļiem, turklāt tā ir vienīgais būtiski nepārbūvētais viduslaiku cietoksnis Baltijas valstīs. Bīskapa pils celtniecību var iedalīt trīs posmos: vēlīnā gotikas laikmeta stilā celtā konventa sēta 14. gadsimtā, perimetra aizsargvalnis 15. un 16. gadsimtā un no zemes veidotie nocietinājumi – bastioni un ravelīni – 16. gadsimtā. Elegantā vēlīnā gotikas stilā celtā konventa pils ar augstajām sienām un slēgtu iekšpagalmu bija Sāmsalas-Vīkas diecēzes rezidence līdz Livonijas karam. Labi saglabātajā un velvēm greznotajā svinību zālē atrodas 16. gadsimtā veidotais altāra kokgriezums "Marijas kronēšana". Šis retais gotiskā stila kokgriezuma meistardarbs ir arī izcils koktēlniecības paraugs. 1559. gadā pils tika pārdota dāņiem. Šajā laikā, pateicoties vaļņu un bastionu izbūvei, viduslaiku pils tika pārveidota par cietoksni. Patreizējo izskatu cietoksnis ieguva zviedru valdīšanas laikā, pēc pārbūves darbiem 17. gadsimtā, ko vadīja Ēriks Dālbergs. Pēc tam, kad 1834. gadā pils tika izņemta no nocietinājumu saraksta, tā tika pārdota Sāmsalas bruņniecībai un zaudēja savu aizsardzības funkciju. Pils un tās nocietinājumi ir vairākkārt restaurēti. Mūsdienās labi uzturētā pils ar aizsarggrāvi un bastioniem sniedz pārsteidzošu ieskatu pagātnē. Pils telpās darbojas Sāmsalas muzejs.

Kuresarės pilis, kartu ir ją juosiantys įtvirtinimai, yra vienas unikaliausių Estijos architektūros paminklų. Ši pilis yra vienintelė tvirtovė, išlikusi Baltijos valstybėse, kuri nebuvo iš esmės perstatyta. Vyskupų pilis formavosi trimis etapais: XIV a. pastatytas vėlyvojo gotikos stiliaus kovento pastatas, XV–XVI a. apjuosta siena, XVI a. supilti pylimai, pastatyti bastionai ir ravelinai. Elegantiškame vėlyvosios gotikos konvento pastate su aukštomis sienomis ir uždaru vidaus kiemu iki Livonijos karo buvo įsikūrusi Saare-Lääne vyskupijos rezidencija. Yra išlikusi šventinė salė su skliautais, kur saugomas reljefinis altoriaus paveikslas „Marijos karūnavimas". Tai retas Estijoje išlikęs gotikos kūrinys. 1559 m. pilis buvo parduota danams. Tuo metu iš viduramžių pilies ji tapo žemės įtvirtinimais apsupta tvirtove. Šiandieninę išvaizdą tvirtovė įgijo XVII a., Švedijos valdymo laikais, Eriko Dahlbergo vadovaujamų perstatymų metu. 1834 m., pilį išbraukus iš tvirtovių sąrašo, ji buvo parduota Saremos riterių rūmams – baigėsi pilies gynybinis vaidmuo. Pilis ir gynybiniai įtvirtinimai buvo ne kartą restauruoti. Šiandien prižiūrėta tvirtovė kartu su grioviu ir bastionais sukuria didingą, į praeitį nukeliantį vaizdą. Pilyje veikia Saremos muziejus.

Wikimedia commons, Saaremaa muuseum/puhkaeestis.ee

7 KARJA CHURCH • KARJA KIRIK
KARJAS BAZNĪCA • KARJA BAŽNYČIA

The Karja St. Catherine's Church, built in the last quarter of the 13th century, is the sculpture-richest Gothic rural church in the Baltics. Its portals, imposts and keystones are adorned with masterfully sculpted High Gothic ornaments. The most pompous element is the chancel arch, framed by sculpture groups beneath pinnacles. A sculpture group on the north side of the chancel arch depicts St. Catherine of Alexandria with her legendary companions, with another group of St. Nicholas with his entourage on the southern side. Magical signs surround the keystone of the arches above the choir and the arch-ribs are lined with stars. The magical signs painted in the ceiling are symbolically designed to ward off evil. A triskelion south of the keystone is an ancient symbol of the movement of time, but also an epitome of the Sun as well as the sign of Viking god Odin and, in Christianity, the Holy Trinity concept. In Paganism, the triskele motif was supposed to ward off evil. Another magical Pagan sign, the pentagram, was to keep away evil spirits. Besides the pentagram, the ceiling is painted with a plexus of 13 small squares, consisting of a large square and two crossed rectangles. In Medieval times, the large square was used to signify the World, and the crossed rectangles form a symbolic Greek cross.

13. sajandi viimasel veerandil rajatud Karja Katariina kirik on skulptuuririkkaim gooti stiilis maakirik Balti riikides. Portaalid, võlvitoed ja päiskivid on kaunistatud meisterliku kõrggooti vormides raiddekooriga. Eriti pidulikuna mõjub võidukaar, mida raamivad skulptuurigrupid baldahhiintornikeste all. Võidukaare põhjaküljel on Aleksandria Katariinat ja teisi legenditegelasi kujutav skulptuurigrupp, lõunaküljel Püha Nikolaus kaaskonnaga. Kooriruumi võlvidel on näha päiskivi ümbritsevaid maagilisi märke, võlviroideid ääristab tähemotiiv. Lakke maalitud maagilised märgid kannavad kurja eemale peletamise sümboolset tähendust. Päiskivist lõunas paiknev kolmjalg on aja liikumise muistne sümbol, samuti päikese võrdkuju ning viikingite jumala Odini märk, ristiusus kolmainsuse õpetuse tähistaja. Paganlik märk – säärkurat, pidi aitama tõrjuda kurja. Maagiline paganlik märk on ka pentagramm – pahade vaimude peletaja. Lisaks pentagrammile on lakke maalitud 13 väikesest ruudust koosnev põiming, mis moodustub ühest suurest ruudust ja kahest risti asetatud ristkülikust. Suur ruut oli keskajal maailma sümbol ning kaks risti asetatud ristkülikut moodustavad sümboolse Kreeka risti kujutise.

13. gadsimta beigās celtā Karjas Sv. Katrīnas baznīca ir skulptūrām bagātākā gotikas stila lauku baznīca Baltijas valstīs. Tās portāli, imposti un noslēgakmeņi ir rotāti ar meistarīgi veidotiem dižgotikas ornamentiem. Viskrāšņākais elements ir altārtelpas velve, ko ieskauj skulptūru grupas zem belvederiem. Skulptūru grupa, kas atrodas altārtelpas velves ziemeļu malā, attēlo Svēto Katrīnu no Aleksandrijas un viņas leģendāros pavadoņus, savukārt dienvidu malā ir redzama skulptūru grupa ar Svēto Nikolaju un viņa pavadoņiem. Velvju noslēgakmeni virs kora ieskauj noslēpumainas zīmes, bet velvju ribas rotā zvaigznes. Uz griestiem uzkrāsotās noslēpumainās zīmes ir simboliski izvietotas, lai atbaidītu ļaunumu. Uz dienvidiem no noslēgakmens redzamais triskelions ir sens apzīmējums, kas simbolizē laika gaitu, bet vienlaikus tas atveido arī sauli, kā arī ir vikingu dieva Odina zīme, savukārt kristietībā tas pauž Svētās Trīsvienības ideju. Pagānismā trīs savienoto kāju zīme palīdzēja atvairīt ļaunumu. Pentagramma ir vēl viena pagānu burvju zīme, kuras uzdevums bija aizgaiņāt ļaunos garus. Blakus pentagrammai uz griestiem ir uzgleznots režģis, kas veido 13 kvadrātiņus, kuru veido viens liels kvadrāts un divi sakrustoti taisnstūri. Viduslaikos lielais kvadrāts apzīmēja pasauli, bet sakrustotie taisnstūri veido simbolisku grieķu krustu.

Karja šv. Katerinos bažnyčia pastatyta XIII a. pab. Tai gotikos stiliaus kaimo bažnyčia, turinti daugiausia skulptūrų Baltijos šalyse. Architektūrinės konstrukcijos, skliautų atramos ir centriniai skliautų akmenys papuošti meistriškai iškaltais gotikiniais ornamentais. Ypač šventiškai atrodo arka, kurią įrėmina skulptūrų grupės, esančios po architektūrine keturių, viršuje sujungtų kolonų konstrukcija. Skulptūros, esančios šiaurinėje arkos pusėje, vaizduoja šv. Kotryną Aleksandrietę ir kitus legendos veikėjus. Pietinėje dalyje – Šventasis Mikalojus su parapijiečiais. Choro patalpos skliautuose matomi magiški ženklai, jie supa pagrindinį akmenį, skliautus įrėmina žvaigždžių motyvas. Ant lubų nutapyti magiški ženklai, turintys blogųjų jėgų atbaidymo simbolinę reikšmę. Nuo pagrindinio akmens į pietus esantis triskelionas yra senovės laiko tėkmės simbolis, taip pat tai saulės simbolis ir vikingų dievo Odino ženklas, krikščionybėje simbolizuojantis trejybę. Groteskiškas velnias – pagoniškas ženklas, turėjęs atbaidyti blogį. Pentagrama taip pat yra magiškas pagoniškas simbolis, atbaidantis piktąsias dvasias. Be pentagramos ant lubų yra nutapyta iš trylikos mažų kvadratų susidedanti pynė, ją sudaro vienas didelis kvadratas ir du sukryžiuoti stačiakampiai. Didelis kvadratas viduramžiais simbolizavo pasaulį, o du sukryžiuoti stačiakampiai – simboliškas graikų kryžiaus atvaizdas.

Linnaka kiila, Saaremaa
Silja Konsa, Mart Viljus

TARTU ST. JOHN'S CHURCH • TARTU JAANI KIRIK
TARTU SV. JĀŅA BAZNĪCA • TARTU ŠV. JONO BAŽNYČIA

The 14th-century Gothic St. John's Church in Tartu is among the few remaining medieval brick churches in Estonia. It is renowned in Europe for its unique and distinctive terracotta sculptures. The first written mention of the church dates from 1323, but the current building is probably somewhat newer. There was no single blueprint for the building and its construction took place in stages, as designs were adapted to needs over time. The church was damaged in 1708 during the Great Northern War and underwent several repairs in the 19th century. In 1944, it burned and was left in ruins for the next 50 years. Reconstruction works commenced in 1989 and went on until 2005. An observation deck in the church tower offers picturesque views over Tartu. St. John's Church is adorned with unique terracotta sculptures. Each hand-made statuette is distinctive – probably depicting citizens of Tartu of the time, or commemorating plague victims. The sculptures are assumed to be some 700 years old and about a half of them, or 1000, have been preserved. Among the most notable are a frieze with half-figures above the chancel arch, and a life-size crucifixion group. Another outstanding group is on the fronton with 15 niched figures above the main entrance: Christ in the middle, surrounded by Mary, John the Baptist and the 12 apostles.

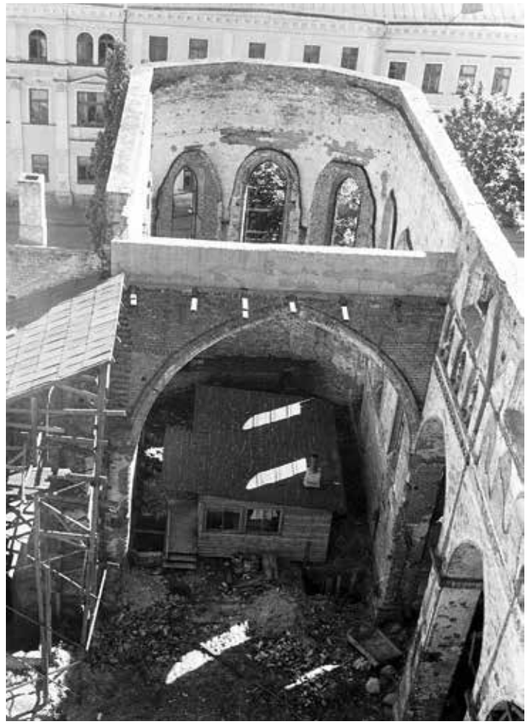
14. sajandist pärinev gooti stiilis Tartu Jaani kirik on üks väheseid säilinud keskaegseid telliskirikuid Eestis. Kirik on tuntud kogu Euroopas ainulaadsete ja omanäoliste terrakotaskulptuuride poolest. Kirjalikes allikates mainitakse kirikut 1323. aastal, kuid arvatavasti on tänaseni säilinud kirik hilisem. Hoone ei valminud ühe kindla kava järgi, vaid ehitustöid tehti etappidena ning ehitusplaane kohandati jooksvalt vastavalt vajadusele. Kirik sai kannatada 1708. aastal Põhjasõja käigus, 19. sajandil läbis mitmeid remonte. 1944. aastal kirik põles ning jäi ligi 50 aastaks varemetena seisma. Kiriku ennistustöödega alustati 1989. aastal ning need jõudsid lõpule alles 2005. aastal. Kirikutornis asub vaateplatvorm, millelt saab nautida vaadet Tartu linnale. Kirikut kaunistavad ainulaadsed terrakotaskulptuurid. Iga käsitsi vormitud skulptuur on eriilmeline – arvatavasti kujutatakse omaaegseid Tartu linna kodanikke või mälestatakse katku surnud inimesi. Tänaseni on skulptuuridest säilinud umbes pooled (1000 skulptuuri), nende arvatav vanus on ligi 700 aastat. Erilisemad neist on võidukaare kohal asuv poolfiguuride friis ning elusuurune krutsifiksigrupp. Lisaks moodustab eripärase grupi õues peaukse kohal olev ehisviil, mille niššides paikneb 15 figuuri – kesksel kohal Kristus, keda ümbritsevad eestpalujad Maarja ja Ristija Johannes ning 12 apostlit.

Tartu 14. gadsimta gotikas stilā celtā Sv. Jāņa baznīca ir viena no retajām līdz mūsdienām saglabātajām viduslaiku ķieģeļu baznīcām Igaunijā. Eiropā tā ir zināma ar savām unikālajām terakotas skulptūrām. Rakstu avotos baznīca pirmoreiz minēta 1323. gadā, taču esošā celtne, iespējams, ir nedaudz jaunāka. Ēkai nebija viena konkrēta būvprojekta, un celtniecība notika vairākos posmos, tādēļ ēkas dizains ar laiku tika pielāgots vajadzībām. Baznīca tika bojāta 1708. gadā Lielā Ziemeļu kara laikā un 19. gadsimtā tā tika vairākkārt remontēta. 1944. gadā tajā notika ugunsgrēks un nākamos 50 gadus tā bija atstāta iznīcībai. Dievnama atjaunošanas darbi sākās 1989. gadā un turpinājās līdz 2005. gadam. No baznīcas torņa skatu laukuma paveras brīnišķīgs skats uz Tartu. Sv. Jāņa baznīca ir rotāta ar unikālām terakotas skulptūrām. Katra ar rokām darinātā statuja ir atšķirīga — iespējams tās attēlo tā laika Tartu iedzīvotājus, vai arī tās veidotas par piemiņu mēra upuriem. Pieņemts uzskatīt, ka skulptūras varētu būt gandrīz 700 gadus vecas, un ka līdz mūsdienām ir saglabājusies aptuveni puse no tām jeb 1000 statujas. Pie ievērojamākajām statujām jāmin frīze ar krūšutēliem virs altārtelpas velves, kā arī pilna auguma skulptūru grupa, kas attēlo krustā sišanu. Vēl viena ievērojama 15 skulptūru grupa ir izvietota uz frontona virs galvenās ieejas un tajā ir attēloti: Jēzus vidū un viņam blakus Marija, Jānis Kristītājs un 12 mācekļi.

XIV a. gotikos stiliaus Tartu šv. Jono bažnyčia dėl savo unikalių ir išskirtinių natūralaus molio skulptūrų žymi visoje Europoje. Tai viena iš nedaugelio išlikusių viduramžių plytinių bažnyčių Estijoje. Rašytiniuose šaltiniuose bažnyčia paminėta 1323 m. Iki šių dienų išlikusi bažnyčia greičiausiai yra vėlesnio amžiaus. Pastatas neturėjo vieningo plano: statybos darbai buvo vykdomi etapais, o statybos planai pritaikomi pagal poreikius. Bažnyčia nukentėjo Šiaurės karo metu 1708 m. XIX a. buvo daug kartų remontuojama. 1944 m. bažnyčia degė, likę jos griuvėsiai 50 metų buvo neuždengti. 1989 m. buvo pradėti bažnyčios atkūrimo darbai, kurie buvo baigti tik 2005 m. Bažnyčios bokšte yra apžvalgos aikštelė, iš kurios galima grožėtis Tartu miestu. Bažnyčią puošia unikalios terakotos skulptūros. Kiekviena skulptūra suformuota rankomis ir yra savita. Skulptūrose tikriausiai pavaizduoti Tartu miesto piliečiai arba prisimenami nuo maro mirę žmonės. Iki šių dienų išliko maždaug pusė (tūkstantis) skulptūrų, spėjama, kad joms maždaug 700 metų. Iš jų galima išskirti virš arkos esančią pusfigūrių dekoratyvinę juostą su realaus dydžio Nukryžiuotuoju. Ypatingą grupę sudaro virš pagrindinių durų esantis trikampis, architektūros dekoratyvinis elementas. Jo nišose yra 15 figūrų, centrinę Kristaus figūrą supa šventieji Marija, Jonas Krikštytojas ir 12 apaštalų.

Jaani 5, Tartu, Tartumaa
Peeter Säre, Kaarel Truu, MKA arhiiv

9 TALLINN DOME CHURCH • TALLINNA TOOMKIRIK
TALLINAS DOMA BAZNĪCA • TALINO ŠVČ. MERGELĖS MARIJOS KATEDRA

The Medieval Tallinn Dome Church built on Toompea hill in the early 13th century and dedicated to Holy Virgin Mary is among Estonia's most captivating historical landmarks. Construction of the church likely began in the 1230s. During 1430–1460, the church building was converted into a three-nave basilica. The church and most other buildings on Toompea suffered heavy damage in a fire in 1684 when a majority of the church's sculpted ornaments and fitments were destroyed, as was its Gothic spire. After the fire, the church was refurbished. A new pulpit (1686) and altar (1694–1696) were crafted by master woodcarver Christian Ackermann on the orders of King Carl XI of Sweden. A baroque spire was constructed in late 1770s. The organ, built in 1878, is still in working order. The church is also notable for gravestones and sarcophagi dating from the 13th–18th centuries. Burials include a number of significant historical figures, including Swedish general and Governor of Livonia Pontus de la Gardie with his wife, and Admiral Adam Johann von Krusenstern, the renowned explorer. The special pride of the Dome Church is a rich collection of coats of arms: epitaphs of local aristocrats from the 17th–20th centuries. The more than one hundred coats of arms provide a thorough overview of noble families established in Estonia who were members of the Dome Church congregation. The coats of arms in the Dome Church were restored during 1993–2013 and are now displayed on its walls.

Toompeale 13. sajandi alguses rajatud Püha Neitsi Maarjale pühendatud keskaegne Tallinna Toomkirik on üks Eesti paeluvamaid ajaloolisi vaatamisväärsusi. Kirikut hakati ehitama tõenäoliselt 1230. aastatel. Aastatel 1430–1460 ehitati kirikuhoone ümber kolmelööviliseks basiilikaks. Kirik ja suur osa Toompea hoonestusest sai tõsiselt kannatada 1684. aasta tulekahjus, hävis suur osa kiriku raiddetailidest ja sisustusest ning gooti stiilis tornikiiver. Tulekahju järel sai kirik uue sisustuse. Kiriku kantsli (1686) ja altari (1694–1696) valmistas toonase Rootsi kuninga Karl XI tellimusel meisterlik puunikerdaja Christian Ackermann. 1770. aastate lõpus ehitati kirikule barokkstiilis torn. Tänapäevani säilinud orel on ehitatud 1878. aastal. Kirik on eriline ka 13.–18. sajandist pärinevate hauaplaatide ning sarkofaagide poolest. Sinna on maetud paljud ajaloolise tähtsusega isikud, teiste hulgas Rootsi väejuht ja Liivimaa kuberner Pontus de la Gardie ning tema abikaasa, maadeuurija admiral Adam Johann von Krusenstern. Toomkiriku eriliseks uhkuseks on 17.–20. sajandist pärinev rikkalik aadlike vappepitaafide kogu. Üle saja säilinud vappepitaafi annavad hea ülevaate Toomkiriku hingekirjas olnud ja Eestis tegutsenud aadlisuguvõsadest. Toomkiriku vappepitaafide restaureerimistööd toimusid aastatel 1993–2013, misjärel need on eksponeeritud kiriku seintel.

Viduslaiku Tallinas Doma baznīca, kas 13. gadsimta sākumā tika uzcelta Tompea (Doma) kalnā un ir veltīta Svētajai Jaunavai Marijai, ir viens no valdzinošākajiem vēstures pieminekļiem Igaunijā. Dievnama celtniecība visticamāk sākta 13. gs. 30. gados. Laikposmā no 1430. līdz 1460. gadam tas tika pārveidots par trīs jomu baziliku. Baznīca un citas Tompea kalnā esošās celtnes smagi cieta 1684. gada ugunsgrēkā, kad lielākā daļa baznīcas dekoratīvo elementu, tostarp tās gotiskais tornis aizgāja bojā. Pēc ugunsgrēka baznīca tika atjaunota. Pēc Zviedrijas karaļa Kārļa XI rīkojuma cienījamais kokgriezējs Kristiāns Ekermans izveidoja baznīcai jaunu kanceli (1686.) un altāri (1694.–1696.). 18. gs. 70. gadu pašās beigās tika uzcelts baroka tornis. 1878. gadā izgatavotās ērģeles joprojām ir darba kārtībā. Baznīca ir pazīstama arī ar tās kapakmeņiem un sarkofāgiem no 13.–18. gadsimta. Šeit ir apglabātas vairākas ievērojamas vēsturiskas personas, piemēram, Zviedrijas ģenerālis un Livonijas gubernators Pontuss de la Gardī ar kundzi un slavenais ceļotājs admirālis Ādams Johans Krūzenšterns. Doma baznīca īpaši lepojas ar tās bagāto ģerboņu kolekciju — vietējo dižciltīgo epitāfijām no 17. līdz 20. gadsimtam. Vairāk nekā simts dzimtu ģerboņu sniedz visaptverošu pārskatu par Igaunijas dižciltīgajām ģimenēm, kuras piederēja Tallinas Doma baznīcas draudzei. Doma baznīcas ģerboņi restaurēti laikposmā no 1993. līdz 2013. gadam un tagad tie apskatāmi pie dievnama sienām.

Ant Tompėjos (est. *Toompea*) kalvos XIII a. pastatyta Švenčiausiajai Mergelei Marijai pašvęsta Talino Švč. Mergelės Marijos katedra. Ši katedra yra viena labiausiai įsimintinų Estijos istorinių lankytinų vietų. Manoma, kad bažnyčia pradėta statyti 1230 m. 1430–1460 m. bažnyčios pastatas buvo paverstas trijų navų bazilika. Bažnyčia ir didelė dalis Tompėjos pastatų nukentėjo per 1684 m. gaisrą. Buvo sunaikinta didžioji dalis bažnyčios reljefinių detalių, vidaus interjeras ir gotikos stiliaus bokšto šalmas. Po gaisro sukurtas naujas bažnyčios interjeras. Bažnyčios kanceliarija (1686 m.) ir altorius (1694–1696 m.) buvo pagaminti to meto meistriško medžio drožėjo Christiano Ackermanno, Švedijos karaliaus Karlo XI užsakymu. 1770 m. pabaigoje pastatytas baroko stiliaus bokštas. Iki šių dienų išlikę 1878 m. pastatyti vargonai. Bažnyčia išsiskiria XIII–XVIII a. antkapiais ir sarkofagais. Ten palaidota daug istorinių asmenybių, tarp jų – Švedijos karvedys ir Livonijos gubernatorius Pontusas de la Gardie su savo sutuoktine bei keliautojas Adamas Johannas von Krusensternas. Ypatingas Katedros pasididžiavimas – gausi XVII–XX a. bajorų herbų ir epitafijų, kurių išlikę daugiau nei šimtas, kolekcija. Čia gausu informacijos apie Estijoje gyvenusias ir Šv. Mergelės Marijos katedros kongregacijoje dalyvavusias bajorų šeimas. Švč. Mergelės Marijos katedros herbų ir epitafijų restauravimo darbai vyko 1993–2013 m., po restauracijos kolekcija eksponuojama ant bažnyčios sienų.

Toom-Kooli 6, Tallinn, Harjumaa

Visit Estonia/Flickr, Peeter Säre

10 TALLINN TOWN HALL • TALLINNA RAEKODA TALLINAS RĀTSNAMS • TALINO ROTUŠĖ

Raekoja plats 1, Tallinn, Harjumaa

The Tallinn Town Hall is the oldest and only intact Gothic town hall in the Baltics and Northern Europe. After the King of Denmark granted Tallinn town rights under the Lübeck law in 1248, a town council was put in place. The history of the Town Hall stretches to the 13th century, but its current shape was formed by works in 1402–1404. A late Renaissance spire was constructed in the 16th century and topped with the Old Thomas weather vane. The building has undergone several renovations and some minor reconstructions. Rare 14th century Gothic benches have been preserved in the Council Hall, with carved backrests depicting scenes of Tristan and Isolde and Simson fighting the lion, while the walls are adorned with biblical lunette paintings. The arched ceilings of the Citizens' Hall are decorated with a tri-color herringbone ornament and the walls are lined with tapestries from 1547, telling allegoric stories. The Town Hall building has some fascinating metal ornaments, including dragonhead rainwater spouts. The building accommodated city government offices until the 1970s. Today, it is a museum and concert venue but occasionally still serves the city's ceremonial functions as well.

Tallinna Raekoda on Põhja- ja Baltimaade vanim ning ainus tänini säilinud gooti stiilis raekoda. 1248. aastal andis Taani kuningas Tallinnale Lübecki linnaõiguse, mille alusel asus linna juhtima raad. Raekoja ehituslugu ulatub 13. sajandisse, tänaseni säilinud välise kuju sai see aastatel 1402–1404 toimunud ehitustööde käigus. 16. sajandil ehitati hilisrenessanss-stiilis tornikiiver, torni tippu paigutati Vana Toomase kujuga tuulelipp. Hoonet on mitu korda restaureeritud ja vähesel määral ümber ehitatud. Raekoja raesaalis on säilinud 14. sajandist pärit haruldased gooti stiilis pingid, mille leeninikerdustel kujutatakse Tristani ja Isolde ning Simsoni lõvivõitluse lugusid, saali seinu kaunistavad piibliteemalised lünettmaalid. Kodanikesaali võlvitud laed on kaunistatud kolmevärvilise kalasabamustrilise maalinguga, seintel asuvad allegooriliste lugudega piltvaibad aastast 1547. Raekoja hoonel leidub huvitavaid metallist ehisdetaile, näiteks draakonipeakujulised veesülitid. Linnavõimu tööruumidena kasutati raekoda kuni 1970. aastani. Tänapäeval on hoones muuseum ja kontserdipaik ning endiselt on säilinud ka linna esindushoone funktsioon.

Tallinas rātsnams ir vecākais un vienīgais nepārbūvētais gotikas stilā celtais rātsnams ne tikai Baltijas valstīs, bet arī visā Ziemeļeiropā. Pēc tam, kad Dānijas karalis 1248. gadā piešķīra Tallinai pilsētas tiesības saskaņā ar Lībekas tiesībām, tika izveidota pilsētas rāte. Rātsnama vēsture aizsākas 13. gadsimtā, taču ēkas pašreizējais veidols radies 1402.–1404. gada darbu rezultātā. 16. gadsimtā rātsnamam uzcelts tornis vēlīnās renesanses stilā, kura smailē piestiprināts vējrādis — Vecais Tomass. Ēka vairākkārt remontēta un tai veikti nelieli pārbūves darbi. Rātes sēžu zālē saglabājušies reti 14. gadsimta gotiskā stila soli ar grebtiem roku balstiem, kuros attēlotas ainas no stāsta "Tristans un Izolde", kā arī fragments no Bībeles, kur Simsons cīnās ar lauvu, savukārt sienas ir greznotas ar timpānu gleznojumiem, kuros atspoguļoti Bībeles notikumi. Pilsoņu zāles velvju ribas ir rotātas ar trīskrāsu skujiņveida rakstiem, bet sienas apšūtas ar gobelēniem, kuri saglabājušies no 1547. gada un kuros attēloti alegoriski stāsti. Rātsnams lepojas arī ar skaistiem metāla dekoriem, tostarp ūdens notekām, kas veidotas kā pūķa galva. Pilsētas pārvaldes biroji ēkā atradās līdz 1970. gadam. Mūsdienās Rātsnamā iekārtots muzejs, kas kalpo arī kā koncertu norises vieta, bet nereti tajā joprojām notiek svinīgi pilsētas pasākumi.

Talino miesto rotušė yra seniausia ir vienintelė iki šių dienų išlikusi gotikos stiliaus rotušė Baltijos šalyse ir Šiaurėje Europoje. 1248 m. Danijos karalius Talinui davė Liubeko miesto teises. Miestą pradėjo valdyti liaudies susirinkimas. Nors rotušės statybos istorija siekia XIII a., 1402–1404 m. vykusių statybos darbų metu pastatas įgavo iki šių dienų išlikusią išvaizdą. XVI a. buvo pastatytas vėlyvojo renesanso stiliaus bokšto šalmas, bokšto viršūnėje buvo įrengta vėtrungė su Senojo Tomo (est. *Vana Toomas)* figūra. Pastatas buvo kelis kartus restauruotas ir šiek tiek perstatytas. Rotušės ceremonijų salėje išlikę reti XIV a. gotikos stiliaus suolai, kurių atlošų drožiniuose vaizduojamos Tristano ir Izoldos bei Samsono kovos su liūtais istorijos, salės sienas puošia biblinių temų pusmėnulio formos paveikslai. Piliečių salės lubų skliautai išpuošti trijų spalvų eglutės rašto tapyba, ant sienų pakabinti 1547 m. menantys kilimai-paveikslai su simbolinėmis istorijomis. Ant Rotušės pastato yra įdomių metalinių puošybinių elementų, tokių kaip drakono galvos. Iki 1970 m. rotušėje buvo įsikūrusi miesto valdžia. Šiandien pastate veikia muziejus ir koncertų salė. Pastatas atlieka istorinę miesto reprezentavimo funkciją.

Visit Estonia/Flickr

KÕPU LIGHTHOUSE AND THE HIIUMAA HILL OF CROSSES • KÕPU TULETORN JA RISTIMÄGI
KEPU BĀKA UN HĪJUMĀ KRUSTU KALNS • KÕPU ŠVYTURYS IR HYJUMA KRYŽIŲ KALNAS

Towering at the highest point of Hiiumaa Island, the massive Kõpu Lighthouse is the oldest preserved lighthouse in the Baltics. For more than four centuries, this beacon had a vital role in ensuring maritime safety on the Baltic Sea. The initial structure of the lighthouse was completed in 1538. The light-coloured limestone tower was probably visible by naked eye from a distance of a couple dozen kilometres. In 1649, the tower was converted to a live-fire lighthouse and built up in height several dozen years later. In 1902, the lighthouse was fitted with a dioptric beacon, its steady light alternating with a bright flash each minute. An electrical illumination system was installed in the lighthouse in 1963. The structure underwent thorough renovation in 1981 and its 450th anniversary was marked by installation of new optics, operational to date.

THE HILL OF CROSSES is an area of a few hectares, covered with crosses made mostly of local materials. The site reflects an amalgamation of Pagan and Christian traditions. Crosses are being added to this day. As the legend goes, two wedding parties once clashed on the site as neither was willing to yield the way. Besides other guests, the bride of one side and the groom of the other lost their lives. The young man and woman who lived went on to marry each other. To commemorate the dead and avoid bad fortune, passers-by started laying crosses on the roadside.

Hiiumaa saare kõige kõrgema punkti otsas kõrguv massiivne Kõpu tuletorn on vanim säilinud tuletorn Balti riikides. Rohkem kui nelja sajandi jooksul on torn mänginud olulist rolli laevasõiduohutuse tagamisel Läänemerel. Esimene tuletorni maht valmis 1538. aastal. Heledat värvi paekivist torn pidi olema palja silmaga nähtav paarikümne kilomeetri kauguselt. 1649. aastal kohandati ehitis ümber elava tulega tuletorniks, paarikümne aasta pärast ehitati torn kõrgemaks. 1902. aastal paigaldati tuletorni dioptriline valgusseade, mille püsiv tuli vaheldus minuti järel ereda tuleplingiga. 1963. aastal sai tuletorn elektrijõul töötava valgustussüsteemi. 1981. aastal remonditi tuletorni põhjalikult ning 450. aastapäeva puhul sai ehitis uue optika, mis töötab tänini.

RISTIMÄE paarihektariline maa-ala on kaetud valdavalt kohapealsetest materjalidest püstitatud ristidega. Ristimäel põimuvad omavahel kristlik ja paganlik traditsioon. Riste pannakse sinna tänini. Legendi järgi põrkusid sealkandis kokku kaks pulmarongi, sest kumbki ei tahtnud teisele teed anda. Lisaks teistele pidulistele said surma ühe paari pruut ja teise paari peigmees. Ellujäänud noormees ja neiu abiellusid. Mälestamaks teisi hukkunuid ja hoidmaks halba eemale hakati sellest kohast möödudes teepervele riste panema.

Izslējusies Hījumā salas augstākajā punktā, Kepu bāka ir vecākā saglabājusies bāka Baltijas valstīs. Jau vairāk nekā četrus gadsimtus šī bāka palīdz nodrošināt kuģošanas drošību Baltijas jūrā. Tās sākotnējā konstrukcija pabeigta 1538. gadā. Gaišas krāsas kaļķakmens tornis ar neapbruņotu aci visticamāk bija saskatāms jau no pārdesmit kilometru liela attāluma. 1649. gadā bākas tornis tika pārbūvēts un kā gaismas avotu tajā sāka izmantot dzīvu uguni, bet vēl pēc vairākiem gadiem bāka tika paaugstināta. 1902. gadā tajā tika uzstādīts dioptriskais gaismeklis, kas nodrošina, ka pastāvīgais gaismas stars reizi minūtē mijas ar spožu zibsni. 1963. gadā bākā tika ierīkota elektriskā gaismas sistēma. 1981. gadā būves konstrukcija tika rūpīgi atjaunota un tās 450. gadskārta tika atzīmēta, uzstādot jaunu gaismas optiku, kas darbojas vēl joprojām.

KRUSTU KALNS aizņem vairākus hektārus lielu platību, kas noklāta ar krustiem, kas izgatavoti pārsvarā no vietējiem materiāliem. Šajā vietā saplūst gan pagāniskās, gan kristīgās tradīcijas. Krusti uz šejieni tiek nesti vēl mūsdienās. Teika stāsta, ka reiz šajā vietā satikās divu kāzu viesi, un tā kā neviens negribēja griezt otram ceļu, izcēlās kautiņš. Tajā dzīvību zaudēja ne tikai kādi viesi, bet līgava no vienu viesu pulka un līgavainis no otra. Sanāca, ka izdzīvojušie jauneklis un jaunava apprecējās. Lai pieminētu mirušos un atpirktos no nelaimes, garāmgājēji sāka ceļā malā nolikt krustus.

Masyvus Kõpu švyturys stūkso aukščiausiame Hyjuma salos taške. Tai seniausias išlikęs švyturys Baltijos šalyse. Bokštas ilgiau nei keturis šimtmečius atliko svarbų vaidmenį užtikrinant Baltijos jūros laivininkystės saugumą. Pirmas švyturio statybos etapas užbaigtas 1538 m. Šviesios spalvos kalkakmenio švyturys turėjo būti matomas plika akimi už kelių dešimčių kilometrų. 1649 m. statinyje buvo įrengtas gyvos ugnies švyturys, po poros dešimčių metų bokštas paaukštintas. 1902 m. švyturyje sumontuotas dioptrinis apšvietimo įtaisas, pastovi šviesa kas minutę keitėsi su ryškios šviesos blyksniais. 1963 m. švyturyje įrengta elektros energija maitinama apšvietimo sistema. 1981 m. buvo atliekamas kapitalinis švyturio remontas. 450-ųjų metinių proga statinyje įtaisyta nauja optikos sistema, kuri veikia iki šiol.

KRYŽIŲ KALNAS užima poros hektarų plotą. Jis užstatytas kryžiais, pagamintais daugiausia iš vietinių žaliavų. Kryžių kalne tarpusavyje susipina krikščioniškosios ir pagoniškosios tradicijos. Kryžiai čia statomi iki šiol. Legenda byloja, kad kryžių kalno vietoje susidūrė du vestuvių vežimai, nes nė vienas jų nenorėjo užleisti kelio. Be kitų vestuvininkų, žuvo jaunoji ir jaunikis, abu iš skirtingų porų. Likę gyvi jaunuolis ir mergina susituokė. Žuvusiųjų atminimui ir blogio atbaidymui šalikelėje buvo pradėti statyti kryžiai.

Mägipe küla, Hiiumaa

Allan Leppiksoo, Wikimedia commons

KADRIORG PALACE AND PARK • KADRIORU LOSS JA PARK
KADRIORGAS PILS AR PARKU • KADRIORGO RŪMAI IR PARKAS

The Kadriorg Palace and Park are among Tallinn's most beloved sites – the historical park is one of the most beautiful in Northern Europe and popular among locals and tourists alike. Russian Czar Peter the Great founded a summer residence on a seashore near Tallinn in 1718. The palace and park were named Kadriorg, or *Catharinenthal* in German, in honour of Peter's wife Catherine I. The palace at the heart of the scenic location was designed by Italian architect Nicola Michetti. It is among the finest specimens of Baroque architecture in Estonia as well as Northern Europe. Together with the palace ensemble, the first regular gardens with low flowerbeds were established, forming attractive symmetrical patterns on the landscape. Further north, a free-form park was laid out in the 19th century to the designs of Riga park architect Georg Kuphaldt. Kadriorg underwent major changes in the 1930s when the palace was used as a residence of the President of the Republic of Estonia. A banquet hall and a winter garden were added to the palace and a concert ground, a youth park and the north-eastern pond with a waterfall were established in the park. Today, the park and its historical buildings serve as holders and keepers of cultural memory in more than one sense. In addition to its fine environment, the park accommodates several museums, including the Kadriorg Art Museum in the Kadriorg Palace and the Estonian Art Museum on the south-eastern side of the park.

Kadrioru loss ja park on Tallinna üks paljudest armastatud kroonijuveelidest – tegu on ühe kaunima ajaloolise pargiga Põhja-Euroopas, mis on populaarne nii kohalike kui ka turistide seas. 1718. aastal rajas Vene tsaar Peeter I Tallinna lähedale mere äärde suveresidentsi. Loss ja park nimetati tsaari abikaasa Katariina I auks Kadrioruks (sks *Catharinenthal*). Lossi, selle kauni paiga alguspunkti, kavandas itaalia arhitekt Nicola Michetti. Loss on nii Eesti kui ka Põhja-Euroopa barokkarhitektuuri üks kauneimaid näiteid. Koos lossiansambliga hakati rajama ka regulaarparki madalate lillepeenardega, mis moodustavad maastikul kauneid sümmeetrilisi mustreid. Sellest põhja poole rajati 19. sajandil vabakujunduslik park, mille kujundas Riia pargiarhitekt Georg Kuphaldt. Suuremad muutused Kadriorus toimusid 1930. aastatel, mil lossis asus Eesti Vabariigi riigipea residents. Lossile ehitati juurde banketisaal ja talveaed, parki rajati Kontserdiväljak, Noortepark ja kosega Kirdetiik. Tänapäeval on park ja sealsed ajaloolised hooned mitmes mõttes kultuurimälu säilitajad ja kandjad. Lisaks ajaloolisele maalilisele miljööle asuvad pargis mitmed muuseumid, näiteks Kadrioru Kunstimuuseum Kadrioru lossis ja Eesti Kunstimuuseum pargi kaguosas.

Kadriorgas pils ar parku ir viena no iecienītākajām Tallinas vietām – vēsturiskais parks ir viens no skaistākajiem visā Ziemeļeiropā un tas vienlīdz priecē gan vietējos iedzīvotājus, gan tūristus. 1718. gadā Krievijas cars Pēteris I jūras krastā netālu no Tallinas uzcēla vasaras rezidenci. Pilij un parkam tika dots nosaukums Kadriorga jeb vācisku – *Catharinenthal*, par godu Pētera I sievai Katrīnai I. Ainaviskajā vietā celto pili projektēja itāļu arhitekts Nikolā Miketi. Tā ir viens no vērtīgākajiem baroka arhitektūras pieminekļiem Igaunijā, kā arī Ziemeļeiropā. Reizē ar pils ansambli tika izveidoti pirmie ģeometriskie dārzi ar zemajām puķu dobēm, veidojot ainavu ar skaistām simetriskām līnijām. Mazliet tālāk uz ziemeļiem 19. gadsimtā pēc Rīgas parku arhitekta Georga Kūfalta projekta iekopts brīvas formas parks. 1930. gados Kadriorgas pilī veikti ievērojami pārbūves darbi, jo to sāka izmantot kā Igaunijas Republikas prezidenta rezidenci. Pilī tika izveidota banketu zāle un pievienots ziemas dārzs, savukārt parkā uzcelta estrāde, jauniešu parks un ierīkots ziemeļaustrumu dīķis ar ūdenskritumu. Mūsdienās parks un tā vēsturisko celtņu ansamblis sargā un saglabā kultūras atmiņu vairāk kā tikai vienā izpratnē. Papildus skaistajai videi parkā ir izvietojušies vairāki muzeji, tostarp Kadriorgas Mākslas muzejs Kadriorgas pilī un Igaunijas Mākslas muzejs parka dienvidaustrumu malā.

Kadriorgo rūmai ir parkas – viena gražiausių Šiaurės Europos lankytinų vietų. Ši vieta populiari ne tik tarp vietinių, bet ir tarp turistų. 1718 m. Rusijos caras Petras I šalia jūros, netoli Talino, įkūrė vasaros rezidenciją – Kadriorgo rūmus. Rūmai ir parkas buvo pavadinti caro žmonos Jekaterinos I garbei *(vok. Catharinenthal)*. Rūmus suprojektavo Italijos architektas Nicola Michettis. Jie tapo šios nuostabios vietos centru. Kadriorgo rūmai laikomi vienu gražiausiu ne tik Estijos, bet ir visos Šiaurės Europos, baroko architektūros pavyzdžiu. Kartu su pilies ansambliu buvo įrenginėjamas geometrinių figūrų principu kurtas parkas, taip pat gėlynai, kurie sukuria dailius simetriškus raštus. Į šiaurę nuo jų įrengtas laisvos formos parkas, kurio projekto autorius – Rygos parkų architektas Georgas Kuphaldtas. 1930 m., Kadriorgo rūmuose įsikūrus Estijos Respublikos vadovo rezidencijai, rūmuose vyko pasikeitimai. Čia pastatyta banketų salė ir žiemos sodas, parke įrengta koncertų aikštelė, Jaunimo parkas ir Kirde tvenkinys. Šiandien parkas ir jo istoriniai pastatai yra kultūros atminties saugotojai ir nešėjai. Čia įsikūrę įvairūs muziejai. Svarbiausi jų – Kadriorgo meno muziejus, įkurtas rūmuose, ir Estijos meno muziejus, esantis pietrytinėje parko dalyje.

A. Weizenbergi 37, Tallinn, Harjumaa

Visit Estonia/Flickr

13 KILTSI MANOR • KILTSI MÕIS KILTSI MUIŽA • KILTSI DVARAS

Liivaküla küla, Lääne-Virumaa

Kiltsi Manor is among Estonia's most splendid and remarkable Early Classical manor ensembles. The manor is outstanding both in terms of construction history and owners. The history of the manor begins in the 15th century when a vassal's castle, an important stronghold during the Livonian War, was located on the site. The castle lay in ruins after the battles until it was eventually acquired by the von Benckendorff family. Major Hermann Johann von Benckendorff blended the castle walls into a new manor house, completed in the 1790s. The completed building is an impressive symbiosis of 15th century castle ruins and Early Classical aesthetics, with the bulky castle-like mansion on the central axis flanked by noble half-arched wings. The manor's interiors are adorned with Pompeii-style murals and intricate parquet floors. The von Benckendorffs' coat of arms embellishes the facade. A special place in the manor's history is reserved for world-famous seafarer and explorer Adam Johann von Krusenstern (1770–1846), who led Czarist Russia's first voyage around the globe. The "Atlas of the Southern Sea" prepared on the basis of his voyage was a set of the most precise Pacific Ocean maps of its time. As of today, an elementary school operates in the mansion.

Kiltsi mõis on üks Eesti suurejoonelisem ja silmapaistvam varaklassitsistlik mõisaansambel. Mõis on erakordne nii ehitusloo kui ka omanike poolest. Mõisa ajalugu ulatub 15. sajandisse, mil samas kohas asus vasall-linnus, mis oli oluliseks tugipunktiks Liivi sõjas. Pärast lahingutegevust jäi linnus varemeisse, kuni selle omandas von Benckendorffide suguvõsa. Major Hermann Johann von Benckendorff asus linnusemüüre sobitama uue ehitatava mõisahoonega, mis valmis 1790. aastatel. Valminud hoone on esinduslik sümbioos 15. sajandist pärit linnusevaremetest ja varaklassitsistlikust esteetikast – keskteljel asub raskepärane linnuselik härrastemaja, mille mõlemal küljel lisavad suursugusust kaks poolkaarekujulist tiibhoonet. Mõisa interjööre kaunistavad Pompei stiilis seinamaalingud ja kaunid parkettpõrandad. Lossi esifassaadi ehib von Benckendorffide perekonnavapp. Mõisa ajaloos on olulisel kohal maailmakuulus meresõitja ja maadeavastaja Adam Johann von Krusenstern (1770–1846), kelle juhtimisel teostus esimene Tsaari-Venemaa ümbermaailmareis. Reisi põhjal koostas ta „Lõunamere atlase", mis oli tol ajal täpseim merekaartide kogumik Vaikse ookeani kohta. Tänapäeval tegutseb mõisahoones põhikool.

Kiltsi muiža ir viens no greznākajiem un ievērojamākajiem agrīnā klasicisma muižu ansambļiem Igaunijā. Muižai ir iespaidīga būvniecības vēsture un īpašnieku saraksts. Tās vēsture sākas 15. gadsimtā, kad šajā vietā atradās vasaļa pils – nozīmīga nocietināta būve Livonijas kara laikā. Kara laikā pils tika sagrauta un atradās drupās līdz nonāca fon Benkendorfu ģimenes īpašumā. Majors Hermanis Johans fon Benkendorfs izmantoja vecās pils mūrus jaunas muižas ēkas celtniecībai, kas pabeigta 18. gs. 90. gados. Pabeigtais nams ir iespaidīga 15. gadsimta pilsdrupu un agrīnā klasicisma izpausmju simbioze ar masīvu cietokšņa tipa kungu māju centrā, ko ieskauj cēli pusarku spārni. Muižas interjeru grezno Pompeju stila sienu gleznojumi un ornamentāli veidotas parketa grīdas. Ēkas fasādi rotā fon Benkendorfu dzimtas ģerbonis. Īpašu vietu muižas vēsturē ieņem pasaulslavenais jūrasbraucējs un pētnieks Ādams Johans Krūzenšterns (1770–1846), kurš vadīja Cariskās Krievijas pirmo ekspedīciju apkārt pasaulei. "Dienvidu jūras atlants", kas tika sagatavots, pamatojoties uz viņa ekspedīciju, bija viens no sava laika visprecīzākajiem Klusā okeāna karšu krājumiem. Mūsdienās muižas ēkā darbojas pamatskola.

Kiltsi dvaras yra išskirtinis dėl savo statybos istorijos ir savininkų. Tai žinomiausias ir didingiausias ankstyvojo klasicizmo dvaro ansamblis Estijoje. Dvaro istorija siekia XV a. Tuo metu Kiltsi dvaro vietoje stovėjo vasalų pilis, buvusi svarbiu atraminiu tašku Livonijos karo metu. Po mūšių iš pilies liko griuvėsiai, kol ją įsigijo von Benckendorffų giminė. Majoras Hermannas Johannas von Benckendorffas naujai statomą dvaro pastatą derino prie pilies sienos. Statyba baigta 1790 m. Pastatas tapo reprezentacine XV a. pilies griuvėsių ir ankstyvojo klasicizmo simbioze: centre stovi sunkūs, pilį primenantys dvaro rūmai, jiems didingumo suteikia iš abiejų pusių puslankiu išdėstyti šoniniai pastatai. Dvaro interjerą puošią Pompėjos stiliaus sienų tapyba ir dailus parketas. Ant priekinio rūmų fasado – von Benckendorffų šeimos herbas. Dvaro istorijoje svarbią vietą užima pasaulinio garso jūrininkas ir atradėjas Adamas Johanas von Krusensternas (1770–1846 m.). Jis vadovavo pirmai rusų kelionei aplink pasaulį. Remdamasis šia kelione, jūrininkas sudarė „Pietų jūrų atlasą". Tai buvo pats tiksliausias to meto Ramiojo vandenyno regiono jūrų žemėlapių rinkinys. Šiandien dvaro patalpose veikia dvaro mokykla.

Avo Seidelberg

Jaan Vali

TARTU UNIVERSITY MAIN BUILDING AND SCHOOL BUILDINGS • TARTU ÜLIKOOLI PEAHOONE JA ÕPPEHOONED
TARTU UNIVERSITĀTES GALVENĀ ĒKA UN SKOLAS KORPUSI • TARTU UNIVERSITETO PAGRINDINIS PASTATAS IR STUDIJŲ PASTATAI

Ülikooli 18, Tartu, Tartumaa

The Tartu University Main Building is one of the finest masterpieces of High Classical architecture in Estonia. Built in 1805–1809, it probably had an influence on the overall development of architecture in early 19th century Estonia. The building was designed by Professor Johann Wilhelm Krause, employed as the University's architect at the time. The assembly hall of the main building, complete with a Classical balcony, has been the venue for the University's ceremonies ever since. With its six elegant white columns, the building is an established symbol of the University and the city of Tartu as a whole. Krause went on to design a number of other buildings for the University to develop a campus. As an example, the ruins of Tartu Dome Church were reconstructed to accommodate the university library. Today, the building is used by the Tartu University Museum. As medicine was a fast-developing field of science and modern premises were needed for training doctors, the Anatomicum – a building with two curved wings and a central anatomical theatre – was constructed on Toomemägi Hill. In the end of 1810, Krause also finalised the construction of Tartu's Old Observatory, a crown jewel of Estonia's science history belonging to UNESCO's World Heritage List. During 1820–1839, the Observatory was headed by renowned astronomer and surveyor Friedrich Georg Wilhelm Struve, who cemented its place in world science history. His scientific achievements were numerous, including the first-ever measurement of a star's distance from the Earth by ascertaining the positions of thousands of binary stars. As of today, a museum of astronomy and space exploration history operates in the building, as well as a school astronomy centre.

Tartu Ülikooli peahoone on üks silmapaistvamaid kõrgklassitsistliku arhitektuuri tippteoseid Eestis. Hoone on ehitatud aastatel 1805–1809 ning tõenäoliselt mõjutas see arhitektuuri arengut 19. sajandi alguse Eestis laiemalt. Hoone autoriks oli tolleaegne ülikooli arhitekt professor Johann Wilhelm Krause. Peahoone klassitsistliku rõduga aulas on sellest ajast alates peetud ülikooli olulisemaid üritusi. Kuue elegantse valge sambaga hoone on kujunenud nii ülikooli kui ka Tartu linna sümboliks. Krause projekteeris rea teisigi ülikooli hooneid, et kujundada terviklik ülikoolilinnak. Näiteks ehitati ümber Tartu Toomkiriku varemed, kuhu seati sisse ülikooli raamatukogu. Tänapäeval tegutseb seal Tartu Ülikooli Muuseum. Meditsiin kui kiiresti arenev teadusharu vajas kaasaegseid ruume arstiõppe läbiviimiseks ja selleks ehitati Toomemäele kahe kaarja tiiva ja keskel asuva anatoomilise teatriga õppehoone – anatoomikum. Krause käe all valmis 1810. aasta lõpuks ka Tartu tähetorn – Eesti teadusajaloo pärl ning UNESCO maailmapärandi nimekirja kantud objekt. Tähetorni observatooriumi direktorina tegutses aastatel 1820–1839 kuulus astronoom ja geodeet Friedrich Georg Wilhelm Struve, kes viis tähetorni maailma teadusajalukku. Tema saavutused teadustöös on arvukad, muuhulgas mõõtis ta esimesena tähe kauguse Maast, määrates kindlaks tuhandete kaksiktähtede positsioonid. Tänapäeval asub hoones muuseum, mis käsitleb astronoomia ja kosmose uurimise ajalugu ning kooliastronoomia keskus.

Tartu Universitātes galvenā ēka ir viens no izcilākajiem klasicisma meistardarbiem Igaunijā. Ēka ir celta laikā no 1805. līdz 1809. gadam un ļoti iespējams, ka tā ietekmēja kopējo arhitektūras attīstību Igaunijā 19. gadsimta sākumā. Ēkas projekta autors ir profesors Johans Vilhelms Krauze, kurš bija nolīgts par universitātes arhitektu. Galvenās ēkas aktu zāle, kuru grezno klasicisma stilā veidots balkons, jau no paša sākuma ir kalpojusi par universitātes svinīgo pasākumu norises vietu. Ēka ar tās sešām elegantajām baltajām kolonnām ir kļuvusi ne tikai par universitātes, bet par visas pilsētas simbolu. Profesors Krauze ir projektējis arī vairākas citas ēkas, kas ietilpst universitātes ansamblī. Piemēram, Tartu Doma baznīcas drupas tika pārbūvētas, izveidojot mājvietu universitātes bibliotēkai. Mūsdienās šajā ēkā atrodas Tartu Universitātes muzejs. Tā kā tolaik medicīna bija strauji augoša zinātnes nozare un ārstu apmācīšanai bija nepieciešamas mūsdienīgas telpas Tomemegi kalnā tika uzcelts anatomikums — ēka ar diviem lokveida spārniem un centrālo auditoriju. 1810. gada beigās profesors Krauze pabeidza arī Tartu vecās observatorijas celtniecību, kas ir Igaunijas zinātnes vēstures dārgakmens, kas iekļauts UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. Laikā no 1820. līdz 1839. gadam observatoriju vadīja slavenais astronoms un topogrāfs Frīdrihs Georgs Vilhelms Strūve, kurš ierakstīja observatorijas vārdu pasaules zinātnes vēsturē. Viņa vārds saistāms ar vairākiem zinātniskiem sasniegumiem, tostarp ar pirmo kādas zvaigznes attāluma no Zemes mērījumu, aprēķinot tūkstošiem bināro zvaigžņu atrašanās vietas. Mūsdienās šajā ēkā darbojas Astronomijas un kosmosa izpētes vēstures muzejs, kā arī skolas astronomijas centrs.

Tartu universiteto pagrindinis pastatas yra vienas ryškiausių aukštosios klasicizmo architektūros šedevrų Estijoje. Pastatytas 1805–1809 m., jis padarė įtaką XIX a. pradžios Estijos architektūrai. Pastato architektas – universiteto statybos komiteto vadovas, profesorius Johanas Wilhelmas Krause. Pastatas su šešiomis baltomis elegantiškomis kolonomis tapo Tartu universiteto ir viso miesto simboliu. Svarbiausi universiteto renginiai vyksta pagrindinio pastato auloje su klasikiniu balkonu. J. W. Krause taip pat suprojektavo kitus universiteto pastatus, siekdamas sukurti vientisą universiteto miestelį. Pavyzdžiui, buvo perstatyti Tartu katedros (est. *Toomkirik*) griuvėsiai, ten įrengta biblioteka (dabar čia Tartu universiteto muziejus). Medicina tuo metu buvo svarbi, sparčiai besivystanti mokslo šaka, buvo reikalingos šiuolaikinės patalpos būsimiesiems gydytojams mokyti. Šiam tikslui ant Tomės kalvos (est. *Toomemägi*) buvo pastatytas anatomikumas. Iš abiejų centrinio mokymo pastato pusių puslankiu išdėstyti šoniniai pastatai. Tartu universiteto observatoriją (est. *Tähetorn*), kuri tituluojama Estijos mokslo istorijos perlu, taip pat suprojektavo J. W. Krause. Observatorijos direktorius Friedrich Georgas Wilhelmas Struve 1835 m. pirmasis išmatavo žvaigždės atstumą nuo Žemės, nustatydamas tūkstančių dvinarių žvaigždžių pozicijas. Šiandien pastate įkurtas astronomijos ir kosmoso tyrinėjimų istorijos muziejus.

Ivar Leidus/Wikimedia commons, Andres Tennus, teadmata, MKA arhiiv

ESTONIA THEATRE • ESTONIA TEATER
IGAUNIJAS TEĀTRA NAMS "ESTONIA" • „ESTONIA" TEATRAS

Commissioned by the Estonia Society of Tallinn's Estonians and built in 1911–1913 to the designs of Finnish architects Armas Lindgren and Wivi Lönn, the Classical and Art Nouveau "Estonia" Theatre has a special role in the formation of Estonian nationality and statehood. Its construction turned into a nationwide effort and was largely financed by donations. A theatre was established in one half of the two-winged building and a concert hall in the other. The grand opening took place on 24 August 1913. On 23 April 1919, the constituent assembly of the Republic of Estonia convened in the concert hall. The "Estonia" Theatre was heavily damaged during a Soviet air raid on 9 March 1944. The opera theatre was reconstructed during 1945–1951 based on Alar Kotli's modernisation project, with some stylistic changes. The modernised building was even somewhat more spacious than the pre-war version. The architect maintained the composition of two large halls and a lower connecting section, but chose to enhance the Neo-Classical features of the Classical and Art Nouveau building, stripping Art Nouveau ornaments from the interiors as well. The ceiling of the theatre hall was decorated with a monumental mural by painters Evald Okas, Elmar Kits and Richard Sagrits. The lower section between the two halls was reconstructed in 1991 as the Estonia winter garden. Nowadays, the building is used by the Estonian National Opera, Eesti Kontsert and the Estonian National Symphonic Orchestra.

Tallinna eestlaste Estonia Seltsi eestvedamisel aastatel 1911–1913 soome arhitektide Armas Lindgreni ja Wivi Lönni projekti järgi ehitatud juugendklassitsistlik „Estonia" teater omab olulist tähendust eesti rahvuse ja riikluse kujunemisel. Hoone ehitamine kujunes üldrahvalikuks ürituseks ning see valmis suures osas annetuste toel. Kahetiivalise ehitise ühte poolde rajati teatri- ja teise kontserdisaal. Hoone avati pidulikult 24. augustil 1913. „Estonia" kontserdisaalis kogunes 23. aprillil 1919 Eesti Vabariigi Asutav Kogu. Nõukogude õhurünnaku käigus 1944. aasta 9. märtsil sai „Estonia" teatrihoone tugevalt kannatada. Ooperiteater taastati aastatel 1945–1951 mõningate stiililiste muudatustega Alar Kotli moderniseerimisprojekti põhjal. Uuendatud hoone sai sõjaeelsest ka pisut ruumikam. Arhitekt säilitas kahe suure saali ja madalama vaheosaga mahulise kompositsiooni, kuid arendas vana „Estonia" teatri juugendklassitsismist uusklassitsistlikke jooni, ka interjöörides tõrjuti juugendlikkus välja. Teatrisaali lagi kaunistati monumentaalse laemaalinguga, mis valmis kunstnike Evald Okase, Elmar Kitse ja Richard Sagritsa ühistööna. 1991. aastal rekonstrueeriti kahe saali vahele jääv madalam hooneosa Estonia talveaiana. Tänapäeval kasutavad hoonet Rahvusooper Estonia, Eesti Kontsert ning Eesti Riiklik Sümfooniaorkester.

Tallinas Igauņu biedrības uzdevumā projektētajam un laikā no 1911. līdz 1913. gadam uzceltajam somu arhitektu Armasa Lindgrēna un Vivī Lennas klasicisma un jūgendstilā projektētajam teātra namam "Estonia" ir īpaša loma igauņu tautas un valstiskuma veidošanā. Tā celtniecība bija valsts mēroga pasākums, ko lielā mērā finansēja no tautas saziedotajiem līdzekļiem. Teātra nams sastāv no diviem korpusiem, no kuriem vienā atrodas teātra zāle, bet otrā — koncertzāle. Nama svinīgā atklāšana notika 1913. gada 24. augustā. 1919. gada 23. aprīlī nama koncertzālē pulcējās Igaunijas Republikas satversmes sapulce. Teātra nams "Estonia" smagi cieta padomju karaspēka uzlidojumā 1944. gada 9. martā. Laikā no 1945. līdz 1951. gadam operas teātris tika pārbūvēts pēc Alara Kotli modernā projekta, ieviešot nelielas stilistiskas izmaiņas. Modernizētā ēka kļuva plašāka, nekā līdz karam. Arhitekts saglabāja divu lielu zāļu plānojumu un zemāku savienojošo daļu, vienlaikus izvēloties pastiprināt klasicisma un jūgendstila ēkas neoklasicisma elementus un noņemot arī visus interjera jūgendstila elementus. Teātra nama griestus rotāja monumentāli gleznotāju Ēvalda Okasa, Elmara Kitsa un Riharda Sagritsa gleznojumi. 1991. gadā atjaunota ēkas apakšējā daļa starp abām zālēm, ierīkojot tajā ziemas dārzu. Mūsdienās ēkā darbojas Igaunijas Nacionālā opera, Igaunijas koncertaģentūra "Eesti Kontsert" un Igaunijas Nacionālais simfoniskais orķestris.

Talino estų draugijos „Estonia" iniciatyva 1911–1913 m. pagal suomių architektų Armas Lindgreno ir Wivi Lönn projektą buvo pastatytas jugendo architektūros klasicistinis teatras. „Estonia" turėjo didelę reikšmę Estijos tautos ir valstybės susiformavimui. Pastato statyba, didžiąja dalimi vykdoma iš surinktų lėšų, tapo visuotiniu įvykiu. Dviejų sparnų pastato vienoje pusėje įrengta teatro, kitoje – koncertų salė. 1913 m. rugpjūčio 24 d. teatras buvo iškilmingai atidarytas. 1919 m. balandžio 23 d. „Estonia" koncertų salėje susirinko Estijos steigiamasis susirinkimas. 1944 m. kovo 9 d. „Estonia" teatro pastatas stipriai nukentėjo nuo sovietų oro atakos. 1945–1951 m. Operos teatras buvo atstatytas pagal Alaro Kotli modernizacijos projektą, su kai kuriais stilistiniais pakeitimais. Atnaujintas pastatas 1,4 karto talpesnis už prieškarinį. Architektas išsaugojo dviejų didžiųjų salių su žemesne jungiamąją dalimi tūrinę kompoziciją ir išvystė „Estonia" teatro neoklasicizmo linijas, iš interjero buvo išstumtas jugendo stilius. Teatro lubos buvo papuoštos ovalia monumentalia lubų tapyba, kuri buvo dailininkų Evald Okaso, Elmar Kitse ir Richardo Sagritso bendras darbas. 1991 m. žemesnė pastato dalis, esanti tarp dviejų salių, buvo rekonstruota, čia įrengtas žiemos sodas. Šiandien pastatu naudojasi Estijos nacionalinė opera, valstybinė koncertų įstaiga „Estijos koncertas" ir Estijos valstybinis simfoninis orkestras.

Estonia puiestee 4, Tallinn, Harjumaa

Triin Reidla, teadmata, *RO Estonia arhiiv*

KUNDA CEMENT FACTORY
KUNDA TSEMENDIVABRIK
KUNDAS CEMENTA FABRIKAS ĒKU ANSAMBLIS
KUNDOS CEMENTO FABRIKO GAMYBINIAI PASTATAI IR HIDROELEKTRINĖ

The cement factory buildings and hydroelectric plant in Kunda River valley constitute an elegant industrial landscape and remind of the factory's former size and importance in Estonia's industrial development. Upon the heels of the industrial revolution, Kunda landowner John Carl Girard de Soucanton founded the cement factory in 1870 with the help of chemist Viktor Christoph Lieven. The first bottle kilns were launched at the factory a year after. Cement was manufactured of milled limestone and blue clay sediment from the bottom of the former Lake Kunda. A workers' village gradually developed next to the factory. During the Soviet era, the cement factory was renamed "Red Kunda" and extended, leaving several historical buildings unused. In all, four cement factories have been established in Kunda over time and the newest one is operational to date. Upon reconstruction of the cement factory, plans were made to commission modern rotary kilns by 1892. The new equipment required more engine power. To supply it, the first hydroelectric plant in the Baltics was established in the old Kunda River valley in 1893, utilizing one of Czarist Russia's most advanced hydroelectric generators.
The power plant was almost consistently operational until 2007.

Kunda jõeorus säilinud tsemendivabriku ja hüdroelektrijaama hooned moodustavad kauni tööstusmaastiku ning annavad aimu vabriku kunagisest suurusest ja olulisusest Eesti tööstuse arengus. Tööstusrevolutsiooni tuules rajas Kunda mõisa omanik John Carl Girard de Soucanton koos keemik Viktor Christoph Lieveniga 1870. aastal Kunda tsemendivabriku. Järgmisel aastal avati esimene pudelahjudega vabrik. Tsemendi toorainena kasutati kunagise Kunda järve põhja ladestunud lubjakivi ja sinisavi, mis eelnevalt veskis tükkideks jahvatati. Järk-järgult kerkis tehase kõrvale ka töölisasula. Nõukogude perioodil sai tsemendivabriku nimeks „Punane Kunda", tehast laiendati ning mitmed ajaloolised hooned ei leidnud enam kasutust. Aegade jooksul on Kundasse rajatud neli tsemenditehast, neist viimases toodetakse tsementi tänaselgi päeval. Tsemendivabriku ümberehitamise projektiga plaaniti 1892. aastal põletusahjudena kasutusele võtta uut tüüpi R-ahjud. Seoses uute seadmetega oli vaja suurendada ka jõumasinate võimsust. Selleks ehitati 1893. aastal Kunda jõe ürgorgu Baltimaade esimene hüdroelektrijaam, kus oli tolleaegse Tsaari-Venemaa üks moodsamaid veejõuseadmeid. Elektrijaam töötas väikeste pausidega kuni 2007. aastani.

Cementa fabrikas ēkas un hidroelektriskā stacija Kundas upes ielejā veido elegantu rūpniecisko ainavu un atgādina par fabrikas kādreizējo mērogu un nozīmīgumu Igaunijas rūpniecības attīstībā. Uzreiz pēc industriālās revolūcijas Kundas zemju īpašnieks Žans Karls Žerārs de Sukanto ar ķīmiķa Viktora Kristofa Līvena palīdzību 1870. gadā nodibināja cementa fabriku. Pirmie cepļi fabrikā tika uzstādīti pēc gada. Cements tika ražots no saberzta kaļķakmens un zilā māla nogulumiem, kurus ieguva no bijušā Kundas ezera gultnes. Ar laiku blakus fabrikai izveidojās strādnieku pilsētiņa. Padomju laikos cementa fabriku pārdēvēja par "Sarkano Kundu" un to paplašināja, kā rezultātā vairākas vēsturiskas ēkas vairs netika izmantotas. Pavisam laika gaitā Kundā tika atvērtas četras cementa fabrikas, un jaunākā no tām darbojas vēl joprojām. Cementa fabrikas pārbūves laikā bija plānots līdz 1892. gadam uzstādīt modernus rotējošos cepļus. Jaunajām iekārtām bija nepieciešams vairāk enerģijas. Lai to nodrošinātu, vecās Kundas upes ielejā 1893. gadā tika uzcelta Baltijas valstīs pirmā hidroelektrostacija, kurā uzstādīja vienu no cariskās Krievijas modernākajiem hidroelektriskajiem ģeneratoriem. Spēkstacija darbojās gandrīz bez apstājas līdz 2007. gadam.

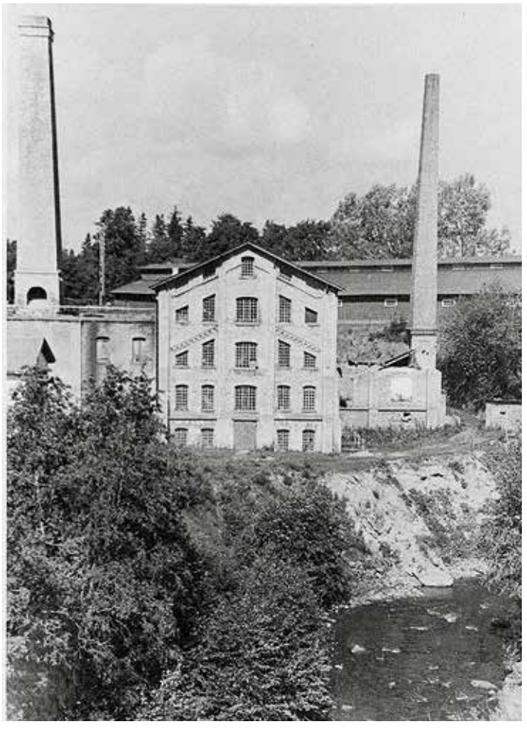
Kundos upės slėnyje išlikę cemento fabriko ir hidroelektrinės statiniai suformuoja gražų industrinį kraštovaizdį ir primena apie buvusią fabriko didybę bei jo svarbą Estijos pramonės istorijoje. Kundos cemento fabrikas buvo pastatytas 1870 m., kilus pramonės revoliucijos bangai. Fabriką įkūrė Kundos dvaro savininkas Johnas Carlas Girard de Soucantonas kartu su chemiku Viktoru Christophu Lievene. Pirmas fabrikas buvo atidarytas kitais metais. Kaip cemento žaliava buvo naudojamas Kundos ežero dugne nusėdęs kalkakmenis ir mėlynasis molis, kurie prieš tai buvo sumalami malūne į gabalus. Palaipsniui šalia gamyklos iškilo ir darbininkų gyvenvietė. Sovietmečiu cemento fabrikas buvo pavadintas „Raudonąja Kunda", gamykla buvo išplėsta, o dalis istorinių pastatų liko nenaudojami. Laikui bėgant iš viso Kundoje buvo pastatyti keturi cemento fabrikai, paskutiniame iš jų cementas gaminamas ir šiandien. 1892 m., pagal cemento fabriko perstatymo projektą, buvo planuojama pradėti naudoti naujo tipo R-krosnis. Nauji įrenginiai reikalavo padidinti variklių galią. Tam 1893 m. Kundos upės slėnyje buvo pastatyta pirma hidroelektrinė Baltijos šalyse. Tais laikais tai buvo viena moderniausių Baltijos šalių ir carinės Rusijos vandens jėgainių. Elektrinė su mažomis pertraukomis dirbo iki 2007 m.

Kaarel Truu, Eesti Ajaloomuseum.

THE RIIGIKOGU BUILDING • RIIGIKOGU HOONE
RIGIKOGU JEB PARLAMENTA ĒKA • ESTIJOS PARLAMENTO PASTATAS

The Riigikogu building, seat of the Estonian Parliament, is located in the centuries-old Toompea stronghold and carries historical as well as strong symbolic value. After its foundation in 1918, the Republic of Estonia needed a presentable house of parliament and the courtyard of the Toompea castle was deemed the perfect spot. The building was completed in 1920–1922 to the designs of architects Eugen Habermann and Herbert Johanson. The building was completed in Expressionist style instead of the initial Art Nouveau and its unusually modern appearance attracted attention both home and abroad. It is supposedly the only Expressionist parliament building in the world. The interiors and facades of the Riigikogu building are decorated with triangular motifs, symbolizing a lack of hierarchy and equality among the people's representatives. The triangle ornaments create characteristic visual effects on the walls and in the ceilings. Premises are decorated in vivid expressionist colours: ultramarine, lemon, dark brown and white. The Riigikogu building was the first public building in Estonia with a pre-engineered electrical system. Electric lighting was skilfully combined with the triangular ornaments and expressionist colours. This symbiosis of lighting and architecture, still rare in the 1920s, can be best observed in the vestibule and the main hall.

Rigikogu jeb Igaunijas Parlamenta ēka atrodas gadsimtiem vecā Tompea (Doma) kalna cietoksnī, un tai ir vēsturiska un arī izteikti simboliska vērtība. Kopš Igaunijas Republikas nodibināšanas 1918. gadā jaunajai valstij bija nepieciešama atbilstoša parlamenta ēka, un Tompea pils pagalms šķita ideāli piemērota vieta. Ēkas celtniecība tika pabeigta 1920.–1922. gadā pēc arhitektu Eugēnija Hābermana un Herberta Johansona projekta. Ēka ir veidota ekspresionisma stilā, lai gan sākotnēji to bija plānots ieturēt jūgendstilā, un tās neparastais modernais izskats pievērsa uzmanību gan Igaunijā, gan ārvalstīs. Pastāv uzskats, ka tā ir vienīgā ekspresionisma stilā celtā parlamenta ēka pasaulē. Rigikogu ēkas interjers un fasāde ir dekorēti ar trīsstūrveida motīviem, kas simbolizē hierarhijas neesamību, proti, ka parlamenta deputāti ir vienlīdzīgi. Trīsstūra ornamenti rada uz sienām un griestiem raksturīgus vizuālos efektus. Telpas ir greznotas, izmantojot spilgtas ekspresionisma krāsas: koši zilu, citrondzeltenu, tumši brūnu un baltu. Rigikogu ēka bija pirmā sabiedriskā ēka Igaunijā, kurā jau no paša sākumā bija paredzēts elektrotīkls. Elektriskais apgaismojums prasmīgi apvienots ar trīsstūrveida ornamentiem un ekspresionisma krāsām. Apgaismojuma un arhitektūras simbiozi, kas 1920. gados vēl bija retums, vislabāk iespējams aplūkot vestibilā un galvenajā zālē.

Riigikogu hoone – Eesti parlamendi töökoht, asub Toompeal, sajanditevanuses võimukantsis, omades lisaks ajaloolisele ka tugevat sümboolset tähendust. 1918. aastal iseseisvunud Eesti Vabariik vajas esinduslikku parlamendihoonet ning selle asukohaks sobis suurepäraselt Toompea linnuse sisehoov. Arhitektide Eugen Habermanni ja Herbert Johansoni poolt projekteeritud hoone rajati aastatel 1920–1922. Juugendlikuna kavandatud hoone valmis aga hoopis ekspressionistlikuna, mille modernsus ja ebatavaline välimus pälvisid tähelepanu nii Eestis kui ka välismaal. Tegu on teadaolevalt ainukese ekspressionistliku parlamendihoonega maailmas. Riigikogu hoone interjööre ja fassaade kaunistavad kolmnurga motiivid, mis sümboliseerivad hierarhia puudumist ja rahvasaadikute võrdsust. Samuti moodustavad kolmnurksed kaunistused omapäraseid visuaalseid efekte seintel ning lagedel. Ruume ilmestavad julged ekspressionistlikud värvid: ultramariinsinine, sidrunkollane, tumepruun, valge. Riigikogu hoone oli Eestis esimene avalik hoone, kuhu projekteeriti elekter. Seda kasutati oskuslikult ära, sidudes valgustuslahendusi kolmnurksete ehisdetailide ja ekspressionistliku värvilahendusega. 1920. aastatel harvaesinenud sümbioosi valguse ja arhitektuuri vahel on kõige paremini näha vestibüülis ja istungisaalis.

Estijos parlamento pastatas stovi ant Tompėjos (est. *Toompea*) kalvos. Ši vieta yra galios centras, turintis tiek istorinę, tiek simbolinę reikšmes. 1918 m., Estijai tapus nepriklausoma Respublika, prireikė reprezentacinio parlamento pastato. Tompėjos pilies vidinis kiemas tam puikiai tiko. Architektų Eugeno Habermannio ir Herberto Johansono suprojektuotas pastatas iškilo 1920–1922 m. Pastatas buvo suprojektuotas jugendo architektūros stiliumi, o užbaigtas ekspresionizmo stiliumi. Jo modernia ir neįprasta išvaizda domėtasi tiek tiek Estijoje, tiek ir užsienyje. Tai yra vienintelis žinomas ekspresionizmo architektūros stiliaus parlamento pastatas pasaulyje. Estijos parlamento pastato interjerą ir fasadus puošia trikampių motyvai, simbolizuojantys hierarchijos nebuvimą, t. y. liaudies atstovų lygybę. Trikampės dekoracijos taip pat sudaro savitus vizualinius efektus ant sienų ir lubų. Patalpas puošia drąsios ekspresionizmo stiliui būdingos spalvos: ultramarino mėlyna, citrinos geltona, tamsiai ruda, balta. Estijos parlamento pastatas buvo pirmas viešasis statinys Estijoje, kuriam buvo suprojektuota elektros instaliacija. Apšvietimo sprendimai buvo sumaniai sujungti su trikampiais elementais ir ekspresionistiniais spalvų deriniais. Simbiozė tarp šviesos ir architektūros, retai sutinkama 1920 m., geriausiai matoma vestibiulyje ir posėdžių salėje.

Kaupo Kalda, Martin Siplane, Paul Kuimet, Rigikogu fotoarhiv

Lossi plats 1a, Tallinn, Harjumaa

CHANCELLERY OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC
VABARIIGI PRESIDENDI KANTSELEI ADMINISTRATIIVHOONE
VALSTS PREZIDENTA KANCELEJA
RESPUBLIKOS PREZIDENTO KANCELIARIJOS ADMINISTRACINIS PASTATAS

A. Weizenbergi 39, Tallinn, Harjumaa

The official residence of the President of the Republic of Estonia was designed by architect Alar Kotli and completed in 1938. The neo-baroque building fits in the historical Kadriorg Park environment, engaging in a spatial dialogue with the Kadriorg Palace – the palace-side facade is rather modest while its main facade stands out with rich detailing. Kotli designed the interiors of the chancellery building as well, except for the office of the head of state, fashioned by Pärnu-based functionalist architect Olev Siinmaa. The lobby and working and ceremonial premises are decorated with stucco, scagliola and polished limestone, creating a dignified yet functional environment. The Council Hall displays various examples of textile art: fabric wallpapers in special patterns and a coat-of-arms tapestry. The office of the President was designed to the wishes of then head of state Konstantin Päts and conveys a national sentiment. The Art Deco office is finished in subtle blue tones. As a seat of power and governmental residence, the building has an important role in Estonia's history. It has witnessed a number of pivotal events, from the interruption of statehood and arbitrary action by a foreign power to the restoration of independence.

Eesti Vabariigi presidendi ametiresidents ehitati 1938. aastal arhitekt Alar Kotli projekti järgi. Uusbarokne hoone suhestub Kadrioru pargi ajaloolise miljööga, astudes ühel teljel ruumilisse dialoogi Kadrioru lossiga – lossipoolne fassaad on tagasihoidlikum, kuid esindusfassaad paistab silma detailirohkuse poolest. Kantseleihoone interjöörid kujundas samuti Kotli, välja arvatud riigipea töökabinet, mille sisekujunduse tegi Pärnu taustaga funktsionalismi viljelenud arhitekt Olev Siinmaa. Fuajee, töö- ja esindusruumid, mis on kaunistatud stukkdekoori, kunstmarmori ja poleeritud paekiviga, on üheaegselt nii esinduslikud kui ka funktsionaalsed. Riiginõukogu saalis on näha erinevaid tekstiilikunsti näiteid: erilise mustriga kangastapeeti ning vapivaipa. Riigipea töökabineti kujundamisel lähtuti toonase presidendi Konstatin Pätsi soovidest – ruum pidi olema rahvusliku hõnguga. Seega sai kabinet *art déco* stiilis malbetes sinistes toonides ilme. Riigivõimu igapäevase töökoha ja presidendi ametikorterina on hoonel oluline roll Eesti ajaloos. Maja on olnud tunnistajaks erinevatele pöördelistele sündmustele: riikluse katkestamisele, võõra võimu omavolile ja iseseisvuse taastamisele.

Igaunijas Valsts prezidenta oficiālo rezidenci projektējis arhitekts Alars Kotli un ēka pabeigta 1938. gadā. Neobaroka celtne ļoti labi iederas vēsturiskā Kadriorgas parka ainavā, veidojot telpisku dialogu ar Kadriorgas pili — pils sānu fasāde ir samērā pieticīga, taču tās galvenā fasāde izceļas ar greznām niansēm. Arī kancelejas ēkas interjeru ir veidojis arhitekts A. Kotli, izņemot valsts galvas kabinetu, kuru projektējis Pērnavā dzīvojušais funkcionālisma piekritējs arhitekts Olve Sīnmā. Vestibils, darba un ceremoniju telpas ir dekorētas ar stuka veidojumiem, mākslīgu marmoru un pulētu kaļķakmeni, radot cienīgu, bet reizē funkcionālu vidi. Padomes zālē redzami dažādi tekstilmākslas paraugi: auduma tapetes ar īpašu rakstu un gobelēnā ieausts ģerbonis. Prezidenta kabineta dizains veidots, ņemot vērā tā laika valsts galvas Konstantīna Petsa vēlmes, un tajā valda tautiskas noskaņas. Dekoratīvajā stilā veidotā telpa ir iekārtota maigi zilganos toņos. Kā valsts vadītāja mītnes vietnei un valdības rezidencei šim namam ir būtiska nozīme Igaunijas vēsturē. Tas ir pieredzējis vairākus izšķirīgus notikumus — no Igaunijas valstiskuma pārtraukšanas un svešas lielvalsts patvaļīgas rīcības līdz neatkarības atjaunošanai.

Estijos Respublikos Prezidento darbo rezidencija buvo pastatyta 1938 m. pagal architekto Alaro Kotli projektą. Naujojo baroko stiliaus pastatas susijęs su istorine Kadriorgo parko aplinka. Kanceliarijos pastatas puikiai dera su Kadriorgo rūmais – štai dėl ko rūmų pusėje esantis fasadas yra kuklesnis, o reprezentacinis fasadas pasižymi gausiomis detalėmis. Alaro Kotli sukūrė kanceliarijos pastato interjerą, išskyrus valstybės vadovo darbo kabinetą, kurio interjero dizainą kūrė nuo Pärnu kilęs produktyvus funkcionalizmo krypties architektas Olevas Siinmaa. Fojė, darbo ir reprezentaciniai kambariai puošti tinko dekoru, dirbtiniu marmuru ir poliruotu kalkakmeniu – visa tai sukuria reprezentatyvios ir funkcionalios patalpos vaizdą. Valstybės tarybos salėje galima rasti įvairius tekstilės meno pavyzdžius: unikalaus rašto tekstilės tapetus ir herbinį kilimą. Įrengiant valstybės vadovo darbo kabinetą vadovautasi prezidento Konstantino Pätso norais – patalpoje turėjo vyrauti tautinė dvasia. Todėl atsirado art déco stiliaus ramių mėlynų tonų kabinetas. Pastate buvo valstybės valdžios kasdienė darbo vieta ir prezidento tarnybinis butas, dėl to jis reikšmingas Estijos istorijai. Šis statinys yra revoliucinių įvykių: valstybingumo praradimo, svetimos valdžios savivalės ir nepriklausomybės atkūrimo, liudininkas.

Triin Reidla, Toomas Volmer / Presidendi kantselei

PÄRNU BEACH HOTEL AND BEACH CAFE
PÄRNU RANNAHOTELL JA RANNAKOHVIK
PĒRNAVAS PLUDMALES VIESNĪCA UN PLUDMALES KAFEJNĪCA
PĀRNU PAPLŪDIMIO VIEŠBUTIS IR PĀRNU PAPLŪDIMIO KAVINĖ

Pärnu is home to two of Estonia's most notable Functionalist masterpieces: the Beach Hotel and Beach Cafe. As local resort culture flourished in the 1930s, then city architect Olev Siinmaa saw a need to establish modern and dignified vacation buildings at the beachfront. The Pärnu Beach Hotel was completed in 1935–1937 in cooperation with Anton Soans, after an architectural competition involving the best architects of the time. The elegantly sculpted white building with plenty of balconies and windows was the finest hotel in Northern Europe. Its usual guests included government ministers, diplomats and other elites. One of the 70 rooms was reserved for the head of state. The Beach Cafe was completed in 1939 in cooperation with engineer Heinrich Laul as a jubilee gift to mark the 100th anniversary of the Pärnu resort. The balconies and large windows of the building were complemented by a unique element – the mushroom balcony. As a novel architectural solution, unfinished concrete structures were displayed to emphasize purity of material. The same principle was followed in the interiors with unplastered brick walls and opaque paints. The cafe was reconstructed in the 1960s. The Beach Hotel has now been restored and the Beach Café's mushroom balcony offers splendid sea views.

Kaks Eesti kõige tuntumat funktsionalistlikku arhitektuuripärli asuvad Pärnus: Rannahotell ja Rannakohvik. 1930. aastatel arenes jõudsalt siinne kuurordikultuur ning toonane linnaarhitekt Olev Siinmaa pidas vajalikuks projekteerida mere äärde kaasaegsed esinduslikud suvitushooned. Aastatel 1935–1937 valmis koostöös Anton Soansiga Pärnu Rannahotell, millele eelnes tolle aja parimate arhitektide osalusega arhitektuurikonkurss. Arvukate rõdude, rohkete akende ja elegantse vormiga valge maja oli kõige peenem hotell Põhja-Euroopas. Hotellis peatusid valitsuse liikmed, diplomaadid ja teised eliidi hulka kuuluvad isikud. Hotellis oli 70 numbrituba, millest üks oli määratud riigivanemale. Rannakohvik valmis koostöös insener Heinrich Lauluga 1939. aastal juubelikingitusena linnale, mil tähistati Pärnu kuurordi 100. aastapäeva. Rõdude ja suurte akendega kohvikuhoonega liitus ainulaadne element – seenrõdu. Uudse arhitektuurse lahendusena demonstreeriti katmata raudbetoonkonstruktsioone, et rõhutada materjaliehedust. Sama põhimõtet kasutati ka interjööris: krohvimata tellis, läbikumavad värvid. Kohvikuhoone ehitati ümber 1960. aastatel. Tänapäeval on Rannahotell restaureeritud, Rannakohviku seenrõdult saab nautida merevaadet.

Pērnava ir mājvieta diviem Igaunijas izcilākajiem funkcionālisma meistardarbiem, proti, Pludmales viesnīcai un Pludmales kafejnīcai. Kad 1930. gados uzplauka vietējā kūrorta dzīve, tā laika pilsētas arhitekts Olevs Sīnmā redzēja vajadzību izveidot mūsdienīgas un cienīgas brīvdienu ēkas jūras krastā. Pēc arhitektūras projektu konkursa, kurā piedalījās labākie sava laika arhitekti, Pērnavas Pludmales viesnīca tik uzcelta laikā no 1935. līdz 1937. gadam sadarbībā ar Antonu Soansu. Eleganti veidotā baltā ēka ar daudzajiem balkoniem un logiem bija smalkākā viesnīca Ziemeļeiropā. Tās viesi bija valdības amatpersonas, ministri, diplomāti un citas augstu stāvokli ieņemošas personas. Viena no viesnīcas 70 istabiņām bija rezervēta valsts vadītājam. Pludmales kafejnīcas celtniecība tika pabeigta 1939. gadā sadarbībā ar inženieri Henriku Laulu, un tā bija kā dāvana Pērnavas kūrorta 100. gadskārtā. Ēkas balkonus un platos logus papildināja kāds unikāls elements — sēnes formas balkons. Kā jaunam arhitektūras risinājumam, lai uzsvērtu materiāla tīrību, betona konstrukcijas tika atstātas bez apdares. Identiska pieeja tika piemērota arī interjeram, atstājot kailas ķieģeļu sienas bez apmetuma vai arī nokrāsojot sienas ar necaurspīdīgu krāsu. Kafejnīca pārbūvēta 20. gs. 60. gados. Mūsdienās Pludmales viesnīca ir atjaunota, bet no Pludmales kafejnīcas sēnes balkoniņa paveras skaists skats uz jūru.

Žymiausi Estijos funkcionalizmo architektūros perlai – Pärnu paplūdimio viešbutis ir Pärnu paplūdimio kavinė – yra Pärnu mieste. 1930 m. sparčiai vystėsi vietinė ir užsienio rekreacinė kultūra, todėl tuometinis miesto architektas Olevas Siinmaa nusprendė, kad reikia suprojektuoti reprezentacinius vasarnamius pajūryje. 1935–1937 m., bendradarbiaujant su Antonu Soansu, buvo baigtas statyti Pärnu paplūdimio viešbutis. Prieš tai vyko architektūrinis konkursas, kuriame dalyvavo geriausi to meto architektai. Elegantiškų formų baltas namas, turintis daug langų ir balkonų, buvo subtiliausias viešbutis Šiaurės Europoje. Čia apsistodavo vyriausybės nariai, diplomatai ir kiti elitui priklausantys asmenys. Viešbutyje buvo 70 kambarių, vienas jų buvo skirtas šalies vadovui. Paplūdimio kavinė pastatyta 1939 m., bendradarbiaujant su inžinieriumi Heinrichu Laulu, švenčiant Pärnu kurorto 100-ąjį jubiliejų. Prie kavinės pastato su balkonais ir dideliais langais prijungtas unikalus elementas – grybo formos balkonas. Naujoviškas architektūrinis sprendimas atidengė gelžbetonines konstrukcijas – taip siekta pabrėžti medžiagos grynumą. Tas pats principas naudotas ir interjere: paliktos netinkuotos plytos, naudoti persišviečiantys dažai. 1960 m. kavinės pastatas buvo perstatytas. Šiandien paplūdimio viešbutis restauruotas, o nuo Pärnu paplūdimio kavinės balkono-grybo galima grožėtis jūra.

Ranna puiestee 3, Pärnu, Pärnumaa

Pärnu Rannahotell, MKA arhiiv

20 THE FLOWER PAVILION AND CAFÉ TULJAK • LILLEPAVILJON, KOHVIK „TULJAK” PUĶU PAVILJONS UN KAFEJNĪCA “TULJAK” • GĖLIŲ PAVILJONAS IR KAVINĖ „TULJAK“

Pirita tee 26, Tallinn, Harjumaa

The Flower Pavilion built on Tallinn's Pirita Road in 1960 and Café Tuljak added to its side in 1964–1965 constitute one of the finest examples of Soviet modernist geometric and landscape architecture. Both the Flower Pavilion and the Café were designed by architect Valve Pormeister. Situated on the terraced slope of the Lasnamäe limestone bank, the buildings are specifically composed to form an organic whole with the surrounding nature and relief. This main idea is emphasized by grasslands, cascading stairs and entrances accented by terraces. The Flower Pavilion's exhibition hall is designed with a high windowfront to open views on the garden and the sea.Exhibitions at the Flower Pavilion were hugely popular in their time. The building was used for floral, agricultural and art exhibitions, New Year's balls, receptions, school graduation ceremonies, trade fairs etc. Its modern design provided a background for many photo shoots for the “Siluett” fashion magazine as well as the 1966 variety show “Meloodia 66”. The café building, which now accommodates the restaurant “Tuljak”, was restored in 2014–2015. The Flower Pavilion remains a popular venue for various events.

1960. aastal Tallinnasse Pirita teele rajatud Lillepaviljon ja aastatel 1964–1965 selle juurde ehitatud kohvik „Tuljak“ on nõukogude modernistliku karniisi- ja maastikuarhitektuuri silmapaistvamaid näiteid. Lillepaviljoni ja kohviku kavandas arhitekt Valve Pormeister. Lasnamäe paekalda astangulisele nõlvale rajatud hoonete kompositsiooniliseks peaideeks on orgaaniline seos ümbritseva looduse ja reljeefiga. Seda rõhutavad järsule pervele rajatud muruväljakud, trepistikud ja terrassidega rõhutatud sissepääsud. Lillepaviljoni näitusesaal on kavandatud kõrgete vitriinakendega, mis avavad vaated aeda ja merele. Lillepaviljoni näitused osutusid omal ajal erakordselt populaarseteks. Seal peeti lille-, põllumajandussaaduste- ja kunstinäituseid, aastalõpuballe, vastuvõtte, koolilõpuaktuseid, messe, laatu jms. Modernse arhitektuuriga maja kasutati sageli tollase moeajakirja „Siluett“ fotode pildistamiseks ning 1966. aastal filmiti seal estraadilaulude saade „Meloodia 66“. Kohviku osa, kus tänapäeval tegutseb restoran „Tuljak“, restaureeriti aastatel 2014–2015. Lillepaviljonis korraldatakse seniajani erinevaid üritusi.

Tallinā 1960. gados pie Piritas ceļa uzceltais Puķu paviljons un vēlāk laikā no 1964. līdz 1965. gadam uzbūvētā kafejnīca “Tuljak” ir vieni no labākajiem padomju modernisma ģeometriskās un ainavu arhitektūras paraugiem. Gan Puķu paviljonu, gan kafejnīcu ir projektējusi arhitekte Valve Pormeistare. Abas ēkas izvietotas uz Lasnamē kaļķakmens paugura terasveida nogāzes, un apzināti projektētas, lai kā viens veselums sakļautos ar apkārtējo dabu un ainavu. Šo galveno ideju pastiprina zaļās pļavas, kaskādes tipa kāpnes un ar terasēm izceltas ieejas. Puķu paviljona izstāžu zāle ir projektēta ar augstu logu fasādes pusē, pa kuru paveras skats uz dārzu un jūru. Kādreiz izstādes Puķu paviljonā bija ārkārtīgi populāras. Ēka tika izmantota puķu, lauksaimniecības preču un mākslas izstādēm, Vecgada ballēm, pieņemšanām, skolu izlaiduma svinībām, gadatirgiem u. c. Paviljona mūsdienīgais dizains ir kalpojis par fonu neskaitāmām fotosesijām modes žurnālam “Siluett”, kā arī 1966. gada varietē izrādei “Meloodia 66”. Kafejnīcas ēka, kurā tagad darbojas restorāns “Tuljak” tika atjaunota 2014.–2015. gadā. Puķu paviljons vēl joprojām ir iecienīta dažādu pasākumu norises vieta.

1960 m. Talino Pirita kelyje pastatytas Gėlių paviljonas. 1964–1965 m. prie jo pastatyta kavinė „Tuljak“. Šie statiniai yra vieni įsimintiniausių sovietų moderniosios karnizų ir landšafto architektūros pavyzdžių. Gėlių paviljoną ir kavinę suprojektavo architektė Valve Pormeister. Pagrindinis šių pastatų, esančių ant Lasnamäe kranto laiptuoto šlaito, kompozicijos principas yra organinis ryšys su aplinka, gamta ir reljefu. Tai pabrėžia ant stataus kranto įrengti žolynai, laiptai ir terasuoti įėjimai. Gėlių paviljono parodų salėje suprojektuoti aukšti vitrininiai langai, per juos atsiveria vaizdai į sodą ir jūrą. Savo metu gėlių paviljono parodos buvo neprarastai populiarios. Čia vykdavo gėlių, žemės ūkio gėrybių ir meno parodos, metų pabaigos pokyliai, priėmimai, mokyklos baigimo renginiai, mugės ir pan. Moderniosios architektūros name buvo fotografuojamos to meto madų žurnalo „Siluett“ mados nuotraukos, 1966 m. buvo filmuojama estradinių dainų laida „Meloodia 66“. 2014–2015 m. restauruotas kavinės pastatas, šiandien čia veikia restoranas „Tuljak“. Gėlių paviljone nuo pat pastato atidarymo iki šių dienų organizuojami renginiai.

Martin Siplane, Eesti Rahva Muuseum Fk11986_1; Eesti Arhitektuurimuuseum Fk11787_1; Eesti Arhitektuurimuuseum Fk2644_4

KÄÄRIKU SPORTS CENTRE BUILDINGS • KÄÄRIKU SPORDIBAASI HOONED
KĒRIKU SPORTA CENTRA ĒKAS • KÄÄRIKU SPORTO BAZĖS PASTATAI

The Kääriku Sports Centre was founded in 1947 as a learning and training hub for Tartu University's athletics department. Most of its buildings date from 1950–1970 and were completed in two stages: the student hostel and school and canteen building in 1963 and the gymnasium in 1970. Influenced by Nordic modernism, these fine buildings are an embodiment of an era in the history of Estonian architecture. The complex, considered state-of-art in its time, is among the most outstanding works of architects Peeter Tarvas and Uno Tölpus. It is characterized by free placement in the landscape and environmental sensibility. The Sports Centre buildings are the first and most notable example of organic architecture in Estonia, emphasizing the unity of interiors and exteriors. The landscaping solution includes an intricate set of paths and driveways, stairs, resting corners and flowerbeds. The Kääriku Sports Centre helped the Otepää region develop into a sports destination of national importance that continues to attract Estonian as well as foreign athletes. Many politicians, including Finland's President Urho Kaleva Kekkonen, have visited the site. But above all, it has been and still is a naturally beautiful holiday destination for local sports lovers.

Kääriku spordibaas asutati 1947. aastal Tartu Ülikooli kehakultuuri teaduskonna õppe- ja treeningukeskusena. Hooned pärinevad enamalt jaolt aastatest 1950–1970, valmides kahes etapis: 1963. aastal ühiselamu, õppe- ja toitlustushoone ning 1970. aastal spordihoone. Need Põhjamaade modernismi mõjudega kõrgetasemelised ehitised on etapilise tähtsusega eesti arhitektuuriajaloos. Oma kaasajal väga moodne keskus on arhitektide Peeter Tarvase ja Uno Tölpuse loomingu üks parimaid saavutusi. Kompleksi iseloomustab vabaplaneeringuline paiknemine maastikul ja keskkonnatundlik miljöö. Spordibaasi hooned on üheks esimeseks ja ilmekamaks orgaanilise arhitektuuri näiteks Eestis, esikohal on interjööri ja eksterjööri ühtsus. Maastikukujunduses mängivad rolli käigu- ja sõiduteed, trepid, puhkenurgad ja lilleklumbid. Tänu Kääriku spordibaasile kujunes Otepää kant riiklikult tähtsaks spordipiirkonnaks, kus senini treenivad nii Eesti kui ka välisriikide sportlased. Kompleksi on külastanud mitmed poliitikud, teiste hulgas Soome president Urho Kaleva Kekkonen. Samuti on see olnud oluline looduskaunis puhkepaik ka kohalikele spordisõpradele.

Kēriku Sporta centrs izveidots 1947. gadā kā Tartu Universitātes sporta nodaļas mācību un treniņu centrs. Lielākā daļa šā sporta centra celtņu ir celtas laikposmā no 1950. līdz 1970. gadam un tās tika uzceltas divos posmos: 1963. gadā ekspluatācijā nodota studentu viesnīca un skolas un virtuves ēka, bet 1970. gadā pabeigta sporta zāles celtniecība. Ziemeļu modernisma ietekmētas, šīs izcilās ēkas iemieso veselu laikmetu Igaunijas arhitektūras vēsturē. Minētais komplekss, kurš savā laikā tika uzskatīts par pašu modernāko, ir viens no arhitektu Pētera Tarvas un Uno Telpusa izcilākajiem meistardarbiem. To raksturo brīvs novietojums ainavā un iejūtīgums pret vidi. Sporta centra ēkas ir galvenais un ievērojamākais organiskās arhitektūras piemērs Igaunijā, uzsverot interjera un eksterjera saderību. Centra apkārtnes ainavu veido juceklīgu gājēju celiņu un piebraucamo ceļu tīkls, kāpnes, atpūtas stūrīši un puķu dobes. Kēriku Sporta centrs ir palīdzējis Otepē reģionam attīstīties par valsts nozīmes sporta galamērķi, kas joprojām piesaista gan Igaunijas, gan ārvalstu sportistus. Šo vietu ir apmeklējušas daudzas valsts amatpersonas, tostarp Somijas prezidents Urho Kaleva Kekonens. Tomēr pāri visam šis centrs ir bijis un joprojām ir dabiski skaists brīvdienu galamērķis vietējiem sporta entuziastiem.

Kääriku sporto bazė, kaip Tartu Universiteto kūno kultūros katedros studijų ir treniruočių centras, įsteigta 1947 m. Centro pastatai statyti 1950–1970 m. Didžiosios dalies pastatų statyba buvo užbaigta per du etapus: 1963 m. pastatytas bendrabutis, mokymo ir maitinimo pastatas, 1970 m. baigta sporto pastato statyba. Šie aukšto lygio modernizmo pavyzdžiai, kuriems įtaką padarė Šiaurės šalys, labai svarbūs Estijos architektūros istorijai. Anuomet sporto bazė buvo labai modernus treniruočių kompleksas. Tai vienas geriausių architektų Peeterio Tarvaso ir Uno Tölpuso darbų. Komplekso pastatai laisvai išdėstyti, suderinti su aplinka. Sporto bazių pastatai yra vieni iš pirmųjų ir labiausiai žinomų ekologinės architektūros pavyzdžių Estijoje. Svarbiausia – komplekso interjero ir eksterjero vienybė. Žvelgiant iš kraštovaizdžio dizaino perspektyvos, čia svarbų vaidmenį užima takeliai ir privažiavimo keliai, laiptai, poilsio kampeliai ir gėlynai. Kääriku sporto bazė charakterizuoja viso Otepää regiono virsmą nacionalinės svarbos sporto zona, kur iki šiol treniruojasi Estijos ir kaimyninių šalių sportininkai. Sporto bazėje viešėjo ne vienas politikas, tarp jų ir Suomijos prezidentas Urho Kaleva Kekkonenas, tačiau šis kompleksas išliko svarbia gamtos ir poilsio vieta vietiniams sporto mėgėjams.

Karen Jagodin, MKA arhiv

Kääriku küla, Valgamaa

TALLINN CITY HALL • TALLINNA LINNAHALL
TALLINAS PILSĒTAS HALLE • TALINO MIESTO HALĖ

The Tallinn City Hall was completed by the 1980 Moscow Summer Olympics. The building was designed by architects Riina Altmäe and Raine Karp. The complex was initially named the V. I. Lenin Palace of Culture and Sports. The daring architectural solution brought the architects a gold medal from the President of the International Union of Architects as well as the Official Prize of the Soviet Union in 1984. The City Hall contained a 4200-seat concert hall, an ice arena and a cafe. The concert hall is decorated with a 500 square metre tapestry “The Life of Humans” by Enn Põldroos. The building was designed so as not to obstruct the view on Tallinn’s Old Town from the sea. Its fortress-style architecture and grassy slopes form a connection with the Old Town’s Swedish-era bastions. Strollers can walk up cascades of stairs to the building’s roofs to enjoy views of the city and the sea. As the City Hall was the only public building established on the waterfront in central Tallinn throughout the Soviet era, it held a special place in the urban space and still does. The City Hall has been protected as a national architectural monument since 1997. The building was closed in 2009 due to poor technical condition. Restoration plans are being made and should bring the City Hall to new life.

Tallinna Linnahall valmis 1980. aasta Moskva suveolümpiamängudeks. Hoone autoriteks olid arhitektid Riina Altmäe ja Raine Karp. Kompleksi algne nimetus oli V. I. Lenini nimeline Tallinna Kultuuri- ja Spordipalee. Originaalse arhitektuurilise lahenduse eest pälvisid arhitektid Rahvusvahelise Arhitektide Liidu presidendi kuldmedali ja preemia ning 1984. aastal ka NSV Liidu riikliku preemia. Linnahallis asusid 4200-kohaline kontserdisaal, jäähall ja kohvik. Kontserdisaali ehib 500 ruutmeetri suurune Enn Põldroosi loodud gobelään „Inimeste elu“. Hoone ehitamisel oli eesmärk säilitada merelt avanev vaade Tallinna vanalinna siluetile. Suletud kindlust meenutav arhitektuurikeel ja muruga kaetud kaldpinnad loovad seose vanalinna Rootsi-aegsete bastionidega. Jalutajatel on võimalik liikuda hoone katusele mööda arvukaid trepistikke ning nautida vaadet linnale ja merele. Linnahall oli ainus nõukogude perioodil Tallinna südalinnas mere äärde ehitatud avalik hoone ning seepärast oli ja on sel ka oluline linnaruumiline tähendus. 1997. aastal võeti Tallinna Linnahall ehitismälestisena riikliku kaitse alla. Hoone suleti 2009. aastal halva tehnilise seisukorra tõttu. Hetkel ootab linnahall uut hingamist ning see on plaanis restaureerida.

Tallinas Pilsētas halle tika pabeigta pirms 1980. gada Maskavas Vasaras olimpiskajām spēlēm. Ēku projektēja arhitektes Rīna Altmē un Raine Karpa. Šī kompleksa sākotnējais nosaukums bija V. I. Ļenina Kultūras un sporta pils. Par šo drosmīgo arhitektonisko risinājumu arhitekti saņēma zelta medaļu no Starptautiskās Arhitektu savienības priekšsēdētāja, kā arī 1984. gadā — Padomju Savienības oficiālo apbalvojumu. Ēkā atradās koncertzāle ar 4200 skatītāju vietām, ledus arēna un kafejnīca. Koncertzāli grezno 500 kvadrātmetrus liels Enna Poldrossa gobelēns “Cilvēku dzīve”. Ēka tika projektēta tā, lai neaizsegtu Tallinas vecpilsētas siluetu, skatoties no jūras. Tās cietoksnim līdzīgā arhitektūra un ar zālāju segtās nogāzes veido saikni ar vecpilsētas zviedru laiku bastioniem. Pa ēkas kaskādes kāpnēm ikviens var uzkāpt uz tās jumtiem, lai izbaudītu skaistos skatus uz pilsētu un jūru. Tā kā Pilsētas halle bija vienīgā sabiedriskā ēka, kas padomju laikos uzcelta Tallinas centrā pie jūras, tai bija un joprojām ir īpaša vieta pilsētvidē. Pilsētas hallei kā valsts nozīmes arhitektūras piemineklim kopš 1997. gada ir noteikts aizsardzības statuss. 2009. gadā ēka tika slēgta tās sliktā tehniskā stāvokļa dēļ. Patlaban tiek plānota halles atjaunošana un, cerams, ne tik tālā nākotnē tā iegūs jaunu dzīvi.

Talino miesto halė buvo pastatyta Maskvos 1980-ųjų metų vasaros olimpinėms žaidynėms. Pastatą suprojektavo architektai Riina Altmäe ir Raine Karp. Iš pradžių pastatas buvo pavadintas V. I. Lenino vardo kultūros ir sporto rūmais. Už originalų architektūrinį sprendimą architektai pelnė Tarptautinės architektų sąjungos prezidento aukso medalį ir premiją, o 1984 m. – Sovietų Sąjungos valstybinę premiją. Halėje buvo 4 200 vietų koncertų salė, ledo rūmai ir kavinė. Koncertų salė papuošta 500 m³ dydžio Enn Põldroos pagamintu monumentaliu kūriniu-gobelenu „Žmonių gyvenimas“. Statant pastatą buvo siekiama išsaugoti vaizdą, atsiveriantį nuo jūros į Talino senamiestį. Architektūra primena uždarą tvirtovę, kuri, kartu su veja padengtais pasvirusiais paviršiais, asocijuojasi su Švedijos laikų senamiesčio bastionais. Pėstieji gali patekti ant pastato stogo ir mėgautis vaizdu į miestą ir jūrą. Miesto halė yra vienintelis sovietmečiu Talino širdyje prie jūros pastatytas viešasis pastatas. Dėl to ji labai reikšminga miesto erdvės vystymuisi. 1997 m. Talino miesto halę, kaip architektūros paminklą, savo globon perėmė valstybė. 2009 m. dėl blogos techninės būklės pastatas buvo uždarytas. Šiuo metu miesto halė laukia savo antro šanso – pastatą planuojama restauruoti.

Mere puiestee 20b, Tallinna, Harjumaa

Eesti Arhitektuurimuuseum, Fk5065_1, Marju Raabe

TALLINN OLD TOWN • TALLINNA VANALINN
TALLINAS VECPILSĒTAS • TALINO SENAMIESTIS

The Tallinn Old Town is a wholly preserved Medieval Northern European merchant city on the Baltic Sea. The city developed rapidly during the 13th–16th centuries when it served as an important Hanseatic trade hub. The Old Town is divided into the upper town, or Toompea, and the lower town. Standing on a high limestone cliff, Toompea has been a regional centre and seat of power for long. The Dome Church and the Toompea Castle are also located here. In the lower town, the historical street layout has been preserved together with original street names and numerous significant buildings, including the Town Hall, the pharmacy, churches, monasteries, guild halls and merchants' houses with outbuildings. The Tallinn town wall is also well preserved, complete with defence towers offering great views over the town. The unusually intact old town boasts a characteristic silhouette which can be observed from the sea or from across the Tallinn Bay. In 1966, a protected zone was established to preserve and research Tallinn Old Town's unique and well-preserved medieval formations. The Tallinn Old Town was included in the UNESCO World Heritage List in 1997.

Tallinna vanalinn on terviklikult säilinud keskaegne Põhja-Euroopa kaubalinn Läänemere kaldal. Linna üks kiiremaid arenguperioode jääb 13.–16. sajandisse, mil see oli Hansa Liidu kaubandusühenduse oluline tugipunkt. Vanalinn jaotatakse ülalinnaks ehk Toompeaks ning all-linnaks. Toompea, mis paikneb kõrgemal paeklindil, on ammustest aegadest olnud piirkonna või riigivõimu keskus. Samuti asub seal Toomkirik ja loss. All-linnas on säilinud ajalooline tänavavõrk koos algsete tänavanimedega ning arvukate oluliste ehitistega: raekoda, apteek, kirikud, kloostrid, gildihooned ja kaupmeheelamud koos abihoonetega. Hästi on säilinud ka Tallinna linnamüür kaitsetornidega, millelt avaneb hea vaade vanalinnale. Haruldaselt terviklik vanalinn moodustab iseloomuliku silueti, mida saab näha merelt või Tallinna lahe vastaskaldalt. 1966. aastal kehtestati Tallinna vanalinna kaitsetsoon eesmärgiga säilitada ja uurida ainulaadset ning hästisäilinud keskaegse kihistusega vanalinna. 1997. aastal kanti Tallinna vanalinn UNESCO maailmapärandi nimekirja.

Tallinas vecpilsēta ir pilnībā saglabājusies viduslaiku Ziemeļeiropas tirgotāju pilsēta pie Baltijas jūras. Laikā no 13. līdz 16. gadsimtam pilsēta strauji attīstījās, jo tā bija nozīmīgs Hanzas savienības tirdzniecības centrs. Vecpilsētu iedala augšpilsētā, jeb Tompea, un lejas pilsētā. Izvietojusies uz augstas kaļķakmens klints, Tompea jau no senlaikiem ir bijis reģiona centrs un vieta, kur mitusi valdošā vara. Šeit atrodas arī Doma baznīca un Tompea pils. Lejas pilsētā līdz mūsdienām ir saglabājies vēsturiskais ielu tīklojums, kā arī vecie ielu nosaukumi un daudzi nozīmīgi nami, tostarp, Rātsnams, aptieka, baznīcas, klosteri, ģilžu nami un tirgotāju nami ar palīgēkām. Labi saglabājies ir arī Tallinas pilsētas aizsargmūris, ko papildina aizsargtorņi, no kuriem paveras fantastisks skats uz pilsētu. Neparasti neskartajai vecpilsētai piemīt tikai tai raksturīgs siluets, kurš redzams gan no jūras, gan pāri visam Tallinas līcim. 1966. gadā tika izveidota aizsardzības zona, lai saglabātu un pētītu Tallinas vecpilsētas unikālos un labi saglabājušos viduslaiku veidojumus. 1997. gadā Tallinas vecpilsēta tika iekļauta UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā.

Talino senamiestis – tai visiškai išlikęs viduramžių Šiaurės Europos prekybos miestas prie Baltijos jūros krantų. Miestas buvo svarbus Hanzos prekybos sąjungos punktas. XIII–XVI a. yra laikomas senamiesčio plėtros laikotarpiu. Senamiestis skirstomas į žemutinę ir aukštutinę miesto dalį, esančią ant Tompėjos kalvos (est. *Toompea*). Aukštutinė miesto dalis, išsidėsčiusi ant kalkakmenio kalvos, visada buvo regiono ir valstybės galios centras. Ten stovi Švč. Mergelės Marijos katedra (est. *Toomkirik*) ir rūmai. Žemutiniame mieste išsaugotas istorinis gatvių tinklas su originaliais gatvių pavadinimais ir yra daugybė svarbių pastatų: rotušė, vaistinė, bažnyčios, vienuolynai, gildijos pastatai ir pirklių namai su pagalbiniais pastatais. Gerai išsilaikiusi Talino miesto siena su gynybiniais bokštais, iš kurių atsiveria gražus vaizdas į senamiestį. Vientisas Talino senamiestis matomas nuo jūros ir priešingos Talino įlankos pusės. Siekiant išsaugoti ir ištirti unikalų senamiestį su gerai išlikusiu viduramžių sluoksniu, 1966 m. buvo įkurta Talino senamiesčio apsaugos zona. 1997 m. Talino senamiestis buvo įtrauktas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą.

Tallinn, Harjumaa

Ivar Leidus/Wikimedia commons, Triin Reidla

VILJANDI OLD TOWN • VILJANDI VANALINN
VILJANDI VECPILSĒTA • VILJANDŽIO SENAMIESTIS

The Viljandi Old Town is a characteristic and well-preserved example of a small-town centre with buildings dating mostly from the early 19th century until the 20th century. The old town has developed along the shore of Lake Viljandi over centuries, encircling the 13th century Order Castle. The remaining castle ruins and a surrounding park are located on a picturesque lakeside hill amid man-made defensive slopes. The old town is notable for its 19th century Southern Estonian brick architecture and cobbled streets. As the town expanded, fancy villas and summer houses were built on lakeside slopes as well, opening priceless views across the water. Winding stairs between the villas lead down to a lakeside beach. The main sights include a suspended bridge in the castle park, the Functionalist Viljandi Town Hall, the old water tower and churches dedicated to St. Paul and St. John. Culture-lovers are catered for by the Kondas Centre, a naivist art museum in a 19th century brick building, and the Traditional Music Centre established in a former warehouse of the Viljandi Manor. Two major festivals are held in the old town each summer: the Viljandi Hanseatic Days and the Viljandi Folk Music Festival.

Viljandi vanalinn on hea ja hästisäilinud näide väikelinna vanalinnast, mille hoonestus pärineb suures osas sajandipikkusest perioodist – 19. sajandi algusest kuni 20. sajandi alguseni. Vanalinn on rajatud Viljandi järve äärde aastasadade jooksul ning selle kese on olnud 13. sajandist pärit ordulinnus. Tänapäeval on linnusest alles varemed ning seda ümbritsev park, mis asuvad maaliliselt järve nõlval ja inimtekkeliste kaitsenõlvade vahel. Vanalinna iseloomustab Lõuna-Eestile omane 19. sajandi tellisarhitektuur ning munakiviteed. Linna kasvades ehitati uhkemaid villasid ja suvitusmaju ka järve nõlvale, millelt avaneb hunnitu vaade vastaskaldale. Villade vahelt lookleb trepistik ujumiskoha juurde järve ääres. Huvitavamatest vaatamisväärsustest tuleb esile tuua rippsilda linnusevaremete pargis, Viljandi funktsionalistlikku raekoda, vana veetorni ning Pauluse ja Jaani kirikuid. Kultuurihuvilistele pakuvad elamusi ka 19. sajandi tellismajja sisse seatud naivistliku kunsti muuseum – Kondase keskus ning kunagise Viljandi mõisa ühes abihoones tegutsev pärimusmuusika ait. Vanalinnas toimub suviti kaks suurt festivali: Viljandi hansapäevad ja Viljandi pärimusmuusika festival.

Viljandi vecpilsēta ir tipisks, labi saglabājies mazpilsētas centrs ar ēkām, kas galvenokārt celtas laikposmā no 19. gadsimta sākuma līdz 20. gadsimtam. Vecpilsēta gadsimtu gaitā ir izveidojusies Viljandi ezera krastā, ieskaujot 13. gadsimta Ordeņa pili. Vēl redzamās pils drupas un parks atrodas uz skaista pakalna ezera krastā starp mākslīgi izveidotām aizsargnogāzēm. Viljandi vecpilsēta ir slavena ar savu 19. gadsimta Dienvidigaunijas ķieģeļu arhitektūru un bruģētajām ielām. Pilsētai izplešoties, ar greznām savrupmājām un vasaras mājām tika apbūvētas arī ezera krasta nogāzes, no kurienes paveras neaprakstāms skats pār ezeru. Starp savrupnamiem izveidotās vijīgās kāpnes ved lejā uz ezera pludmali. Vecpilsētas galvenās apskates vietas ir iekārtais tilts pils parkā, funkcionālisma stilā celtais Viljandi Rātsnams, vecais ūdenstornis un Sv. Pāvilam un Sv. Jānim veltītās baznīcas. Kultūras cienītājus lutina Kondas centrs — 19. gadsimta ķieģeļu ēkā izvietotais naivisma mākslas muzejs, kā arī Tautas mūzikas centrs, kas mājvietu atradis Viljandi muižas bijušajā noliktavā. Katru vasaru vecpilsētā norisinās divi vērienīgi svētki: Viljandi Hanzas dienas un Viljandi folkloras mūzikas festivāls.

Viljandžio senamiestis – gerai išlikusio, mažo miestelio senamiesčio pavyzdys. Dauguma jo statinių pastatyti nuo XIX a. pr. iki XX a. pr. Senamiestis plėtėsi palaipsniui. Jis išsidėstęs prie XIII a. ordino pilies ir Viljandžio ežero. Iki šių dienų išliko pilies griuvėsiai ir juos juosiantis parkas. Jie išsidėstę ant vaizdingo ežero kranto, tarp sukurtų apsauginių šlaitų. Senamiestį charakterizuoja pietų Estijai būdinga XIX a. plytų architektūra ir akmenimis grįstos gatvės. Miestui augant prabangesnės vilos ir vasarnamiai buvo statomi ant ežero šlaito, iš kur atsiveria įspūdingas vaizdas į priešingą krantą. Tarp vilų vinguriuoja laiptai link paplūdimio. Galima išskirti šias lankytinas vietas: kabantį tiltą pilies griuvėsių parke, funkcionalizmo architektūros krypties Viljandžio rotušę, seną vandens bokštą ir šv. Pauliaus ir šv. Jono bažnyčias. Besidomintiems kultūra, paliks įspūdį XIX a. plytiniame name įrengtas naivizmo meno krypties muziejus, esantis Kondase centre, taip pat paveldo kultūrą propaguojantis Liaudies muzikos svirnas. Senamiestyje vasarą vyksta du dideli festivaliai: Viljandžio Hanzos dienos ir Viljandžio liaudies muzikos festivalis.

Ivar Leidus/Wikimedia commons, Triin Reidla

TALLINN ROTERMANN QUARTER • ROTERMANNI KVARTAL TALLINNAS
TALLINAS ROTERMANA KVARTĀLS • TALINO ROTERMANO KVARTALAS

The Rotermann Quarter is a great example of a symbiosis of 19th century industrial heritage and bold contemporary architecture. The development of this industrial area was headed in the 19th century by Rotermann Factories, a company founded in 1829 by Christian Abraham Rotermann. It started out as a merchant's yard for producing, importing and exporting building supplies. Other industries gradually began to develop in the Quarter as well: a distillery, a macaroni factory, a flour mill, a wood board mill, a wool factory and various wholesale warehouses, each adding one or more new buildings to the quarter. During the Soviet period, the quarter accommodated the Tallinn Spirit Refinery and the Viktor Kingissepp Grain Factory. The cheerless Soviet industrial environment inspired filmmaker Andrei Tarkovsky to shoot his movie "Stalker" on the premises. In 2001, the Rotermanni Quarter was designated as an area of cultural and environmental value and the reconstruction of dilapidated industrial buildings began, with some modern additions. Restoration projects have been prepared by Estonia's leading architectural firms: KOKO Arhitektid, HG Arhitektuur, Arhitektuuribüroo PLUSS, Arhitektuuribüroo Kosmos etc. An inviting pedestrian-only urban space has developed between the architecturally attractive buildings.

Rotermanni kvartal on väga hea näide 19. sajandist pärit tööstuspärandi ning julge arhitektuurikeelega uusehitiste sümbioosist. Tööstusrajooni kujunemisel 19. sajandil oli oluline roll ettevõttel Rotermanni Tehased, mis asutati 1829. aastal Christian Abraham Rotermanni poolt. Ettevõte alustas kaubahoovina, mis valmistas ehitustarbeid ning tegeles nende sisse- ja väljaveoga. Kvartalis hakkas järk-järgult tegutsema ka teisi ettevõtteid: piiritusevabrik, makaronivabrik, jahuveski, lauavabrik, villatööstus, erinevad kaubahooned jne. Iga ettevõtte tulekuga laienes kvartal mõne uue maja võrra. Nõukogude perioodil asus kvartalis Tallinna Piirituse Puhastamise Vabrik ja Viktor Kingissepa nimeline Teraviljakombinaat. Nõukogudeaegne tööstitu tehasemiljöö inspireeris režissöör Andrei Tarkovskit filmima seal filmi „Stalker". 2001. aastal sai Rotermanni kvartalist miljööväärtuslik piirkond ning halvas seisus tööstushooneid hakati järjest korda tegema, lisades vanale veidi ka uut. Hoonete restaureerimistöid on projekteerinud Eesti parimad arhitektuuribürood: KOKO Arhitektid, HG Arhitektuur, Arhitektuuribüroo PLUSS, Arhitektuuribüroo Kosmos jpt. Huvitava arhitektuuriga hoonete vahel kulgeb atraktiivne jalakäijatele mõeldud linnaruum.

Rotermana kvartāls ir lielisks 19. gadsimta rūpnieciskā mantojuma un izteiksmīgi laikmetīgas arhitektūras simbiozes paraugs. Šīs rūpnieciskās teritorijas attīstību 19. gadsimtā virzīja 1829. gadā dibinātais uzņēmums "Rotermann Factories". Sākumā tā bija tirgotāja sēta, kurā ražoja, importēja un eksportēja celtniecības materiālus. Pakāpeniski šajā kvartālā sāka attīstīties arī citas rūpniecības nozares: spirta rūpnīca, makaronu fabrika, dzirnavas, kokzāģētava, vilnas rūpnīca un dažādas vairumtirdzniecības noliktavas, katra pievienojot kvartālam pa vienai vai vairākām celtnēm. Padomju laikā kvartālā atradās Tallinas Spirta rūpnīca un Viktora Kingisepa graudu fabrika. Drūmā padomju rūpnieciskā vide iedvesmoja režisoru Andreju Tarkovski šeit uzņemt filmu "Stalkers". 2001. gadā Rotermana kvartālam noteica īpašu statusu kā teritorijai ar kultūras un vides vērtību, un sākās noplukušo rūpniecisko ēku atjaunošana ar dažiem moderniem papildinājumiem. Restaurācijas projektus izstrādāja Igaunijas vadošie arhitektu biroji: "KOKO Arhitektid", "HG Arhitektuur", "Arhitektuuribüroo PLUSS", "Arhitektuuribüroo Kosmos" u. c. Starp arhitektoniski pievilcīgajiem namiem tika izveidota aicinoša kājāmgājēju pilsēttelpa.

Talino Rotermano kvartalas yra puikus pavyzdys, kaip dera XIX a. pramoninės architektūros pastatai su naujais, drąsiais architektūriniais statiniais. XIX a., formuojantis pramoniniam rajonui, svarbų vaidmenį turėjo Rotermano gamykla, įkurta Christiano Abrahamo Rotermano. Bendrovė veiklą pradėjo kaip prekyvietė, kuri gamino statybos reikmenis ir užsiėmė jų importu ir eksportu. Kvartale palaipsniui pradėjo veikti ir kitos bendrovės: spirito varykla, makaronų gamykla, grūdų malūnas, baldų fabrikas, vilnos pramonės įmonė, įvairios prekyvietės ir pan. Su kiekvienos įmonės atėjimu kvartalas padidėdavo keliais naujais namais. Sovietmečiu kvartale veikė Talino spirito valymo fabrikas ir grūdų kombinatas. Niūri, sovietinius laikus menančios gamyklos aplinka įkvėpė režisierių Andrejų Tarkovskį čia nufilmuoti kultinį filmą „Stalkeris". 2001 m. buvo sukurta vertinga Rotermano kvartalo aplinka: prastos būklės pramoniniai pastatai pradėti po vieną tvarkyti, prie seno pridedant truputį naujumo. Pastatų restauravimo projektus kūrė geriausi Estijos architektų biurai: „Koko Arhitektid", „HG Arhitektuur", „Arhitektuuribüroo PLUSS", „Kosmos AB" ir kt. Drąsios architektūrinės išraiškos pastatus jungia pėstiesiems skirta miesto erdvė.

Triin Reidla, Triin Talk

KOGUVA VILLAGE • KOGUVA KÜLA
KOGUVAS CIEMS • KOGUVOS KAIMAS

Koguva Village, located on Muhu Island and first mentioned in written sources in the 16th century, is a wholly preserved hamlet with a historical environment and buildings dating mostly from the late 19th and early 20th century. During the centuries, the village has been divided into eight main farmsteads as well as smaller labourers' farms and cottages. As usual for a hamlet, the farmhouses are clustered together amid fields and pastures. The roads that form a dense network between the farms are lined with stone walls up to 1.5 metres high, creating a distinctive village landscape. The material has been gathered from the stony fields around the village over time. Most farmstead buildings are constructed of fir or pine logs and with thatched roofs. A majority of the farmsteads are fully preserved. Besides farming, fishery had an important role in island people's lives. The old boats lying on the walls tell of the islanders' respect for the sea – a boat that had served its master well was "retired" on the stone wall or burnt in a Midsummer bonfire.
An ethnographic and landscape conservation zone was established in Koguva Village in 1968 and the buildings and stone walls are now protected as an architectural monument. In addition, Koguva Village heritage is gathered, stored and studied in the Muhu Museum.

Muhu saarel asuv 16. sajandil esmamainitud Koguva küla on tervikliku säilinud sumbküla, mille ajaloolise miljööga hoonestus pärineb valdavalt 19. sajandi lõpust ja 20. sajandi algusest. Sajandite vältel on küla jagunenud kaheksaks põhitaluks, millele lisanduvad väiksemad teomeeste talud ja popsikohad. Sumbkülale tüüpiliselt paiknevad talud tihedas kobaras põldude ja karjamaade keskel. Talude vahel looklevat tihedat teedevõrku ääristavad kuni 1,5 meetri kõrgused kiviaiad, mis annavad külamaastikule iseloomuliku väljanägemise. Kivid aedade jaoks on kogutud küla ümbritsevatelt kivistelt põldudelt. Enamik taluhooneid on ehitatud kuuse- või männipalkidest ning katusekatteks on kasutatud roogu. Suurem osa taludest on säilinud terviklike kompleksidena. Põllutöö kõrval etendas saare rahva elus olulist osa kalapüük. Vanad paadid kiviaedadel kõnelevad külarahva austusest mere vastu – peremeest hästi teeninud paat pandi kiviaiale „vanaduspuhkust" pidama või põletati jaanitulel. Juba 1968. aastal moodustati Koguva külas etnograafilis-maastikuline kaitseala, tänapäeval on Koguva küla hooned koos kiviaedadega ehitismälestistena muinsuskaitse all. Samuti hoitakse, kogutakse ja uuritakse Koguva küla pärandit Muhu Muuseumis.

Koguva, kas atrodas Muhu salā un rakstu avotos pirmoreiz minēts 16. gadsimtā, ir pilnībā saglabājies ciems ar vēsturisko vidi un ēkām, kas celtas pārsvarā 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. Ilgus gadsimtus ciems bija iedalīts astoņās galvenajās saimniecībās, kā arī mazākās strādnieku lauku saimniecībās un sētās. Kā jau ciemā pieņemts, lauku sētas atrodas netālu viena no otras starp laukiem un ganībām. Gar ceļiem, kuri veido blīvu tīklu starp sētām, ir izveidoti līdz pat 1,5 metrus augsti akmens krāvumi, radot raksturīgu ciema ainavu. Materiāli to celtniecībai laika gaitā savākti akmeņiem bagātajos laukos ap ciemu. Lielākā daļa ēku ir celtas no egles vai priedes baļķiem un tām ir niedru jumti. Vairums ciema lauku sētu ir pilnībā saglabājušās. Papildus zemkopībai salas iedzīvotāju dzīvē nozīmīga loma bija arī zvejniecībai. Vecās uz akmens krāvumiem guļošās laivas stāsta par salinieku cieņu pret jūru — laiva, kas bija nokalpojusi savu laiku, tika vai nu novietota uz akmens grēdas vai arī sadedzināta jāņugunī. 1968. gadā Koguvas ciemam tika noteikts etnogrāfiskā ciema un ainavas aizsardzības teritorijas statuss un tagad ciema ēkas un akmens grēdas ir aizsargātas kā arhitektūras piemineklis. Turklāt Koguves ciema mantojums ir apkopots, uzglabāts un pētīts Muhu muzejā.

Koguvos kaimas, įsikūręs Muhu saloje, pirmą kartą paminėtas XVI a. Koguvos kaimas visiškai atitinka „sumbküla" kaimo tipą, jo istoriniai pastatai buvo pastatyti XIX a. ir XX a. pr. Šimtmečiais kaimas buvo padalintas į aštuonis pagrindinius ūkius, prie jų šliejosi mažesnių kumečių ir mažažemių valstiečių ūkiai, išsidėstę vienas šalia kito tarp laukų ir ganyklų. Tarp ūkių esančius kelius juosia iki 1,5 m aukščio akmens tvoros, kurios suteikia kaimo kraštovaizdžiui būdingą vaizdą. Tvoroms akmenys surinkti iš kaimus supančių akmeningų laukų. Dauguma sodybų pastatytos iš eglinių ar pušinių rąstų, stogai dengti šiaudais. Dauguma sodybų pastatų išliko kaip vientisi kompleksai. Šalia lauko darbų, svarbų vaidmenį vaidino žvejyba. Ant akmeninių tvorų sudėtos senos valtys byloja apie kaimo žmonių pagarbą jūrai: gerai šeimininkui atitarnavusi valtis buvo padedama ant akmens tvoros „senatvės poilsiui" arba sudeginama ant Joninių laužo. Dar 1968 m. Koguvos kaimas buvo paskelbtas etnografine ir kraštovaizdžio saugojimo teritorija. Šiandien Koguvos kaimo pastatai kartu su akmeninėmis sienomis yra saugomas architektūrinis paveldas. Šio kaimo paveldas yra saugomas ir tyrinėjamas Muhu salos muziejuje.

Koguva küla, Muhu saar, Saaremaa
Üllar Alev, Keidi Saks

27 TAMMSAARE UPLAND, TAMMSAARE-PÕHJA AND TAMMSAARE-LÕUNA FARMS
TAMMSAARE VÄLJAMÄGI, TAMMSAARE-PÕHJA JA TAMMSAARE-LÕUNA TALUD
TAMSĀRES KALNIENES, TAMSĀRES-POHJAS UN TAMSĀRES-LONAS LAUKU SĒTAS
TAMMSAARE KALVA, ŠIAURĖS TAMMSAARE IR PIETŲ TAMMSAARE SODYBOS

The Tammsaare Upland with Tammsaare-Põhja and Tammsaare-Lõuna Farms is located in Kõrvemaa amid bogs and marshes. Tammsaare-Põhja Farm was the birthplace of Estonian critical realist writer Anton Hansen Tammsaare and one of the locations in his "Truth and Justice" pentalogy. The "Truth and Justice" novel provides an insight of developments of the Estonian society from the late 19th century until the 1920s. The novelist derived the substance for his work from the farms and people of his native place and its rough yet beautiful nature. The venues described in the novel can be easily matched with the area's landscapes and farms. After the first volume of "Truth and Justice" was published in 1923, booklovers started to flock to the Tammsaare Upland. Over time, it has acquired the status of a literary memory scene. A museum was opened in the Tammsaare-Põhja dwelling in 1958. The writer's centennial anniversary in 1978 was marked by restoration of the cottage and threshing barn, the cattle-house, the cottager's house and cattle pens, while hiking trails were established in the surrounding marshes. The A. H. Tammsaare Museum in Vargamäe, operating in the Tammsaare-Põhja Farm, introduces 19th century farm life and A. H. Tammsaare's literary heritage. The neighbouring Tammsaare-Lõuna farmstead has been preserved in its historical form, complete with the original farmyard layout.

Tammsaare väljamägi Tammsaare-Põhja ja Tammsaare-Lõuna taludega asub Kõrvemaal keset soid ja rabasid. Tammsaare-Põhja talu oli kriitilist realismi viljelenud eesti kirjandusklassiku Anton Hansen Tammsaare sünnikodu ning ühtlasi tema tuntuima 5-osalise romaani „Tõde ja õigus" üheks toimumispaigaks. „Tõde ja õigus" käsitleb Eesti ühiskondlikke arenguid 19. sajandi lõpust kuni 1920. aastateni. Kirjanik ammutas ainest kodukandi taludest, inimestest ja karmist, ent kaunist maastikust. Romaanis kirjeldatud tegevuskohti võib pea üksüheselt maastikust ning kõrvalasuvatest taludest leida. Pärast romaani „Tõde ja õigus" esimese osa ilmumist 1923. aastal hakkas Tammsaare väljamäge külastama suur hulk kirjandushuvilisi. Aja jooksul on väljamägi kujunenud kirjanduslikuks mälumaastikuks. 1958. aastal avati Tammsaare-Põhja talu elumajas muuseum. Kirjaniku sajandaks sünniaastapäevaks 1978. aastal taastati talu rehielamu, karjalaut, saunikuhooned ning karjaaiad, väljamäge ümbritsevatesse rabadesse rajati matkarajad. Tammsaare-Põhja talus tegutsev A. H. Tammsaare Muuseum Vargamäel tutvustab 19. sajandi taluelu ja A. H. Tammsaare kirjanduspärandit. Naabruses asuva Tammsaare-Lõuna talu hooned on säilitanud oma ajaloolise ilme ning taluõu oma ajaloolise planeeringu.

Tamsāres kalniene ar Tamsāres Pohjas un Tamsāres Lonas lauku sētām atrodas Kervemā starp purvājiem un muklājiem. Tamsāres-Pohjas lauku sētā ir dzimis igauņu kritiskais reālists rakstnieks Antons Hansens Tamsāre, turklāt tā ir viena no vietām, kur norisinās darbība viņa pentaloģijā "Zeme un mīlestība" ("Tiesa un taisnība"). Romāns "Zeme un mīlestība" sniedz ieskatu norisēs Igaunijas sabiedrībā laikposmā no 19. gadsimta beigām līdz 20. gs. 20. gadiem. Vielu savam darbam autors ir smēlies lauku sētās, kā arī no savas dzimtās sētas ļaudīm un tās skarbajā, bet skaistajā apkārtnē. Stāstā aprakstītās vietas ir viegli iedomāties šī novada ainavās un lauku sētās. Pēc tam, kad 1923. gadā bija publicēts pirmais romāna "Zeme un mīlestība" krājums, grāmatas cienītāji sāka arvien vairāk apmeklēt Tamsāres augstieni. Ar laiku tā iemantoja literārās atmiņas vietas statusu. 1958. gadā Tamsārē-Pohjā tika atvērts muzejs. Autora simtgade 1978. gadā tika atzīmēta, atjaunojot viņa bērnības māju un riju, kūti, saimnieku māju un aplokus, bet apkārtējos purvos izveidotas pastaigu takas. Rakstnieka A. H. Tamsāres muzejs Vargamē, kas darbojas Tamsāres-Pohja sētā, iepazīstina ar dzīvi lauku sētā 19. gadsimtā un rakstnieka literāro mantojumu. Blakus esošā Tamsāres-Lonas lauku sēta ir saglabāta savā vēsturiskajā izskatā ar sākotnējo sētas izkārtojumu.

Tammsaare kalva su Šiaurės Tammsaare ir Pietų Tammsaare sodybomis yra Kõrvema žemėje tarp pelkių ir raistų. Šiaurės Tammsaare sodyba buvo Estijos literatūros klasiko, kritinio realizmo atstovo Anton Hansen Tammsaare gimtinė. Šiaurės sodyba yra šio autoriaus žymiausio penkių dalių romano „Tiesa ir teisingumas" viena iš veiksmo vietų. Romane „Tiesa ir teisingumas" nagrinėjamos Estijos visuomenės plėtros kryptys nuo XIX a. pab. iki 1920 m. Rašytojas įkvėpimo sėmėsi iš gimtinės sodybų, čia gyvenančių žmonių ir juos supančio rūstaus, tačiau gražaus kraštovaizdžio. Romane aprašytos veiksmo vietos bemaž visiškai atitinka kaimynines sodybas. Po to, kai 1923 m. pasirodė pirma romano „Tiesa ir teisingumas" dalis, Tammsaare kalvą pradėjo lankyti literatūros mylėtojai. Laikui bėgant kalva tapo atmintina literatūros vieta. 1958 m. Šiaurės Tammsaare sodyboje atidarytas muziejus. 1978 m., minint rašytojo šimtmetį, buvo atkurtos pirties patalpos, tvartas, svirnas, ganyklos, kalvą supančiose pelkėse įrengti pėsčiųjų takai. Šiaurės Tammsaare sodyboje veikiantis A. H. Tammsaare muziejus supažindina su gyvenimu XIX a. sodyboje, taip pat su A. H. Tammsaare literatūriniu palikimu. Kaimynystėje esančios Pietų Tammsaare sodybos pastatai išsaugojo istorinę išvaizdą ir sodybos kiemo istorinį planą.

Tammsaare-Põhja talu, Vetepere küla, Järvamaa

Tammsaare muuseum Vargamäel, Gabriela Liivamägi

28 SANGASTE MANOR PARK • SANGASTE MÕISA PARK SANGASTES MUIŽAS PARKS • SANGASTĖS DVARO PARKAS

Sangaste Manor Park is among Estonia's largest and botanically most diverse free-form parks. The park covers an area of 77.8 hectares. The park's environment is characterized by its varied-relief landscape and ponds. Long avenues lined with foliage trees lead into the park from several directions. The park was established by Count Friedrich Georg Magnus von Berg in the 1880s around his Historicist palace (by architect Otto Pius Hippius). In terms of design, the Sangaste Park can be divided in two: the palace park and the forest park. The palace is surrounded by a mixed-style park – in the front, a regular-shaped round driveway with a large field of lawn, and in the back, regular-shaped sanded walkways with lush flowerbeds, a rose terrace and a greenhouse next to a centuries-old oak. The palace park and forest park are separated by a pond with stepped slopes. The forest park is an area of decorative natural woodland that has been gradually developed from the 1880s until today. Count Berg used the forest park to test the acclimatization of various exotic plant species. The park contains over 400 species of trees and bushes, including Estonia's highest Douglas fir (41 metres) and silver maple (27 metres). An education trail has been established in the park. With scenic views and interesting botanics, the park is a thrill for dendrologists and nature-lovers throughout the year.

Sangaste mõisa park on üks liigirikkamaid ja suurimaid vabakujunduslikke parke Eestis. Pargi pindala on 77,8 hektarit. Pargi põhiilme loovad reljeefi vaheldusrikkus ja tiigid. Parki toovad eri suundadest kilomeetritepikkused lehtpuualleed. Pargi rajas 1880. aastatel oma historitsistliku lossi (arhitekt Otto Pius Hippius) ümber krahv Friedrich Georg Magnus von Berg. Sangaste pargi võib kujunduse järgi jagada kaheks: lossi- ja metsapark. Lossi ümbruses asub segastiilis park – lossiesisel on korrapärane ringtee suure muruväljakuga, lossi taga olid omal ajal korrapärased liivatatud teed ja rikkalikud lilleklumbid, roositerrass ja kasvuhoone, seal kasvab mitmesaja-aastane tamm. Lossiparki eraldab metsapargist tiik, mille nõlvad on kujundatud astmeliselt. Metsapark kujutab endast avarat looduslikku ilupuistut, mille kujundamine on kestnud 1880. aastaist tänapäevani. Metsapargis katsetas krahv Berg erinevate eksootiliste taimeliikide aklimatiseerumisvõimet. Pargis kasvab rohkem kui 400 liiki puid ja põõsaid, sealhulgas Eesti kõrgeim ebatsuuga (41 meetrit) ning kõrgeim hõbevaher (27 meetrit). Parki on rajatud õpperada. Park oma maaliliste vaadete ja huvitavate taimedega pakub igal aastaajal elamusi nii dendroloogile kui ka lihtsalt loodussõbrale.

Sangastes muižas parks ir viens no Igaunijas lielākajiem un botāniski daudzveidīgākajiem brīvās formas parkiem. Tas aizņem 77,8 hektārus lielu platību. Parka vidi raksturo tā mainīgā reljefa ainava un dīķi. No vairākām pusēm uz parku ved garas alejas gar kurām aug lapkoki. Parku blakus savai historicisma stilā celtajai pilij (pēc arhitekta Otto Piusa Hipiusa projekta) izveidoja grāfs Fridrihs Georgs Magnuss fon Bergs 19. gs. 80. gados. No dizaina viedokļa Sangastes parku var iedalīt divās daļās: pils parks un mežaparks. Pili ieskauj dažādu stilu parks — priekšpusē regulāras formas lokveida piebraucamais ceļš ar mauriņu, bet sētas pusē ir regulāras formas pastaigu celiņi un bagātīgas puķu dobes, rožu terase un siltumnīca blakus gadsimtiem vecajam ozolam. Pils parku no mežaparka atdala dīķis ar pakāpju nogāzēm. Mežaparks ir dabiska dekoratīva meža teritorija, kas pakāpeniski iekopta, sākot no 19. gs. 80. gadiem līdz mūsdienām. Grāfs Bergs izmantoja mežaparku, lai izmēģinātu, kā dažādas eksotiskas augu sugas spēs aklimatizēties. Parkā ir sastopami vairāk nekā 400 koku un krūmu sugu, tostarp Igaunijas augstākā Duglasa egle (41 metrs) un sudrabkļava (27 metri). Parkā izveidota izglītojoša taka. Ar skaistām skatu vietām un interesantu augu klāstu parks ir aizraujoša vieta dendrologiem un dabas entuziastiem cauru gadu.

Sangastės dvaro parkas yra vienas turtingiausių ir didžiausių laukinės gamtos parkų Estijoje. Parko plotas yra 77,8 ha. Parko vaizdą kuria įvairus reljefas ir tvenkiniai. Į parką iš įvairių pusių galima patekti kilometro ilgio lapuočių alėjomis. Parką 1880 m. aplink savo istorinę pilį įkūrė grafas Friedrich Georg Magnus von Berg. 1879–1883 m. parką kūrė architektas Otto Pius Hippius. Pagal planą galima išskirti dvi Sangastės parko dalis: pilies ir miško parką. Pilį supa mišrus parkas, pilies viduje yra žiedinis kelias su didele veja, už pilies – taisyklingi smėlio takeliai ir turtingos gėlių lysvės, rožių terasa ir šiltnamis, ten auga kelių šimtų metų ąžuolas. Pilies parką nuo miško parko skiria tvenkinys, jo šlaitai suformuoti terasomis. Miško parkas – tai erdvus, gamtinis parkas, kurio formavimas tęsiasi nuo 1880 m. iki šių dienų. Šiame miško parke grafas von Bergas bandė įvairių egzotiškų augalų aklimatizavimo galimybes. Čia randama virš 400 skirtingų medžių ir krūmų rūšių. Parke auga aukščiausia Estijoje pocūgė (41 m) ir aukščiausias sidabrinis klevas (27 m). Parke įrengtas pažintinis žygio takas. Vaizdingi parko peizažai ir įdomūs augalai visais metų laikais vilioja tiek dendrologus, tiek ir paprastus gamtos mylėtojus.

Lossiküla küla, Valgamaa

Allan Leppiksoo

TOILA ORU PARK • TOILA ORU PARK
TOILAS ORU PARKS • TOILA SLĖNIO PARKAS

The Oru Park, located on a high limestone cliff and in the Pühajõe River valley, was established in the late 19th century by merchant Grigori Yeliseev together with a summer palace inspired by Italian Renaissance villas. The park is among the most diverse in Northern Estonia, both botanically (having 300 species) and in terms of landscapes. Its design was commissioned from Georg Kuphaldt, an esteemed landscape architect of the time. Most park designs at the turn of the century were eclectic, combining glamorous methods from different epochs with flamboyant if not overly luxurious gardens. The Oru Park, covering almost 90 hectares, is stylistically diverse as well. The palace itself was lined with terraces resembling Roman gardens. The rest of the area was designed as a landscape park with riding trails and walkways, bridges, observation platforms and resting spots. In 1934, wealthy Estonian businessmen bought the estate and presented it to Konstantin Päts, the President of the Republic of Estonia, for use as a summer residence. The Oru palace and most of its outbuildings were destroyed in World War II, but the park suffered little damage. It was designated a conservation area in 1958 and gradual improvements have been made ever since.
As of today, the main gates have been fixed up and the former rose garden, fountain, observation platforms and resting spots restored. An observation deck has been established on the ruins of the palace.

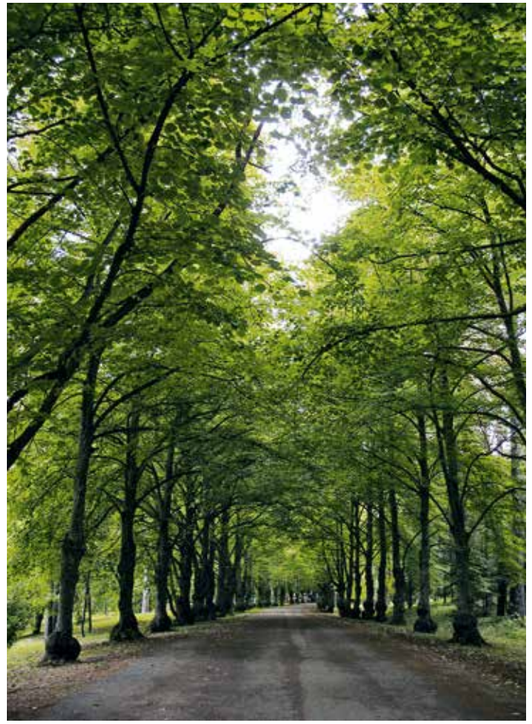
Kõrgel pankrannikul ja Pühajõe orus paikneva Oru pargi koos Itaalia renessanssvillade stiilis suvelossiga rajas Vene suurkaupmees Grigori Jelissejev 19. sajandi lõpus. Tegu on ühe liigirikkaima (300 liiki) ja vaheldusrikkaima maastikuga pargiga Põhja-Eestis. Pargikujundus telliti toona kõrgelt hinnatud maastikuarhitektilt Georg Kuphaldtilt. Sajandivahetusel valitses parkide rajamises eklektiline stiil, mis väljendus eri ajastute kaunite võtete liitmises ning ehk liigagi luksuslike ja toretsevate aedade kujundamises. Ligi 90 hektari suurune Oru park on samuti kavandatud eri stiilides. Lossiümbrus kujundati terrassidena, meenutamaks Rooma aedu. Ülejäänud pargiosa muudeti maastikupargiks, mis oli täis ratsutamis- ja jalutamisradasid, sildu, vaateplatvorme ja puhkekohti. 1934. aastal ostsid kohalikud Eesti suurärimehed Oru lossi ning kinkisid selle Eesti Vabariigi riigipeale Konstantin Pätsile suveresidentsiks. Teise maailmasõja käigus 1941. aastal hävis Oru loss ja enamik abihoonetest, park pääses suurematest kahjudest. Alates 1958. aastast on park looduskaitse all ning seal hakati tegema korrastustöid. Tänaseks on korrastatud pargi peaväravad, taastatud kunagine roosiaed, purskkaev, vaateplatvormid ja puhkekohad. Lossi varemetele on rajatud vaateterrass.

Oru parku, kurš atrodas Pihajo upes ielejā uz augstas kaļķakmens klints, 19. gadsimta beigās izveidoja tirgotājs Grigorijs Jeļisejevs kopā ar vasaras pili, iedvesmojoties no itāļu renesanses villām. Parks ir viens no daudzveidīgākajiem visā Ziemeļigaunijā gan no sugu skaita (300 sugas), gan no ainavu viedokļa. Parka projekta autors ir Georgs Kūfalts, kurš bija cienīts sava laika ainavu arhitekts. Lielākajai daļai gadsimtu mijas parku dizains bija eklektisks, apvienojot burvīgas metodes no dažādiem laikmetiem ar spilgtiem un nereti pārmērīgi grezniem dārzu risinājumiem. Oru parks, kurš aizņem gandrīz 90 hektārus, ir arī stilistiski daudzveidīgs. Pati pils tika papildināta ar terasēm, kas atgādina romiešu dārzus. Pārējā parka daļa tika veidota kā ainavu parks ar izjāžu un pastaigu takām, tiltiņiem, skatu platformām un atpūtas vietām. 1934. gadā turīgi igauņu uzņēmēji nopirka šo īpašumu un uzdāvināja to Igaunijas Valsts prezidentam Konstantīnam Petsam, lai izmantotu kā vasaras rezidenci. Oru pils un lielākā daļa tās palīgēku gāja bojā Otrajā pasaules karā, taču pats parks cieta pavisam maz. 1958. gadā tam tika noteikts aizsargājamas teritorijas statuss un kopš tā laika parkā tiek veikti pakāpeniski atjaunošanas darbi. Mūsdienās salaboti galvenie vārti un atjaunots bijušais rožu dārzs, strūklaka, skatu platformas un atpūtas vietas. Uz pils drupām ir uzbūvēta skatu platforma.

Ant aukšto kranto Pühajõe upės slėnyje esantį Oru parką su itališkojo renesanso stiliaus vilų vasaros rūmais XIX a. pab. įkūrė Rusijos didysis pirklys Grigorijus Jelisejevas. Tai vienas iš daugiausiai (300 skirtingų) augmenijos rūšių turinčių parkų, taip pat šis parkas Šiaurės Estijoje išsiskiria savo kraštovaizdžio įvairove. Rūmų parko projektavimas buvo patikėtas tuomet vienam žinomiausių kraštovaizdžio architektų Georgui Kuphaldt`ui. Šimtmečiais karaliavo eklektiškas kuriamų parkų stilius. Jis reiškėsi skirtingų laikmečių stilių suliejimu, buvo įrenginėjami pernelyg prabangūs ir puošnūs sodai. Oru parkas siekė 90 ha, jis taip pat įrengtas įvairiais stiliais. Rūmų aplinka apipavidalinta terasomis, jos primena Romos sodus. Likusi parko dalis paversta kraštovaizdžio parku, kuriame daug takų, skirtų jodinėjimui ir pasivaikščiojimui, apžvalgos platformų ir poilsio vietų. 1934 m. vietiniai stambūs Estijos verslininkai nupirko Oru rūmus ir juos, kaip vasaros rezidenciją, padovanojo Estijos Respublikos vadovui Konstantinui Pätsui. 1941 m., Antrojo pasaulinio karo metais, Oru pilis ir dauguma pagalbinių pastatų buvo sunaikinti, bet parkas didesnės žalos išvengė. Nuo 1958 m. parkas saugomas, ten pradėti tvarkymo darbai. Iki šios dienos sutvarkyti pagrindiniai parko vartai, rekonstruotas buvęs rožynas, fontanas, stebėjimo platformos ir poilsio vietos. Ant rūmų griuvėsių įrengta apžvalgos terasa.

Ajaloomuuseumi fotokogu, J. Nilson/Puhkaeestis.ee, Kadri Tael, Wikimedia commons/Lea Rand

MAUSOLEUM OF BARCLAY DE TOLLY • BARCLAY DE TOLLY MAUSOLEUM
BARKLAJA DE TOLLI MAUZOLEJS • BARCLAY DE TOLLY MAUZOLIEJUS

Duke Michael Andreas Barclay de Tolly (1761–1818), one of the most notable generals of Czarist Russia with ties to Estonia, was buried in this mausoleum built in 1823 in Jõgeveste, Southern Estonia. His most notable military achievements included leading troops in the Napoleonic Wars during 1812–1814. The mausoleum, designed by architect Apollon Shchedrin, is among the finest examples of Classical architecture in Estonia. A long avenue leads up to the mausoleum. Its main facade is fashioned as a symbolic arch of triumph, crowned by a metal coat of arms with the general's motto. The sarcophagi of the Duke and his wife are located in an underground crypt. Above it lies a chapel, laid out as an altar hall. At its wall stands a marble, porphyry, granite and bronze monument by sculptor Vassili Demut-Malinovsky, consisting of a four metre high obelisk and the Duke's bust together with the allegoric figures of grieving Mother Russia and Pallas Athena. The monument rests on a massive pedestal, its front decorated with a relief image of Russian troops marching into Paris in 1814. On the sides of the relief are trophy packs with a sword and wreath, and at the foot of the bust, a composition with regalia. A museum focusing on Barclay de Tolly's life and deeds operates in a building behind the mausoleum.

Ühe Tsaari-Venemaa kuulsaima Eestiga seotud Vene väejuhi, vürst Michael Andreas Barclay de Tolly (1761–1818) viimne puhkepaik asub 1823. aastal püstitatud mausoleumis Lõuna-Eestis Jõgevestel. Tema tähtsamaks sõjaliseks panuseks võib lugeda vägede juhatamist Napoleoni-vastastes sõdades aastatel 1812–1814. Arhitekt Apollon Štšedrini kavandatud mausoleum on klassitsistliku arhitektuuri üks parimaid näiteid Eestis. Mausoleumini viib pikk allee. Mausoleumi peafassaad on kujutatud sümboolse triumfiväravana, mida kroonib metallvapp väejuhi deviisiga. Maa-aluses hauakambris on vürsti ja tema abikaasa sarkofaagid. Hauakambri kohal asub altariruumina kujundatud kabel. Selle seinas paikneb skulptor Vassili Demut-Malinovski kavandatud marmorist, porfüürist, graniidist ja pronksist valmistatud hauamonument, mis koosneb nelja meetri kõrgusest obeliskist ja vürsti büstist koos leinava Venemaa ning Pallas Athena allegooriliste figuuridega. Monument toetub massiivsele pjedestaalile, mille esiküljel oleval reljeefil on kujutatud 1814. aasta Vene vägede sissemarssi Pariisi. Kahel pool reljeefi paiknevad pjedestaalil mõõga ja pärjaga trofeekimbud, büsti jalamil kompositsioon võimusümbolitega. Mausoleumi taga asuvas hoones paikneb Barclay de Tolly elu ja tegevust tutvustav muuseum.

Šeit, Jegevestė, Dienvidigaunijā, 1823. gadā celtajā mauzolejā ir apglabāts viens no ievērojamākajiem Cariskās Krievijas ģenerāļiem ar saitēm ar Igauniju hercogs Mihails Andreass Barklajs de Tolli (1761–1818). Viņa ievērojamākie militārie sasniegumi ir saistīti ar karaspēka vadīšanu karā pret Napoleonu no 1812. līdz 1814. gadam. Mauzolejs, kuru projektējis arhitekts Apolons Šedrins, ir viens no izcilākajiem klasicisma arhitektūras paraugiem Igaunijā. Uz mauzoleju ved gara gatve. Tā galvenā fasāde ir veidota, kā simboliska triumfa arka, kuru grezno ģerbonis ar ģenerāļa devīzi. Hercoga un viņa kundzes sarkofāgi atrodas pazemes kapenēs. Virs tām atrodas kapela, kura veidota pēc altārtelpas plāna. Tajā pie sienas stāv marmora, porfīra, granīta un bronzas piemineklis, kuru veidojis tēlnieks Vasīlijs Demuts Maļinovskis un kuru veido četrus metrus augsts obelisks un hercoga krūšutēls ar alegoriskām sērojošo Mātes Krievzemes un Atēnas figūrām. Piemineklis ir novietots uz masīva pjedestāla, tā priekšpuse ir rotāta ar cilni, kurā attēlota krievu karaspēka ienākšana Parīzē 1814. gadā. Ciļņa sānos ir redzamas kara trofejas ar zobenu un vainagu, savukārt krūšutēla pakājē atrodas regāliju kompozīcija. Ēkā aiz muzeja darbojas Barklaja de Tolli dzīvei un varoņdarbiem veltīts muzejs.

Vieno garsiausių su Estija susijusių carinės Rusijos rusų karvedžių, kunigaikščio Michael Andreas Barclay de Tolly (1761–1818 m.) paskutine poilsio vieta tapo mauzoliejus Pietų Estijoje, Jõgeveste, pastatytas 1823 m. Svarbiausiu šio kunigaikščio kariniu indėliu laikomas vadovavimas karinėms pajėgoms Napoleono karuose 1812–1814 m. Architekto Apolono Ščedrino suprojektuotas mauzoliejus tapo vienu geriausių Estijos klasikinės architektūros pavyzdžių. Į mauzoliejų veda ilga alėja. Pagrindinis mauzoliejaus fasadas primena simbolinę triumfo arką, kurią karūnuoja metalinis herbas su karvedžio šūkiu. Požeminėje laidojimo kriptoje yra kunigaikščio ir jo žmonos sarkofagai. Virš laidojimo kriptos yra koplyčia, apipavidalinta kaip altoriaus patalpa. Šioje sienoje skulptoriaus Vassili Demut-Malinovsky suprojektuotas marmuro, porfyro, granito ir bronzos antkapio monumentas. Jį sudaro keturių metrų aukščio obeliskas, kunigaikščio biustas kartu su gedinčios Pallas Athena alegorinėmis figūromis. Monumentas remiasi į masyvų pjedestalą, kurio priekinėje dalyje esančiame bareljefe pavaizduotas rusų kariuomenės įžengimas į Paryžių. Abiejose pjedestalo bareljefo pusėse yra kardo ir vainiko trofėjinės puokštės, biusto papėdėje – kompozicija su valdžios simboliais. Už mauzoliejaus esančiame pastate veikia muziejus, supažindinantis su Barclay de Tolly gyvenimu ir veikla.

Allan Leppik, Kaido Haagen, Jõgeveste vald, Valgamaa

DEFENCE FORCES CEMETERY OF TALLINN • KAITSEVÄE KALMISTU TALLINNAS
TALLINAS AIZSARDZĪBAS SPĒKU KAPI • TALINO GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ KAPINĖS

Filtri tee 14, Tallinn, Harjumaa

The Defence Forces Cemetery doubles as a mirror of the past, reflecting a vivid image of historical processes of the 20th century. The Defence Forces Cemetery was founded in 1887 as a burial ground for the Czarist Russian Army's Tallinn Garrison. Soldiers of the German Army were buried in the cemetery during World War One and Estonian soldiers during the War of Independence, but it is also the final resting place of British marines and fighters of the Russian North-Western Army. After the War of Independence, the cemetery was converted into a burial ground of the Estonian Defence Forces. Architect Edgar Kuusik re-planned the site and designed a gate to clearly separate the realm of the living from that of the dead. In 1928, a central monument to the fallen of the War of Independence was built to the design of Edgar Kuusik (rebuilt in 2012). After World War Two, the cemetery was taken over by the Soviet Army's Tallinn Garrison and used for burying Soviet soldiers and their family members, while earlier monuments were destroyed and many graves buried over. After the restoration of Estonia's independence, a decision was made to restore the Defence Forces Cemetery. Most of the monuments destroyed by the Soviets were restored between 1995–2010, as well as some grave markers. In 2007, a 1947 monument to Red Army fighters killed during the seize of Tallinn in December 1944 was relocated to the cemetery from Tõnismägi.

Kaitseväe kalmistu on kui ajapeegel, kandes endas ilmekat pilti 20. sajandil toimunud ajalooprotsessidest. Kaitseväe kalmistu rajati 1887. aastal tsaariarmee Tallinna garnisoni kalmistuna. Esimese maailmasõja päevil 1918. aastal maeti sinna Saksa armee sõdureid, Vabadussõja päevil eesti sõjaväelasi, siin leidsid oma viimase puhkepaiga ka Briti mereväelased ning Vene Loodearmee võitlejad. Vabadussõja järel muudeti kalmistu Eesti Kaitseväe kalmistuks. Arhitekt Edgar Kuusik tegi kalmistu uue planeeringu ning kavandas värava, mis eristab selgepiiriliselt elavate maailma surnute ilmast. Keskse mälestusmärgina püstitati 1928. aastal arhitekt Edgar Kuusiku poolt kavandatud Vabadussõjas langenute mälestusehis (taastati 2012). Teise maailmasõja järel läks kalmistu Nõukogude armee Tallinn garnisoni käsutusse ning sinna maeti nõukogude sõjaväelasi ja nende perekonnaliikmeid, varasemad mälestusmärgid hävitati ning toimus ulatuslik haudade ülematmine. Eesti taasiseseisvumise järel otsustati Tallinna Kaitseväe kalmistu taastada. Aastatel 1995–2010 taastati enamik Nõukogude okupatsiooni ajal hävitatud mälestusmärkidest ja osa hauatähiseid. 2007. aastal paigutati kalmistule ümber 1947. aastal Tõnismäele püstitatud monument 1944. aasta septembris Tallinna vallutamisel surma saanud punaarmeelastele.

Aizsardzības spēku kapi kalpo arī kā pagātnes spogulis, kas skaidri parāda 20. gadsimta vēsturiskos procesus. Šie kapi dibināti 1887. gadā kā Cariskās Krievijas armijas Tallinas garnizona kapsēta. Šeit ir apglabāti arī Pirmajā pasaules karā kritušie vācu armijas karavīri un Neatkarības karā kritušie igauņu karavīri, taču te atdusas arī Lielbritānijas jūras kājnieki un Krievijas Ziemeļrietumu armijas karavīri. Pēc Neatkarības kara kapi tika pārveidoti par Igaunijas Aizsardzības spēku kapsētu. Arhitekts Edgars Kūsiks pārplānoja kapu teritoriju un izveidoja ieejas vārtus, skaidri nodalot dzīvo pasauli no mirušo pasaules. 1928. gadā pēc Edgara Kūsika projekta tika uzcelts centrālais piemineklis Neatkarības karā kritušajiem (pārbūvēts 2012. gadā). Pēc Otrā pasaules kara kapsēta nonāca padomju armijas Tallinas garnizona valdījumā un tika izmantota padomju militārpersonu un viņu ģimenes locekļu apbedīšanai, turklāt agrākie kapu pieminekļi nereti tika nojaukti un daudzi apbedījumi tika veikti pa virsu agrākiem apbedījumiem. Pēc Igaunijas neatkarības atjaunošanas tika pieņemts lēmums atjaunot Aizsardzības spēku kapus. Laikā no 1995. līdz 2010. gadam tika atjaunota lielākā daļa padomju laikā nopostīto pieminekļu, kā arī daži kapakmeņi. 2007. gadā uz Tonismegi kapsētu tika pārvietots 1947. gadā uzslietais piemineklis Sarkanās armijas karavīriem, kuri krita Tallinas ieņemšanas cīņās 1944. gada decembrī.

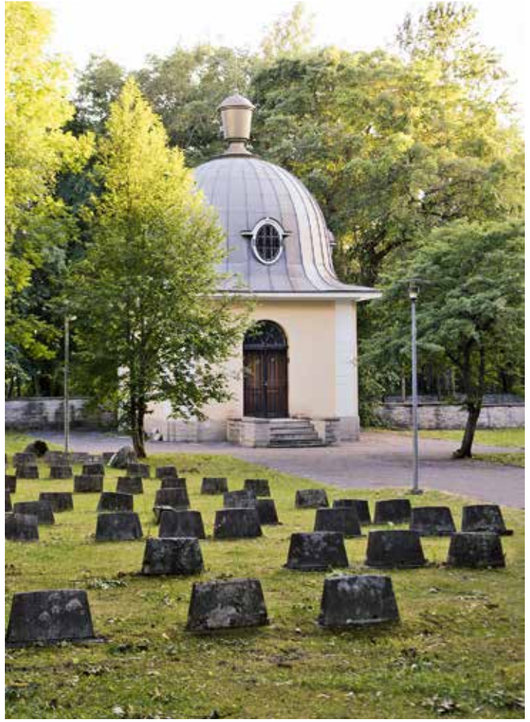
Talino ginkluotųjų pajėgų kapines galima vadinti savo meto veidrodžiu. Jose aiškiai atsispindi XX a. vykę istoriniai procesai. Ginkluotųjų pajėgų kapinės, kaip carinės armijos Talino garnizono kapinės, įkurtos 1887 m. 1918 m., Pirmojo pasaulinio karo metais ten laidoti vokiečių kariai, Išsivadavimo karo metu – estų kariai, ten savo paskutinę poilsio vietą rado Britų jūrų pėstininkai ir Rusijos šiaurės vakarų armijos kovotojai. Pasibaigus Nepriklausomybės karui, kapinės buvo transformuotos į Estijos gynybos pajėgų kapines. Architektas Edgaras Kuusikas sukūrė naują kapinių planą ir suprojektavo vartus, kurie aiškiai atskiria gyvųjų ir mirusiųjų pasaulius. 1928 m. centriniu kapinių paminklu tapo architekto Edgaro Kuusiko suprojektuotas paminklas, skirtas kritusiems Nepriklausomybės kare. Paminklas atkurtas 2012 m. Po Antrojo pasaulinio karo kapinės perduotos sovietų kariuomenės Talino garnizonui, ten buvo laidojami sovietų kariai ir jų šeimos nariai. Prieš tai buvę paminklai sunaikinti, vykdytas žmonių palaikų perlaidojimas. Atkūrus Estijos nepriklausomybę, nuspręsta atstatyti Talino gynybos pajėgų kapines. 1995–2010 m. didžioji dalis sovietų okupacijos metais sunaikintų paminklų ir antkapių buvo atstatyta. 2007 m. kapinėse buvo perstatytas monumentas, kuris 1947 m. pastatytas ant Tõnismägi kalno raudonarmiečiams, žuvusiems 1947 m. užimant Taliną, atminti.

Trinidad Reidla

32 TALLINN METSAKALMISTU CEMETERY • TALLINNA METSAKALMISTU TALLINAS METSAKALMISTU KAPSĒTA • TALINO MIŠKO KAPINĖS

Kloostrimetsa tee 36, Tallinn, Harjumaa

The Tallinn Metsakalmistu Cemetery was established as a municipal cemetery in 1933 and officially opened in 1939. The cemetery was designed as a forest cemetery with corresponding rules for the design of burial places: in order to preserve a forest-like environment, only low gravestones were allowed, while crosses, fences and plot borders were prohibited. The first burial in the cemetery was of writer Eduard Vilde in 1933. Further on, Metsakalmistu became the burial ground for Estonia's historical and cultural figures. The cemetery has separate burial zones for various arts societies, scientists, athletes and other public figures as well as independence fighters. In 1990, the remains of first President of the Republic of Estonia Konstantin Päts were transferred to the cemetery and Estonia's first post-occupation president Lennart Meri is also buried here. In 1936, a chapel designed by architect Herbert Johanson was completed in the cemetery, representing purity of material in the form of limestone Functionalism. Built of limestone slabs, the chapel merges Functionalism with the traditions of Christian sacral architecture. The chapel has a number of exterior and interior details referring to symbols of eternity.

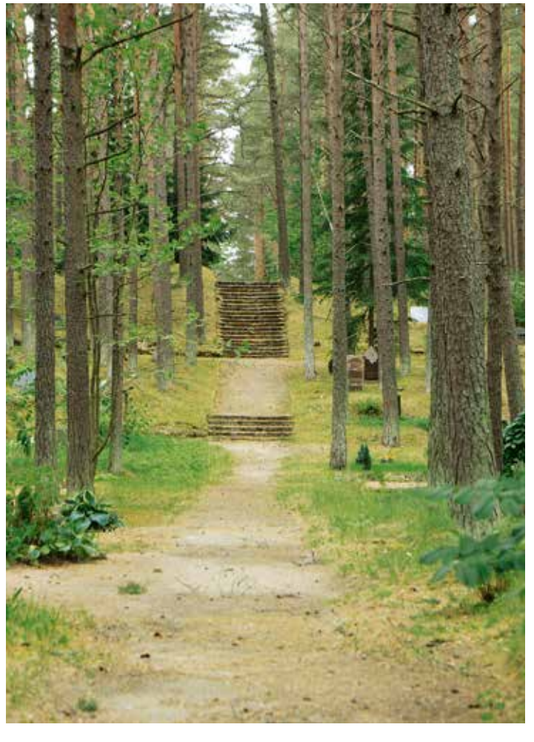
Tallinna Metsakalmistu asutati linnakalmistuna 1933. aastal, kalmistu ametlik avamine toimus 1939. aastal. Kalmistu kavandati metsakalmistuna ning siin kehtisid omad hauaplatside kujundusreeglid: eesmärgiks oli looduslikule metsale iseloomuliku mulje säilitamine, hauaplatsidele oli lubatud paigaldada üksnes madalaid hauakive, keelatud oli ristide, piirdeaedade ning hauaplatsi ümbritsevate rantide paigaldamine. Esimene inimene, kes kalmistule 1933. aastal maeti, oli kirjanik Eduard Vilde. Metsakalmistust kujunes koht, kuhu on maetud Eesti aja- ja kultuuriloo olulised isikud. Kalmistul on omad matmisalad erinevatel loomingulistel liitudel, teadlastel, sportlastel ja teistel avaliku elu tegelastel ning Eesti vabaduse eest võidelnutel. Metsakalmistule sängitati 1990. aastal Eesti Vabariigi esimese presidendi Konstantin Pätsi säilmed ning kalmistule on maetud ka taasiseseisvumise järgne esimene president Lennart Meri. 1936. aastal valmis kalmistul arhitekt Herbet Johasoni projekteeritud kabel, mis on hea näide materjalieheduse printsiipi järgivast paefunktsionalismist. Klomppaest hoones on sünteesitud funktsionalismi kristliku sakraalarhitektuuri tavadega. Kabeli detailid välisilmes ja sisemuses viitavad erinevatele igavikulisuse sümbolitele.

Tallinas Metsakalmistu kapsēta tika izveidota kā pilsētas kapsēta 1933. gadā, taču oficiāli tā darbību sāka 1939. gadā. Kapsēta tika veidota kā meža kapi ar attiecīgiem apbedījuma vietu noteikumiem, proti, lai saglabātu mežainu ainavu, tika atļauts uzstādīt tikai zemus kapakmeņus, savukārt bija aizliegts uzstādīt krustus, sētas un apbedījuma vietas apmales. Pirmā šajos kapos apglabātā persona bija rakstnieks Eduards Vilde 1933. gadā. Ar laiku Metsakalmistu kapsēta kļuva par Igaunijas vēsturiski nozīmīgāko un kultūras personību atdusas vietu. Kapsētā ir atsevišķas apbedījumu zonas dažādiem mākslas virzieniem, zinātniekiem, sportistiem un citām sabiedriskām personām, kā arī par neatkarību kritušajiem. 1990. gadā šeit tika pārapbedīti pirmā Igaunijas Republikas prezidenta Konstantīna Petsa pīšļi un Igaunijas pirmais prezidents pēc neatkarības atjaunošanas Lenarts Meri arī ir apglabāts šeit. 1936. gadā kapsētā tika pabeigta arhitekta Herberta Johansona projektētās kapelas celtniecība, kura demonstrēja materiāla – kaļķakmens izteiksmību funkcionālisma stilā. Celta uz kaļķakmens plātnēm, kapelā apvienotas funkcionālisma un kristīgās sakrālās arhitektūras tradīcijas. Kapelā var aplūkot vairākus eksterjera un interjera elementus, kas simbolizē mūžību.

Talino Miško kapinės buvo įkurtos 1933 m., tačiau oficialus kapinių atidarymas įvyko 1939 m. Miško kapinėse galiojo savos kapinių sklypų projektavimo taisyklės: siekiant išsaugoti natūralaus miško įspūdį, kapo sklype leista statyti tik žemus antkapius, buvo draudžiama statyti kryžius, tvoras ir kapo sklypą supančias tvoreles. 1933 m. rašytojas Eduardas Vilde tapo pirmu kapinėse palaidotu žmogumi. Laikui bėgant, Miško kapinės tapo vieta, kur buvo laidojami Estijos istorijai ar kultūrai nusipelnę asmenys. Kapinėse palaidoti įvairių kūrybinių sąjungų atstovai, mokslininkai, sportininkai ir kiti visuomenės veikėjai, taip pat kovotojai už Estijos laisvę. Miško kapinėse palaidotas pirmas Estijos Respublikos prezidentas Konstantinas Pätsas ir pirmas prezidentas po nepriklausomybės atkūrimo – Lennartas Meri. 1936 m. kapinėse baigta statyti koplyčia, kurią sukūrė architektas Herbetas Johasonas. Kalkakmenio pastato funkcionalizmą bandyta jungti su krikščioniškos sakralinės architektūros sakramentiniais papročiais. Koplyčios išorėje ir interjere gausu amžinybės simbolių.

Triin Reimann, Tallinna Linnavalitsus / Tallinn City Government / Tallinas pilsētas dome / Talino miesto savivaldybė

Sinimäe kõla, Ida-Virumaa

Vaivara Sinimäed or “Blue Hills” next to the Tallinn-Narva Road have a special strategic and military significance in Estonian history. Sinimäed consists of three hills: Tornimägi, Põrguaugumägi, also known as Grenaderimägi, and Pargimägi, or Lastekodumägi. The hills are surrounded by fields, grasslands and occasional farm buildings. Defensive structures have been established in the hills since the 18th century. During World War One, the hills were part of Russian infantry’s third defence line for St. Petersburg. During the War of Independence, retreating Red Army units took cover at the hills. In World War Two, Sinimäed were a part of the Tannenberg Line in North-Eastern Estonia, stretching from the Gulf of Finland to Lake Peipsi. In the summer of 1944, heavy battles between German and Soviet troops were fought around the hills. The confrontation lasted for two weeks, from late July to mid-August, when the Soviet army proceeded to break through from the Pskov-Petseri direction. The Sinimäed Battle, or Battle on the Tannenberg Line, was a strategic event on the Soviet-German Eastern Front. The Soviet army was initially unable to break through German defences and advance towards Tallinn. German troops finally retreated from Sinimäed in the middle of September. In 1997–2000, a war memorial was established on Põrguaugumägi, with a central memorial cross composed of shell fragments. The Vaivara Sinimäed Museum in the Sinimäe township is dedicated to the 1944 battles on Narva River and in Sinimäed.

Ajaloolise Tallinna-Narva maantee ääres asuvad Sinimäed ehk Vaivara Sinimäed on olulise strateegilise ja sõjalise tähtsusega paik Eesti ajaloos. Sinimäed koosnevad kolmest mäest: Tornimägi, Põrguaugu- ehk Grenaderimägi ja Pargi- ehk Lastekodumägi. Mägede ümber laiuvad põllu- ja heinamaad ning asuvad mõned talumajad. Alates 18. sajandist on mägedesse rajatud kaitserajatisi. Esimese maailmasõja ajal olid mäed osa Vene maaväe Peterburi 3. kaitsevööndi süsteemist. Vabadussõja lahingutes 1919. aastal kindlustasid end seal taanduvad punakaartlaste väeosad. Teise maailmasõja ajal olid Sinimäed osa Tannenbergi kaitseliinist Kirde-Eestis, mis kulges Soome lahest kuni Peipsi järveni. Seal toimusid 1944. aasta suvel lahingud Saksa ja Nõukogude vägede vahel. Need vältasid umbes kaks nädalat juuli lõpust pea augusti keskpaigani, mille järel Nõukogude armee asus läbimurdele Pihkva-Petseri suunalt. Sinimägede lahing ehk lahing Tannenbergi liinil oli strateegilise tähtsusega kokkupõrge Nõukogude ja Saksa vägede vahel Idarindel. Nõukogude armee ei suutnud sakslaste kaitsest kohe läbi murda ning Tallinna poole liikuda. Saksa väed taandusid Sinimägedest septembri keskpaigas. Aastatel 1997–2000 rajati Põrguaugumäele Sinimägede lahingu memoriaal, mille keskmeks on mürsukildudest kujundatud mälestusrist. Sinimäe alevikus asub Vaivara Sinimägede Muuseum, mille väljapanek on pühendatud 1944. aasta lahingutele Narva jõel ja Sinimägedes.

Vaivara Sinimaed jeb Zilajiem kalniem, kas atrodas blakus Tallinas-Narvas ceļam, ir īpaša stratēģiska un militāra nozīme Igaunijas vēsturē. Sinimē kaujaslauks sastāv no trīs pakalniem: *Tornimägi*, *Põrguaugumägi*, zināms arī kā *Grenaderimägi*, un *Pargimägi* jeb *Lastekodumägi*. Pakalnus ieskauj lauki, pļavas un pa retam kāda lauksaimniecības ēka. Aizsardzības konstrukcijas šajos pakalnos ir izveidotas jau kopš 18. gadsimta. Pirmā pasaules kara laikā šie kalni veidoja krievu kājnieku Sanktpēterburgas trešo aizsardzības līniju. Neatkarības kara laikā Sarkanās armijas vienības atkāpjoties uzturējās šo kalnu aizsegā. Otrā pasaules kara laikā Sinimē bija daļa no Tanenberga līnijas Ziemeļigaunijā, kas vilkās no Somu līča līdz Peipusa ezeram. 1944. gada vasarā pakalnu tuvumā notika smagas kaujas starp vācu un padomju spēkiem. Cīņas turpinājās divas nedēļas no jūlija beigām līdz augusta vidum, kad padomju karaspēks mēģināja izlauzties no Pleskavas-Pečoru virziena. Sinimē kauja vai kauja pie Tanenberga līnijas bija stratēģisks notikums Padomju Savienības un Vācijas austrumu frontē. Padomju armija sākumā nespēja pārraut vācu aizsardzību un virzīties uz Tallinu. Visbeidzot, septembra vidū vācu spēki atkāpās no Sinimē. No 1997. līdz 2000. gadam *Põrguaugumägi* pakalnā tika izveidota kara piemiņas vieta ar centrālo krustu, kas izveidots no lādiņu drumslām. Sinimē pilsētā atrodas *Vaivara Sinimaed* muzejs, kas veltīts 1944. gada kaujām pie Narvas upes un Sinimē.

Šalia istorinio Talino–Narvos plento esančios Vaivara Sinimäed kalvos visada turėjo svarbią strateginę ir karinę reikšmę Estijos istorijoje. Nuo XVIII a. kalnuose buvo statomi gynybiniai įtvirtinimai, Pirmojo pasaulinio karo metu kalnai buvo Sankt Peterburgo trečiosios apsaugos zonos sistemos dalis. 1919 m., Nepriklausomybės karo metu, ten buvo įsitvirtinusios atsitraukiančios raudongvardiečių pajėgos. Antrojo pasaulinio karo metais Sinimäed kalnai tapo Tannenbergo gynybos linijos, besidriekiančios nuo Suomijos įlankos iki Peipsio ežero, dalimi šiaurės rytų Estijoje,. 1944 m. vasarą ten vyko kovos tarp vokiečių ir sovietų kariuomenių. Jos tęsėsi nuo liepos 25 iki rugpjūčio vidurio, po to sovietų armija pradėjo prasilaužimą nuo Pskovo-Pečioros krypties. Sinimägede mūšis buvo strateginės reikšmės susidūrimas tarp sovietų ir vokiečių pajėgų: armija nepajėgė pralaužti vokiečių gynybos ir judėti link Talino. Vokietijos pajėgos atsitraukė nuo Mėlynųjų kalnų rugsėjo viduryje. Sinimäed susideda iš trijų kalvų: Tornimägi, Põrguaugu (arba Grenaderimägi) ir Pargimägi. Aplink kalvas driekiasi laukai ir ganyklos, yra keletas ūkių. 1997–2000 m. ant Põrguaugu kalvos pastatytas Sinimägi mūšio memorialas. Jo centrine dalimi tapo iš sviedinių šukių suformuotas memorialinis kryžius. Sinimäe gyvenvietėje veikia Vaivara Sinimägede muziejus. Jo ekspozicija skirta mūšiams, vykusiems 1944 m. prie Narvos upės ir Sinimägede kalvose.

Kalle Merilai, Jaan Vali

THE ĀRAIŠI LAKE CASTLE • ĀRAIŠI JĀRVELINNUS
ĀRAIŠU EZERPILS • ARAIŠIŲ EŽERO PILIS

The Āraiši lake castle (lake settlement) is on an island in Lake Āraiši, and it is approximately 50 m from the shore. The territory was populated by Latgallians during the 9th and 10th century. Archaeological excavations were conducted in 1876–1877 by Carl Georg von Sievers and Rudolf Virchow, and then by Jānis Apals between 1965 and 1969 and again between 1975 and 1979. Reconstruction of the castle has been carried out since 1981. Before the digs in the 20th century, the castle was almost covered by water, which facilitated the preservation of the wooden structures and various artefacts that were made of organic matter. The castle covers approximately 2,500 m^2 of territory. Five layers of construction have been identified, and each of them had 16 homes. The first and oldest structure was used as the foundation for the reconstruction. The building was on a wooden grill that was covered by logs and surrounded by fortifications and fencing. One of the buildings houses the workshop of an ancient jeweller. There is a natural shoal that has been transformed into a dam. The Āraiši Archaeological Park was established in 1983, and it also includes the ruins of the Āraiši medieval castle. The lake castle is the monument of its type that has been studied to the greatest extent in North-Eastern Europe. The unique, authentic and expressive landscape is based on the castle ruins, as well as the Āraiši manse and Lutheran church that are on the opposite side of the lake.

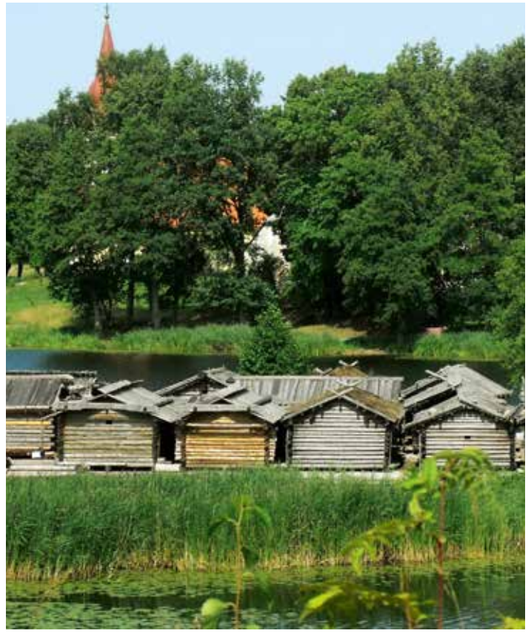
Āraiši järvelinnus asub Āraiši järvesaarel, kaldast umbes 50 meetri kaugusel. Linnuse territooriumi asustasid latgalid 9.–10. sajandil. Arheoloogilised väljakaevamised toimusid aastatel 1876–1877 Carl Georg von Sieversi ja Rudolf Virchowi juhatusel ning 1965–1969 ja 1975–1979, mil töid juhtis Jānis Apals. Alates 1981. aastast on tegeletud linnuse rekonstrueerimisega. Enne 20. sajandi väljakaevamisi oli linnus pea täielikult vee all, mis aitas kaasa puitkonstruktsioonide ja mitmesuguste orgaanilisest materjalist esemete säilimisele. Linnuse pindala on umbes 2500 ruutmeetrit. Kokku on tuvastatud viis ehitiste kihistust, igaühel 16 elamut. Rekonstrueerimisel on lähtutud vanimatest konstruktsioonidest. Linnus oli rajatud puitalusele, mis oli kaetud palkidega ning ümbritsetud kindlustuste ja taraga. Ühes hoones tegutses muinasajal kullassepp. Linnuse juures asub looduslik madalik, mis kohandati tammiks. 1983. aastal asutati Āraiši arheoloogiapark, mille osaks on ka Āraiši keskaegse linnuse varemed. Järvelinnus on Kirde-Euroopa enim uuritud omataoline mälestis. Autentsele ja kaunile maastikule annavad tooni ka Āraiši mõis ja luteri kirik järve vastaskaldal.

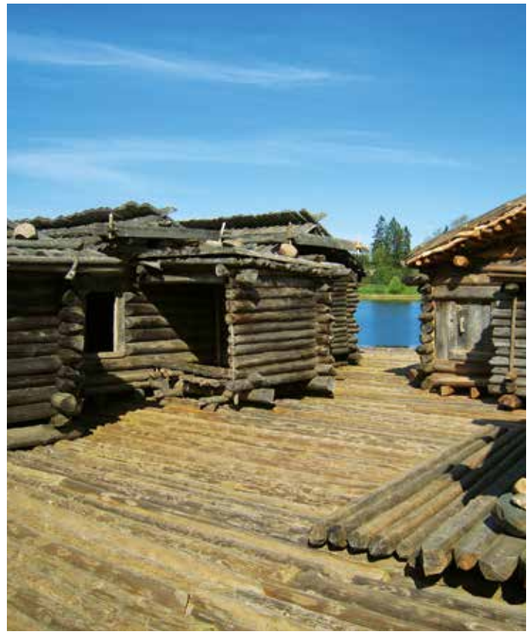
Āraišu ezerpils (ezermītne) atrodas Āraišu ezera salā, ap 50 m no krasta. Šajā 9.–10. gs. latgaļu apdzīvotajā vietā 1876.–1877. gadā (K. G. fon Zīverss, R. Virhovs) un 1965.–1969. gadā, kā arī 1975.–1979. gadā (J. Apals) veikti arheoloģiskie izrakumi, bet kopš 1981. gada norisinās ezermītnes rekonstrukcija. Pirms 20. gs. izrakumiem ezermītni gandrīz pilnībā klāja ūdens, kas veicināja koka konstrukciju un dažādu no organiskiem materiāliem darinātu artefaktu saglabāšanos. Kopumā ezermītne aizņem ap 2500 m^2 lielu teritoriju. Ezermītnē konstatētas piecas apbūves kārtas, katrā no tām bijušas 16 dzīvojamās ēkas. Rekonstrukcijai par pamatu ņemta pirmā, vissenākā apbūve. Tā veidota virs koka režģoga, kas pārsegts ar apaļkoka klājumu, to apjozušas aizsargceltnes un žogi. Vienā no celtnēm atveidota senā rotkaļa darbnīca. Ar krastu ezermītni savienojis dabisks sēklis, kas ticis pārveidots par dambi. 1983. gadā izveidots Āraišu arheoloģiskais parks, kurā iekļautas arī Āraišu pilsdrupas. Āraišu ezermītne ir plašāk pētītais šāda veida piemineklis Ziemeļaustrumeiropā. Tas kopā ar minētajām pilsdrupām un otrā pusē ezeram esošo Āraišu mācītājmuižas apbūvi un luterāņu baznīcu veido unikālu, autentisku un izteiksmīgu ainavu.

Araišių ežero pilis yra Araišių ežero saloje, apie 50 m nuo kranto. Šioje IX–X a. latgalių gyventoje vietovėje 1876–1877 m. (K. G. fon Ziversas, R. Virhovas), 1965–1969 m. ir 1975–1979 m. (J. Apalas) atlikti archeologiniai kasinėjimai, o 1981 m. pradėti pilies atstatymo darbai. Iki XX a. vykdomų kasinėjimų pilis beveik visiškai buvo apsemta vandens, kas padėjo išsaugoti medines konstrukcijas bei įvairius artefaktus, pagamintus iš organinių medžiagų. Pilis apima apie 2500 m^2 dydžio teritoriją, kurioje aptikti penki sluoksniai, turėję po 16 gyvenamųjų patalpų. Kaip pagrindas rekonstrukcijai panaudotas seniausias rąstinis statinys, kurį supo apsauginiai įtvirtinimai ir aptvarai. Viename iš statinių atkurtos senųjų papuošalų meistrų dirbtuvės. Su krantu pilį jungia natūraliai susiformavusi sekluma, kuri buvo pertvarkyta į pylimą. 1983 m. suformuotas Araišių archeologinis parkas, kuriame yra ir Araišių viduramžių pilies griuvėsiai. Araišių ežero pilis yra plačiai ištyrinėtas tokio tipo paminklas Šiaurės rytų Europoje. Ji kartu su minėtais pilies griuvėsiais, kitoje ežero pusėje esančiu Araišių pastoriaus dvaru ir liuteronų bažnyčia suformuoja unikalų, autentišką ir išraiškingą kraštovaizdį.

E. Šulcs, L. Lēģere, J. Zilgalvis

THE TĒRVETE CASTLE HILL • TĒRVETE LINNAMÄGI
TĒRVETES PILSKALNS • TERVETĖS PILIAKALNIS

The Tērvete castle hill, also known as Cukurkalns, is on the northern side of the Dobele-Eleja highway. It is a 19 m high hillock on the right bank of the Tērvete River. The castle hill is triangular and covers approximately 1,000 square metres with a very deep cultural layer that is up to 8 m thick. The eastern side of the castle hill was protected by an escarp that was up to 8 m high, a moat and a forecastle with a total area of 2,900 m^2. The castle hill was populated from the first millennium BC to the end of the 13th century. It was particularly strengthened between the 11th and 13th centuries, when the northern side of the fortification was strengthened with log walls and towers. An ancient town covering some 10 ha surrounded the castle hill. A bit of archaeological research was done there during the latter half of the 19th century, with more extensive excavations conducted between 1951 and 1960 by archaeologists Emīlija Brīvkalne and Francis Zagorskis. They found some 4,000 relics. The castle hill has also been described by the distinguished Latvian cultural and historical researcher, Ernests Brastiņš. During the 13th century, Tērvete was not only the economic and military centre of Western Zemgale, but also one of the major centres of all the lands controlled by ancient Baltic tribes. The Henry's chronicle of Livonia and the Livonian Rhymed Chronicle mentioned the fact that the Semigallian leaders Viestarts and Nameisis lived there. Today the Tērvete castle hill provides a lot of evidence about Latvia's ancient history. It has a beautiful landscape and is of cultural and historical importance.

Tērvete linnamägi, tuntud ka Cukurkalnsi nime all, asub Dobele-Eleja maanteest põhja pool. Linnamäeks on Tērvete jõe paremkaldal asuv 19 meetri kõrgune neemik. Kolmnurkse linnamäe pindala on umbes 1000 ruutmeetrit ja seal on tuvastatud kuni 8-meetrine kultuurkiht. Neemiku idaküljel asus kuni 8 meetri kõrgune vall koos kaitsekraaviga ning eeslinnus kogupindalaga umbes 2900 ruutmeetrit. Linnamägi oli asustatud esimesest aastatuhandest eKr kuni 13. sajandi lõpuni. Õitsenguajaks oli 11.–13. sajand, mil linnamäe põhjapoolsele küljele rajati ka palktara ja tornid. Linnamäge ümbritses umbes 10-hektarine muinasaegne asula. Esimesed arheoloogilised väljakaevamised toimusid kunagises linnuses 19. sajandi teisel poolel ning põhjalikumalt uurisid seda arheoloogid Emīlija Brīvkalne ja Francis Zagorskis aastatel 1951–1960. Päevavalgele tuli umbes 4000 leidu. Muinaslinnuse ajalugu on kirjeldanud Läti mainekas kultuuriajaloolane Ernests Brastiņš. 13. sajandiks oli Tērvete kujunenud ümberkaudsete alade majanduslikuks ja sõjaliseks keskuseks, mida valitsesid Lääne-Zemgale ja Balti hõimud. Henriku Liivimaa kroonikas ja Liivimaa vanemas riimkroonikas on mainitud, et linnuses elasid semgalite vanemad Viestarts ja Nameisis. Tänapäeval pakub kauni maastikuga ning kultuuriliselt ja ajalooliselt oluline Tērvete linnamägi võimaluse tutvuda Läti kaugema ajalooga.

Tērvetes pilskalns (Cukurkalns) atrodas Dobeles-Elejas lielceļa ziemeļu malā, 19 m augstā paugurā Tērvetes upes labajā krastā. Pilskalna plakums ir trīsstūrveida, ap 1000 m^2 liels, ar ļoti dziļu, līdz 8 m biezu kultūrslāni. No austrumiem pilskalnu aizsargāja līdz 8 m augsts valnis, grāvis un priekšpils (platība 2900 m^2). Pilskalns apdzīvots no 1 g. t. p. m. ē. līdz 13. gs. beigām. Īpaši tas ticis nostiprināts 11.–13. gs., kad paplašināta nocietinājuma ziemeļu puse, pilnveidojot to ar guļkoku sienām un torņiem. Apkārt pilskalnam atradusies senpilsēta ap 10 ha platībā. Nelieli arheoloģiskie pētījumi pilskalnā notika jau 19. gs. otrajā pusē, tomēr plašāki izrakumi tika veikti 1951.–1960. gadā (arheologi E. Brīvkalne un F. Zagorskis). Izrakumu laikā pilskalnā atrastas aptuveni 4000 senlietas. Pilskalnu aprakstījis arī pazīstamais Latvijas kultūrvēstures pētnieks E. Brastiņš. 13. gs. Tērvete bijusi nozīmīgs ne tikai Rietumzemgales, bet arī visu seno baltu zemju saimnieciskais un militārais centrs, tajā mituši šī laikmeta Indriķa un Atskaņu hronikās minētie zemgaļu vadoņi Viestarts un Nameisis. Tērvetes pilskalns šodien ir ievērojama liecība par Latvijas senvēsturi, ainaviski un kultūrvēsturiski pievilcīga vieta.

Tervetės piliakalnis, dar vadinamas Cukraus kalnu (lat. *Cukurkalns*), tai 19 m aukščio kalva, esanti šiauriniame Duobelės–Elėjos vieškelio pakraštyje, Tervetės upės dešiniajame krante. Piliakalnio aikštelės viršutinė dalis yra trikampio formos, apie 1 000 m^2 dydžio su labai giliu, iki 8 m storio kultūriniu sluoksniu. Iš rytų piliakalnį saugojo iki 8 m aukščio pylimas, griovys ir priepilis (plotas 2 900 m^2). Ant piliakalnio gyventa nuo 1 a. pr. Kr. iki XIII a. pab. Jį sutvirtino XI–XIII a., kai buvo praplėsta šiaurinė tvirtovės pusė, pristatant rąstines sienas ir bokštus. Aplink piliakalnį driekėsi senasis miestas, užėmęs apie 10 ha ploto. Nedideli archeologiniai tyrinėjimai piliakalnyje atlikti XIX a. antroje pusėje, o didesni kasinėjimai – 1951–1960 m. (archeologai E. Bryvkalnė ir F. Zagorskis). Kasinėjimų metu piliakalnyje rasta apytiksliai 4 000 senovinių daiktų. Piliakalnį aprašė žinomas Latvijos kultūros paveldo tyrinėtojas E. Brastinis. XIII a. Tervetė buvo svarbus ne tik Rietumzemgalės, bet ir visų senųjų baltų žemių ekonominis bei karinis centras, kuriame buvo apsistoję Henriko Latvio ir Eiliuotoje Livonijos kronikose minėti žiemgalių vadai Viestartas ir Nameisis. Tervetės piliakalnis šiandien reikšmingai liudija apie Latvijos senąją istoriją, patrauklų gamtovaizdį ir yra svarbus kultūros paveldo objektas.

E. Šulcs, I. Āroniete

THE DAUGMALE CASTLE HILL • DAUGMALE LINNAMÄGI
DAUGMALES PILSKALNS • DAUGMALĖS PILIAKALNIS

The Daugmale castle hill is one of the mightiest fortifications along the banks of the Daugava River. It was an important centre for Baltic craftsmanship, trade and, possibly, politics. The first records about the castle hill were collected by A. Bīlenšteins. In archaeological excavations(1933, 1935–1937 by V. Ģinters; in 1966–1970 by V. Urtāns; in 1986–1992 by A. Radiņš and G. Zemītis), the date of the castle hill was revealed (the end of the 2nd millennium BC to the 12th century AD). The archaeologists found remnants of residences and workshops, the gates to the ancient city and the fortification escarp. The conclusion was that the escarps were restored at least 14 times. At the beginning of our era, the castle hill was populated by Semigallians, and in the 11th century, it was mostly populated by Livonians. The cultural layer yielded several thousand antiquities, including more than 190 coins that mostly date back to the latter half of the 10th century and the early half of the 11th century. A small proportion of agricultural items, active trade and craftsmanship, and the existence of the ancient city make it possible to link the Daugmale to an early city during the 10th to the 12th century as the forerunner of the city of Rīga along the lower reaches of the Daugava River. Daugmale flourished in the late 10th and early 11th century. The castle hill is still a major part of the surrounding landscape, allowing us to feel the breath of ancient history.

Daugmale linnamägi oli üks võimsamaid Daugava jõe äärseid kindlustatud asulaid. Tegemist oli Balti hõimude olulise käsitöö- ja kaubanduskeskuse ning võimalik, et ka võimukeskusega. Esimesed andmed kogus linnamäe kohta A. Bīlenšteins. Arheoloogilised väljakaevamised toimusid 1933 ning 1935.–1937. aastal V. Ģintersi juhtimisel, aastail 1966–1970 V. Urtānsi ning 1986–1992 A. Radiņši ja G. Zemītise eestvõttel ning näitasid, et linnamägi on olnud asustatud II aastatuhande lõpust eKr kuni 12. sajandini. Arheoloogid leidsid jäänuseid elamutest ja töökodadest, muistsest linnuseväravast ja muldvallist. Tehti kindlaks, et linnusevalli on taastatud vähemalt 14 korda. Meie ajaarvamise alguses elasid linnamäel semgalid, 11. sajandiks aga peamiselt liivlased. Kultuurkihist toodi päevavalgele mitu tuhat eset, sealhulgas üle 190 münd, millest enamik pärines 10. sajandi lõpust ja 11. sajandi algusest. Põllumajandusega seotud leidude vähesus, viited aktiivsele kaubandusele ja käsitööle ning muinasaegse asula jäänused lubavad arvata, et Daugmale oli enne Riia asutamist, 10.–12. sajandil, Daugava jõe alamjooksul oluline asustuskeskus. Daugmale kuldaeg jäi 10. sajandi lõppu ja 11. sajandi algusse. Linnamägi on tänaseni oluliseks osaks ümbruskonna maastikust ning toob meieni iidsete aegade hõngu.

Daugmales pilskalns ir viens no varenākajiem Piedaugavas nocietinājumiem, nozīmīgs Baltijas amatniecības un tirdzniecības, iespējams, arī politisks centrs. Pirmās ziņas par pilskalnu apkopojis A. Bīlenšteins. Arheoloģiskajos izrakumos (1933., 1935.–1937., V. Ģinters; 1966.–1970., V. Urtāns; 1986.–1992., A. Radiņš, G. Zemītis) noskaidrots Daugmales pilskalna datējums (2 g. t. p. m. ē. beigas – 12. gs.), atsegtas dzīvojamo celtņu un amatnieku darbnīcu paliekas, atklāti senpilsētas vārti, izpētīts nocietinājuma valnis. Secināts, ka nocietinājumi valnī atjaunoti vismaz 14 reizes. Mūsu ēras sākumā pilskalnā dzīvoja zemgaļi, bet ar 11. gs. pārsvarā tur mita lībieši. Kultūrslānī atrasti vairāki tūkstoši senlietu, iegūts vairāk nekā 190 monētu, kas pārsvarā datējamas ar 10. gs. otro pusi – 11. gs. pirmo pusi. Nelielais lauksaimniecības atradumu īpatsvars un aktīvā tirdznieciskā un amatnieciskā dzīve, kā arī senpilsētas pastāvēšana ļauj Daugmali 10.–12. gs. saistīt ar agro pilsētu, kas bijusi Rīgas priekštece Daugavas lejtecē. Lielāko uzplaukumu Daugmale sasniegusi 10. gs. beigās – 11. gs. pirmajā pusē. Pilskalns ar savu vareno stāvu apkārtējā ainavā joprojām ļauj izjust senvēstures elpu.

Daugmalės piliakalnis buvo vienas iš galingiausių gynybinių įtvirtinimų Dauguvos pakrantėse. Daugmalės gyvenvietė buvo svarbus Baltijos amatininkystės, prekybos ir, galimai, politinis centras. Pirminę informaciją apie piliakalnį surinko A. Bilenšteinas. Archeologinių kasinėjimų metu (1933 m., 1935–1937 m., V. Ginteris; 1966–1970 m., V. Urtanis; 1986–1992 m., A. Radinis, G. Zemitis) išaiškintas Daugmalės piliakalnio gyvavimo laikotarpis, atidengtos gyvenamųjų pastatų ir amatų dirbtuvių liekanos, atrasti senojo miesto vartai, ištirtas tvirtovės pylimas. Padaryta išvada, kad įtvirtinimai pylime atnaujinti mažiausiai 14 kartų. Nuo V a. piliakalnio gyventojai buvo žiemgaliai, o nuo XI a. čia apsigyveno lyviai. Kultūriniame sluoksnyje atrasti keli tūkstančiai senovinių daiktų, aptikta daugiau nei 190 monetų, kurios daugiausiai datuojamos nuo X a. antros pusės iki XI a. pirmos pusės. Nedidelė žemės ūkio radinių dalis, aktyvi prekyba ir amatininkystė, taip pat senojo miesto egzistavimas leidžia Daugmalę susieti su X–XII a. miestu, kuris buvo Rygos pirmtakas Dauguvos žemupyje. Daugmalė labiausiai suklestėjo X a. pab.–XI a. pirmoje pusėje. Piliakalnis, įsiliejantis į kraštovaizdį, leidžia pajusti senosios istorijos dvasią.

THE KOKNESE CASTLE RUINS • KOKNESE LINNUSEVAREMED KOKNESES PILSDRUPAS • KUOKNESĖS PILIES GRIUVĖSIAI

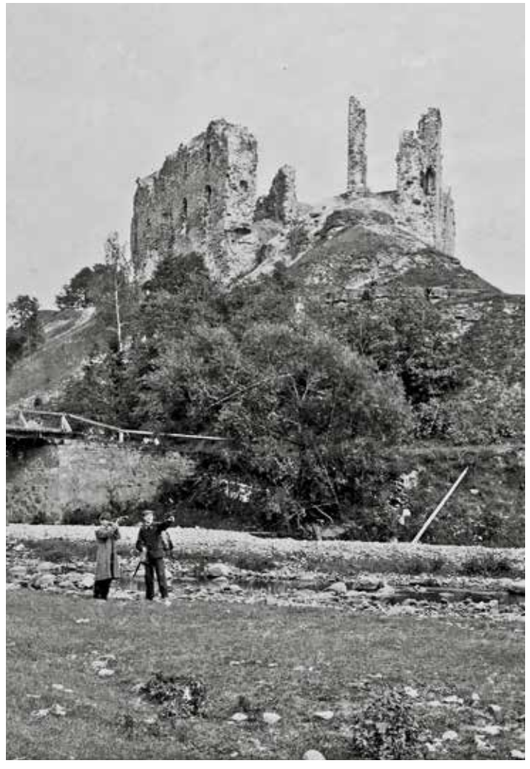
The Livonian Order stone castle of the Koknese was built in 1209. From 1397 until 1566, Koknese was the residence of the archbishop of Rīga. The ancient castle had a trapezius plan. During the era of Archbishop Jasper Linde (1509–1524), annexes were added to the castle, including two round towers on the western wall. The castle also had a chapel, and its western façade was similar to the façades of older two-steeple cathedrals from the early Romanesque period. The castle and forecastle were separated by a moat with a drawbridge. The castle was badly damaged during the Great Northern War and was never restored. Extensive archaeological research was conducted in the complex by Ādolfs Stubavs (1961–1966) and Mārtiņš Ruša (1991–2000) partly uncovering the caste, forecastle and the medieval town. The archaeologists found a 6–7 m thick cultural layer that was comprised of 14 layers that refers to the population and fortification of this ancient location over the course of nearly two millennia. In 1967 the ruins and their surroundings were partly destroyed by the reservoir of the Pļaviņas hydroelectric power plant. The lovely ancient Daugava River valley, the Pērse waterfall and several castle hills are now underwater. Today the ruins and their foundations are being strengthened and conserved, and the territory has been well maintained. The ruins are a popular tourist destination and an integral part of the surrounding landscape.

Liivi ordu Koknese kivilinnus ehitati 1209. aastal. Aastatel 1397–1566 asus Kokneses Riia peapiiskopi residents. Keskaegne linnus oli põhiplaanilt trapetsikujuline. Peapiiskop Jasper Linde (1509–1524) võimuajal tehti linnuses ümberehitusi, muu hulgas lisati läänemüürile kaks ümartorni. Linnuses asus ka kabel, mille läänepoolne fassaad meenutas vanemas romaani stiilis kahetornilist katedraali. Linnuse ja eeslinnuse vahel asus tõstesillaga vallikraav. Linnus purustati Põhjasõja käigus ja hiljem seda ei taastatud. Aastatel 1961–1966 toimusid linnuses põhjalikud väljakaevamised arheoloog Ādolfs Stubavsi juhtimisel, aastatel 1991–2000 arheoloog Mārtiņš Ruša juhtimisel. Päevavalgele tulid linnus koos eeslinnusega ning neid ümbritsenud keskaegne asula. Kultuurkihi paksuseks mõõtsid arheoloogid 6–7 meetrit. Kokku tuvastati 14 kihistust, millest vanimad osutasid, et inimesed on selles paigas elanud ja erinevaid kindlustusi rajanud juba ligi kaks tuhat aastat tagasi. 1967. aastal jäi osa varemetest ja ümbritsevast alast Pļaviņase hüdroelektrijaama veehoidla alla. Üle ujutati Daugava ürgoru kaunid maastikud, Pērse juga ja mitu lossimäge. Tänaseks on linnusevaremeid ja vundamente tugevdatud ning korrastatud nende ümbrust. Varemed on ümberkaudse maastiku lahutamatuks osaks ning populaarsed ka turistide seas.

Kokneses ordeņa mūra pils celta 1209. gadā. No 1397. līdz 1566. gadam Koknese bija Rīgas arhibīskapa rezidence. Senajai pilij bija trapecveida plānojums. Arhibīskapa K. Lindes laikā (1509–1524) pils papildināta ar piebūvēm, to skaitā ar diviem apaļiem torņiem, kuri bija novietoti pie rietumu sienas. Pilī atradās arī kapela un tās rietumu fasāde kļuva līdzīga agrās romānikas divtorņu katedrāļu fasādēm. Pili no priekšpils atdalījis grāvis ar paceļamo tiltu. Ziemeļu kara laikā tā sagrauta un nav atjaunota. 1961.–1966. gadā arheologu Ā. Stubava un 1991.–2000. gadā M. Rušas vadībā senvietā veikti plaši arheoloģiskie izrakumi, daļēji atsedzot pils, priekšpils un viduslaiku pilsētas teritorijas. Izrakumu laikā konstatēts 6–7 m biezs kultūrslānis, kurā izdalāmi 14 slāņi, kas raksturo senvietas apdzīvotību un nocietinājumu attīstību gandrīz divu gadu tūkstošu laikā. 1967. gadā Kokneses pilsdrupas un to apkārtne tika daļēji izpostīta, veidojot Pļaviņu HES ūdenskrātuvi. Zem ūdens palika gleznainā Daugavas senleja, Pērses ūdenskritums un vairāki pilskalni. Mūsdienās notiek ūdens apskaloto pilsdrupu mūru un pamatu nostiprināšana un konservācija, sakopta apkārtne. Kokneses pilsdrupas ir iemīļota tūristu apmeklēta vieta un neatņemama apkārtējās ainavas sastāvdaļa.

Kuoknesės Livonijos ordino mūrinė pilis pastatyta 1209 m. Nuo 1397 m. iki 1566 m. Kuoknesė buvo Rygos arkivyskupo rezidencija. Senoji pilis buvo trapecijos formos. Arkivyskupo K. Lindės laikais (1509–1524 m.) prie pilies pristatytas priestatas su dviem apvaliais bokštais, kurie buvo prijungti prie vakarinės sienos, dėl to pilyje esančios koplyčios vakarinės pusės fasadas tapo panašus į ankstyvosios romanikos dvibokščių katedrų fasadus. Pilį nuo priepilio skyrė griovys su pakeliamu tiltu. Šiaurės karo su švedais metu pilis buvo sugriauta ir nebebuvo atstatyta. Vadovaujant archeologams A. Stubavai (1961–1966 m.) ir M. Rušai (1991–2000 m.) archeologinėje vietovėje vykdyti archeologiniai kasinėjimai, kurių metu buvo dalinai atidengta pilis, priepilis ir viduramžių miesto teritorija. Kasinėjant aptiktas 6–7 m storio kultūrinis sluoksnis, kurį sudaro 14 atskirų sluoksnių, suteikiančių informacijos apie gyventojų tankumą ir gyvenvietės raidą per beveik dviejų tūkstančių metų laikotarpį. 1967 m. Kuoknesės pilies griuvėsiai ir jų aplinka buvo dalinai nuniokoti įrengiant Pliavinių HES vandens saugyklą. Vanduo užliejo vaizdingą Dauguvos senvagę, Persės krioklį ir kelis piliakalnius. Dabar yra tvirtinami ir konservuojami vandens nuskalauti pilies griuvėsių mūrai ir pamatai, tvarkoma aplinka. Kuoknesės pilies griuvėsiai, pamėgta ir lankoma turistų vieta, yra neatsiejama aplinkinio kraštovaizdžio dalis.

E. Šulcs, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, J. Zilgalvis

THE TURAIDA MEDIEVAL CASTLE • TURAIDA LINNUS
TURAIDAS VIDUSLAIKU PILS • TURAIDOS VIDURAMŽIŲ PILIS

The Turaida Medieval Castle is a part of the Turaida Museum Reserve which was established in 1988 and includes many natural and heritage sites. The origins of the site date back to the 11th to the 20th century. The origins of the stone castle occurred around 1214. The central part of the yard contains a five-story residential tower. On the western side of the castle, there is a large semi-round tower on the fortification wall, and on the southern side of the fortification wall, there is a small, semi-round tower. The castle burned down in 1776 and was turned into ruins. During the late 18th century, a castle estate was established in this territory. Serious interest in the tower and the other structures appeared in the late 19th century, when the first publications about the bishop's castle appeared. New development at the Turaida Castle began in the early 1950s. Restoration of the main tower (K. Vikmanis) and archaeological research of the site (A. Stubavs) led to the renovation of the tower. The Sigulda Regional Research Museum was housed in it. Later the granary as well as part of the fortification wall, and the gallery was restored. Complex archaeological research began in 1976 under the leadership of archaeologist J. Graudonis. Several buildings of the estate have been successfully restored, including the new and old home of the manager of the estate, the house of the gardener and other buildings.

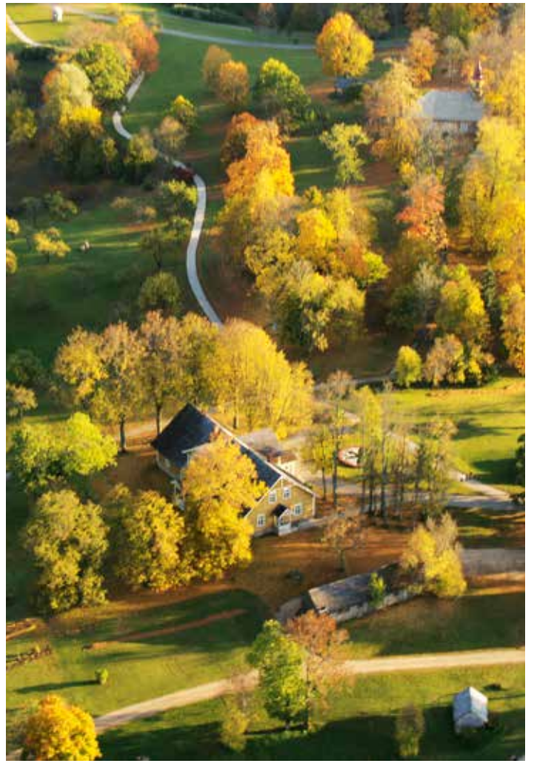
Turaida linnus asub 1988. aastal loodud Turaida muuseum-kaitsealal koos veel mitmete loodus- ja ajaloomälestistega. Lossi ajalugu hõlmab perioodi 11. sajandist 20. sajandini. Kivilinnust, mille keskosas asub viiekorruseline elutorn, hakati ehitama 1214. aasta paiku. Linnuse läänepoolses kaitsemüüris asub massiivne poolümartorn ning lõunamüüris väiksem poolümartorn. 1776. aastal hävis linnus tulekahjus ja jäi varemetesse. 18. sajandi lõpus moodustati ümbruskonna maadest linnusemõis. Torni ja muude ehituslike osade vastu hakati suuremat huvi tundma 19. sajandi lõpus, mil kunagise piiskopilinnuse kohta avaldati esimesed teadustööd. Turaida linnuse taastamistööd käivitusid 1950. aastate algul. Restaureeriti peatorn (K. Vikmanis) ja arheoloogiliste uuringute (A. Stubavs) tulemusel ka kaitsetorn. Linnuses asus tööle Sigulda piirkonna teadusmuuseum. Hiljem on taastatud ka viljaait ning osa linnusemüürist koos müürikäiguga. 1976. aastal algasid põhjalikud arheoloogilised uuringud J. Graudonise juhtimisel. Tänaseks on edukalt restaureeritud ka mitmed mõisahooned, nende seas vana ja uus valitsejamaja, aednikumaja jt.

Turaidas viduslaiku pils ir 1988. gadā izveidotā Turaidas muzejrezervāta sastāvdaļa, kurā ietilpst daudz dabas un kultūras pieminekļu. To izcelsme saistās ar laikposmu no 11. līdz 20. gs. Mūra pils pirmsākumi meklējami ap 1214. gadu. Centrālās daļas pagalmā slejas piecstāvu dzīvojamais tornis – donžons. Pils rietumu pusē centrālās daļas aizsargmūrī izbūvēts liels, pusapaļš tornis, bet dienvidu priekšpils aizsargmūrī – mazs pusapaļš tornītis. Pils pastāvēja līdz ugunsgrēkam 1776. gadā, kad pārvērtās pilsdrupās. 18. gs. beigās tās teritorijā izveidojās pilsmuižas apbūve. Nopietna zinātniska interese par lielo torni un pārējo apbūvi radās 19. gs. beigās, kad parādījās pirmās publikācijas par bīskapa pils izveidojumu. 20. gs. 50. gadu sākums iezīmēja jaunu pavērsienu Turaidas pils pastāvēšanā. Galvenā torņa restaurācijai (K. Vikmanis) un arheoloģiskajai izpētei (A. Stubavs) sekoja tā atjaunošana. Tajā iekārtoja Siguldas novadpētniecības muzeju. Vēlāk atjaunota klēts, daļa aizsargmūra un galerija. 1976. gadā arheologa J. Graudoņa vadībā tika sākta kompleksa arheoloģiskā izpēte. Veiksmīgi ir restaurētas vairākas pilsmuižas ēkas – jaunā un vecā pārvaldnieka māja, dārznieka māja un citas.

Turaidos viduramžių pilis yra 1988 m. įkurto Turaidos muziejaus-rezervato, kuriame daug gamtos ir kultūros paminklų, dalis. Jos istorija datuojama nuo XI a. iki XX a. Mūrinė pilis pastatyta apytiksliai 1214 m. Centrinės dalies kieme stovėjo penkių aukštų gyvenamasis bokštas. Pilies vakarinėje pusėje, prie gynybinio centrinės dalies mūro, prišlietas didelis pusapvalis bokštas-donžonas, o prie vakarinio priepilio gynybinio mūro – mažasis bokštelis. Pilis išliko iki 1776 m., kai gaisro metu ji buvo paversta griuvėsiais. XVIII a. pab. pilies teritorijoje buvo pastatytas pilies dvaras. Moksliškai didžiuoju bokštu ir aplinkiniais pastatais pradėta domėtis XIX a. pab., kai pasirodė pirmos publikacijos apie vyskupo pilies statybas. XX a. vid. prasidėjo naujas Turaidos pilies istorijos etapas. Po pagrindinio bokšto restauracijos (K. Vikmanis) ir archeologinių tyrinėjimų (A. Stubavas) sekė pilies atnaujinimas. Po atnaujinimo darbų joje įsikūrė Siguldos kraštotyros muziejus. Vėliau buvo atnaujinta klėtis, dalis gynybinio mūro ir galerija. 1976 m., vadovaujant archeologui J. Graudoniui, buvo pradėti komplekso archeologiniai tyrinėjimai. Sėkmingai restauruoti daugelis pilies dvaro pastatų – naujojo ir senojo valdytojo namai, sodininko namas ir kt.

J. Dambis, J. Urtāns, E. Šulcs

The origins of the Medieval Cēsis castle probably date back to the 13th century, and are related to the location of a chapel. A convent-type castle was built in the 14th century and soon became a meeting place for the Livonian Order and, periodically, the residence for the masters of the order. The castle flourished in the late 15th and early 16th century, when the order was being run by master Walther von Plettenberg. The brick walls of the castle has been preserved and not changed. Only the north-eastern part of the castle with its chapel and grand hall were lost. The castle was ruined by Russian forces in 1703 and was not restored. The western tower has been best preserved, with a vaulted room on the ground floor and a flat for the master on the upper floor. The Cēsis castle estate was bought in 1777 by C.E. von Sievers, who organised the construction of a new castle that included the foundations of the old one. In front of the building was a symmetrical yard with a stable, carriage house and granary (18th century) at its sides. The castle has been of interest to researchers for a long time. Conservation, restoration and examination of the castle and its parts occurred in the 1930s, from 1952 until 1960 and later. The Cēsis Museum of History is now housed in the new castle. Extensive renovation was completed with financial support from the European Fund for Reconstruction and Development from 2007 until 2011. This involved outstanding research and design mastery.

Cēsise keskaegse ordulinnuse ehitust alustati arvatavasti juba 13. sajandil, mil selle asukohta rajati kabel. Konvendihoone ehitati 14. sajandil ning see kujunes peagi Liivi ordu kogunemispaigaks, olles aeg-ajalt ka ordumeistrite elukohaks. Linnuse hiilgeaeg jäi 15. sajandi lõppu ja 16. sajandi algusse, mil ordumeister oli Walther von Plettenberg. Linnusemüürid on säilinud algsel kujul ja neid pole ümber ehitatud. Hävinud on vaid linnuse kirdeosa, kus asusid kabel ja peasaal. 1703. aastal purustasid linnuse Vene väed ning seda ei taastatud. Kõige paremini on säilinud läänetorn, mille alumisel korrusel asub võlvlaega saal ja ülemisel ordumeistri eluruumid. 1777. aastal ostis Cēsise linnuse ja ümbritsevad maavaldused C. E. von Sievers, kes lasi vana linnuse idaossa ehitada uue lossi, kasutades ära säilinud osi ka varasemast ajast. Lossi ees asus sümmeetriline õu ning selle külgedel tall, tõllakuur ja viljaait (ehitatud 18. sajandil). Ordulinnus on pikka aega huvi pakkunud ka teadlastele. Linnust ja selle osi on konserveeritud, restaureeritud ja uuritud 1930. aastatel, aastatel 1952–1960 ja hiljemgi. Uues lossis tegutseb tänapäeval Cēsise Ajaloomuuseum. Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengufondi rahalisel toetusel tehti 2007–2011 põhjalikke restaureerimistöid ning uuriti ja taastati meisterlikult mitmeid väärtuslikke osi.

Domājams, ka Cēsu viduslaiku pils pirmsākumi meklējami 13. gs. Ar tiem saistās kapelas un kapitula zāles vieta. Konventa tipa pili šeit sāka celt tikai 14. gs. un tā kļuva par Livonijas ordeņa kapitula sapulču vietu un periodiski arī par ordeņa mestru rezidenci. Uzplaukums Cēsu pils izveidē saistās ar 15. un 16. gs. miju, kad ordeņa dzīvi vadīja mestrs Valters fon Pletenbergs. Cēsu pils mūri ir labi saglabājušies nepārveidoti. Pilnīgi zudusi ir vienīgi pils ziemeļaustrumu mala ar kapelu un veco kapitula zāli. 1703. gadā pili sagrāva krievu karaspēks un tā netika atjaunota. Līdz mūsdienām vislabāk saglabājies rietumu tornis ar velvēto telpu apakšstāvā un t. s. mestra dzīvokli augšstāvā. Cēsu pilsmuižu 1777. gadā nopirka K. E. fon Zīverss. Viņa ierosmē uzcelta Jaunā pils, kuras apjomā iekļauti ordeņa pils mūri. Ēkas priekšā tika izveidots regulārs simetrisks pagalms ar stalli ratnīcu un klēti (18. gs.) tā malās. Jau izsenis Cēsu pils saistījusi pētnieku uzmanību: 20. gs. sākumā, 1930. gados, no 1952. līdz 1960. gadam un vēlāk notikusi atsevišķu viduslaiku pils daļu konservācija, restaurācija un izpēte. Jaunā pils ir 1925. gadā dibinātā Cēsu Vēstures muzeja mājvieta. Pilī ar Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības fonda atbalstu 2007.–2011. gadā veikti plaši renovācijas darbi, kas izceļas ar izcilu izpētes un realizācijas darbu meistarību.

Manoma, kad Cėsių viduramžių pilies istorija prasidėjo XIII a. Pilies ištakomis laikoma koplyčios ir kapitulos salės vieta. Konvento tipo pilį čia pradėjo statyti XIV a. Ji pasirinkta kaip Livonijos ordino kapitulos susirinkimų vieta ir periodiškai apsilankančių ordino magistrų rezidencija. Cėsių pilies suklestėjimas datuojamas XV a. ir XVI a. sandūra, kai ordinui vadovavo magistras Valteris fon Pletenbergas. Cėsių pilies mūrai yra gerai išsilaikę ir nepakitę. Visiškai dingo tik pilies šiaurės rytų pusė su koplyčia ir sena kapitulos sale. 1703 m. pilį sugriovė rusų kariuomenė ir po to ji nebebuvo atstatyta. Iki šių dienų geriausiai išsilaikė vakarinis bokštas su skliautuota patalpa apatiniame aukšte ir magistro kambariu viršutiniame aukšte. Cėsių pilies dvarą 1777 m. nupirko K. E. fon Ziversas. Jo iniciatyva pastatyta Naujoji pilis, kurią statant panaudoti ordino pilies mūrai. Pastato priekyje XVIII a. buvo suformuotas taisyklingos simetriškos formos kiemas su arklidėmis, ratine ir klėtimi jo pakraštyje. Jau nuo seno Cėsių pilis traukė tyrinėtojų dėmesį: XX a. pr., 1930 m., nuo 1952 m. iki 1960 m. ir vėliau vyko atskirų viduramžių pilies dalių konservavimas, restauravimas ir tyrinėjimas. Naujoje pilyje veikia Cėsių istorijos muziejus, įsteigtas 1925 m. Pilyje, gavus Europos Rekonstrukcijos ir plėtros fondo paramą, 2007–2011 m. atlikti renovacijos darbai, kuriuos įgyvendinant pasitelkti atliktų tyrimų rezultatai ir darbuotojų meistriškumas.

Pils laukums 9, Cēsis
J. Zilgalvis, M. Vanaga, M. Levina

THE DOME CATHEDRAL IN RĪGA • RIIA TOOMKIRIK RĪGAS DOMA BAZNĪCA • RYGOS DOMO BAŽNYČIA

The construction of the Church of St Mary or the Dome Cathedral alongside a cloister was of great importance in the development of architecture in Rīga. The grand building became an important 13th century cathedral in the Baltic region. The cornerstone was laid around 1211, and the design of the building was based on cathedrals in Rome. Around the 1220, the constructive system of the building was replaced with Gothic design. At the turn of the 13th century, the central part of the house of worship was raised, and the hall-type church was turned into a basilica. The steeple with its current Baroque crown was installed in 1776. From the exterior, the church is simple and harsh, but also noble and mighty. Inside the church are many artistic treasures. Fragments of frescoes from the 13th century have been preserved above the northern portal. The church has organ gallery paintings (1738), an organ prospect (1601, organ master Jakob Rab, 1773, organ master G. A. Konciuss), an organ (1883-1884, the Walker company in Ludwigsburg), a pulpit (1641, 1817), a set of gravestones (13th to the 18th century), etc. Scientifically based restoration and renovation of the Dome Cathedral began in 2011 and is continuing. A new stained glass windows, "On Fire for a Free Latvia", was opened in 2018, dedicated to the so-called barricade era. The window is a fundamental contribution to the artistic monuments of a historic church.

Neitsi Maarjale pühendatud Riia Toomkiriku ja kõrvalasuva kloostri ehitus oli Riia arhitektuuriajaloo suursündmus. Suurejooneline katedraal oli 13. sajandil tuntud kogu Läänemere piirkonnas. Nurgakivi pandi 1211. aastal ja projekteerimisel võeti eeskuju Rooma katedraalidest. 1220. aastatel mindi ehituses üle gooti stiilile. 13. sajandi vahetusel tõsteti kiriku keskosa ning ehitati kodakirik ümber basiilikaks. Praegune barokkstiilis tornikiiver pärineb aastast 1776. Kiriku sisemus on lihtne, ent samas väärikas ja suurejooneline. Toomkirikus asub mitmeid kunstiaardeid. Põhjaportaali kohal on säilinud fragmendid 13. sajandi freskodest. Suure väärtusega on ka orelirõdumaalingud (1738), oreliprospekt (1601, orelimeister Jakob Rab, 1773 orelimeister G. A. Konciuss), orel (1883–1884, Walkeri kompanii Ludwigsburgis), kantsel (1641, 1817), valik hauaplaate (13.–18. sajand) jm. Toomkiriku teaduspõhine restaureerimine algas 2011. aastal ja kestab käesoleva ajani. 2018. aastal avati uus vitraažaken, mis on pühendatud Läti vabadusvõitlusele. Sellega lisandus ajaloolise kiriku kunstiväärtustele veel üks.

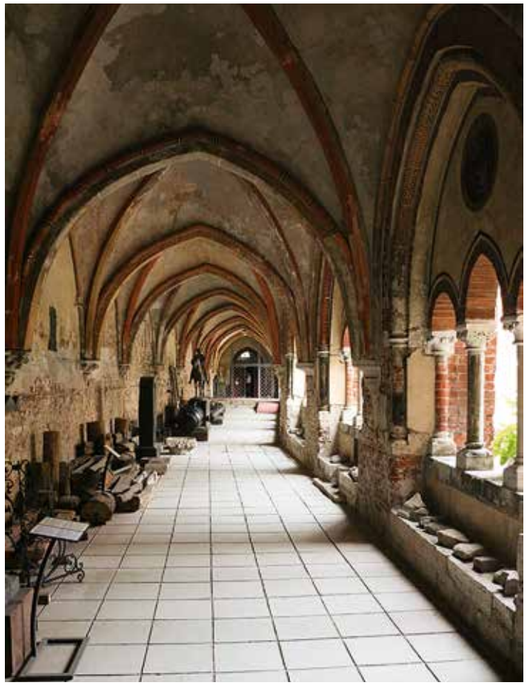
Sv. Marijas jeb Doma baznīcas (katedrāles) celtniecībai līdz ar Domkapitula klosteri bija nozīmīga loma Rīgas arhitektūras attīstībā. Grandiozā ēka kļuva par ievērojamu 13. gs. katedrāli visā Baltijas reģionā. Tās pamatakmens likts ap 1211. gadu pēc romānikas katedrāļu sistēmas. Būvniecības gaitā, ap 13. gs. 20. gadiem romānikas konstruktīvā sistēma aizstāta ar gotisko. 13. un 14. gs. mijā dievnama centrālais joms paaugstināts un halles tipa dievnams pārveidots par baziliku. Torņa smaile savu tagadējo barokālo vaiņagojumu ieguva 1776. gadā. Baznīcas ārējais arhitektoniskais risinājums ir vienkāršs un skarbs, bet vienlaicīgi arī cēls un varens. Tās iekštelpas glabā daudzas mākslas vērtības. No 13. gs. saglabājušies fresku fragmenti virs Ziemeļu portāla un kapiteļi. Baznīcā skatāmi luktu gleznojumi (1738), ērģeļu prospekts (1601., ērģeļu meistars J. Rābs, 1773., ērģeļu meistars G. A. Konciuss), ērģeles (1883.–1884., Valkera firma Ludvigsburgā), kancele (1641., 1817.), kapa plākšņu krājums (13.–18. gs.) u. c. Doma baznīcas zinātniski pamatota restaurācija un renovācija uzsākta 2011. gadā un turpinās. 2018. gadā atklāta jauna vitrāža "Ar degsmi par brīvu Latviju", kas veltīta barikāžu laika notikumiem un ir būtisks mūsdienu pienesums senās baznīcas mākslas pieminekļiem.

Šv. Marijos, arba Domo, bažnyčios (katedros) statyba kartu su Domo kapitulos vienuolynu buvo reikšminga plėtojant Rygos architektūrą. XIII a. katedra tapo žinoma visame Baltijos regione. Jos kertinis akmuo padėtas apie 1211 m., laikantis romaninės katedrų sistemos. Statybos metu, apie 1420 m., konstruktyvi romaninė sistema pakeista gotikine. XIII–XIV a. sandūroje centrinė maldos namų nava paaukštinta ir halės tipo maldos namai paversti bazilika. Bokšto smailė savo dabartinį barokinį įvaizdį įgavo 1776 m. Archtektūriniu požiūriu bažnyčios išorė paprasta, tačiau atrodo didingai. Jos viduje saugoma daug meno vertybių, pavyzdžiui, nuo XIII a. išlikęs freskų fragmentas virš Ziemelių portalo. Bažnyčioje matomi vargonų balkono piešiniai (1738 m.), vargonų fasadas (1601 m., vargonų meistras J. Rabas, 1681 m., 1773 m., vargonų meistras G. A. Konciusas, 1906 m.), vargonai (1883–1884 m., Valkerio firma Ludvigsburge), sakykla (1641 m., 1817 m.), antkapinių plokščių kolekcija (XIII–XVIII a.) ir kt. Moksliškai pagrįsta Domo bažnyčios restauracija ir renovacija pradėta 2011 m. ir tęsiasi iki dabar. 2018 m. atidengtas naujas vitražas „Su aistra už laisvą Latviją" (lat. *„Ar degsmi par brīvu Latviju"*), kuris skirtas barikadų metu įvykiams atminti ir yra reikšmingas šių laikų indėlis į senosios bažnyčios meno paminklų istoriją.

Herdera laukums 6, Rīga
E. Šulcs, I. Berga-Mužniece, R. Lūsis, SIA Rīgas Doma pārvalde

THE LIVONIAN ORDER CASTLE IN VENTSPILS • VENTSPILSI ORDULINNUS
VENTSPILS LIVONIJAS ORDEŅA PILS • VENTSPILIO LIVONIJOS ORDINO PILIS

The Livonian Order Castle in Ventspils (mid-14th century) is the oldest convent-type castle in Latvia, and with a few changes, it has survived to the present day. Initially the site had fortifications that may have been built during the latter half of the 13th century. The convent castle had a square yard and four sections of buildings. Reconstruction of the castle in 1827 created the appearance that is still seen today. Thoughtless reconstruction in 1980 destroyed many original materials in the castle. Scholarly research was conducted from 1995 until 1997, before which a concept was drafted on the use and development of the castle in accordance with present-day cultural heritage protection and maintenance positions (architect P. Blūms). The Ventspils Castle is an example of avant-garde, careful restoration performed according to the European heritage preservation principles. The historical appearance of the rooms has been preserved as much as possible, while elements that are necessary for contemporary functions are modern and laconic, contrasting with the historical environment. There are unique fragments of wall paintings in the castle from the 15th, 16th and 17th century. Restored and supplemented with nearby elements, the castle has attracted attention not just in Latvia, but also abroad.

Liivi ordu Ventspilsi linnus (ehitatud 14. sajandi keskel) on Läti vanim konvendihoone, mis on väheste muudatustega säilinud tänapäevani. Samas kohas asus juba varem linnus, mille kindlustused võisid pärineda 13. sajandi teisest poolest. Konvendihoone oli nelinurkse siseõuega, mille kõigil külgedel asusid kindlustatud hoonetiivad. Oma praeguse kuju sai linnus 1827. aasta rekonstrueerimistööde tulemusena. 1980. aastal tehti linnuses mõtlematuid rekonstrueerimistöid, mille käigus hävitati palju originaalmaterjali. Linnust uuriti põhjalikult aastatel 1995–1997 ning enne seda koostas arhitekt P. Blūms kava linnuse kasutamiseks ja arendamiseks vastavalt moodsatele muinsuskaitse- ja pärandihoolduse põhimõtetele. Ventspilsi linnus on hea näide euroopalike põhimõtete kohasest hoolikast ja läbimõeldud restaureerimisest. Maksimaalselt on säilitatud ruumide algset ilmet ning tänapäevaseks kasutuseks vajalikud lisandused on modernsed ja lakoonilised, eristudes selgelt ajaloolisest keskkonnast. Linnuses on säilinud fragmente unikaalsetest 15.–17. sajandi seinamaalingutest. Restaureeritud ordulinnus koos kõrvalhoonetega on äratanud positiivset tähelepanu nii Lätis kui ka välismaal.

Livonijas ordeņa pils Ventspilī (14. gs. vidus) ir vecākā konventa tipa pils Latvijā, kas ar atsevišķām vēlākos laikos veiktām izmaiņām saglabājusies līdz mūsdienām. Sākotnēji tās vietā atradušies kastelas tipa nocietinājumi, kas iespējams, celti 13. gs. otrajā pusē. Konventa pili veidoja ap kvadrātveida pagalmu savā starpā savienoti četri korpusi. 1827. gadā veikto pārbūvju rezultātā konventa pils ārēji ieguva ampīra veidolu, kas saglabājies vēl šodien. 1980. gadā nepārdomātas rekonstrukcijas rezultātā bojā gāja daudz oriģinālās materiālās substances. No 1995. līdz 1997. gadam tika veikta pils zinātniskā izpēte, bet pirms tam, atbilstoši mūsdienu kultūras mantojuma aizsardzības un saglabāšanas nostādnēm, tika izstrādāta pils izmantošanas un attīstības koncepcija (arhitekts P. Blūms). Ventspils pils ir avangardisks, rūpīgs un Eiropas praksē aprobēts restaurācijas piemērs. Cik vien iespējams ir saglabāts telpu vēsturiskais izskats, mūsdienu funkcijai nepieciešamie elementi ir moderni, lakoniski un kontrastējoši ar vēsturisko vidi. Ventspils pilī saglabājušies arī unikāli sienu gleznojumu fragmenti no 15., 16. un 17. gadsimta. Oriģināli restaurēta un papildināta ar tuvākās apkārtnes elementiem, pils no jauna nonākusi uzmanības lokā ne tikai Latvijā, bet arī ārpus tās.

Livonijos ordino pilis Ventspilyje (XIV a. vid.) yra seniausia konvento tipo pilis Latvijoje, kuri su keliais vėliau atliktais pakeitimais yra išlikusi iki mūsų dienų. Iš pradžių jos vietoje stovėjo įtvirtinimai, kurie, spėjama, pastatyti XIII a. antroje pusėje. Konvento pilį sudarė aplink kvadrato formos kiemą pastatyti, tarpusavyje sujungti keturi korpusai. Po 1827 m. atliktos rekonstrukcijos pilies išorė įgavo tokį vaizdą, kokį matome ir šiandien. 1980 m. atlikta neapgalvota rekonstrukcija, kurios metu buvo sunaikinta daug originalios medžiagos. 1995–1997 m. buvo vykdomi moksliniai pilies tyrinėjimai, bet prieš tai, laikantis šiuolaikinių kultūros paveldo apsaugos ir išsaugojimo principų, buvo parengta pilies pritaikymo ir plėtros koncepcija (architektas P. Blūmas). Ventspilio pilis yra avangardiško, kruopštaus restauravimo pavyzdys, atitinkantis Europinius paveldo išsaugojimo principus. Kiek tik buvo įmanoma, išsaugota istorinė erdvių išvaizda, tuo tarpu šių dienų funkcijoms reikalingi elementai yra modernūs ir lakoniški, kontrastuojantys su istorine aplinka. Ventspilio pilyje išlikę unikalių XV a., XVI a. ir XVII a. piešinių ant sienų fragmentai. Restauruota pilis iš naujo pritraukia lankytojų dėmesį Latvijoje ir už jos ribų.

Jāņa iela 17, Ventspils
E. Šulcs, A. Meiers

THE “THREE BROTHERS” • „KOLM VENDA”
ĒKU KOMPLEKSS “TRĪS BRĀĻI” • PASTATŲ KOMPLEKSAS „TRYS BROLIAI“

The “Three Brothers” are three Gothic buildings from the Middle Ages. They are typical of residential buildings in cities that were part of the Hanseatic League in Northern Europe, all of them on the shores of the Baltic Sea. The ends of the buildings are on the side of the street. The oldest one is the oldest stone residential building in Rīga. Built in the 15th century, it has been preserved to the present day. Benches placed near the portal are decorated with steles. The step-type pediment of the building and its curved arches are in the Gothic style, and the same reflects in the design of the building. The second building is one of the most typical residential buildings in Rīga from the mid-17th century, and it has preserved the traditions of the oldest homes of citizens of Rīga. The design of the façade is based on samples from the Flemish master Hans Vredeman de Vries. The youngest and smallest building is on a plot of land that was partly covered with buildings in the 16th century. The building was rebuilt in 1898 and 1899 by architect Julius Pfeifer. The group of buildings underwent restoration in the 1950s, ridding them of annexes that were built later, improving the yard, and installing architecturally and artistically valuable details on the walls. The old buildings are currently occupied by the National Heritage Board of Latvia and the Latvian Museum of Architecture. Regular restoration is conducted for these important buildings, and preservation problems are being addressed. The yard of the “Three Brothers” is a popular tourist destination.

„Kolm venda” on kolm keskaegset gooti stiilis elamut Riia kesklinnas. Hooned esindavad Läänemere-äärsete Põhja-Euroopa hansalinnade tüüpilist elamuarhitektuuri. Elumajade üks ots avaneb tänavale. „Kolmest vennast” vanim on ühtlasi Riia vanim elamu. 15. sajandist pärinev hoone on tänapäevani üsna hästi säilinud. Ukseportaali mõlemal küljel asuvad pingid on kaunistatud steelidega. Fassaadi astmeline ehisviil ja kaarnišid on gooti stiilis, nagu kogu hoonegi. Teine maja esindab Riias alates 17. sajandi keskpaigast levinud tüüpilist elamuarhitektuuri, kandes edasi Riia vanimate linnakodaniku elamute traditsioone. Fassaadikujundus põhineb Flaami meistri Hans Vredeman de Vriesi joonistel. Väikseim ja noorim maja asub krundil, mida varem kattis osaliselt 16. sajandist pärinev hoonestus. Hoone ehitati aastatel 1898–1899 ümber arhitekt Julius Pfeiferi projekti järgi. Kogu hoonete grupp restaureeriti 1950. aastatel – eemaldati hilisemad juurdeehitused, korrastati siseõu ning lisati seintele arhitektuurse ja kunstiväärtusega detaile. Praegu tegutsevad hoonetes Läti Muinsuskaitseamet ja Arhitektuurimuuseum. Majades tehakse jooksvalt väiksemaid restaureerimistöid, et tagada nende säilimine. „Kolme venna” siseõu on populaarne vaatamisväärsus.

“Trīs brāļu” gotiskie viduslaiku nami, atbilstoši Baltijas jūras piekrastē izplatītajam Ziemeļeiropas Hanzas savienības pilsētu dzīvojamo ēku tipam, orientēti ar galu pret ielu. Vecākā “Trīs brāļu” ēka ir senākais mūra dzīvojamais nams Rīgā (15. gs.), kas saglabājies līdz mūsu dienām. Pie portāla novietoto solu galus rotā piedurvju akmeņi (stēlas). Ēkas kāpienveida zelminis un tajā esošās smailloka arkām pārsegtās nišas raksturo gotikas stilu, kurš izpaužas arī ēkas plānojumā. Vidējais no “Trim brāļiem” ir viena no tipiskākajām 17. gs. vidus dzīvojamām ēkām Rīgā, kas saglabājusi arī senākas Rīgas pilsoņu mājokļa tradīcijas. Fasādes apdarē izmantoti flāmu meistara Fredemana de Frīsa izstrādātie paraugi. Jaunākās un mazākās ēkas zemessgabals 16. gs bijis daļēji apbūvēts. 1898.–1899. gadā ēka pārbūvēta (arhitekts J. Pfeifers). 1950. gados ēku grupa restaurēta. Senās celtnes atbrīvotas no vēlāka laika saimnieciskām piebūvēm, labiekārtots pagalms, sienās iebūvētas arhitektoniski un mākslinieciski vērtīgas detaļas. Senajās ēkās šodien mājvietu radusi Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, kā arī Arhitektūras muzejs. Regulāri norisinās šī nozīmīgā kompleksa daļu atjaunošana, tiek risinātas saglabāšanas problēmas. “Trīs brāļu” pagalms ir arī tūristu plaši apmeklēta vieta.

„Trys broliai“ – tai trys gotikiniai viduramžių namai, pastatyti pagal Baltijos jūros pakrantėje paplitusį Šiaurės Europos Hanzos sąjungos miestų gyvenamųjų patalpų tipą, pastatyti galu į gatvę. „Vyriausias“ „Trijų brolių“ pastatas, pastatytas XV a., yra seniausias mūrinis gyvenamasis namas Rygoje, išlikęs iki mūsų dienų. Prie portalo pastatytų suolų galą puošia šalia durų esantys akmenys (stelos). Pastato frontonas ir jame esančios smailiosiomis arkomis uždengtos nišos – gotikos stiliaus bruožai, kurie matomi ir pastato patalpų išdėstyme. Antrasis iš „Trijų brolių“ yra tipinis XVII a. vid. Rygos gyvenamasis pastatas, kuris išlaikė senąsias miesto gyventojų būsto tradicijas. Fasado apdailai panaudoti flamandų meistro F. de Friso pateikti pavyzdžiai. Sklypas, kuriame stovi naujausias ir mažiausias „Trijų brolių“ namas, XVI a. iš dalies užstatytas. Čia esantis pastatas perstatytas 1898–1899 m. (architektas J. Pfeiferis). 1950 m. pastatų grupė buvo restauruota. Prie senųjų pastatų vėlesniais laikais pristatyti ūkiniai priestatai nugriauti, sutvarkytas kiemas, sienos dekoruotos architektūriniu ir meniniu požiūriu vertingomis detalėmis. Senuosiuose pastatuose šiandien įsikūrusi Nacionalinio kultūros paveldo valdyba, taip pat Architektūros muziejus. Reguliariai vykdomi šio komplekso dalių atnaujinimo darbai, sprendžiamos išlaikymo problemos. „Trijų brolių“ kiemas – ypač pamėgta turistų vieta.

E. Šulcs, I. Berga-Mužniece, J. Dambis

Mazā Pils iela 19, Rīga

THE LIEPĀJA LUTHERAN CHURCH OF THE HOLY TRINITY • LIEPĀJA PÜHA KOLMAINU KATEDRAAL
LIEPĀJAS SVĒTĀS TRĪSVIENĪBAS LUTERĀŅU BAZNĪCA • LIEPOJOS ŠVČ. TREJYBĖS LIUTERONŲ BAŽNYČIA

The cornerstone for the Lutheran Church of the Holy Trinity was laid in 1742. Construction work was led by a master builder from Konigsberg, J. K. Dorn. The consecration of the church took place in 1857, but the upper floors of the steeple were only completed in 1866. The church is designed in the late Baroque style, which makes it radically different from other churches in Kurzeme at that time. Its external appearance is unusual. The richly decorated plaques on the walls of the façades are separated by pilasters, with a balustrade above the cornice. The portals are made of stone, depicting allegorical images of women who represent faith and love, while the fronton depicts the herald of the city of Liepāja. The Rococo interior of the house of worship is fantastically ornate. The three-part hall with six pairs of columns is lit by windows that were installed on two floors. The composition of the altar retable is traditional, with an entablature that is supported by four columns. At the centre is the Trinity in a wreath of stars, under a mighty baldachin. The pulpit, confessional and organ loft are designed in the same artistic style. A dedicated area for dukes was probably installed a bit later, around 1760. The organ in the church was the largest one in the world until 1912. The church has an active congregation and features organ music concerts. There has been successful renovation of the building's façades and steeple, with windows and stone details also being restored.

Sv. Trīsvienības luterāņu baznīcas pamatakmens likts 1742. gadā būvdarbus vadot mūrniekmeistaram no Kēnigsbergas J. K. Dornam. 1758. gadā notika baznīcas iesvētīšana. Torņa augšējie stāvi pabeigti tikai 1866. gadā. Jaunais vēlīnā baroka stila dievnams krasi atšķīrās no citām tālaika Kurzemes baznīcām ar savu neparasto ārējo tēlu. Bagātīgi greznoto fasāžu sienu plaknes šķeļ orderu dalījums, pilastri, bet virs dzegas novietota balustrāde. Akmenī kalti ir portāli, vienā no tiem redzami Ticības un Mīlestības alegoriski veidotie sieviešu tēli, frontonā – Liepājas ģerbonis. Dievnamam ir fantastiski grezns rokoko stila interjers. Plašo trīsjomu halli ar sešiem kolonnu pāriem izgaismo divos stāvos izvietoti logi. Altāra retabla kompozīcija ir tradicionāla – četras kolonnas balsta antablementu, kura centrā atrodas Trīsvienība staru vainagā zem varena baldahīna. Tādā pašā mākslinieciskā rokrakstā un stilā veidota kancele, biktssols un ērģeļu luktas. Domājams, nedaudz vēlāk, ap 1760. gadu radusies hercogu ložа. Baznīcas ērģeles līdz pat 1912. gadam bija lielākās pasaulē. Dievnamā aktīvi norisinās dievkalpojumi, notiek ērģeļmūzikas koncerti. Veiksmīgi tiek realizēti ēkas fasāžu un torņa renovācijas, logu un akmens detaļu restaurācijas projekti.

Švč. Trejybės liuteronų bažnyčios kertinis akmuo padėtas 1742 m. Statybos darbams vadovavo mūrijimo meistras iš Kenigsbergo J. K. Dornas. Bažnyčia pastatyta 1758 m., bet viršutiniai bokšto aukštai užbaigti tik 1866 m. Naujieji vėlyvojo baroko stiliaus maldos namai savo išore labai skyrėsi nuo kitų to meto Kuržemės bažnyčių. Gausiai puoštas fasadų sienų plokštumas kerta orderiai ir piliastrai, o virš karnizo įtaisyta baliustrada. Akmenyje yra iškalti portalai, viename iš jų matomi alegoriški Tikėjimo ir Meilės moterų atvaizdai, frontone – Liepojos herbas. Maldos namai turi puošnų rokoko stiliaus interjerą. Plati trijų erdvių halė su šešiomis kolonų poromis apšviesta pro langus, įrengtus per du aukštus, sklindančia šviesa. Altoriaus retabulo kompozicija yra tradicinė – keturios kolonos, paremtos antablementu, kurio centre yra Trejybės spindulių vainikas, už kurio matomas baldakimas. Sakykla, išpažinties suoliukas ir vargonų balkonas, pagamintos laikantis tokio paties meninio braižo ir stiliaus. Manoma, kad šiek tiek vėliau, apie 1760 m., atsirado hercogų ložė. Bažnyčios vargonai iki pat 1912 m. buvo didžiausi pasaulyje. Maldos namuose vyksta pamaldos, rengiami vargonų muzikos koncertai. Sėkmingai įgyvendinami pastatų fasadų ir bokšto, langų ir akmens detalių restauravimo darbai.

Lielā ielā 9, Liepāja

M. Vanags, L. Evaldsone

In 1728, the Ungurmuiža Estate was bought by lieutenant general B. von Campenhausen, and he organised the construction of a mansion there from 1730 until 1732. In 1917, Russian military units vandalised the mansion. A school was housed there from 1951 until 1961. The painted interior walls and original stoves were removed, and wall paintings were covered with plaster. Management of the estate has changed several times since then, and currently it is administered by the Raiskums Parish. A foundation was established in 1992 to ensure practical and methodologically proper work in restoring the complex of buildings at the estate and to make sure that the heritage site was utilised appropriately. Major restoration of the mansion began at the initiative of National Heritage Borad of Latvia, with financial support from the Swedish National Heritage Board. Destruction of the building halted, and the original plans were restored. The park around the estate dates back to the 18th and 19th century. Ungurmuiža is particularly charming. Over the course of the centuries, many of the old buildings have been preserved to the present day. Together with the park, alleys and landscape, it offers a unique opportunity to feel the atmosphere of the 18th century, as well as the thoughts, experiences and lives of people at that time. The mansion at Ungurmuiža has a museum today, as well as facilities for public events.

1728. gadā Ungurmuižu nopirka ģenerālleitnants brīvkungs B. fon Kampenhauzens, un viņa ierosmē laikposmā no 1730. līdz 1732. gadam celta kungu māja. 1917. gadā Krievijas armijas daļas kungu māju izdemolēja. No 1951.–1961. gadam ēkā tika iekārtota skola. Tika nojauktas apgleznotās koka starpsienas, oriģinālās krāsnis un apmesti atlikušie gleznojumi. Pēc tam vairākkārt ir mainījušies Ungurmuižas apsaimniekotāji, un šobrīd tā atrodas Raiskuma pagasta valdījumā. 1992. gadā tika nodibināts Ungurmuižas fonds, kura mērķis bija ar praktisku, metodiski pareizu darbību sakopt Ungurmuižas ēku kompleksu un rūpēties par kultūras pieminekļa statusam atbilstošu izmantošanu. Vērienīgi kungu mājas restaurācijas darbi uzsākti pēc Latvijas Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes iniciatīvas ar Zviedrijas Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes finansiālu atbalstu, apturot ēkas bojāeju un atjaunojot oriģinālo plānojumu. Muižas apbūvi ieskauj parks (18. gs., 19. gs.). Ungurmuižai piemīt īpašs valdzinājums. Gadsimtiem ilgi daudzas senās ēkas ir saudzētas un saglabājušas līdz mūsdienām. Tās kopā ar parku, alejām un apkārtnes ainavu sniedz unikālu iespēju – šodien izjust 18. gs. vidi un šī laikmeta cilvēku domas, pārdzīvojumus un dzīves skatījumu. Ungurmuižas kungu mājā šodien ir muzejs – telpas sabiedriskiem pasākumiem.

1728 m. Ungurmuižą nupirko generolas leitenantas baronas fon Kampenhauzenas. Jo iniciatyva 1730–1732 m. buvo statomas ponų namas, kuris 1917 m. buvo nusiaubtas Rusijos armijos. Nuo 1951 m. iki 1961 m. pastate veikė mokykla. Buvo nugriautos piešiniais dekoruotos medinės pertvaros, unikali krosnis ir užtinkuoti likę piešiniai. 1992 m. buvo įsteigtas Ungurmuižos fondas, kurio tikslas –sutvarkyti Ungurmuižos pastatų kompleksą ir pasirūpinti, kad jis būtų naudojamas pagal kultūros paminklams taikomas nuostatas. Pagrindiniai ponų namo restauravimo darbai pradėti Latvijos Nacionalinio paveldo valdybos iniciatyva, gavus finansinę paramą iš Švedijos nacionalinės kultūrinio paveldo valdybos. Buvo sustabdyti pastato irimo procesai, atkurtas originalus pastato išplanavimas. Dvarą supa XVIII–XIX a. parkas, suteikiantis Ungurmuižai žavesio. Daugelis šimtmečius saugotų senųjų pastatų išsilaikė iki mūsų dienų. Praeitį menantys pastatai kartu su parku, alėjomis ir apylinkių kraštovaizdžiu suteikia unikalią galimybę susipažinti su XVIII a. vid. aplinka ir to meto dvasia, žmonių mąstymu, gyvenimu. Ungurmuižos ponų name dabar veikia muziejus, skirtas visuomeniniams renginiams.

1728. aastal ostis Ungurmuiža mõisa kindralleitnant B. von Campenhausen, kes laskis aastatel 1730–1732 ehitada ka uue peahoone. 1917. aastal rüüstasid mõisa Punakaardi üksused. Aastatel 1951–1961 tegutses mõisas kool. Maalingutega vaheseinad ja kahhelahjud lõhuti välja ning seinamaalingud krohviti üle. Hiljem on mõisal olnud mitmeid valdajaid ning praegu kuulub see Raiskumsi vallale. 1992. aastal loodi mõisakompleksi restaureerimiseks sihtasutus, et tagada tööde teostamine õige metoodikaga ja pärandi mõistlik kasutamine. Mõisa peahoonet asuti põhjalikult restaureerima Läti Muinsuskaitseameti eestvedamisel ja Rootsi Muinsuskaitseameti rahalisel toel. Hoone päästeti hävimisest ning taastati algne planeering. Mõisapargi ajalugu ulatub 18.–19. sajandisse. Läti mõisate hulgas on Ungurmuiža üks võluvamaid. Paljud sajandite jooksul ehitatud vanad hooned on tänaseni säilinud. Koos pargi, alleede ja ümbruskonna maastikega pakub see ainulaadset võimalust tunnetada 18. sajandi õhkkonda ning tollaste inimeste mõttemaailma ja eluviisi. Tänapäeval tegutseb Ungurmuiža mõisas muuseum ja korraldatakse avalikke üritusi.

A. Bistere, M. Vanaga

THE INTERIORS OF THE AGLONA, KRĀSLAVA AND PASIENE CATHOLIC CHURCHES
AGLONA, KRĀSLAVA JA PASIENE KATOLIKU KIRIKUTE INTERJÖÖRID
AGLONAS, KRĀSLAVAS UN PASIENES KATOĻU BAZNĪCU INTERJERI
AGLUONOS, KRASLAVOS IR PASIENĖS KATALIKŲ BAŽNYČIŲ INTERJERAI

The Aglona Catholic Church is one of the most widely known monument to Baroque sacral architecture in Latgale (1678–1780). The interior of the church was developed during the 18th and 19th centuries. Above the central altar (1799) is the painting "The Miraculous Aglona Mother of God" (17th century). The entire complex was expanded and reconstructed in 1992 and 1993 in anticipation of a visit by Pope John Paul II. The Krāslava Catholic Church is one of the most vivid examples of late Baroque churches in Latgale (1755–1767, architect Antonio Paracco). The interior has monumental, but reticent Baroque forms. The artistic culmination is the painting "St. Ludwig Goes on a Crusade" (1884, T. Liesiewicz after a sketch by J. Matejko), which is above the central altar (third quarter of the 18th century). No less emotionally impressive is the interior of the Pasiene St Cross Catholic Church (1761–1770). All three interiors are a matter of pride when it comes to sacral art and architecture in Latvia. Their surprising colourfulness and artistic thoroughness distinguish these churches among others, also speaking to the high professional level of the builders and the artists.

Aglona katoliku kirik (1678–1780) on Latgale barokiajastu sakraalarhitektuuri üks tuntumaid näiteid. Kiriku interjöör on kujundatud 18.–19. sajandil. Peaaltari (1799) kohal asub Aglona imettegeva jumalaema ikoon (17. sajand). Kirik restaureeriti tervikuna 1992–1993 paavst Johannes Paulus II visiidi eel ning laiendati ka ümbritsevat kompleksi. Krāslava katoliku kirik (1755–1767, arhitekt Antonio Paracco) on üks värvikamaid Latgale barokk-kirikuid. Interjööris annavad tooni monumentaalsed, ent tagasihoidlikud baroksed vormid. Silmapaistvaimaks kunstiteoseks on maal „Püha Ludwig teel ristisõtta" (1884, T. Liesiewicz, J. Matejko eskiisi järgi), mis asub 18. sajandi kolmandast veerandist pärineva peaaltari kohal. Vähem muljetavaldav pole ka Pasiene Püha Risti kirik (1761–1770). Kõigi kolme katoliku kiriku interjöörid kuuluvad Läti sakraalkunsti ja -arhitektuuri kullafondi. Need tõusevad teiste seast esile eelkõige värvikülluse ja kunstilise kompositsiooni poolest, andes tunnistust tollaste ehitusmeistrite ja kunstnike ametioskuste kõrgest tasemest.

Viens no Latgales baroka sakrālās arhitektūras visplašāk pazīstamākajiem piemineķļiem ir Aglonas katoļu baznīca (1768–1780). Dievnama interjera apdare un iekārta tapusi 18.–19. gs. Centrālā altāra (1799) retablā atrodas glezna "Aglonas Brīnumdarītāja Dievmāte" (17. gs.). Viss komplekss tika paplašināts un rekonstruēts 1992.–1993. gadā, sagaidot Romas Pāvesta vizīti Aglonā. Krāslavas katoļu baznīca ir viens no spilgtākajiem Latgales vēlīnā baroka stila dievnamiem (1755.–1767., arhitekts Antonio Parako). Tā ir mūra trīsjomu bazilika bez torņiem. Baznīcas iekštelpas veidotas monumentālās, atturīgās baroka formās. Interjera mākslinieciskā kulminācija ir centrālā altāra (18. gs. 3. ceturksnis) glezna "Sv. Ludvigs dodas krusta karā" (1884., T. Lisjēvičs pēc J. Matejko skices). Ne mazāk emocionāli iespaidīgas ir Pasienes Sv. Krusta katoļu baznīcas (1761–1770) iekštelpas. Visu trīs minēto baznīcu interjeri ir Latvijas sakrālās mākslas un arhitektūras lepnums. Ar savu pārsteidzošo krāšņumu un mākslinieciskо pilnskanību tie izceļas citu vidū, kā arī liecina par meistaru un mākslinieku augsto profesionālo līmeni.

Vienas iš garsiausių Latgalės baroko sakralinės architektūros pavyzdžių yra Agluonos katalikų bažnyčia (1768–1780 m.). Maldos namų interjeras buvo sukurtas XVIII–XIX a. Virš centrinio altoriaus (1799 m.) pakabintas paveikslas „Agluonos Stebukladarė Dievo motina" (lat. *„Aglonas Brīnumdarītāja Dievmāte"*). Visas kompleksas buvo išplėstas ir rekonstruotas 1992–1993 m., laukiant Romos popiežiaus Jono Pauliaus II vizito. Kraslavos katalikų bažnyčia yra vieni ryškiausių Latgalės vėlyvojo baroko stiliaus maldos namų (1755–1767 m., architektas A. Parakas). Ji yra mūrinė trijų erdvių bazilika be bokštų. Bažnyčios viduje sukurtos monumentalios, šaltos baroko formos. Meninė interjero kulminacija – centrinis altorius (XVIII a.), kuriame puikuojasi paveikslas „Išvykstantis į kryžiaus žygį Šv. Liudvikas" (lat. *„Sv. Ludvigs dodas krusta karā"*), 1884 m. nutapytas T. Lisjevičiaus pagal J. Matejko eskizus. Ne mažiau įspūdingas yra Pasienės Romos katalikų bažnyčios (1761–1770 m.) vidus. Visų trijų minėtų bažnyčių interjerai yra Latvijos sakralinio meno ir architektūros pasididžiavimas. Savo prašmatnumu ir meniškumu jos išsiskiria iš kitų, liudydamos aukštą meistrų ir menininkų profesionalumo lygį.

M. Vanaga

Ciriša iela 8, Aglona; "Pasienes Sv. Dominika Romas katoļu baznīca", Pasiene, Pasienes pagasts, Zilupes novads; Baznīcas iela 2, Krāslava

The Rundāle palace is the largest and most ornate estate ensemble in Latvia. In 1735, the estate became the property of Ernst Johann Biron, who was a favourite of Russian Empress Anna Ioannovna. In 1737, he became the Duke of Courland. The palace was designed by the royal architect Francesco Rastrelli, and it became the grandest building in the history of Kurzeme (1736–1740, 1764–1767). The castle has the shape of a closed square. To the North are the stables, and to the South is a small and regular park which then turns into a so-called forest park. A great role in the interior design of the castle was played by sculptor Johann Michael Graff from Berlin and two Italian painters from St Petersburg, Francesco Martini and Carlo Zucchi. The outstanding Baroque monument suffered much damage during the War of 1812, in 1916, and particularly in 1919. Renovations were made from 1923 until 1924. In 1963, the castle was turned over to the Bauska Regional Research and Art Museum. The Rundāle Palace Museum was established in 1972, and a restoration programme began. The ensemble has been open to visitors since 1981. The Gold Hall, Rose Room, ducal room, White Hall and other rooms in the house are very ornate. The French park has also been restored. The Rundāle Castle is not just an outstanding Baroque architectural monument, but also a museum that holds many different objects of art.

Rundāle loss on Läti suurim ja kõige rikkalikuma dekooriga mõisaansambel. 1735. aastal sai mõisa omanikuks Venemaa keisrinna soosik Ernst Johann Biron, kellest 1737. aastal sai Kuramaa hertsog. Lossi projekteeris õukonnaarhitekt Francesco Rastrelli ning see oli Kurzeme ajaloo üks suurejoonelisemaid ehitisi (ehitati aastatel 1736–1740 ja 1764–1767). Loss on nelinurkse põhiplaani ja suletud hooviga. Põhja pool asuvad tallid ning lõunas väike regulaarpark, mis läheb kaugemal üle metsapargiks. Lossi sisekujunduses oli oluline roll Berliini skulptoril Johann Michael Graffil, samuti Peterburis tegutsenud Itaalia kunstnikel Francesco Martinil ja Carlo Zucchil. Silmapaistev barokkstiilis ansambel sai 1812. ja 1916. ning eriti 1919. aastal sõdade käigus tõsiselt kannatada. Aastatel 1923–1924 toimusid taastamistööd. 1963. aastal anti loss üle Bauska rajooni teadus- ja kunstimuuseumile. 1972. aastal asutati Rundāle Lossi Muuseum ning algasid restaureerimistööd. Lossikompleks on olnud külastajatele avatud 1981. aastast. Eriti rikkalike interjööridega paistavad silma Kuldsaal, Roosisaal, hertsogi tuba, Valge saal ja mitmed teised ruumid. Samuti on restaureeritud Prantsuse stiilis park. Rundāle loss on väljapaistev barokkajastu ehitismälestis ning selle muuseumikogudes on palju väärtuslikke kunstiteoseid.

Rundāles pils ir lielākais un greznākais muižas ansamblis Latvijā. 1735. gadā par muižas īpašnieku kļuva Ernsts Johans Bīrons, Krievijas ķeizarienes Annas Joanovnas favorīts, kurš 1737. gadā kļuva Kurzemes hercogs. Pils projektu E. J. Bīrons pasūtīja galma arhitektam Frančesko Rastrelli un tā kļuva par grandiozāko būvi Kurzemes vēsturē (1736–1740, 1764–1767). Pils ēka risināta kā noslēgts četrstūris. Blakus tai, ziemeļu pusē atrodas staļļi, bet dienvidu pusē ir izveidots neliels regulāra tipa parks, kas tālāk pāriet t.s. mežaparkā. Interjera izveidē liela loma bija tēlniekam J. M. Grafam no Berlīnes un itāļu gleznotājiem no Pēterburgas – F. Martīni un K. Cuki. Izcilais baroka piemineklis smagi cieta 1812. gada kara laikā, 1916. gadā, bet vissmagāk 1919. gadā. 1923.–1924. gadā veikts remonts. 1963. gadā pils nodota Bauskas novadpētniecības un mākslas muzejam. 1972. gadā nodibināts Rundāles pils muzejs, izstrādāta restaurācijas programma un uzsākta restaurācija. Kopš 1981. gada ansamblis ir atvērts apmeklētājiem. Grezni un bagātīgi ir Zelta zāles, Rožu istabas, hercoga istabu, Baltās zāles un citu telpu interjeri. Atjaunots arī franču regulārais parks. Rundāles pils ir ne tikai izcils baroka laika arhitektūras piemineklis, bet arī muzejs – daudzu un dažādu mākslas priekšmetu krātuve.

Rundalės rūmai yra didžiausias ir puošniausias dvaro ansamblis Latvijoje. 1735 m. dvaro savininku tapo E. J. Bironas, Rusijos karalienės A. Joanovnos favoritas, kuriam 1737 m. suteiktas Kuržemės hercogo titulas. Suprojektuoti rūmus E. J. Bironas paprašė valdovų rūmų architekto F. Rastrelli. Rūmai – didžiausias statinys Kuržemės istorijoje (1736–1740 m., 1764–1767 m.). Rūmų planas yra uždaro keturkampio formos. Šalia rūmų, šiaurinėje pusėje, yra arklidės, o pietinėje pusėje – suformuotas nedidelis taisyklingos formos parkas, kuris toliau susijungia su miškingu parku. Kuriant interjerą svarbus vaidmuo skirtas skulptoriaus iš Berlyno J. M. Grafo ir italų tapytojų iš Peterburgo F. Martinio ir K. Cuki darbams. Rundalės rūmai, įspūdingas baroko paminklas, nukentėjo per karą 1812 m., po to – 1916 m., o labiausiai – 1919 m. 1923–1924 m. atliktas remontas. 1963 m. rūmai perduoti Bauskės kraštotyros ir meno muziejui. 1972 m. įsteigtas Rundalės rūmų muziejus, parengta restauravimo programa ir pradėta restauracija. Nuo 1981 m. ansamblis priima lankytojus. Puošnūs ir prabangūs yra Aukso salės, Rožių kambario, hercogo kambarių, Baltosios salės ir kitų patalpų interjerai. Atnaujintas prancūziškas taisyklingos formos parkas. Rundalės rūmai yra ne tik žymiausias baroko laikų architektūros paminklas, bet ir muziejus – daugelio įvairių meno dirbinių saugykla.

Rundāles pils muzejs. M. Vanaga

THE LIEPUPE ESTATE AND LUTHERAN CHURCH • LIEPUPE MÕIS JA LUTERI KIRIK
LIEPUPES MUIŽA UN LUTERĀŅU BAZNĪCA • LIEPUPĖS DVARAS IR LIUTERONŲ BAŽNYČIA

The mansion of the Liepupe Estate was built in 1751 after a proposal from the von Meck dynasty. The architecture is in line with building traditions related to the mansions of Vidzeme during the Baroque era. The design was from J. A. Haberland, son of the famous Rīga architect Christoph Haberland. The von Saenger family moved into the estate in 1809 and continued to own it until 1921. During the Soviet occupation, the centre of the Liepupe kolkhoz was housed in the mansion, and the building was maintained appropriately. Around 2002, the building had long since been abandoned, and in 2004, Egita Lauska from Rīga bought it. Today the mansion contains a hotel, restaurant, wine cellar and SPA. The rooms are decorated in a romantic countryside style in good taste with antique furniture and objects of art. A bit further from the centre of the estate is the Liepupe Lutheran Church, which was built in 1776 after a design by J. H. Schirmeister. An arsonist set the church on fire in 1971. Its brick walls were conserved in 1980, and the church was restored in 1990. In 1998, students from the Rīga Crafts High School restored the interior of the church so that it took on its previous appearance. The ensemble of the state, the ruins of the old church, the manse, saloon and graveyard put together a lovely landscape that is of cultural and historical importance.

Liepupe mõisa peahoone rajati 1751. aastal perekond von Mecki tellimusel. Arhitektuurselt järgib see Vidzeme barokkajastu mõisaarhitektuuri traditsioone. Projekti koostas J. A. Haberland, kelle isa oli mainekas Riia arhitekt Christoph Haberland. 1809. aastal omandas mõisa von Saengerite suguvõsa, kellele see kuulus aastani 1921. Nõukogude okupatsiooni ajal tegutses mõisas Liepupe kolhoos ning hoonet hoiti korras. Hiljem seisis mõis pikka aega tühjana, kuni selle 2004. aastal ostis riialanna Egita Lauska. Käesoleval ajal asuvad mõisa peahoones hotell, restoran, veinikelder ja spaa. Interjöörid on kujundatud maaromantilises stiilis ning sisustatud maitseka vanamööbli ja kunstiga. Mõisasüdamest pisut eemal asub Liepupe kirik, mis valmis 1783. aastal J. H. Schirmeisteri projekti järgi. 1971. aastal hävis kirik süütamisest alguse saanud põlengus. Tellisseinad konserveeriti 1980. aastal ning 1990. aastal kirik rekonstrueeriti. 1998. aastal taastasid Riia Kõrgema Kunstikooli tudengid endisel kujul ka kiriku sisemuse. Mõisaansambel koos vana kiriku, kõrtsi ja kalmistuga moodustavad kauni ning kultuuriliselt ja ajalooliselt väärtusliku mälumaastiku.

Liepupes muižas kungu māja celta 1751. gadā fon Meku dzimtas ierosmē. Tās arhitektūrā izpaužas baroka laika Vidzemes muižu kungu māju tradīcijas. Ēkas projekta autors ir slavenā Rīgas arhitekta K. Hāberlanda tēvs mūrniekmeistars J. A. Hāberlands. 1809. gadā Liepupes muižā uz dzīvi apmetās fon Zengeru dzimtas pārstāvji. Viņiem īpašums piederēja līdz 1921. gadam. Padomju laikā kungu mājā atradās padomju saimniecības "Liepupe" centrs. Ēka tika uzturēta pienācīgā kārtībā. Ap 2002. gadu kungu māja jau ilgstoši pamesta meklēja sev jaunu saimnieku un tāds 2004. gadā atradās rīdzinieces Egitas Lauskas personā. Šodien kungu mājā atrodas viesnīca, restorāns, vīna pagrabs un SPA. Telpu iekārtojumā dominē romantisks lauku stils. Gaumīgs ir istabu iekārtojums – ar antikvārām mēbelēm un mākslas priekšmetiem. Attālāk no muižas centra atrodas Liepupes luterāņu baznīca, kas celta 1776. gadā pēc Rīgas būvmeistara J. H. Širmeistera projekta. Ļaunprātības dēļ 1971. gadā dievnams izdega. 1980. gadā tika konservēti ēkas mūri, bet 1990. gadā baznīca atjaunota. 1998. gadā Rīgas Amatniecības vidusskolas pārstāvji atveidoja agrākajā izskatā dievnama interjeru. Liepupes muižas ansamblis kopā ar vecās baznīcas drupām, mācītājmuižu, krogu un kapsētu veido ainaviski izteiksmīgu kultūrvēsturisku kompleksu.

Liepupės dvaro ponų namas pastatytas 1751 m. fon Meko šeimos iniciatyva. Jo architektūroje pastebimos barokinių Vidžemės dvarų tradicijos. Pastato projekto autorius yra garsaus Rygos architekto K. Haberlando tėvas – mūrijimo meistras J. A. Haberlandas. 1809 m. Liepupės dvare apsistojo fon Zengerų šeimos atstovai. Jiems nuosavybė priklausė iki 1921 m. Sovietmečiu ponų namai buvo tarybinio ūkio „Liepupe" centras. Apie 2002 m. ilgą laiką apleistiems ponų namams imta ieškoti šeimininkų. 2004 m. dvarą įsigijo rygietė E. Lauska. Šiandien ponų namuose veikia viešbutis, restoranas, vyno rūsys ir SPA. Patalpose dominuoja romantiškas kaimo stilius. Skoningai įrengti kambariai – juose esama antikvarinių baldų, meniškų daiktų. Toliau nuo dvaro centro yra Liepupės liuteronų bažnyčia, kuri pastatyta 1776 m. pagal Rygos statybų meistro J. Širmeistero projektą. 1971 m. maldos namai iš piktavališkų paskatų buvo sudeginti. 1980 m. buvo užkonservuoti pastato mūrai, o 1990 m. – bažnyčia atnaujinta. 1998 m. Rygos Amatininkystės vidurinės mokyklos atstovai atkūrė ankstesnįjį maldos namų interjerą. Liepupės dvaro ansamblis kartu su senosios bažnyčios griuvėsiais, pastoriaus dvaru, smukle ir kapinėmis suformuoja išraiškingo kraštovaizdžio kultūrinį-istorinį kompleksą.

Liepupe, Saldus novads, Latvija. J. Zilga

THE MĀLPILS ESTATE • MĀLPILSI MÕIS
MĀLPILS MUIŽA • MALPILIO DVARAS

The castle of the Mālpils Estate was built during the latter half of the 18th century, when it was owned by G. V. von Taube. In 1820, the estate was bought by F. von Grote, whose family owned it until the Agrarian Reform of 1920ies in Latvia. The castle was burned down during the 1905 Revolution, and the restoration was led by the well-known architect W. L. N. Bockslaff from Rīga. The size of the building was maintained, introducing motifs of Classicism from the late 18th century in the architecture of the building, thus making it more representative and ornate. The property was nationalised in 1940, and managers of the castle changed over the course of time.
In 2003, the castle and the central part of the estate were brought by the owner of the Vestabalt real estate company, Aldis Plaudis, and that led to the rebirth of the castle. Reconstruction fully preserved its 1911 image, which is at a high level of architectural and artistic value. The building is full of historical furniture, and the walls are covered with artworks by many famous artists. The castle is supplemented with applied art objects, hunting trophies, etc.
A second hotel and SPA will be opened in the stable of the estate, and there are exhibition areas in the former granary. Much work has also been done to improve the park that surrounds the estate.

Mālpilsi mõisa peahoone rajati 18. sajandi teisel poolel, mil mõisa omanikuks oli G. V. von Taube. 1820. aastal ostis selle F. von Grote ning tema perekonnale kuulus mõis kuni 1920. aastate maareformini. 1905. aasta revolutsiooni käigus mõisa peahoone põles ning järgnenud taastamistöid juhtis mainekas Riia arhitekt W. L. N. Bockslaff. Hoone maht jäi samaks, ent lisati 18. sajandi lõpule iseloomulikke klassitsistlikke kujunduselemente, et muuta maja esinduslikumaks ja kaunimaks. 1940. aastal mõis natsionaliseeriti ja hiljem oli sel mitmeid valdajaid. 2003. aastal ostis mõisasüdame kinnisvarafirma Vestabalt omanik Aldis Plaudis, kelle käe all läbis mõisakompleks taassünni. Restaureerimistööde käigus taastati 1911. aastast pärinev kõrge arhitektuurse ja kunstilise väärtusega välisilme. Hoones on ka hulgaliselt ajaloolist mööblit ning seintel paljude tuntud kunstnike maale. Ruume on kaunistatud ka tarbekunsti, jahitrofeede ja muuga. Kunagises viljaaidas asuvad näitusesaalid ning mõisatallis on kavas avada veel üks hotell ja spaa. Suur töö on ära tehtud ka mõisapargi korrastamisel.

Mālpils muižas pils celta 18. gs. otrajā pusē barona G. V. fon Taubes saimniekošanas laikā. 1820. gadā muižu nopērk landrāts F. fon Grote, kura pēcnācējiem tā piederēja līdz pat Latvijas agrārreformai. 1905. gadā pils nodedzināta. Atjaunošanas projektu izstrādāja pazīstamais Rīgas arhitekts V. L. N. Bokslafs un būvdarbi norisinājās no 1907. līdz 1911. gadam. Saglabāts tika esošais apjoms ēkas arhitektūrā, ieviešot 18. gs. beigu klasicisma motīvus, tādejādi to padarot reprezentablāku un greznāku. 1940. gadā īpašums tika nacionalizēts un pils apsaimniekotāji laika gaitā mainījās. 2003. gadā pili, kopā ar muižas apbūves centrālo daļu, iegādājās nekustamo īpašumu uzņēmuma "Vestabalt" īpašnieks Aldis Plaudis, līdz ar to sākās muižas atdzimšana. Rekonstruējot pili pilnībā saglabāts tās 1911. gadā radītais tēls, kuram ir augsta arhitektoniska un mākslinieciska vērtība. Ēkā, restaurējot un atjaunojot interjeru, iekārtota viesnīca, restorāns un telpas svinīgiem pasākumiem. Tajās izvietota vēsturisku mēbeļu kolekcija, sienas rotā daudzu pazīstamu mākslinieku darbi. Iekārtu papildina lietišķās mākslas priekšmeti, medību trofejas u. c. Staļļa ēkā durvis vērs otra viesnīca un SPA, klētī viesus gaida ekspozīciju telpas. Liels darbs paveikts arī muižas parkā.

Malpilio dvaro pilis pastatyta XVIII a. antroje pusėje šeimininkaujant baronui G. V. fon Taubei. 1820 m. Malpilio dvarą nupirko landratas F. fon Grotė, kurio palikuoniams dvaras priklausė iki pat Latvijos žemės reformos. 1905 m. pilis sudeginta. Atnaujinimo projektą parengė žinomas Rygos architektas V. Bokslafas. Statybos darbai, kurių metu išsaugotas pastato dydis, vyko nuo 1907 m. iki 1911 m. Architektūroje panaudoti XVIII a. pab. klasicizmo motyvai, dėl kurių dvaras tapo reprezentatyvesnis ir ištaigingesnis. 1940 m. nuosavybė buvo nacionalizuota. Pilies valdytojai laikui bėgant keitėsi. 2003 m. pilį kartu su centrine dvaro dalimi įsigijo nekilnojamojo turto įmonės „Vestabalt" savininkas A. Plaudis – tai buvo dvaro atgimimo pradžia. Rekonstruojant pilį visiškai išlaikytas jos 1911 m. įvaizdis, turėjęs didelę architektūrinę ir meninę vertę. Pastate, restauruojant ir atnaujinant interjerą, įrengtas viešbutis, restoranas ir patalpos iškilmingiems renginiams. Pilyje yra istorinių baldų kolekcija, jos sienas puošia daugelio žinomų menininkų darbai. Interjerą papildo daiktiniai meno objektai, medžioklės trofėjai ir kt. Arklidžių pastate duris atvers antras viešbutis ir SPA, klėtyje svečių laukia ekspozicijų patalpos. Daug nuveikta ir tvarkant dvaro parką.

E. Šulcs, J. Zilgalvis

Pils iela 6, Mālpils

THE PARK OF THE ALŪKSNE ESTATE • ALUKSNE MÕISA PARK ALŪKSNES MUIŽAS PARKS • ALŪKSNĖS DVARO PARKAS

The development of a noticeable park with a lovely landscape has lasted for nearly a century. The park was proposed by the owner of the estate, the von Vietinghoff family. It reflects the artistic tendencies of parks during the 18th century, as well as innovations from the latter half of the 19th century. Among the oldest structures in the park dating back to the late 18th century are two fountains, stone benches, a Venetian bridge with lanterns and a pier for boats, a temple dedicated to the Ancient Greek wind god Aeolus, and an obelisk. The triumph of antique art is reflected in the rotunda of the pavilion and a mausoleum that was built in 1832 for the family. Despite many stylistically different supplements, the Alūksne Estate park has not lost its homogeneous composition. The overall image of the structures in the park had its meaning, function and sense of placement, though in general terms, the park is subject to the principles of landscape parks. The park is similar to the Pavlovsky park near St Petersburg, where the owner of the estate, Christoph Burkhard von Vietinghoff served as the chamber lord and royal marshal until the death of Tsar Pavel I. It may be that other examples facilitated the successful establishment of the park. Today it is good condition, several of the buildings have been restored, and the park is beloved by the people of Alūksne and their guests as a lovely place for a stroll.

Kaunite maastikega pargi arendamine on kestnud juba ligi sajandi. Pargi kavandamist alustasid mõisa varasemad omanikud von Vietinghoffid. Kujunduses võib märgata nii 18. sajandi pargikunsti suundumusi kui ka 19. sajandi teise poole uuenduslikke jooni. Pargi vanimad, 18. sajandi lõpust pärinevad osad on kaks purskkaevu, kivipingid, lampide ja paadikaiga Veneetsia sild, Vana-Kreeka tuulejumalale Aiolosele pühendatud tempel ning obelisk. Antiikaja kunstisaavutusi meenutavad ka rotundpaviljon ning 1832. aastal rajatud perekonnamausoleum. Hoolimata paljudest eri stiilis lisandustest on Alūksne mõisapargi kompositsioon püsinud terviklikuna. Ehkki park on üldjoontes kujundatud maastikupargina, on igal pargirajatisel oma tähendus, funktsioon ja hoolikalt valitud asukoht. Park sarnaneb Peterburi lähedal asuva Pavlovski pargiga – mõisnik Christoph Burkhard von Vietinghoff töötas tsaar Paul I surmani Pavlovskis lossivalitseja ja õuemarssalina. Eeskujusid pargi loomiseks võis aga olla teisigi. Tänapäeval on park heas seisukorras, paljud ehitised on restaureeritud ning puhkekohana on see populaarne nii Alūksne elanike kui ka külaliste hulgas.

Ievērojama, ar parka būvēm bagāta, ainavu parka veidošana Alūksnē ilgusi gandrīz gadsimtu muižas īpašnieku fon Fītinghofu dzimtas ierosmē. Tajā atspoguļojas 18. gs. otrās puses parku mākslas tendences, kā arī 19. gs. otrās puses jauninājumi. No senākajām 18. gs. beigu parka būvēm jāmin divas strūklakas, akmens soli, venēciešu tilts ar laternām un laivu piestātni, Aiola templis (veltīts sengrieķu vēju dievam Aiolam, kura tēls tajā atradās) un obelisks. Antīkās mākslas triumfu atspoguļo paviljons rotonda un 1832. gadā celtā Alūksnes muižas īpašnieku fon Fītinghofu kapliča – mauzolejs. Alūksnes muižas parks neskatoties uz daudzajiem, stilistiski dažādiem papildinājumiem nav zaudējis kopējās kompozīcijas viengabalainību. Parka koptēlā katrai no būvēm bija sava nozīme, funkcija un novietojuma jēga, taču kopumā pakļauta ainavu parka veidošanas principiem. Alūksnes parku idejiska kopība vieno ar Pavlovskas parku pie Pēterburgas, kur muižas īpašnieks Kristofs Burhards fon Fītinghofs līdz Pāvila I nāvei pildīja kambarkunga un galma maršala pienākumus. Iespējams, ka arī citu paraugu ietekme sekmēja parka veiksmīgu izveidi. Šodien parks ir sakopts, vairākas parka būves restaurētas un ir iemīļota alūksniešu, kā arī pilsētas viesu pastaigu vieta.

Parko kraštovaizdžio ir statinių formavimas Alūksnėje vyko dvaro savininkų fon Vietinghoffų giminės iniciatyva ir truko beveik šimtmetį. Jame pastebimos XVIII a. antros pusės parkų kūrimo meno tendencijos ir XIX a. antros pusės naujovės. Iš senųjų XVIII a. pab. parko statinių reikėtų išskirti du fontanus, akmeninius suoliukus, venecišką tiltą su žibintais ir valčių prieplauką, senovės graikų vėjų dievo Eolo šventyklą su Eolo atvaizdu ir obeliską. Antikos meno triumfą atspindi paviljonas-rotonda ir 1832 m. Alūksnės dvaro savininkų fon Vietinghoffų pastatyta koplyčia-mauzoliejus. Alūksnės dvaro parkas, nepaisant įgyvendintų įvairių stilistinių papildymų, nėra praradęs savo kompozicinio vientisumo. Parke kiekvienas statinys turėjo savo reikšmę, funkciją ir išdėstymo svarbą, tačiau daugiausia jį rengiant pasikliauta parko kraštovaizdžio formavimo principais. Alūksnės parko idėjinis bendrumas sujungia jį su Pavlovskos parku Peterburge, kur dvaro savininkas K. B. fon Vietinghoffas iki Pavelo I mirties vykdė kamerhero ir rūmų maršalo pareigas. Gali būti, kad kitų pavyzdžių įtaka taip pat paveikė sėkmingą parko formavimą. Šiandien parkas yra sutvarkytas, didžioji dalis parko statinių restauruoti. Jis yra Alūksnės gyventojų ir miesto svečių pamėgta pasivaikščiojimų vieta, kuri nepalieka nė vieno abejingo.

Pils iela 74, Alūksne

J. Dambis, J. Zilgalvis, I. Liekniņa

THE OVIŠI LIGHTHOUSE • OVIŠI TULETORN
OVIŠU BĀKA • OVIŠŲ ŠVYTURYS

The Oviši lighthouse was built between 1809 and 1814, and is the oldest lighthouse in Latvia that is still serving its function. The structure has a massive double-wall cylindrical tower built of red bricks and rocks. Five stories and 37 metres high, the lighthouse is 360 metres from the shoreline, though when it was first built, it was 2 km away. The interior of the tower has a curved staircase, and the lights can be seen at a distance of 15 sea miles. Modern navigation, of course, involves new technologies, but the lights of the lighthouse are still a good orienteer. Alongside the lighthouse is a guardhouse (1868), an annex with a steam-run machine to signal storms (1900), a residence for service personnel (1904), etc. Over the course of time, the lighthouse has been renovated several times (1868, 1882). Luckily, the tower suffered no damage during the two world wars. During the 1930s, the lighthouse was painted white. It had a rescue station and a signal system to warn about approaching storms. Since the restoration of Latvia's independence, the old monument oftechnology has featured a small exhibition about the history of lighthouses and navigation equipment. Support for the museum came from the Ventspils Freeport, and it is a tourist destination that has attracted increasing numbers of visitors.

Oviši tuletorn ehitati aastatel 1809–1814 ning see on Läti vanim tänaseni töötav majakas. Massiivne kahekordsete seintega silindrikujuline torn on ehitatud punastest tellistest ja maakividest. Viiekorruseline 37 meetrit kõrge tuletorn asub rannajoonest 360 meetri kaugusel, ent ehitusajal oli selle kaugus merest kaks kilomeetrit. Seespool viib torni tippu keerdtrepp ning majakas on nähtav 15 meremiili kaugusele. Tänapäeval kasutatakse merel navigeerimiseks moodsat tehnikat, kuid ka majaka tuled on endiselt heaks orientiiriks. Tuletorni kõrval asuvad majakavahi elamu (1868), kõrvalhoone aurumasinaga tormihoiatuste andmiseks (1900), töötajate elamu (1904) ja teised hooned. Tuletorni on aegade jooksul korduvalt uuendatud (1868, 1882). Maailmasõdades tuletorn õnneks kannatada ei saanud. 1930. aastatel värviti torn valgeks. Selles asus päästejaam ning tormihoiatuste signaalsüsteem. Pärast Läti iseseisvuse taastamist avati vanas tehnikamälestises ka väike muuseum, mis tutvustab majakate ja navigatsiooniseadmete ajalugu. Muuseumi rajamist toetas Ventspilsi vabasadam ning see on kujunenud populaarseks turismiatraktsiooniks.

Ovišu bāka ar pārtraukumiem celta no 1809. līdz 1814. gadam un ir vecākā Latvijas bāka, kuras signāluguns darbojas arī mūsdienās. To veido masīvs dubultu sienu cilindrveida tornis, celts no sarkanajiem ķieģeļiem un laukakmeņiem. Piecstāvu, 37 metrus augstā bāka izvietota 360 metrus no krasta līnijas, taču būves celtniecības laikā šis attālums bija 2 km. Torņa iekšējā cilindrā atrodas vītņu kāpnes. Bākugunis redzamas 15 jūras jūdzes tālu. Lai arī mūsdienās navigācijā tiek izmantotas jaunas tehnoloģijas, bāku ugunis joprojām ir labs orientieris. Pie bākas atrodas vairākas palīgbūves: sardzes māja (1868), piebūve ar tvaiku darbināmai vētras signalizācijas iekārtai (1900), dzīvojamā māja apkalpojošajam personālam (1904) u. c. Laika gaitā bāka vairākkārt remontēta (1868., 1882.). Bākas tornis necieta abos Pasaules karos. 1920., 30. gados bāka ieguva baltas krāsas ārsienas, pie tās darbojās glābšanas stacija un vētras brīdināšanas signālstacija. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas senajā tehnikas piemineklī izveidota neliela ekspozīcija, kas stāsta par bāku vēsturi un navigācijas tehniku. Muzeja iekārtošanu atbalstīja Ventspils Brīvosta. Bāka kalpo arī kā tūrisma objekts, piesaistot aizvien vairāk apmeklētājus.

Ovišų švyturys, su pertraukomis statytas nuo 1809 m. iki 1814 m., yra seniausias Latvijos švyturys, kurio signalinis žibintas laivams kelią rodo ir dabar. Dvigubų sienų masyvus cilindro formos švyturio bokštas yra pastatytas iš raudonų plytų ir lauko akmenų. Penkių aukštų, 37 m aukščio švyturys pastatytas 360 m atstumu nuo kranto linijos (statybų metu nuo statinio iki kranto linijos buvo 2 km atstumas). Bokšto vidiniame cilindre yra sumontuoti sraigtiniai laiptai. Signalinio žibinto šviesos matomos 15 jūrmylių atstumu. Nors šiandien navigacijoje yra naudojamos naujosios technologijos, švyturių signaliniai žibintai vis dar yra geras orientyras. Prie švyturio yra keli pagalbiniai statiniai: sargo namelis (pastatytas 1868 m.), priestatas garu varomai audros signalizacijos įrangai (pastatytas 1900 m.), gyvenamasis namas aptarnaujančiam personalui (pastatytas 1904 m.) ir kt. Bėgant laikui, švyturys kelis kartus remontuotas (1868 m., 1882 m.). Švyturio bokštas per Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus nebuvo paliestas. 1920–1930 m. švyturio laukinės sienos buvo nudažytos baltai, prie švyturio veikė gelbėjimo stotis ir audros įspėjimo signalų postas. Po Latvijos nepriklausomybės atgavimo senajame technikos paminkle pristatyta nedidelė ekspozicija, pasakojanti apie švyturio istoriją ir navigacijos techniką. Muziejaus įrengimą parėmė Ventspilio laisvasis uostas. Švyturys taip pat yra turizmo objektas, pritraukiantis vis daugiau lankytojų.

E. Šulcs, R. Mūrnieks, A. Meiters

Oviši, Tārgales pagast, Ventspils novads

51 THE DAUGAVPILS FORTRESS • DAUGAVPILSI KINDLUS DAUGAVPILS CIETOKSNIS • DAUGPILIO TVIRTOVĖ

Daugavpils
Nikolaja iela 5, Daugavpils

The Daugavpils fortress is a homogenious ensemble designed in the style of Classicism, and it reflects the urban construction ideas from the period when it was built. The fortress is on a site that had fortifications during the 16th century, and its monumental fortification system includes barriers, bastions, casemates, massive brick arches and other elements. Work on the fortress began in 1810. The fortified central part of the city had a large square, and on one side of it was a Jesuit cathedral (1737–1746), which served as the vertical dominant of the ensemble (it was destroyed in 1944). In 1816, detailed plans for the fortress were drawn up by the architect Ivan (also Johan) Truzson, including functional zones, differentiated streets, etc. The main buildings of the fortress were built between 1816 and 1830 after designs by the architect Alexander Staubert . Work on the fortress continued until 1878. Over the course of time, it lost its military importance, but until the early 1990s, it was used by the army. The fortress is a substantial fortification structure and the only one of its type in the Baltic States. It has been preserved to a fairly good degree. Major work on restoring the fortress and its building has been done in recent years. The Daugavpils Mark Rothko Centre was opened in 2013 as a multi-functional centre for contemporary art. It is devoted to the founder of Abstract Expressionism, Mark Rothko, who was born in Daugavpils.

Daugavpilsi kindlus on klassitsistlikus stiilis hooneansambel, mis annab hästi edasi oma ehitusaja linnakujunduslikke ideid. Kindluse asukohta rajati juba 16. sajandil kindlustusehitised, mis koosnevad müüridest, bastionitest, kasemattidest, massiivsetest telliskaartest ja muudest elementidest. Kindluse ehitus algas 1810. aastal. Kindluslinna keskuses asus avar väljak ja selle ühel küljel ansambli vertikaalse dominandina jesuiitide katedraal (ehitatud 1737–1746, hävis 1944. aastal). Kindluse planeeringu koostas 1816. aastal arhitekt Ivan (ka Johan) Truzson, milles nägi ette funktsionaalseid tsoone, eriilmelisi tänavaid jm. Kindluse põhihooned ehitati ajavahemikul 1816–1830 arhitekt Alexander Stauberti projektide järgi. Ehitustööd jätkusid 1878. aastani. Aja jooksul kaotas kindlus sõjalise tähtsuse, kuid jäi kuni 1990. aastate alguseni sõjaväe kasutusse. Muljetavaldavalt massiivne kindlus on Balti riikides ainus omataoline. Kogu ansambel on suhteliselt hästi säilinud. Viimastel aastatel on kindlustusi ja hooneid põhjalikult korrastatud. 2013. aastal avati seal Daugavpilsi Mark Rothko kunstikeskus. Daugavpilsis sündinud Mark Rothko, kellele keskus on pühendatud, oli abstraktse ekspressionismi alusepanija.

Daugavpils cietoksnis ir stilistiski viengabalains klasicisma ansamblis, kas atspoguļo sava laika pilsētbūvniecības idejas. Tas celts 16. gs. nocietinājumu vietā. Monumentālā fortifikācijas sistēma sastāv no valņiem, bastioniem, ravelīniem, kazemātiem ar masīvām ķieģeļu arkām un citiem elementiem. Cietokšņa celtniecība uzsākta 1810. gadā. Nocietinātas pilsētas vidusdaļā atradās liels kvadrātveida laukums, kura malā izvietojās jezuītu katedrāle (1737–1746) – ansambļa vertikālā dominante (sagrauta 1944. gadā). 1816. gadā pēc arhitekta I. Truzsona projekta izstrādāts cietokšņa detālplānojums, kurā nodalītas funkcionālās zonas, diferencētas ielas utt. Galvenās cietokšņa būves celtas 1816.–1830. gados pēc arhitekta A. Štauberta projektiem. Celtniecība turpinājās līdz pat 1878. gadam. Laika gaitā cietoksnis zaudēja savu militāro nozīmi, taču līdz pat 1990. gadu sākumam kalpoja armijas vajadzībām. Daugavpils cietoksnis ir ievērojama fortifikācijas būve, vienīgā šāda veida un mēroga Baltijas valstīs. Tas ir samērā labi saglabājies. Pēdējos gados cietokšņa atjaunošanā un ēku restaurācijā ir paveikts nozīmīgs darbs. 2013. gadā tika atklāts Daugavpils Marka Rotko mākslas centrs – daudzfunkcionāls laikmetīgās mākslas komplekss, kas veltīts abstraktā ekspresionisma pamatlicēja M. Rotko daiļradei.

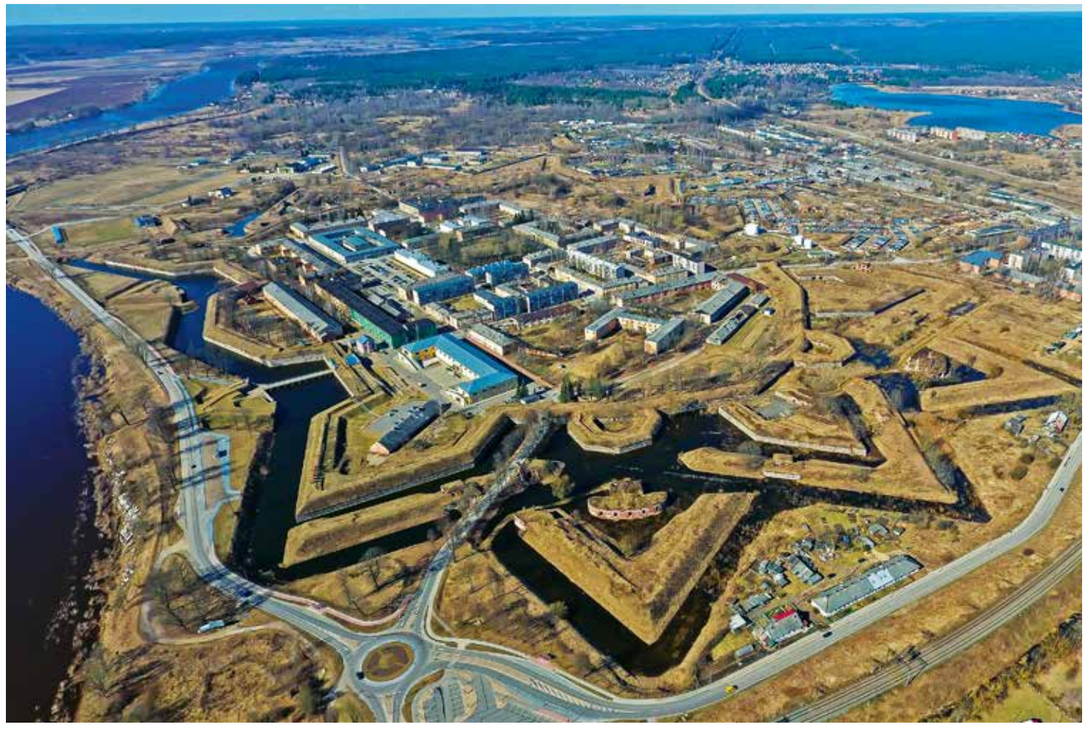
Daugpilio tvirtovė yra stilistiškai vientisas klasicizmo ansamblis, kuris atspindi to meto miesto statybos idėjas. Tvirtovė pastatyta XVI a. įtvirtinimų vietoje. Jos gynybinę sistemą sudaro pylimai, bastionai, ravelinai, kazematai su masyviomis plytų arkomis ir kitais elementais. Tvirtovės statyba pradėta 1810 m. Centrinėje miesto dalyje buvo didelė kvadrato formos aikštė, kurios pakraštyje pastatyta jėzuitų katedra (1737–1746 m.), sugriauta 1944 m. 1816 metais pagal architekto I. Truzsono projektą padarytas išsamus tvirtovės planas, kuriame atskirtos funkcinės zonos, diferencijuotos gatvės ir kt. Pagrindiniai tvirtovės statiniai pastatyti 1816–1830 m. pagal architekto A. E. Štauberto projektus. Statybos tęsėsi iki 1878 m. Bėgant laikui tvirtovė prarado savo karinę reikšmę, tačiau iki pat 1990 m. pr. buvo naudojama kariuomenės reikmėms. Daugpilio tvirtovė yra žymus fortifikacijos statinys, vienintelis gerai išsilaikęs tokio tipo ir masto Baltijos valstybėse. Paskutiniais metais atnaujinant tvirtovę ir restauruojant pastatus yra atlikti reikšmingi darbai. 2013 m. buvo atidarytas Daugpilio Marko Rotko meno centras – daugiafunkcis šiuolaikinio meno kompleksas, skirtas Abstraktaus Ekspresionizmo pradininko M. Rotko meninei kūrybai.

E. Grāvelis, A. Meiers, Dz. Bukevičs, V. Skudre

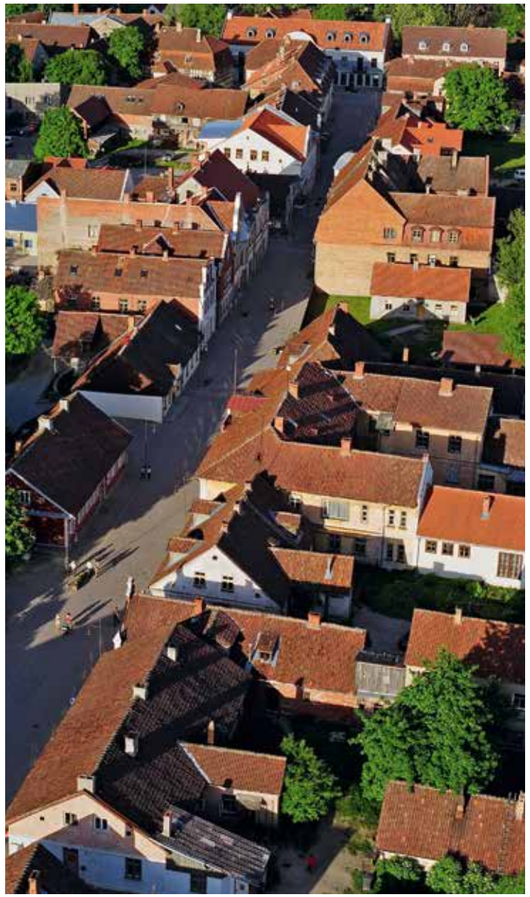
A castle for the Livonian Order was built between 1242 and 1244 not far from the Kuldīga Castle Hill of the Couronians and at the Venta waterfall. A village emerged around the castle during the latter half of the 13th century, and by 1355 it was known as a city. The oldest parts of the town were outside the castle walls, where Kalna and Auniņa streets are situated now. A natural boundary for the city was the little Alekšupīte River. Beginning in 1350, a location with a linear planning structure began to emerge around Kalna and Annas streets, and it was known as the New City. When the Duchy of Courland was established, Kuldīga was its capital city. It flourished during the reign of Duke Jacob, when manufacturing facilities developed rapidly. During the age of the Russian Empire, Kuldīga had a city hall, a windmill and some 200 residential buildings. One-tenth of these were made of stone. The appearance of the buildings, with their unique roofs, walls finished with vertical board, and massive buildings under large roofs, mean that Kuldīga has a much more agricultural seriousness than is the case with the elegant urban appearance of other cities. The fact that the Alekšupīte weaves through Kuldīga has led people to call it " The little Venice." The two banks of the Venta River are linked by one of the longest brick bridges in Europe. The city has grown and developed for more than seven centuries, but it has not lost its attractiveness and historical charm.

Kuralaste Kuldīga linnamäe lähistele Venta joa juurde rajati aastatel 1242–1244 ordulinnus. 13. sajandi teisel poolel tekkis linnuse juurde asula, mis 1355. aastaks oli omandanud linna mõõtmed. Linna vanimad osad asuvad otse linnusemüüride kõrval, tänaste Kalnas *iela* ja Auniņa *iela* piirkonnas. Linna looduslikuks piiriks oli väike Alekšupīte jõgi. Alates 1350. aastast asuti Kalnas *iela* ja Annas *iela* ümbrusse rajama uut lineaarse planeeringuga linnaosa. Kuramaa hertsogiriigi loomisel sai Kuldīgast selle pealinn. Linna kuldajaks oli hertsog Jakobi valitsemisaeg, mil piirkonnas toimus tootmise kiire areng. Tsaari-Vene perioodil asus Kuldīgas raekoda, tuuleveski ja umbes 200 elumaja, millest vaid kümnendik olid kivimajad. Omapärase kujuga katuste ja püstlaudisega hooned, mille katusealustes olid mahukad kaubalaod, andsid Kuldīgale pigem põllumajanduslikult tegusa kui elegantselt linliku ilme. Läbi linna lookleva Alekšupīte jõe järgi kutsutakse seda ka väikeseks Veneetsiaks. Venta jõe vastaskaldaid ühendab omavahel Euroopa üks pikimaid telliskivisildu. Oma tegusa loomu ja ajaloolise ilu on üle seitsmesaja aasta vanune linn säilitanud tänapäevani.

1242.–1244. gadā Bandavas novadā, netālu no kuršu Kuldīgas pilskalna, pie Ventas rumbas celta ordeņa pils. Pie tās 13. gs. otrajā pusē izveidojās ciemats, kas jau 1355. gadā dēvēts par pilsētu. Tās senais kodols atradies tagadējās Kalna un Auniņa ielas rajonā, pie pils mūriem, ko iezīmēja dabiska apbūves robeža – Alekšupīte. No 1350. gada Kalna un Annas ielas rajonā izveidojās Kalnamiests – vieta ar lineāru plānojuma struktūru, kuru ap 1390. gadu sauca par Jaunpilsētu. Izveidojoties Kurzemes hercogistei, Kuldīga kļuva par tās galvaspilsētu. Uzplaukumu tā piedzīvoja hercoga Jēkaba vadīšanas laikā, kad strauji attīstījās ražotnes. Krievijas impērijas laikā Kuldīgā bijis rātsnams, dzirnavas, ap 200 dzīvojamo ēku, viena desmitā no tām – mūra. To pusšļauptie jumti, vertikāliem dēļiem apšūtie zelmeņi, zemie, masīvie ēku stāvi, ko sedz lielie jumti, piešķir Kuldīgas apbūvei daudz zemnieciskas nopietnības pretstatā citu pilsētu pilsētbūvnieciskajam smalkumam. Cauri pilsētai vijas Alekšupīte, kas licis dēvēt Kuldīgu par "Mazo Venēciju". Ventas abus krastus savieno viens no garākajiem ķieģeļu tiltiem Eiropā. Vairāk nekā septiņus gadu simtus pilsēta augusi un attīstījusies, bet nav zaudējusi savu pievilcību un vēsturisko šarmu.

1242–1244 m. netoli kuršių Kuldygos piliakalnio, prie Ventos krioklio, pastatyta Livonijos ordino pilis. Prie jos XIII a. antroje pusėje įsikūrė kaimas, kuris jau 1355 m. pradėtas vadinti miestu. Senasis jo centras buvo dabartinių Kalna ir Auniņa gatvių rajone, prie pilies mūrų, kurio ribas žymėjo gamtinis objektas – Alekšupytė. Nuo 1350 m. Kalna ir Annas gatvių rajone įsikūrė Kalnamiestis – vieta su linijinio išdėstymo struktūra, kurią apie 1390 m. pradėjo vadinti Naujamiesčiu (lat. *Jaunpilsetu*). Susiformavus Kuržemės hercogystei, Kuldyga tapo sostine. Klestėjimą išgyveno hercogo Jėkabo valdymo laikais, kai sparčiai vystėsi pramonė. Rusijos imperijos laikais Kuldygoje buvo rotušė, malūnas, apie 200 gyvenamųjų pastatų, iš kurių dešimtadalis – mūriniai. Žemi masyvūs pastatai su didžiuliais unikaliais stogais ir vertikaliai lentomis apkaltomis sienomis suteikė Kuldygai žemdirbišką įvaizdį, išskyrė iš kitų vietovių. Per miestą vingiavo Alekšupytė, dėl kurios Kuldyga buvo vadinama „mažąja Venecija". Ventos krantus jungė vienas ilgiausių plytinių tiltų Europoje. Daugiau kaip septynis šimtmečius miestas augo ir plėtėsi, bet savo žavesio ir istorinio autentiškumo neprarado.

M. Vanaga, A. Meiers, R. Hofmanis

THE PEDVĀLE ARISTOCRATIC ESTATES – AN OPEN-AIR ART MUSEUM
PEDVĀLE MÕISAD / VABAÕHUKUNSTIMUUSEUM
PEDVĀLES MUIŽU KOMPLEKSS – BRĪVDABAS MĀKSLAS MUZEJS
PEDVALĖS DVARŲ KOMPLEKSAS – MENO MUZIEJUS PO ATVIRU DANGUMI

The aristocratic estates in Pedvāle includes Firskpedvāle, Briņkpedvāle, and the Sabile manse. The complex includes not just the buildings, but also a far broader territory – the Abava River valley, which is of particular importance for the cultural and historical environment. Many cultural monuments testify to the history of the valley, including castle hills, ancient burial sites, cult locations, the historical centres of the towns of Kabile and Sabile, as well as architectural and natural monuments. Particular attention was focused on this territory in 1992, when the sculptor Ojārs Feldbergs organised a multi-sector event to establish the Pedvāle Open-Air Art Museum. In 1996, at the initiative of the National Heritage Board of Latvia and the Pedvāle Open-Air Art Museum, the Abava River valley was included on the global list of the top 100 endangered heritage sites, known as World Monuments Watch. That same year, the Latvian Cabinet of Ministers issued regulations to establish a particularly protected cultural and historical territory – the "Abava Valley". The regulation emphasised the scientific, cultural, historical and artistic value of the location. Representatives of various creative areas express themselves at the museum, which has approximately 150 artworks that have been created during workshops. In addition to artworks by Feldbergs, there are other artworks from Latvia and other countries.

Pedvāle mõisate kompleksi kuuluvad Firskpedvāle, Briņkpedvāle ja Sabile mõisad. Lisaks ajaloolisele hoonestusele hõlmab see ka ümberkaudset ala – kultuuriliselt ja ajalooliselt olulist Abava jõe ürgorgu. Oru rikkast ajaloost annavad tunnistust arvukad kultuurimälestised, sealhulgas linnamäed, kalmed, ohvripaigad, Kabile ja Sabile ajaloolised külakeskused ning mitmed arhitektuurimälestised ja kaitsealused loodusobjektid. Piirkond sai laiemalt tuntuks 1992. aastal, mil kujur Ojārs Feldbergs korraldas koos erinevate valdkondade kultuuritegelastega Pedvāle vabaõhukunstimuuseumi asutamisürituse. 1996. aastal kanti Abava ürgorg Läti muinsuskaitseameti ja Pedvāle vabaõhukunstimuuseumi algatusel maailma 100 enim ohustatud mälestiste nimekirja – *World Monuments Watch*. Samal aastal võttis Läti valitsus vastu ka määruse Abava ürgoru kaitseala moodustamiseks. Muuhulgas tõsteti esile piirkonna teaduslikku-, kultuurilist-, ajaloolist- ja kunstilist väärtust. Kunstimuuseumis on tegutsenud eri loomevaldkondade esindajad ning selle kogus on umbes 150 teost, mis loodud ühisürituste ja loomelaagrite käigus. Nende hulgas on nii Feldbergsi kui ka teiste Läti ja välisriikide kunstnike töid.

Pedvāles muižu komplekss, kurā ietilpst trīs muižas – Firkspedvāle, Briņķpedvāle un Sabiles mācītājmuiža ietver ne tikai to apbūvi, bet saistīts ar daudz plašāku teritoriju – Abavas ieleju, kuras kultūrvēsturiskajai videi ir īpaša vērtība. Par Abavas ielejas vēsturi liecina daudzie kultūras pieminekļi: pilskalni, senkapi, kulta vietas, Kabiles un Sabiles pilsētu vēsturiskie centri, kā arī arhitektūras un dabas pieminekļi. Īpaša uzmanība šai teritorijai pievērsta 1992. gadā, kad tēlnieks Ojārs Feldbergs Pedvālē rīkoja daudznozaru plenēru, lai izveidotu Pedvāles Brīvdabas mākslas muzeju. 1996. gadā, pēc Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes un Pedvāles brīvdabas mākslas muzeja iniciatīvas, Abavas ieleja iekļauta Pasaules 100 apdraudētāko kultūras pieminekļu un vietu sarakstā. Tajā pašā gadā saskaņā ar Latvijas Republikas Ministru kabineta rīkojumu izveidota īpaši aizsargājama kultūrvēsturiska teritorija "Abavas ieleja". Tās nolikumā uzsvērta šīs vietas zinātniskā, kultūrvēsturiskā un mākslinieciskā vērtība.
Pedvāles brīvdabas mākslas muzejā izpaužas dažādu radošo virzienu pārstāvji. Muzeja kolekciju veido ap 150 mākslas darbi, kas radīti darbnīcu un plenēru laikā. Bez O. Feldberga mākslas darbiem eksponēti citi pašmāju un ārzemju mākslinieku darbi.

Pedvalės dvarų komplekse stovi trys dvarai – Firkspedvalė, Brinkpedvalė ir Sabilės pastoratas. Kompleksas apima ne tik juos, bet ir Abavos slėnį, turtingą kultūros paveldu, turinčiu ypatingą vertę. Abavos slėnio istoriją liudija daugelis kultūros paminklų: piliakalniai, senkapiai, kulto vietos, Kabilės ir Sabilės miestų istoriniai centrai, taip pat architektūros ir gamtos paminklai. Ypatingas dėmesys į šią teritoriją atkreiptas 1992 m., kai skulptorius O. Feldbergas Pedvalėje surengė plenerą, apimantį daugelį šakų, siekdamas sukurti Pedvalės meno muziejų po atviru dangumi. 1996 m. Latvijos Nacionalinio paveldo valdybos ir Pedvalės meno muziejaus po atviru dangumi darbuotojų iniciatyva Abavos slėnis įtrauktas į 100 Pasaulio labiausiai saugotinų kultūros paminklų ir vietovių sąrašą. Tais pačiais metais Latvijos Respublikos Ministrų kabineto įsakymu buvo įsteigta specialiai saugoma kultūrinio ir istorinio paveldo teritorija "Abavos slėnis". Ministrų kabineto nuostatuose pabrėžta šios vietovės mokslinė ir meninė vertė, jos kultūrinis paveldas. Pedvalės meno muziejuje po atviru dangumi pasireiškė įvairių meno krypčių atstovai. Muziejaus kolekciją sudaro apie 150 meno darbų, kurie sukurti dirbtuvių ir plenerų metu.
Be O. Feldbergo meno darbų, eksponuoti kitų vietos ir užsienio menininkų darbai.

E. Šulcs, J. Zilgalvis, I. Zikmane, J. Dambis

THE VĒVERI SITE OF THE LATVIAN ETHNOGRAPHIC OPEN-AIR MUSEUM
LĀTI VABAÕHUMUUSEUMI FILIAAL VÕVERIS
LATVIJAS ETNOGRĀFISKĀ BRĪVDABAS MUZEJA LAUKU EKSPOZĪCIJA VĒVERI
LATVIJOS ETNOGRAFINIO MUZIEJAUS PO ATVIRU DANGUMI LAUKO EKSPOZICIJA „VĖVERIAI“

The village of Vēveri is surrounded by colourful natural landscapes related to Vecpiebalga, and the village represents the building arts and everyday lives of people in Vidzeme. One after another, eight farms and craftsmen's houses are found on castle hills – the Jaunvēveri, Vecvēveri, Mazvēveri, Lielvēveri, Virolvēveri, Streinvēveri, Lejasvēveri and Kalnvēveri buildings, that are all log buildings built between the mid-19th century and the early 20th century. In 1988, the village became a branch of the Latvian Ethnographic Open-Air Museum. Its main cultural and historical value relates to the compact nature of buildings in the village, which has not changed over the course of time. The buildings are authentic and fit in well with the landscape. Students from the Faculty of Architecture of the Rīga Technical University documented the history of the buildings in the 1970s. The name of the village is of German origin (der Weber – weaver), and it was populated mostly by weavers. The exhibition at the museum includes household and work objects, but also tools used by weavers and the blankets, canvases and other things that they wove. The windmill that was built in 1880 was restored in 2008. This is an important monument to craftsmanship, and specialists and the people of Latvia have devoted a lot of attention on preserving the site for future generations.

Vecpiebalga piirkonna piltilusal maastikul asuv Võveri küla pakub ülevaadet Vidzeme rahva ehituskunstist ja igapäevaelust. Küngastel paiknevad üksteise kõrval kaheksa talu- ja meistrielamut – Jaunvēveri, Vecvēveri, Mazvēveri, Lielvēveri, Virolvēveri, Streinvēveri, Lejasvēveri ja Kalnvēveri – kõik 19. sajandi keskpaiga ja 20. sajandi alguse palkhooned. 1988. aastal moodustati külast Läti Vabaõhumuuseumi filiaal. Küla ajaloo- ja kultuuriväärtus seisneb eelkõige kompaktselt säilinud hoonestuses, mille paigutus on püsinud läbi aegade. Kõik hooned on autentsed ning sobituvad suurepäraselt maastikku. 1970. aastatel koostasid Riia Tehnikaülikooli arhitektuuriteaduskonna tudengid küla ehitusajaloo. Küla nimi pärineb saksa keelest (*der Weber* – kangur) ning peamiselt tegeletigi seal kangakudumisega. Muuseumi väljapanekus on majatarbeid ja tööriistu, aga ka kangrute töövahendeid ning nende kootud tekke, kangaid ja muud. 2008. aastal taastati 1880. aastal rajatud tuuleveski. Võveri on väärtuslik käsitööliste eluolu mälestusmärk ning asjatundjad ja Läti rahvas on teinud palju pingutusi, et see säiliks ka tulevastele põlvedele.

Vēveru ciemā uzskatāmi saglabājies krāšņās Vecpiebalgas dabas ainavas un Vidzemes ļaužu būvmākslas un sadzīves apvienojums. Cita aiz citas, viena otru aizsedzot, pakalnos paceļas astoņu zemnieku un amatnieku sētu – Jaunvēveru, Vecvēveru, Mazvēveru, Lielvēveru, Virolvēveru, Streinvēveru, Lejasvēveru un Kalnvēveru ēkas, būvētas guļbūves tehnikā laika posmā no 19. gs. vidus līdz 20. gs. sākumam. 1988. gadā Vēveru ciems izveidots par Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja filiāli. Tā galvenā kultūrvēsturiskā vērtība ir laika gaitā neizmainītais ciema apbūves kompaktais raksturs, ēku autentiskums un iesaiste ainavā. 1970. gados veiktajos arhitektūras fakultātes studentu uzmērījumos vēsturei apkopota ciema būvniecības dokumentācija. Kā liecina šīs vietas nosaukuma vāciskā izcelsme (der Weber – audējs) – te dzīvojuši galvenokārt audēji. Muzeja ekspozīcijā, līdztekus darba un sadzīves priekšmetiem, galveno vietu ieņem šī amata darbarīki un audumi – segas, audekli, prievītes. 2008. gadā atjaunotas 1880. gadā celtās vējdzirnavas. Vēveri ir nozīmīgs tautas celtniecības piemineklis, kura saglabāšanai nākamajām paaudzēm pievērsta liela speciālistu un visas sabiedrības uzmanība.

Vėverių kaime išlikęs spalvingo Vecpiebalos gamtos kraštovaizdžio, Vidžemės žmonių statinių meno ir buities junginys. Viena po kitos, viena antrą pridengdamos, kalvose kyšo aštuonios ūkininkų ir amatininkų – Jaunvėverių, Vecvėverių, Mazvėverių, Lielvėverių, Virolvėverių, Streinvėvrių, Lejasvėverių ir Kalnvėverių (lat. *Jaunvēveru, Vecvēveru, Mazvēveru, Lielvēveru, Virolvēveru, Streinvēveru, Lejasvēveru, Kalnvēveru*) sodybos, pastatytos ręstine technika nuo XIV a. vid. iki XX a. pr. 1988 m. Vėverių kaimas paskelbtas kaip Latvijos etnografinio muziejaus po atviru dangumi filialas. Pagrindinė šio kultūros paveldo vertė – kaimo apstatymo kompaktiškumas, pastatų autentiškumas ir jų įsiliejimas į kraštovaizdį. 1970 m. atliktų Rygos Technikos universiteto Architektūros fakulteto studentų matavimų metu surinkta istorinė medžiaga apie kaimo statybas. Kaip liudija vokiška šios vietos pavadinimo kilmė („der Weber“ – audėjas), čia gyventa audėjų. Muziejaus ekspozicijoje kartu su darbo ir buities daiktais pagrindinę vietą užima šio amato įrankiai ir audiniai – užtiesalai, drobės, juostelės. 2008 m. atnaujintas 1880 m. statytas vėjo malūnas. „Vėveriai“ yra reikšmingas liaudies statybos paminklas, kuriam išsaugoti ateities kartoms sutelktas specialistų ir visos bendruomenės dėmesys.

I. Liekniņa, Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

55 THE HISTORIC CENTRE OF RĪGA WITH ART NOUVEAU ARCHITECTURE
RIIA AJALOOLINE SÜDALINN JA JUUGENDARHITEKTUUR
RĪGAS VĒSTURISKAIS CENTRS AR JŪGENDSTILA ARHITEKTŪRU
ISTORINIS RYGOS CENTRAS SU JUGENDO STILIAUS ARCHITEKTŪRA

The historic centre of Rīga is on the World Heritage List. It is a unique territory with all styles of European architecture, starting with the Middle Ages, mostly in Old Rīga, till modern architecture. During the early 20th century, previous styles were replaced by new ones, and particularly Art Nouveau. This style was used very extensively and diversely in the circle of boulevards and the central historical part of the area. Apartment and public buildings designed in the style make it possible to call Rīga a metropolis of Art Nouveau. No other city in Europe has such a great number of Art Nouveau buildings at such a high level of artistic quality. Examples include apartment buildings at Alberta Street 4, 6 and 8 (1903–1904, engineer Mikhail Eisenstein), the building of the Rīga Latvian Association at Merķeļa Street 13 (1909, architects Eižens Laube and Ernests Pole, the apartment building at Lāčplēša Street 51 (1909, Laube), etc. The Medieval structure of Old Rīga also has some 50 Art Nouveau buildings that were successfully erected in the place of older buildings. The contribution of Latvian architects was of essential importance in the early 20th century, when there were 10 practicing Latvian architects who designed approximately one-third of all of the Art Nouveau buildings.

Rīga

Riia ajalooline südalinn on kantud UNESCO maailmapärandi nimekirja. Tegemist on unikaalse kooslusega Euroopa uuema ajaloo kõigist arhitektuuristiilidest, alates vanalinna keskaegsest hoonestusest kuni moodsa arhitektuurini. 20. sajandi algul asendusid varasemad stiilid uutega ning esirinda tõusis juugend. Riia ringpuiesteedel ja ajaloolises südalinnas on sellest stiilist palju erinevaid näiteid. Arvukad tolle ajastu korterelamud ja avalikud hooned teevad Riiast tõelise juugendmetropoli. Nii palju ja sedavõrd kõrge kunstilise kvaliteediga juugendarhitektuuri ei leidu üheski teises Euroopa linnas. Silmapaistvamad objektid on näiteks korterelamud Alberta *iela* 4, 6 ja 8 (1903–1904, insener Mihhail Eisenstein), Riia Läti Seltsi hoone Merķeļa *iela* 13 (1909, arhitektid Eižens Laube ja Ernests Pole) ja korterelamu Lāčplēša *iela* 51 (1909, Laube). Ka Riia vanalinnas asub umbes 50 juugendstiilis ehitist, mis on rajatud sealse vanema hoonestuse asemele. Olulist rolli etendasid seejuures Läti kutselised arhitektid, keda 20. sajandi algul oli vaid 10, kuid kes projekteerisid umbes kolmandiku Riia juugendhoonetest.

Rīgas vēsturiskais centrs ir UNESCO Pasaules kultūras un dabas mantojuma saraksta objekts. Tā ir unikāla teritorija, kurā sastopami visi Eiropas būvmākslas stili, sākot ar viduslaikiem, kas galvenokārt izpaužas senākajā daļā – Vecrīgā, un beidzot ar mūsdienām. 20. gs. sākumā iepriekšējos vēsturiskos stilus nomainīja jauna stilu sistēma, ko aizsāka jūgendstils. Tieši šis stils ļoti plaši un daudzveidīgi izpaudās bulvāru loka un centrālās vēsturiskās daļas īres namu un sabiedrisko ēku arhitektūrā, kas ļauj dēvēt Rīgu par jūgendstila metropoli. Eiropā nav Rīgai līdzvērtīgu pilsētu, kur būtu sastopams tik liels jūgendstila ēku blīvums, un tik augsta to mākslinieciskā kvalitāte. Lūk, daži no piemēriem – īres nami Alberta ielā 4, 6, 8 (1903.–1904., inženieris M. Eizenšteins), Rīgas Latviešu biedrības nams Merķeļa ielā 13 (1909., arhitekts E. Laube, E. Pole), īres nams Lāčplēša ielā 51 (1909., arhitekts E. Laube) u. c. Vecrīgas viduslaiku struktūrā veiksmīgi iekļautas ap 50 jūgendstila ēkas, kas uzbūvētas senāku būvju vietā. Ievērības cienīgs Rīgā ir tieši latviešu arhitektu devums – starp 20. gs. sākumā praktizējošiem arhitektiem to bija 10, taču pēc viņu projektiem tapusi aptuveni viena trešā daļa jūgendstila ēku.

Istorinis Rygos centras yra į Pasaulio kultūros paveldo sąrašą įtrauktas objektas. Jo teritorija yra unikali. Jame aptinkami visi Europos statinių meno stiliai: pradedant nuo viduramžių, kurių motyvai daugiausiai pastebimi senojoje dalyje – Rygos senamiestyje (Vecrygoje), baigiant šiuolaikinio stiliaus motyvais. XX a. pr. vyravusius istorinius stilius pakeitė nauja stilių sistema, kurios pradininkas – jugendo stilius. Būtent šis stilius išplito ir įvairiapusiškai atsispindėjo bulvarų, centrinės istorinės dalies nuomojamų namų ir visuomeninių pastatų architektūroje – tai leidžia Rygai vadintis jugendo stiliaus metropoliu. Europoje nėra Rygai prilygstančio miesto, kuriame būtų aptinkama tokia meniniu atžvilgiu itin aukštos kokybės jugendo stiliaus pastatų gausa. Keli pavyzdžiai: 4, 6, 8 gyvenamieji namai Alberta gatvėje (1903–1904 m., inžinierius M. Eizenšteinas), Rygos latvių draugijos namai Merķeļa gatvėje 13 (1909 m., architektas E. Laubė, E. Polė), namas Lāčplėša gatvėje 51 (1909 m., architektas E. Laubė) ir kt. Net Vecrygoje prie viduramžių stiliaus sėkmingai priderinta apie 50 jugendo stiliaus pastatų, kurie pastatyti senųjų statinių vietose. Rygoje itin vertinamas būtent latvių architektų indėlis – tarp XX a. pr. praktikuojančių architektų buvo net 10 tokių, pagal kurių projektus buvo pastatyta apytiksliai trečdalis jugendo stiliaus pastatų.

A. Meiers, R. H

Kronvalda bulvāris 2, Rīga

The Second Theatre of the city of Rīga, which is now the Latvian National Theatre, was built between 1900 and 1902 after a design by architect August Reinberg. The building has a Baroque design, with decorative elements from the period of late 18th century Classicism. Such elements were particularly popular from the buildings that were designed by Christoph Haberland. The distinguished part of the theatre is the structure of the stage. The shapes and volumes of auditoriums differs, as are the vestibule and the dressing rooms of actors. The arrangement is based on the organisation of the plan and the spatial structure. In this sense, the architecture of the building also has a presence of Art Nouveau design. The symmetrical main façade, the elements and details of the expressive decor elements in the Baroque style, their saturation and the arcade above the main entrance are typical of the style of Eclecticism from the latter half of the 19th century. The sculptural décor of the façades of the building was the work of sculptor August Volz, while the interior design was organised by the Otto Vasil company. The independence of the Republic of Latvia was proclaimed at the theatre on November 18, 1918. The well-known Latvian poet Rainis became the director of the theatre in 1921 and held that job for four years. The theatre was called the Drama Theatre during the Soviet era, and it recovered the name of the National Theatre in 1988. Restoration and expansion of the building were completed in 2004. The theatre is an important architectural and artistic monument, as well as a venue of important historical events.

Riia teise ehk tänase Läti Rahvusteatri hoone ehitati aastatel 1900–1902 arhitekt August Reinbergi projekti järgi. Barokkstiilis hoone fassaadid on kaunistatud 18. sajandi lõpu klassitsistliku dekooriga. Taoline kujundusviis oli eriti iseloomulik arhitekt Christoph Haberlandi projekteeritud hoonetele. Teatri silmapaistvaim osa on lava struktuur. Saalid, fuajee ja näitlejate riietusruumid on erinevate kujude ja mahtudega. Ruumide paigutus põhineb algsel projektil ja ruumikaval. Arhitektuurselt on hoone ruumilahendus pigem juugendlik. Sümmeetriline peafassaad, ekspressiivse kujundusega baroksed kaunistused ja detailid, pillavalt lopsakas stiil ning peasissekäigu kohal asuvad võlvkaared on heaks näiteks 19. sajandi lõpu eklektilisest arhitektuurist. Hoone fassaade ehtivad skulptuurid on loonud kujur August Volz, sisekujunduse tegi Otto Vasili kompanii. 18. novembril 1918 kuulutati teatris välja Läti Vabariigi iseseisvus. Alates 1921. aastast juhtis neli aastat teatrit tuntud Läti poeet Rainis. Nõukogude perioodil kandis teater Draamateatri nimetust, ent nimetati 1988. aastal tagasi Rahvusteatriks. Hoone viimatine restaureerimine ja laiendamine lõppes 2004. aastal. Rahvusteater on oluline arhitektuuri- ja kunstimälestis ning olnud toimumispaigaks mitmele Läti ajaloolisele sündmusele.

Rīgas pilsētas Otrais teātris, tagadējais Latvijas Nacionālais teātris celts pēc arhitekta Augusta Reinberga projekta 1900.–1902. gadā. Arhitekts izmantojis baroka formas, bet fasāžu dekoratīvo apdari papildina Rīgas 18. gs. beigu klasicisma dekoratīvie elementi, kas bija īpaši populāri Rīgas būvmeistara Kristofa Hāberlanda celto namu arhitektūrā. Teātra apjomā izceļas skatuves virsbūve, atšķirīgi ir skatītāju zāles, vestibilu un aktieru telpu grupas apjomi. To kārtojums izriet no plānojuma organizācijas un telpiskās uzbūves. Šajā ziņā ēkas arhitektūrā jūtama arī jūgendstila klātbūtne. Taču simetriskā galvenā fasāde, baroka ekspresīvie dekora elementi un detaļas, to piesātinājums un galvenās ieejas mezgla arkāde ir raksturīgi 19. gs. otrās puses eklektisma arhitektūrai. Ēkas fasāžu skulpturālo dekoru veidojis tēlnieks A. Folcs, iekštelpu mākslinieciskо apdari – būvtēlniecības firma "Otto Vasil." 1918. gada 18. novembrī teātra ēkā tika proklamēta Latvijas Republika. 1921. gadā par teātra direktoru uz četriem gadiem kļuva pazīstamais latviešu dzejnieks Rainis. 1988. gadā teātris atguva Nacionālā teātra vārdu, jo padomju laikā tas saukts par Drāmas teātri. 2004. gadā pabeigta ēkas kompleksa restaurācija un paplašināšana. Teātris ir nozīmīgs arhitektūras un mākslas piemineklis, kā arī īpaša, Latvijai nozīmīga vēsturiska notikuma vieta.

Latvijos nacionalinis teatras pastatytas pagal architekto A. Reinbergo projektą 1900–1902 m. Architektas panaudojo baroko formas, o fasadų dekoratyvinę apdailą papildė XVIII a. pab. Rygos klasicizmo dekoratyviniais elementais, kuriuos pastatų architektūroje ypač mėgo garsus Rygos statybų meistras K. Haberlandas. Teatras pasižymi scenos konstrukcijomis, skirtingų formų ir dydžio žiūrovų salėmis, vestibiulio ir aktorių persirengimo patalpomis, kurios išdėstytos atsižvelgiant į erdvinę pastato sandarą. Šio pastato architektūroje įžvelgiami ir jugendo stiliaus elementai, tačiau simetriškas pagrindinis fasadas, ekspresyvūs baroko dekoro elementai ir detalės, jų gausa ir pagrindinio įėjimo mazgo arkada yra būdingi XIX a. antros pusės eklekticizmo architektūrai. Skulptūrinį pastatų fasadų dekorą sukūrė skulptorius A. Folcas, o interjero apdailą atliko įmonė „Otto Vasil". 1918 m. lapkričio 18 d. teatro pastate paskelbta Latvijos Respublikos nepriklausomybė. 1921 m. teatro direktoriumi ketveriems metams tapo žinomas latvių poetas J. Rainis. 1988 m. teatras atgavo Nacionalinio teatro vardą (sovietiniais laikais jis vadintas Dramos teatru). 2004 m. užbaigta pastatų komplekso restauracija, išplėsta erdvė. Teatras yra reikšmingas architektūros ir meno paminklas, taip pat ypatingo, Latvijai svarbaus istorinio įvykio vieta.

A. Holms, M. Vanaga

THE OSKARS KALPAKS MUSEUM AND MEMORIAL SITE AT AIRĪTES
OSKARS KALPAKSI MUUSEUM JA MEMORIAAL AIRĪTES
OSKARA KALPAKA MUZEJS UN PIEMIŅAS VIETA "AIRĪTES"
OSKARO KALPAKO MUZIEJUS IR ATMINIMO VIETA „AIRYTĖS"

The Airītes homestead is the place where the first commander of the Latvian Army, Colonel Oskars Kalpaks, was killed because of a tragic misunderstanding or friendly fire on March 6, 1919, which involved allied units from the Landwehr. Kalpaks was born in 1882 and was interred at the Visagals cemetery in Meirāni. Others who perished because of the situation were the commander of the Separate Student Brigade, captain Nikolajs Grundmanis (1896–1919, buried at the Cemetery of Brethren in Rīga), lieutenant Pēteris Krievs (1893–1919, buried at a cemetery in Smiltene), and Lieutenant Hans Johann Schrinder (1890–1919, buried in Liepāja). A monument to Kalpaks was installed in 1922, one for Grundmanis was set up in 1929, and one for Krievs and Schrinder was unveiled in 1933. The unified territory is fenced off. There is an entrance gate with explanatory plaques alongside it. The Colonel Oskars Kalpaks museum was opened in 1936 by the Ministry of War, and it remained open until the autumn of 1944. During the Soviet occupation, the commemorative site was destroyed (1950), and it was restored in 1988 and 1989. The restored museum was opened in November 1990. Today the memorial includes the restored commemorative location, the museum, and a line of oak trees that were planted in 1935. This is one of the most important sites that relate to Latvian War of Independence.

Airītes sai 6. märtsil 1919 traagilise eksituse tõttu Landeswehri liitlaste tule all surmavalt haavata Läti sõjaväe esimene ülemjuhataja – kolonel Oskars Kalpaks. Kalpaks sündis aastal 1882 ja on maetud Meirāni Visagalsi kalmistule. Samas intsidendis hukkusid teiste seas ka üliõpilaste vabatahtliku roodu ülem kapten Nikolajs Grundmanis (1896–1919, maetud Riia vennaskalmistule), leitnant Pēteris Krievs (1893–1919, maetud Smiltene surnuaeda) ja leitnant Hans Johann Schrinder (1890–1919, maetud Liepājasse). 1922. aastal püstitati sündmuskohale mälestusmärk, millele 1929. aastal lisati Grundmanise ning 1933. aastal Krievsi ja Schrinderi mälestussambad. Kõik kolm asuvad aiaga piiratud alal, mille väraval on sündmust kirjeldav mälestustahvel. Kolonel Oskars Kalpaksi muuseum avati 1936. aastal sõjaministeeriumi korraldusel ning see tegutses aastani 1944. Memoriaal hävitati 1950. aastal Nõukogude okupatsioonivõimu poolt ning taastati aastatel 1988–1989. Muuseum taasavati 1990. aastal. Praegu koosneb memoriaal taastatud mälestusväljakust, muuseumist ja 1935. aastal istutatud tammealleest. Tegemist on ühe olulisema Läti Vabadussõja mälupaigaga.

Pie tagadējām Airītēm, 1919. gada 6. martā traģiskā pārpratuma kaujā ar tajā laikā sabiedrotā landesvēra daļām, krita pirmais Latvijas karaspēka virspavēlnieks pulkvedis Oskars Kalpaks (1882.–1919., apbedīts Meirānu Visagala kapsētā), Atsevišķās Studentu rotas komandieris kapteinis Nikolajs Grundmanis (1896.–1919., apbedīts Rīgas Brāļu kapos), virsleitnants Pēteris Krievs (1893.–1919., apbedīts Smiltenes kapsētā) un leitnants Hanss Johans Šrinders (1890.–1919., apbedīts Liepājā). Airītēs 1922. gadā atklāts piemineklis pulkvedim O. Kalpakam, 1929. gadā – kapteinim N. Grundmanim, 1933. gadā – virsleitnantam P. Krievam un leitnantam H. J. Šrinderam, kā arī izveidota vienota dabā norobežota piemiņas vieta ar ieejas vārtiem un skaidrojošām plāksnēm pie tiem. 1936. gadā atklāts pulkveža O. Kalpaka muzejs, kas celts pēc Kara ministrijas pasūtījuma un darbojās līdz 1944. gada rudenim. Piemiņas vietu padomju okupācijas laikā (1950) nopostīja, tā atjaunota 1988.–1989. gadā. Atjaunoto muzeju atklāja 1990. gada novembrī. Šobrīd O. Kalpaka memoriāls ietver sevī piemiņas vietu, muzeja kompleksu un 1935. gadā stādīto ozolu birzi, veidojot vienu no ievērojamākajām ar Latvijas Neatkarības karu saistītajām vēsturiska notikuma vietām.

Prie dabartinės Airytės 1919 m. kovo 6 d. tragiškose, dėl nesusipratimo įvykusiose kautynėse su anuomet sutelktomis landvero sąjungininkų dalimis žuvo pirmas Latvijos kariuomenės vadas pulkininkas O. Kalpakas (1882–1919 m., palaidotas Meiranų kapinėse „Visagala"), Atskirosios studentų kuopos vadas kapitonas N. Grundmanis (1896–1919 m., palaidotas Rygos „Brālu" kapinėse), vyresnysis leitenantas P. Krievas (1893–1919 m., palaidotas „Smiltenes" kapinėse) ir leitenantas H. J. Šrinderis (1890–1919 m., palaidotas Liepojoje). 1922 m. atidengtas paminklas pulkininkui O. Kalpakui, 1929 m. – kapitonui N. Grundmanui, 1933 m. – vyresniajam leitenantui P. Krievui ir leitenantui H. J. Šrinderiui, taip pat sukurta bendra memorialinė vieta su įėjimo vartais ir aiškinamosiomis plokštelėmis, kuriose pateikiama informacija apie juos. 1936 m., Karo ministerijai užsakius, atidarytas pulkininko O. Kalpako muziejus, kuris veikė iki 1944 m. rudens. Sovietinės okupacijos metais (1950 m.) memorialinis objektas buvo sugriautas. Restauravimo darbai atlikti 1988–1989 m. Atnaujintas muziejus atidarytas1990 m. lapkritį. Šiuo metu O. Kalpako memorialą sudaro atnaujinta atminimo vieta, muziejaus kompleksas ir 1935 m.

E. Šulcs, Latvijas Kara muzejs, J. Mikuļska

THE CEMETERY OF THE BRETHREN IN RĪGA • RIIA VENNASKALMISTU
RĪGAS BRĀĻU KAPI • RYGOS BROLIŲ KAPAI

After World War I, work began on a cemetery for soldiers in Rīga. It was designed by the garden architect Andrejs Zeidaks. A bid for tenders was issued in 1923 on the establishment of a broader memorial, and the proposals from sculptor Kārlis Zāle won the bid. The Brethren Cemetery Committee invited Professor Pēteris Feders to take part in the project, and he drafted the concept for the spatial organisation of the ensemble. Work on the cemetery began in 1924 with the help of the architect Aleksandrs Birznieks. The ensemble has three main sections. First, there is a monumental entrance gate which represents the compositional intention of the ensemble and symbolises the boundary between life and death. On both sides of the gate are sculptures of Ancient Latvian soldiers. Beyond the gate is an alley of linden trees which is a road of contemplation. The linden tree symbolises Latvian mothers, daughters, wives and widows, and their presence is felt because of the resting place of fallen soldiers. The second part has a terrace with an altar and an eternal flame, with sculptural groups of injured riders nearby. The third part is an area of graves with a figure of Mother Latvia at the end of the territory. Of great importance here are changes in terrain, the successful use of the landscape to indirectly express gratitude of the people of Latvia to their fallen heroes, reflections of folklore, as well as the love and understanding of nature. Active restoration of the ensemble and its components is continuing today.

Esimese maailmasõja järel asuti Riias kavandama sõjaväelaste kalmistut. Esialgse lahenduse koostas pargiarhitekt Andrejs Zeidaks. 1923. aastal kuulutati välja konkurss esindusliku memoriaali rajamiseks ning võidukaks osutus Kārlis Zāle kavand. Vennaskalmistu Komitee kutsus projektis osalema ka professor Pēteris Federsi, kes koostas memoriaalansambli planeeringu. Kalmistut hakati rajama 1924. aastal arhitekt Aleksandrs Birznieksi kaasabil. Ansambel koosneb kolmest põhiosast. Esimene on monumentaalne kalmistuvärav, mis peegeldab ansambli kompositsiooniideid ning sümboliseerib piiri elu ja surma vahel. Mõlemal pool väravat seisavad Läti muinassõdalaste kujud. Väravast algab pärnaallee, kus kõndides saab lasta mõtetel rännata. Pärnapuu sümboliseerib Läti emasid, tütreid, naisi ja leski, kelle kohalolek on langenud sõjameeste puhkepaigas selgelt tunnetatav. Teise osa moodustab terrass altari ja igavese tulega, mille ümber paiknevad skulptuurigrupid haavatud ratsaväelastega. Kolmas, haudadega osa, lõpeb kalmistuala piiril Läti ema kujuga. Oluliseks kujunduselemendiks on ka vahelduvad maastikud – õnnestunud maastikukujundus väljendab kaudselt Läti rahva tänu langenud kangelastele, rahvapärimusi ning loodusarmastust ja kooskõla loodusega. Käesoleval hetkel jätkub ansambli ja selle osade restaureerimine.

Pēc 1. Pasaules kara aizsākās karavīru kapsētas veidošana Rīgā saskaņā ar dārzu arhitekta A. Zeidaka ieceri. 1923. gadā tika izsludināts konkurss plašāka memoriāla veidošanai, kurā panākumus guva tēlnieka Kārļa Zāles priekšlikumi. Brāļu kapu komiteja pieaicināja līdzdarboties projekta tālākā īstenošanā prof. P. Federu, kurš izstrādāja ansambļa telpiskās organizācijas koncepciju. Brāļu kapu izveidošanas darbi uzsākti 1924. gadā, piedaloties arī arhitektam A. Birzniekam. Brāļu kapu ansamblis sastāv no trīs galvenajām daļām. Pirmā, monumentālie ieejas vārti, kas piesaka visa ansambļa kompozicionālo ieceri, simbolizē robežu starp dzīvību un nāvi. Abpus vārtu ieejai redzamas senlatviešu karavīru skulpturālās grupas. Aiz vārtiem seko liepu aleja – pārdomu ceļš. Liepa simbolizē latviešu māti, meitu, sievu un līgavu, kuru klātbūtne kritušajiem karavīriem jūtama arī šeit – atdusas vietā. Otra daļa ir terase ar altāri un mūžīgo uguni. Tā tuvumā redzamas "Ievainoto jātnieku" skulpturālās grupas. Trešā daļa ir iedziļinātais kapu lauks ar Mātes Latvijas tēlu noslēgumā. Šeit liela nozīme ir reljefa izmaiņām, veiksmīgi izmantotajai ainavai, kurā netieši izpaužas tautas pateicība kritušajiem varoņiem, folkloras noskaņas, tradicionālā dabas mīlestība un izpratne. Mūsdienās aktīvi norisinās ansambļa un to sastāvdaļu restaurācija.

Po Pirmojo pasaulinio karo Rygoje prasidėjo karių kapinių formavimo procesai pagal sodų architekto A. Zeidako projektą. 1923 m. buvo paskelbtas konkursas plačiam memorialui sukurti, kuriame sėkmė nusišypsojo skulptoriaus K. Zalės pasiūlymams. Įgyvendindamas projektą Brolių kapų komitetas drauge dirbti pakvietė profesorių P. Federą, kuris parengė erdvinę ansamblio koncepciją. Brolių kapų formavimo darbai pradėti 1924 m., dalyvaujant architektui A. Birzniekui. Brolių kapų ansamblis sudarytas iš trijų pagrindinių dalių. Pirmoje – monumentiniai įėjimo vartai, kurie tarytum pasakoja viso ansamblio kompozicinę idėją, simbolizuoja ribą tarp gyvybės ir mirties. Abipus įėjimo vartų matomos senovės latvių karių skulptūrų grupės. Už vartų driekiasi liepų alėja – minčių kelias. Liepa simbolizuoja latvių motiną, dukrą, žmoną ir nuotaką, kurių buvimas šalia žuvusių kareivių jaučiamas ir čia – ramybės vietoje. Antroji dalis – terasa su altoriumi ir amžinąja ugnimi. Netoli jos matomos „Sužeistojo raitelio" (lat. *„Ievainoto jātnieku"*) skulptūrų grupės. Trečioji dalis – kapai ir Motinos Latvijos atvaizdas. Didelę prasmę turi reljefo pasikeitimai, suformuoti kraštovaizdžio, kuriame netiesiogiai pasireiškia tautos dėkingumas žuvusiems didvyriams, folkloro atspalviai, tradicinė gamtos meilė ir supratimas. Šiuo metu aktyviai vykdoma ansamblio ir jo sudėtinių dalių restauracija.

A. Meiers, A. Holms, Aizsaules iela 1B, Rīga

SAULRIETI – THE HOME OF KĀRLIS SKALBE • KĀRLIS SKALBE MAJA SAULRIETI
RAKSTNIEKA KĀRĻA SKALBES DZĪVES VIETA "SAULRIETI" • RAŠYTOJO KARLIO SKALBĖS GYVENAMOJI VIETA „SAULRIETI"

The family of poet Kārlis Skalbe moved in its new summer homestead, Saulrieti, in 1926. The building is in a lovely place, offering a broad Vecpiebalga landscape featuring Lake Alauksts, Lake Inesis and Lake Tauns. The building was designed by architect A. Treibergs, who was influenced by the architecture of farmsteads in Norway. During the 1930s, the design was improved by the poet's son-in-law, architect Roberts Legzdiņš. The log walls were covered with boards that had a reddish and brown tone. The main room of the building was rebuilt, and guestrooms were installed in the second floor. The room of the poet's wife, Lizete Skalbe, is tasteful, but simple. She appeared in Latvian literature in the early 20th century with translations of works by various authors. The building had a Scandinavian appearance, because the owner was fond of Norwegian nature and culture. A sauna was built in 1939. "Saulrieti" was a site for much activity, celebrating the wedding of the poet's daughter, Ilze, the Christening of grandson Andrejs, and the Summer Solstice. Many distinguished representatives of culture visited Saulrieti. Until the autumn of 1944, it was full of culture and history, as well as creative energy. The location was influenced by Scandinavian culture, and it is of lasting importance in the history of Latvian spirituality.

Poeet Kārlis Skalbe kolis oma uude suvemajja nimega Saulrieti 1926. aastal. Hoone asub kaunis paigas, avarate vaadetega Vecpiebalga maastikele koos Alaukstsi, Inesisi ja Taunsi järvedega. Hoone projekteeris arhitekt A. Treibergs, võttes eeskuju Norra talurahitektuurist. 1930. aastatel tegi projektis täiendusi luuletaja väimees, arhitekt Roberts Legzdiņš. Palkseinad kaeti punakaspruuni laudisega, ehitati ümber elutuba ning teisele korrusele rajati toad külalistele. Lihtne, kuid maitsekas on poeedi abikaasa Lizete Skalbe tuba. Lizete Skalbe astus Läti kirjandusareenile 20. sajandi alguses tõlkijana. Suvemaja Skandinaavia stiilis ilme lähtus omaniku armastusest Norra looduse ja kultuuri vastu. 1939. aastal ehitati maja juurde saun. Saulrietis korraldati kultuuriüritusi, peeti Skalbe tütre Ilze pulmad ja ristiti tema lapselaps Andrejs, tähistati jaanipäevi. Külaliste hulgas oli palju tuntud kultuuritegelasi. Maja oli kultuuri ja loomingulist energiat tulvil kuni 1944. aastani. Mälestis osutab sidemetele Skandinaaviaga ning on endiselt olulisel kohal ka Läti vaimuelu arengus.

Dzejnieka Kārļa Skalbes ģimene savu jaunuzcelto vasaras mājokli "Saulrietos" iesvētīja 1926. gadā. Ēka pacēlās skaistā vietā – no tās pavērās plaša Vecpiebalgas ainava ar Alauksta, Ineša un Tauna ezeriem. Ēkas projektu bija izstrādājis arhitekts A. Treibergs iedvesmojoties no norvēģu zemnieku māju arhitektūras. 1930. gados projektu pilnveidoja dzejnieka znots arhitekts R. Legzdiņš. Guļbaļķu sienas tika apšūtas ar dēļiem un tonētas sarkanbrūnā tonī. Pārveidota arī saimes istaba, otrajā stāvā izbūvētas istabiņas viesiem. Gaumīgi, bet vienkārši tika iekārtota arī dzejnieka dzīvesbiedres Lizetes Skalbes istaba. Viņa latviešu rakstniecībā ienāca 20. gs. sākumā ar dažādu autoru darbu tulkojumiem. Vasarnīca kopumā ieguva skandināvisku nokrāsu, jo ēkas saimniekam tuva bija norvēģu daba un kultūra. 1939. gadā tiek uzcelta pirts. "Saulrietos" plaši izvērtās sabiedriskā dzīve – tika svinētas dzejnieka meitas Ilzes kāzas, mazdēla Andreja kristības, Jāņi. Saulrietos ciemojās daudzi pazīstami kultūras darbinieki. "Saulrieti" no saviem pirmsākumiem līdz pat 1944. gada rudenim bija kultūrvēsturiski piesātināta, radošu enerģiju pārpilna, skandināvu kultūras ietekmēta vieta, kurai ir paliekoša nozīme Latvijas garīguma vēsturē.

Poeto K. Skalbės šeima savo naujai pastatytame vasarnamyje „Saulrieti" apsigyveno 1926 m. Pastatas stovi gražioje vietoje – iš jo atsiveria platus Vecpiebalgos kraštovaizdis su Alauksto, Inešo ir Tauno ežerais. Pastato projektą parengė architektas A. Treibergas, įkvėptas norvegų ūkininkų namų architektūros. 1930 m. projektą patobulino poeto žentas architektas R. Legzdinis. Rąstinės sienos buvo apkaltos lentomis, tonuotomis tamsiai rudu atspalviu. Pertvarkytas šeimos kambarys, antrame aukšte įrengti kambariai svečiams. Skoningai, bet paprastai buvo įrengtas ir poeto gyvenimo draugės L. Skalbės kambarys. Ji į latvių literatūrą įžengė XX a. pr., išvertusi įvairių autorių tekstus. Vasarnamis įgavo skandinaviško stiliaus bruožų. 1939 m. pastatyta pirtis. Vasarnamyje plačiai išsivystė visuomeninis gyvenimas – buvo atšvęstos poeto dukros Ilzės vestuvės, vaikaičio Andrejaus krikštynos, buvo švenčiamos Joninės, svečiavosi daugelis žinomų kultūros veikėjų. Nuo pat įkūrimo iki 1944 m. rudens „Saulrieti" buvo vieta, dvelkianti kultūra ir istorija, kūrybine energija. Įtakota skandinaviškos kultūros, ši vieta tebėra svarbi Latvijos kultūros istorijai.

THE CENTRAL MARKET IN RĪGA • RIIA KESKTURG
RĪGAS CENTRĀLTIRGUS • CENTRINIS RYGOS TURGUS

The Central Market of Rīga is a grand element of architecture in Rīga and an outstanding achievement of architecture from the 1920s and 1930s. In 1923, there was an international bid for tenders which was won by architect P. Dreijmanis and engineer S. Žitkovs. The proposal was to use zeppelin hangars from the World War I, and that is what was done. Civil engineer G. Tolstojs, architect P. Pavlovs and other experts came to help, and the market was opened in 1930. It has five pavilions with 16,000 m^2 of floor space. The largest, which is currently the meat pavilion, was initially used for wholesale purposes, and there was a plan, though not implemented, to run a rail line to the building. Below all of the pavilions are large cellars that are linked by tunnels. Delivery of products was ensured by an access road at the side of the canal, from which everything could be delivered directly to warehouses and freezers. The pavilions were supplied with state-of-the-art engineering. The architecture is dominated by functionalism, with certain elements of Neo-Classicism and Rational Art Nouveau. Today the Central Market attracts a lot of tourists. A project to reconstruct and improve the sides of its canal was drafted in 2017.

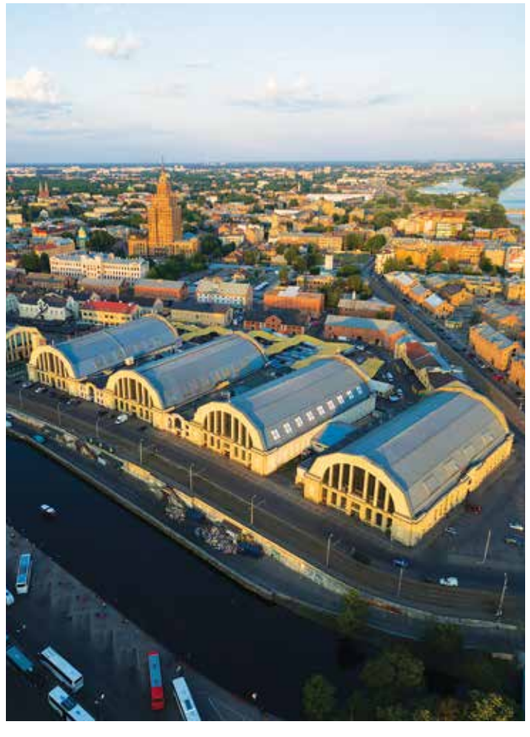
Riia Keskturg on Riia üks arhitektuurseid sümboleid ning 1920. aastate ehituskunsti väljapaistev saavutus. Turuhoone rajamiseks korraldati 1923. aastal rahvusvaheline konkurss, mille võitsid P. Dreijmanis ja insener S. Žitkovs. Nende idee oli kasutada Esimese maailmasõja aegseid tsepeliiniangaare ning seda ka tehti. Projekteerimisse kaasati insener G. Tolstoi, arhitekt P. Pavlov ja teisigi eksperte. Turg, kus on viis paviljoni ja kokku 16 000 ruutmeetrit põrandapinda, avati 1930. aastal. Suurimat paviljoni, tänast lihapaviljoni, kasutati algselt hulgilaona ning koostati ka projekt hoonesse raudtee ehitamiseks, mis jäi siiski teostamata. Kõigi paviljonide all on ruumikad keldrid, mis on omavahel ühendatud tunnelitega. Kaubad toodi turule mööda kanalit ja selle äärset juurdepääsuteed, kust sai kaubad suunata otse ladudesse ja külmkambritesse. Paviljonide insenertehnilised lahendused olid oma kaasaja tipptase. Arhitektuuris domineerib funktsionalistlik stiil, kuid leidub ka uusklassitsistlikke ja ratsionaalse juugendi elemente. Tänapäeval on Keskturg populaarne turismisihtkoht. 2017. aastal koostati projekt kanaliäärte renoveerimiseks ja väljaarendamiseks.

Grandiozais tirgus komplekss ir viens no Rīgas arhitektūras lepnumiem, izcils 1920., 30. gadu arhitektūras sasniegums. 1923. gadā notika starptautisks projektu konkurss, kurā ievērību guva arhitekta P. Dreijmaņa un inženiera S. Žitkova priekšlikums. Jau sākotnēji bija paredzēts izmantot Pirmā pasaules kara cepelīnu angāru konstrukcijas, kas arī veiksmīgi tika izdarīts. Kompleksa tālākajā projektēšanā piedalījās arī inženieris G. Tolstojs, arhitekts P. Pavlovs un citi. Tirgus tika nodots ekspluatācijā 1930. gadā. Tas sastāv no pieciem paviljoniem, kuru kopējā platība ir 16000 m^2. Lielākais no paviljoniem (tagadējais gaļas paviljons) bija paredzēts vairumtirdzniecībai un tajā pienākošais dzelzceļa atzarojums uz estakādēm līdz galam netika realizēts. Zem visiem paviljoniem izbūvēti plaši pagrabi, kas savienoti ar tuneļiem. Preču piegādi nodrošināja kanālmalā novietots pievedceļš, no kura tieši pagraba līmenī viss nepieciešamais tika nogādāts noliktavās un saldētavās. Tirgus paviljoni bija apgādāti ar vismodernāko inženiertehnisko aprīkojumu. To arhitektūrā kopumā dominē funkcionālisma principi, kuros iezogas arī pa neoklasicisma un racionālā jūgendstila motīvam. Centrāltirgus šodien ir arī tūristu apmeklēta vieta. 2017. gadā izstrādāts tā kanālmalas rekonstrukcijas un labiekārtojuma būvprojekts.

Didžiulis turgaus kompleksas, iškilęs 1920 m., yra vienas iš Rygos architektūros pasididžiavimų. 1923 m. įvyko tarptautinis projektų konkursas, kurį laimėjo architekto P. Dreimanio ir inžinieriaus S. Žitkovo pasiūlymas. Iš pradžių angarai buvo numatyti Pirmojo pasaulinio karo orlaiviams („cepelinams“) statyti, vėliau šios konstrukcijos buvo sėkmingai panaudotos turgui. Tolesniame komplekso projektavimo etape dalyvavo inžinierius G. Tolstojus, architektas P. Pavlovas ir kiti. Turgus atidarytas 1930 m. Šiuo metu turgus sudarytas iš penkių paviljonų, kurių bendras plotas yra 1 6000 m^2. Didžiausias paviljonas (dabartinis mėsos paviljonas) tuo metu buvo skirtas didmeninei prekybai. Nuo jo į estakadas vedanti geležinkelio atšaka nebuvo visiškai įgyvendinta. Po visais paviljonais įrengti erdvūs rūsiai, sujungti su tuneliais. Prekės buvo pristatomos kanale esančiu privažiavimui skirtu keliu, iš kurio tiesiai per rūsius viskas, kas reikalinga, buvo gabenama į sandėlius ir šaldytuvus. Turgaus paviljonuose buvo sumontuota moderniausia inžinerinė ir techninė įranga. Architektūroje dominuoja funkcionalizmo principai, tačiau galima įžvelgti ir įsiliejusius neoklasicizmo bei racionaliojo jugendo stiliaus motyvus. Centrinis turgus mūsų dienomis yra turistų pamėgta lankytina vieta. 2017 m. čia atliktos kanalo rekonstrukcijos ir parengtas infrastruktūros gerinimo statybų projektas.

Rīgas centrāltirgus

Nēģu iela 7, Rīga

THE DZINTARI CONCERT HALL IN JŪRMALA • JURMALA DZINTARI KONTSERDISAAL
DZINTARU KONCERTZĀLE JŪRMALĀ • DZINTARŲ KONCERTŲ SALĖ JŪRMALOJE

The first concerts in Dzintari were performed in 1891, and in 1897, a stage was built in honour of the wedding of Duchess Maria, daughter of Tsar Alexander II, to the Duke of Edinburgh, Alfred. Dzintari was known as Edinburgh at that time. The closed concert hall was built in 1936 after a design by architects Aleksandrs Birznieks and Viktors Mellenbergs. The building was designed after the style of National Romanticism. The interior still has wall paintings by the applied arts master Ansis Cīrulis – "Lielupe," "The Sea," and "Latvia". In 1962 a new opened hall was built by architect M. Ģelzis *et al.* During the 1970s and 1980s, it was a popular venue for chamber music, light music and stage concerts. The local government of Jūrmala took over the concert hall in 1999 and established a company that would protect its cultural and historical heritage while also developing Dzintari as a centre for cultural life. The opened hall was rebuilt before the 2006 concert season. In 2015 the original indoor concert hall was renovated (by Architectural bureau Jaunromāns un Ābele.) The Dzintari concert hall is known far beyond Latvia's borders, and it is the venue for the Summertime festival, the opera music festival, appearances by Gidon Kremer and his Kremerata Baltica orchestra, etc.

Esimesed kontserdid toimusid Dzintaris juba 1891. aastal. Kontserdilava rajati sinna 1897. aastal tsaar Aleksander II tütre vürstinna Maria ning Edinburghi hertsogi Alfredi pulmadeks. Tollal tuntigi Dzintarit Edinburghi nime all. Kontserdisaal ehitati 1936. aastal arhitektide Aleksandrs Birznieksi ja Viktors Mellenbergsi projekti järgi. Hoone on kavandatud rahvusromantilises stiilis. Saali seinu kaunistavad kunstnik Ansis Cīrulise maalid „Lielupe", „Meri" ja „Lāti". 1962. aastal ehitati kontserdisaali juurde arhitekt M. Gelzise projekti järgi uus avatud tüüpi kontserdihall. 1970. ja 1980. aastatel oli see populaarne kammermuusika- ja kergemuusikakontsertide ning etenduste toimumispaik. Jūrmala linnavalitsus võttis kontserdisaali haldamise üle 1999. aastal ning asutas ettevõtte, et kaitsta Dzintari kultuuri- ja ajaloopärandit ning seda kultuurikeskusena edasi arendada. Enne 2006. aasta hooaega läbis avatud tüüpi kontserdihall uuenduskuuri. 2015. aastal restaureeriti algne kontserdisaal arhitektuuribüroo Jaunromāns un Ābele projekti järgi. Dzintari kontserdisaal on tuntud ka Lätist väljaspool, muuhulgas Jūrmala suvefestivali ja ooperifestivali toimumispaigana ning Gidon Kremeri ja tema orkestri Kremerata Baltica esinemiskohana.

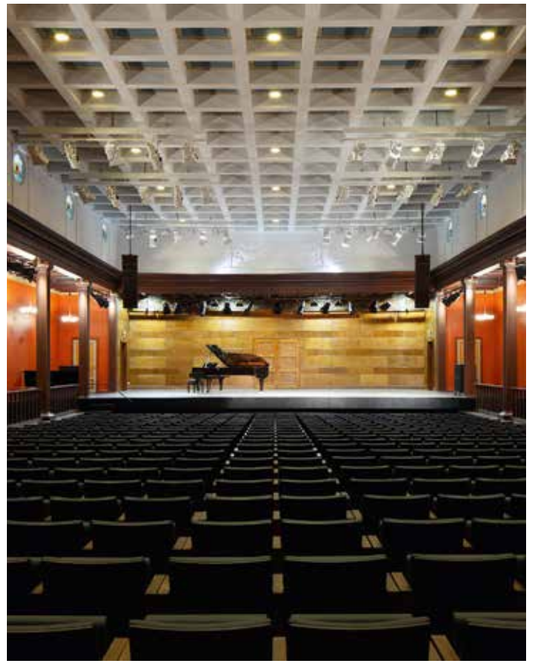
Pirmie mūziķu koncerti Dzintaros notika jau no 1891. gada. Par godu cara Aleksandra II meitas – lielkņazes Marijas precībām ar Edinburgas hercogu Alfrēdu 1897. gadā Edinburgā, kā toreiz sauca Dzintarus, uzcēla teātra skatuvi. Slēgto koncertzāli izveidoja 1936. gadā (arhitekts A. Birznieks un V. Mellenbergs) un tās arhitektūrā izmantoti nacionālā romantisma motīvi. Interjerā saglabājušies lietišķi dekoratīvās mākslas meistara Anša Cīruļa sienas gleznojumi "Lielupe", "Jūra" un "Latvija". Lielā zāle ir atvērta tipa un celta 1962. gadā (arhitekts M. Ģelzis u. c.). 1970. un 1980. gados koncertzāle kļuva par plaši apmeklētu kamermūzikas, vieglās mūzikas un estrādes koncertu norises vietu. 1999. gadā Jūrmalas pilsētas pašvaldība pārņēma koncertzāli un izveidoja uzņēmumu, ar mērķi saglabāt kultūrvēsturisko mantojumu un attīstīt kultūras dzīves centru Dzintaros. Pirms 2006. gada koncertsezonas šī zāle rekonstruēta atbilstoši mūsdienu prasībām. 2015. gadā pabeigta šīs zāles rekonstrukcija un restaurācija (Arhitektu birojs Jaunromāns un Ābele). Dzintaru koncertzāle kļuvusi par koncertdzīves centru, kas pazīstams arī ārpus Latvijas robežām. Tajā notiek festivāls "Summertime", Opermūzikas svētki, Gidons Krēmers un "Kremerata Baltica," un citi koncerti.

Pirmi muzikantų koncertai Dzintaruose vyko jau 1891 m., tačiau teatro scena čia pastatyta 1897 m. caro Aleksandro II dukters Marijos ir Ediburgo hercogo Alfredo vedybų proga. Uždarą koncertų salę sukūrė 1936 m. architektai A. Birzniekas ir V. Mellenbergas, architektūroje panaudodami nacionalinio romantizmo motyvus. Interjere išlikę dalykiškai dekoratyvūs meno meistro A. Cyrulio sienos piešiniai „Lielupė", „Jūra" ir „Latvija". 1962 m. pastatyta nauja atvira salė (architektas M. Gelzis ir kt.). Prieš 2006 m. koncertinį sezoną ši salė rekonstruota. 1970 m. ir 1980 m. koncertų salė buvo žymiausia kamerinės ir lengvosios muzikos, estrados koncertų vieta. 1999 m. Jūrmalos miesto savivaldybė perėmė koncertų salę ir įkūrė joje įmonę, kurios tikslas yra išsaugoti kultūrinį-istorinį paveldą ir prikelti kultūrinį gyvenimą Dzintaruose. Dzintarų koncertų salė yra tapusi koncertinio gyvenimo centru, kuris žinomas ir už Latvijos ribų. Čia vyksta festivalis „Summertime", operinės muzikos šventės, Gidono Krėmerio ir „Kremerata Baltica" bei kiti koncertai.

A. Meiers, A. Starks

THE FREEDOM MONUMENT • VABADUSE MONUMENT
BRĪVĪBAS PIEMINEKLIS • LAISVĖS PAMINKLAS

The Freedom Monument is a symbol of Latvia's freedom and a testament to the love of freedom among the people of Latvia. The cornerstone of the monument was laid on November 18, 1931, and the monument was designed by the sculptor Kārlis Zāle. Together with architect Ernests Štālbergs, Zāle created a notable ensemble of monumental sculpture. The foundation of the ensemble is made of granite blocks, above which is the platform of the obelisk with a group of sculptural figures – "Work", "Guards of the Motherland", "Family", "Intellectual Workers".There are also sculptures at the corners of the obelisk which symbolise the dreams and ideals of the nation. One sculpture, "Latvia", is in the centre, with a statue of "Lāčplēsis" being on its left side and a statue of "Vaidelotis" on its right side. On the other side, the centre has a symbol of the yearning for freedom –"Breakers of Chains". The obelisk that seems to grow from the groups of sculptures is 19 metres high, and atop it is the Freedom Image with uplifted hands that hold three stars that represent the historical regions of Kurzeme, Vidzeme and Latgale. The monument is surrounded by a terrace with reliefs depicting a Song Festival parade and a march of soldiers. The images of the monument are deeply symbolic, reflecting motifs from folklore, traditions, the perception of people's lives, as well as the social and political circumstances of Latvia at that time. Dominant concepts include fatherland, freedom, a battle against oppressors, and the strength of national unity. These express the ideological essence of the ensemble.

Vabaduse Monument ehk Vabadussammas on Läti vabaduse ning rahva vabadusearmastuse sümbol. Muljetavaldavalt komponeeritud skulptuuririkka monumendi projekteeris skulptor Kārlis Zāle koostöös arhitekt Ernests Štālbergsiga. Nurgakivi pandi monumendile 18. novembril 1931. Graniitplokkidest monumendi vundamendil asetsevad obeliski alus ning skulptuurid „Töö", „Isamaa kaitsjad", „Perekond" ja „Teadlased". Obeliski nurkades olevad skulptuurid sümboliseerivad rahva unistusi ja ideaale. Keskne skulptuur on „Läti", kellest vasakul seisab Lāčplēsis ja paremal Vaidelotis. Teisel küljel on keskseks skulptuuriks vabadusiha kujutav „Kütkeist rebijad". Skulptuurigruppidest näiliselt välja kasvava 19 meetri kõrguse obeliski tipus seisab naisekuju „Vabadus", kes hoiab ülestõstetud kätel Läti ajaloolisi piirkondi Kurzemet, Vidzemet ja Latgalet märkivat kolme tähte. Monumenti ümbritseva terrassi reljeefidel on kujutatud laulupeorongkäiku ja marssivaid sõdureid. Monumendi kujutised kannavad sügavaid sümboolseid tähendusi, kajastades rahvapärimust, traditsioone, rahva elutunnetust ning Läti tollaseid ühiskondlikke ja poliitilisi olusid. Domineerivad isamaa, vabaduse, rõhujate vastu võitlemise ning tugeva rahvusliku ühtsuse ideed, mis moodustavad kompositsiooni ideoloogilise aluse.

Brīvības pieminekli ir Latvijas brīvības simbols, tautas brīvības mīlestības apliecinājums. Pieminekļa pamatakmens likts 1931. gada 18. novembrī un meta autors ir tēlnieks Kārlis Zāle. Sadarbībā ar arhitektu Ernestu Štālbergu radīts ievērojams monumentālās tēlniecības ansamblis. Ansambļa tēlnieciskās daļas pamatā ir granīta kvadriem apšūta pieminekļa bāze. Virs tās paceļas obeliska pamatne ar nošķeltajos stūros izvietotajām skulpturālajām grupām "Darbs", "Dzimtenes sargi", "Ģimene", "Gara darbinieki". Obeliska pakāji ietver tautas sapņus un ideālus simbolizējošas figūras. Centrā "Latvijas" tēls, pa kreisi "Lāčplēsis", pa labi "Vaidelotis". No otras puses raugoties centrā redzam "Važu rāvējus" – brīvības alku simbolu. No minēto figūru grupām it kā izaug 19 metrus augstais obelisks ar Brīvības tēlu virsotnē, kura augšup paceltajās rokās ir trīs zvaigznes, trīs Latvijas novadu – Kurzemes, Vidzemes un Latgales simboli. Pieminekli aptver terase, kuras sienas rotā ciļņi "Dziesmu svētku gājiens" un "Karavīru gājiens". Ansambļa tēli ir dziļi simboliski. Tajos atspoguļojas folkloras motīvi, tradīcijas un tautas dzīves uztvere, kā arī tā laika Latvijas sociālie un politiskie apstākļi. Dominējoši ir tādi jēdzieni kā tēvzeme, brīvība, cīņa pret apspiedējiem, tautas vienotības spēks. Tie pauž ansambļa idejisko būtību.

Laisvės paminklas yra Latvijos laisvės simbolis, tautos laisvės ir meilės liudijimas. Paminklo kertinis akmuo padėtas 1931 m. lapkričio 18 d. Eskizo autorius – skulptorius K. Zalė. Bendradarbiaujant su architektu E. Štalbergu sukurtas įžymus monumentinės skulptūros ansamblis. Ansamblio skulptūrinės dalies pagrindas apdengtas granito plokštėmis. Virš jo pakeltas obelisko pagrindas su kampuose esančiomis skulptūrų grupėmis: „Darbas", „Gimtinės sargai", „Šeima", „Mąstytojai" (lat. *„Darbs"*, *„Dzimtenes sargi"*, „Ģimene", *„Gara darbinieki"*). Obelisko papėdę supa tautos svajones ir idealus simbolizuojančios figūros. Centre „Latvijos" skulptūra, kairėje – „Lāčplėsis", dešinėje – „Vaidelotis". Iš kitos pusės žvelgiant į centrą matoma „Grandinėmis surakintųjų" (lat. *„Važu rāvējus"*) skulptūra – laisvės troškimų simbolis. Virš minėtų figūrų grupių yra 19 metrų aukščio obeliskas su viršuje esančia Laisvės skulptūra, kurios aukštyn pakeltose rankose yra trys žvaigždės, trijų Latvijos regionų – Kuržemės, Vidžemės ir Latgalės – simboliai. Paminklai sudaro terasą, kurios sienos puošmena – reljefai „Dainų šventės eisena" ir „Kareivių eitynės" (lat. *„Dziesmu svētku gājiens"*, *„Karavīru gājiens"*). Ansamblio skulptūros turi simbolinę reikšmę. Jose pavaizduoti folkloro motyvai, liaudies tradicijos ir gyvenimo būdas, taip pat to meto Latvijos socialinės ir politinės aplinkybės. Dominuojančios sąvokos – tėvynė, laisvė, kova prieš priespaudą, tautos vienybė, jėga – išreiškia idėjinę ansamblio esmę.

A. Holms, A. Meiers

Brīvības laukums, Rīga

THE SUMMER HOME OF RAINIS AND ASPAZIJA IN JŪRMALA • RAINISE JA ASPAZIJA SUVILA JŪRMALAS RAIŅA UN ASPAZIJAS VASARNĪCA JŪRMALĀ • RAINIO IR ASPAZIJOS VASARNAMIS JŪRMALOJE

The summer home of the distinguished Latvian writer, cultural worker and politician Rainis and his wife, the poet Aspazija was constructed in the late 19th and early 20th century. Rainis bought the two original houses in the complex in 1926 and together with Aspazija they spent their summers there between 1927 and 1929. In 1949 the summer home was turned into a museum and, as the museum was expanded, additional buildings were annexed in 1969. The buildings eventually became run down and technically degraded, and the exhibition was not in line with modern requirements. All of the buildings were restored in 2015 and 2016 (design by architect Ināra Caunīte). The first step was to conduct an architectural and artistic examination of the buildings. As a result of this, the façades regained their initial appearance with wood carvings and colours. Historical windows, doors and floors were preserved as much as possible, also focusing a great deal of attention on the authenticity of the interior. Copies of wallpaper from the 1920s were used, original colours were restored, and thoughtless changes made to the building during the Soviet occupation were eliminated. The wooden parts of the buildings were restored in the workshop under the guidance of restorers from the Norwegian Crafts Institute. The exhibition features the main aspects of the life and work of the two poets, and the restoration of the building represents a successful partnership between two countries – Latvia and Norway – in the preservation of cultural heritage.

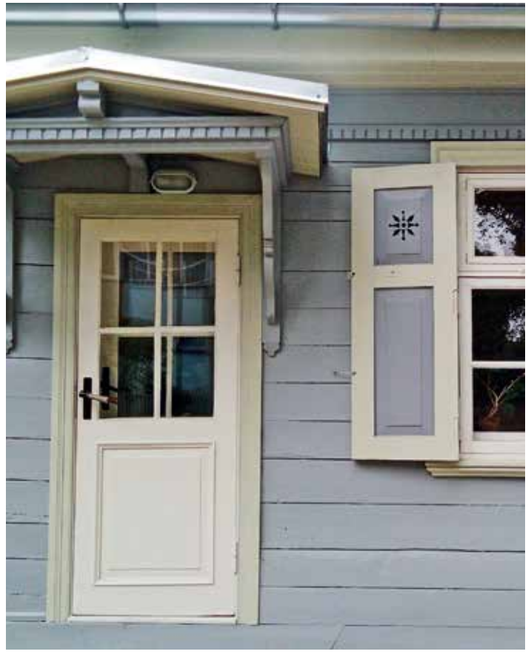
Tuntud Läti kirjaniku, kultuuritegelase ja poliitiku Rainise ning tema luuletajast abikaasa Aspazija suvekodu ehitati 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul. Rainis ostis kompleksi algselt kuulunud kaks hoonet 1926. aastal ning Rainis ja Aspazija suvitasid seal aastatel 1927–1929. 1949. aastal rajati suvekodusse muuseum ning muuseumi laiendamise käigus ehitati hooneid 1969. aastal juurde. Hiljem majad lagunesid ja nende tehniline seisund halvenes ning muuseumi ekspositsioon iganes. 2015. ja 2016. aastal restaureeriti kõik hooned arhitekt Ināra Caunīte projekti järgi. Esimeses etapis viidi läbi põhjalikud arhitektuursed ja viimistluse uuringud. Selle tulemusel õnnestus taastada puitpitsfassaadide algne ilme ja värvilahendus. Võimaluste piires säilitati ajaloolised uksed, aknad ja põrandad ning suurt tähelepanu pöörati ka algse sisekujunduse taastamisele. Kasutati koopiaid 1920. aastate tapeetidest, järgiti algseid värvilahendusi ning eemaldati Nõukogude okupatsiooni ajal tehtud mõtlematud muudatused. Hoonete puitosad restaureeriti Norra Kunstiinstituudi restauraatorite juhendatud õpiseminaride raames. Muuseumi ekspositsioon keskendub kahe poeedi elule ja tööle ning hoonete restaureerimine on heaks näiteks kahe riigi – Läti ja Norra koostööst kultuuripärandi säilitamisel.

Izcilā latviešu rakstnieka, kultūras darbinieka un politiķa Raiņa un viņa dzīvesbiedres dzejnieces Aspazijas vasarnīcas ēkas celtas 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Divas no kompleksa ēkām Rainis nopircis 1926. gadā. Rainis un Aspazija savā īpašumā vasaras pavadījuši 1927.–1929. gadā. 1949. gadā mājā iekārtots muzejs, kuru paplašinot 1969. gadā pievienotas blakus ēkas. Laika gaitā ēkas bija morāli novecojušas, tehniski neapmierinošā stāvoklī un ekspozīcija tajās neatbilda mūsdienu prasībām. 2015.–2016. gadā tika realizēts visu ēku restaurācijas projekts (Arhitektes I. Caunītes birojs). Pirms tam veikta ēku arhitektoniski mākslinieciskā izpēte. Rezultātā fasādes atguva savu sākotnējo izskatu, kokgriezumus un krāsojumu. Maksimāli saglabāti vēsturiskie būvgaldniecības izstrādājumi – logi, durvis, grīdas. Liela vērība tika pievērsta interjera autentiskumam – izgatavotas 1920. gadu tapešu kopijas, atjaunots sākotnējais krāsojums, likvidētas padomju laika nepārdomātas plānojuma izmaiņas. Darbu gaitā norisinājās koka ēku būvdetaļu restaurācijas darbnīca, kuru vadīja Norvēģijas Amatu institūta speciālisti. Ekspozīcijā izsekots dzejnieku galvenajiem dzīves un daiļrades posmiem. Vasarnīcas restaurācija ir veiksmīgs divu valstu – Latvijas un Norvēģijas sadarbības piemērs kultūras mantojuma saglabāšanā.

Žymaus latvių rašytojo, kultūros darbuotojo ir politiko Rainio bei jo gyvenimo draugės poetės Aspazijos vasarnamio kompleksas pastatytas XIX a. pab.–XX a. pr. Du komplekso pastatai priklausė Rainiui. 1969 m., plečiant muziejų, šalia buvo pastatytas dar vienas pastatas. Rainis ir Aspazija čia savo vasaras leido 1927–1929 m. Bėgant laikui pastatai morališkai paseno, jų būklė techniškai suprastėjo, juose esanti ekspozicija nebeatitiko šių dienų reikalavimų, todėl 2015–2016 m. buvo įgyvendintas visų pastatų restauracijos projektas (architektės I. Caunitės biuras). Prieš tai buvo atlikti pastato architektūriniai ir meniniai tyrimai. Viso to rezultatas – fasadas atgavo savo pradinį vaizdą, išryškėjo jo spalva ir medžio raižinių ornamentai. Maksimaliai stengtasi išsaugoti istorinius stalių dirbinius – langus, duris, grindis. Daug dėmesio skirta interjero autentiškumui – pagamintos 1920 m. tapetų kopijos, atkurta originali spalvinė gama, pašalinti neapgalvoti plano pakeitimai, padaryti sovietmečiu. Ekspozicijoje apžvelgti pagrindiniai poetų gyvenimo ir kūrybos etapai. Darbų metu veikė medinių pastatų statybos elementų restauravimo dirbtuvės, kurioms vadovavo Norvegijos Amatų instituto specialistai. Vasarnamio restauracija – tai sėkmingas dviejų šalių – Latvijos ir Norvegijos – bendradarbiavimo pavyzdys, siekiant išsaugoti kultūros paveldą.

Jāņa Pliekšāna iela 5/7, Jūrmala. Valsts kultūrkapitāla fonda un Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas kultūras mantojuma pārvalde
E. Šulcs, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde

THE WOODEN BUILDINGS OF THE LATVIAN ETHNOGRAPHIC OPEN-AIR MUSEUM IN RĪGA
LĀTI VABAÕHUMUUSEUMI PUITARHITEKTUUR
LATVIJAS ETNOGRĀFISKĀ BRĪVDABAS MUZEJA KOKA ĒKU KOLEKCIJA RĪGĀ
LATVIJOS ETNOGRAFINIO MUZIEJAUS PO ATVIRU DANGUMI MEDINIŲ PASTATŲ KOMPLEKSAS

The Open-Air Museum has every right to be called a monument to the lifestyles of the Latvian nation. Its territory is based on Latvia's four ethnographic regions, with farms, homes, inns, churches, granaries, windmills and other examples of folk construction from Kurzeme, Zemgale, Vidzeme and Latgale. The buildings contain furniture, household objects and tools from the age when they were built. The museum was established in 1924 and covers some 100 hectares of land on the banks of Lake Jugla. The museum was designed by architect, ethnographer and University of Latvia Professor Pauls Kundziņš. The first building, a threshing barn that was built in 1730, was transported and installed at the museum in 1928. The official opening of the museum was in 1932, when six old buildings could be seen there. Today, visitors to the museum can learn about more than 100 ancient buildings in a well-kept environment. The collection of the museum includes some 100,000 ethnographic objects which speak to the lives of Latvians over the course of several centuries. The museum hosts various public events, organises scholarly research, popularises monuments, and is actively involved in modern life. It is also one of the oldest museums of its type in Europe.

Vabaõhumuuseumi peetakse õigusega Läti rahva elustiili mälestusmärgiks. Muuseumi territoorium on jagatud Läti nelja etnograafilise piirkonna järgi – esindatud on Kurzeme, Zemgale, Vidzeme ja Latgale arhitektuur: talud, elamud, kõrtsid, kirikud, viljaaidad, tuuleveskid ja muud ehitised. Hoonetes saab tutvuda ehitusaegse mööbli, majatarvete ja tööriistadega. Muuseum asutati 1924. aastal ning laiub umbes 100-hektarisel alal Jugla järve kallastel. Muuseumi planeeringu koostas Läti Ülikooli professor, arhitekt ja etnograaf, Pauls Kundziņš. Esimene hoone, 1730. aastast pärinev rehielamu, pandi muuseumis üles 1928. aastal. Muuseum avati ametlikult aastal 1932, mil eksositsioonis oli kuus hoonet. Tänapäeval saavad külastajad hooldatud keskkonnas tutvuda rohkem kui 100 ajaloolise ehitisega. Muuseumi kollektsioonis on umbes 100 000 etnograafilise väärtusega eset, mis kajastavad Läti rahva elu läbi mitme sajandi. Vabaõhumuuseumis peetakse rahvaüritusi, tehakse teadustööd, tegeletakse muinsuskaitse populariseerimisega ning antakse aktiivne panus ka tänapäevaellu. Tegemist on Euroopa ühe vanima omataolise muuseumiga.

Brīvdabas muzeju mēs varam ar pilnām tiesībām saukt par latviešu tautas dzīves pieminekli. Tā teritorijas plānojumā ievērots četru Latvijas etnogrāfisko novadu princips. Tās ir Kurzemes, Zemgales, Vidzemes un Latgales sētas, atsevišķas dzīvojamās ēkas, krogi, baznīcas, klētis, dzirnavas un citas tautas celtniecības liecības. Ēkas iekārtotas ar sava laika mēbelēm, sadzīves priekšmetiem un darbarīkiem. Muzejs dibināts 1924. gadā un aizņem aptuveni 100 hektāru lielu zemes platību Juglas ezera krastā. Tas izveidots arhitekta un etnogrāfa, Latvijas Universitātes profesora Paula Kundziņa tiešā vadībā. Pirmā celtne – Rizgu māju rija (1730) uz muzeju pārvesta un uzstādīta 1928. gadā. Brīvdabas muzejs oficiāli atklāts 1932. gadā, kad tajā bija uzstādītas pirmās sešas senceltnes. Tagad muzejā apmeklētāji – sakoptā un labiekārtotā vidē – var iepazīties ar vairāk nekā 100 senceltnēm. Muzeja krājumā ir ap 100 000 etnogrāfisku priekšmetu, kas liecina par latviešu tautas sadzīvi vairāku gadsimtu garumā. Muzejs ir arī vieta dažādiem sabiedriskiem pasākumiem, tajā norisinās zinātniskās izpētes darbs, pieminekļu popularizācija un aktīva iesaiste mūsdienu dzīves norisēs. Brīvdabas muzejs ir viens no vecākajiem Eiropā.

Muziejų po atviru dangumi galima vadinti latvių tautos gyvenimo paminklu. Planuojant jo teritoriją (sodybas, atskirus gyvenamuosius pastatus, smukles, bažnyčias, klėtis, malūnus ir kitus liaudies statybą liudijančius objektus) atsižvelgta į keturių Latvijos etnografinių regionų – Kuržemės, Žemgalės, Vidžemės ir Latgalės – savitumą. Pastatuose yra eksponuojami to meto baldai, buities daiktai ir darbo įrankiai. Muziejus įkurtas 1924 m. ir užima maždaug 100 hektarų plotą Juglos ežero pakrantėje. Muziejų suprojektavo architektas ir etnografas, Latvijos universiteto profesorius Pauls Kundziniš. Pirmasis statinys – Rizgų namų jauja (1730 m.) – į muziejų atvežtas ir įrengtas 1928 m. Muziejus po atviru dangumi oficialiai atidarytas 1932 m., kai jame buvo pastatyti pirmi šeši senieji pastatai. Dabar muziejuje – sutvarkytoje ir tinkamai įrengtoje aplinkoje – lankytojai gali susipažinti su daugiau kaip 100 senųjų pastatų. Muziejus turi sukaupęs apie 100 000 etnografinių daiktų, kurie liudija apie latvių tautos kelių šimtmečių buitį. Čia vyksta įvairūs visuomeniniai renginiai, vykdomi mokslinių tyrinėjimų darbai, aktyviai dalyvaujama šiuolaikinio gyvenimo procesuose. Šis muziejus yra vienas seniausių tokio tipo muziejų Europoje.

Brīvības gatve 440, Rīga

Ezerkrasts 3, Šulcs

THE LATVIAN ACADEMY OF SCIENCES • LĀTI TEADUSTE AKADEEMIA HOONE
LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJA • LATVIJOS MOKSLŲ AKADEMIJA

Akadēmijas iela 1, Rīga

After the occupation of Latvia in 1940, there were new trends in architecture, with a rejection of Western European experience and instead the use of “achievements” of Socialist culture. One of the most notable buildings of this type in the 1950s was the so-called Kolkhoz Building, which is today the home of the Latvian Academy of Sciences. The architects for the building were Osvalds Tīlmanis, Vaidelotis Apsītis and Kārlis Plūksne. A set of valuable buildings from the age of Classicism was torn down, and in 1957, a building was erected that was based on the recognised stereotypes of skyscrapers in Moscow at that time. The building fits in with the silhouette of the centre of Rīga, seemingly preparing an introduction for the further development of the suburban visual accent. The construction of the building was innovative, for the first time making use of an assembled concrete carcass. The building is symmetrical with a T-shape plan. The vertical accent is the centre of the building, which is 20 stories high, gradually narrows, and was completed with a little tower with a red star on top. The amphitheatre in the building was particularly ornate, with motifs of folk art and ornaments merging with classical tectonics. Much attention, too, was devoted to the interiors of other meeting rooms, which were finished in wood and had special bodies of light and furnishings.

Läti okupeerimine 1940. aastal tõi kaasa ka uued arhitektuuritrendid – Lääne-Euroopa kogemused lükati kõrvale ning asuti rõhutama sotsialistliku kultuuri „saavutusi“. 1950. aastate suundumuste üks tähelepanuväärsemaid näiteid on nn Kolhoosipalee, milles täna tegutseb Läti Teaduste Akadeemia. Hoone arhitektideks olid Osvalds Tīlmanis, Vaidelotis Apsītis ja Kārlis Plūksne. Maja asukohas lammutati mitmeid väärtuslikke klassitsistlikke hooneid ning nende asemele valmis 1957. aastal Moskva kõrghoonetest eeskuju saanud uusehitis. Hoone sobitub Riia kesklinna panoraamiga ning on sissejuhatuseks äärelinlikule siluetile. Hoone on ehitatud monteeritavale raudbetoonkarkassile, mis oli selle ehitusajal innovaatiline konstruktsioon. Maja põhiplaan on T-kujuline. Vertikaalseks aktsendiks on keskosas asuv 20-korruseline torn, mis ülalpool aheneb ja lõpeb tornikesega, mille tipus on punane viisnurk. Hoones asuv amfiteatri-laadne saal on eriti rikkalike kaunistustega, milles rahvuslikud motiivid ja mustrid on ühendatud klassitsistliku dekooriga. Ka koosolekuruumid on peenelt viimistletud, muuhulgas puitpaneelide ning eritellimusel valmistatud valgustite ja mööbliga.

Pēc 1940. gada Latvijas okupācijas iezīmējās jaunas tendences arī arhitektūrā. Notika atteikšanās no Rietumeiropas pieredzes un meklējumiem, to vietā liekot sociālistiskās kultūras “sasniegumus”. Viena no ievērojamākajām 1950. gadu ēkām šajā ievirzē bija t. s. Kolhoznieku nams, tagadējā Latvijas Zinātņu akadēmijas augstceltne (arh. O. Tīlmanis, V. Apsītis, K. Plūksne u. c.). Nojaucot vērtīgu klasicisma laika kompleksu 1957. gadā radās ēka, kas vienlaicīgi seko Maskavas augstceltņu tālaika atzītajiem stereotipiem un arī iekļaujas Rīgas centra siluetā, it kā sagatavojot ievadu priekšpilsētas vizuālā akcenta tālākai virzībai. Novatorisks bija ēkas konstruktīvais risinājums – pirmo reizi vissavienības praksē tika izmantots saliekamā dzelzsbetona karkass. Ēka projektēta simetriska, ar izvērstu T – veida plānu. Vertikālu akcentu veidoja vairāk nekā 20 stāvu augstais ēkas centrālais apjoms, kas pakāpeniski sašaurinājās uz augšu un bija nobeigts ar tornīti un zvaigzni tā galā. Ar īpašu greznumu izcēlās lielās aktu zāles amfiteātra interjers, kurā tautas mākslas un ornamenta motīvi savijās ar klasisko ordera tektoniku. Liela uzmanība tika pievērsta arī citu sanāksmju zāļu interjeram, izmantojot koka apdari, īpaši veidotus apgaismes ķermeņus un mēbelējumu.

Po 1940 m., okupuotos Latvijos architektūroje išryškėjo naujos tendencijos. Vakarų Europos ieškojimus ir patirtį pakeitė socialistinės kultūros „pasiekimai“. Vienas garsiausių šešto dešimtmečio šios krypties pastatų buvo Kolūkiečių namas, dabartinis Latvijos mokslo akademijos daugiaaukštis (architektai O. Tilmanis, V. Apsytis, K. Plūksnė ir kt.). Nugriovus vertingą klasicizmo laikų kompleksą, 1957 m. iškilo pastatas, kuris atitiko Maskvos daugiaaukščiams keliamus reikalavimus ir įsiliejo į Rygos centrą, taip padarydamas pradžią tolesnei priemiesčio vizualinio akcento raidai. Novatoriškas buvo pastato konstruktyvinis sprendimas – pirmą kartą Sovietų Sąjungoje buvo panaudotas surenkamas gelžbetonio karkasas. Pastatas projektuotas simetriškai, su išplėstu T formos planu. Vertikalų akcentą sudaro daugiau kaip 20 aukštų centrinis pastatas, palaipsniui susiaurėjantis į viršų, kurio pačioje viršūnėje – bokštelis su žvaigžde. Puošnumu išsiskiria didžiosios aktų salės-amfiteatro interjeras, kuriame liaudies meno ornamentų motyvai susipina su klasikinio interjero elementais. Kitos salės interjerui taip pat buvo skirta daug dėmesio – medžio apdaila, specialiai sukurtas apšvietimas ir sustatyti baldai.

A. Meiers, J. Krastiņš

THE DAILE THEATRE • LĀTI KUNSTITEATER
DAILES TEĀTRIS • DAILĖS TEATRAS

One of the most brilliant examples of late Modernism in Latvian architecture is the Daile Theatre in Rīga (1960–1976, architects Marta Staņa, Imants Jākobsons and Haralds Kanders). A bid for tenders was announced and attracted 25 participants. The winner was Marta Staņa, though she passed away before the project could be completed. The theatre was part of a broader concept to develop Brīvības Street. Its large hall had 940 seats, and a smaller hall was meant for 200 to 400 audience members. The expressive design of the building, courageous constructive solutions and simplicity of the building's façades are all a surprise. The external image clearly represents the internal spatial structure, with a long vestibule that is bolstered on pillars. Above it there is a mighty cube housing the main auditorium of the building, with a motif of a waving curtain on the façade and, behind it, the high lift of the stage, with administrative and ancillary rooms on both sides. The first story has a coatroom and a cafeteria, and from it, a large staircase leads to the second floor vestibule, which features decorative bodies of light. The Daile Theatre is an important public building from its era, and it is an essential accent in the urban environment. Over the course of time, the building has been expanded while maintaining its initial architectural and spatial solution.

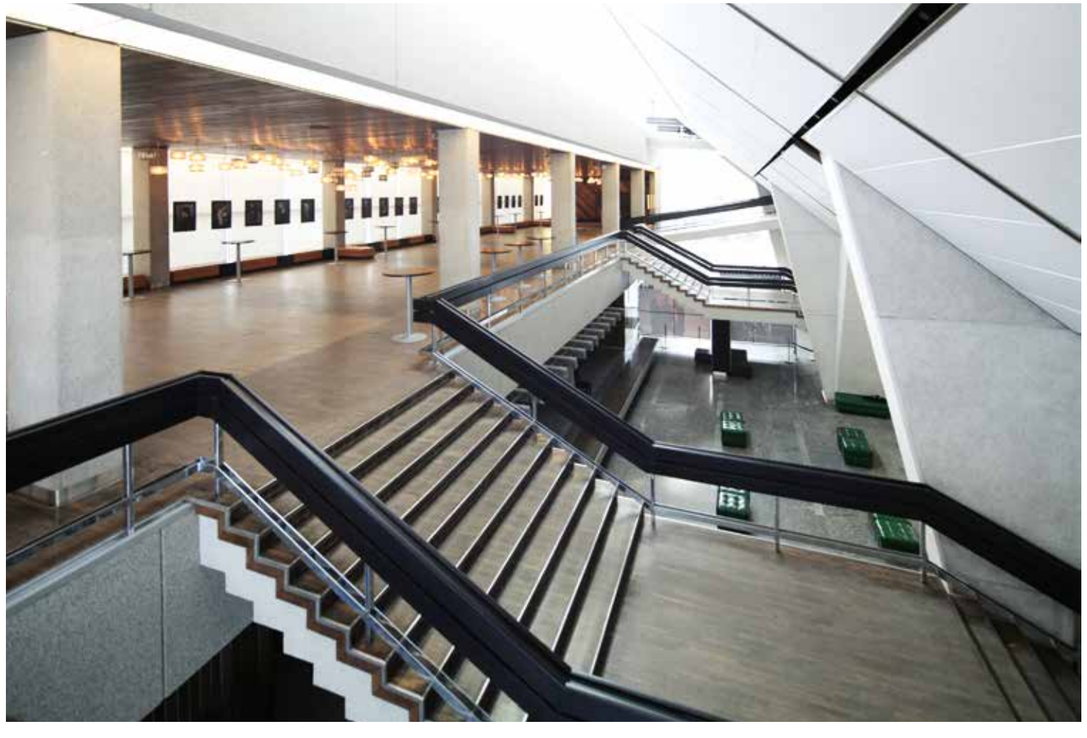
Riias asuv Läti Kunstiteater (1960–1976, arhitektid Marta Staņa, Imants Jākobsons ja Haralds Kanders) on Läti hilismodernistliku arhitektuuri üks säravamaid näiteid. Teatri arhitektuurikonkursile laekus 25 tööd. Võitjaks osutus Marta Staņa, kes aga enne projekti elluviimist suri. Teater moodustas osa suuremast Brīvībase tänava arendusprojektist. Teatri suures saalis oli 940 kohta ning väiksem saal mahutas kuni 400 pealtvaatajat. Hoone ekspressiivne kujundus, julged konstruktsioonilahendused ja fassaadide äärmine lihtsus mõjuvad üllatavalt. Teatri välisilme peegeldab hoone ruumiprogrammi, mis algab allkorrusel pika sammastikuga vestibüüliga. Peasaal asub selle kohal olevas hiiglaslikus kuubis, mille fassaadil on kujutatud lainetavat eesriiet, tagapool asub kõrgem lavasektsioon ning külgedel abiruumid. Esimesel korrusel on garderoob ja kohvik ning edasi viib lai trepp teise korruse vestibüüli, mida ehivad dekoratiivsed valgustid. Kunstiteater on oluline ajastutruu avalik hoone ning ümbritseva linnakeskkonna dominant. Hiljem on hoonet laiendatud, säilitades seejuures siiski algset arhitektuuri ja ruumilahendust.

Viens no spilgtākajiem vēlā modernisma piemēriem Latvijas arhitektūrā ir Dailes teātris Rīgā (1960.–1976., arhitekti M. Staņa, I. Jākobsons, H. Kanders). Tā celtniecībai tika izsludināts konkurss, kurā piedalījās 25 dalībnieki. Par teātra arhitektoniskās idejas autori kļuva novatoriskā arhitekte Marta Staņa, kas gan sava darba noslēgumu nepieredzēja, jo aizgāja mūžībā. Ēka bija daļa no Brīvības ielas attīstības koncepcijas plāna. Teātra ēka bija paredzēta 940 skatītājiem Lielajā zālē un 200 – 400 Mazajā zālē. Teātris pārsteidz ar savu ekspresīvo būvmasu kārtojumu, drosmīgiem konstruktīviem risinājumiem, fasāžu vienkāršību. Ārējā tēlā skaidri izpaužas iekšējā telpiskā struktūra – uz balstiem paceltais, gari izstieptais vestibils, virs kura ar varenu spēku izvirzas skatītāju zāles kubs ar plandoša aizkara motīva cilni fasādē, aiz tā – skatuves apjoma augstais pacēlums ar administratīvajām un palīgtelpām abās pusēs. No pirmā stāva vestibila, kur atrodas garderobes un kafejnīca, plašas kāpnes ved augšup otrā stāva vestibilā, kurā labi eksponējas dekoratīvi gaismas ķermeņi. Dailes teātris, kā nozīmīga sava laika sabiedriskā ēka ir arī būtisks pilsētvides akcents. Laika gaitā ēka paplašināta, saglabājot sākotnējo arhitektoniski telpisko risinājumu.

Vienas iš įspūdingiausių vėlyvojo modernizmo pavyzdžių Latvijos architektūroje – Dailės teatras, esantis Rygoje (1960–1976 m., architektai M. Stania, I. Jakobsonas, H. Kanderis). Dėl jo statybų buvo paskelbtas konkursas, kuriame dalyvavo 25 dalyviai. Architektūrinės teatro idėjos autore tapo novatoriška architektė Marta Stania, kuri iškeliavusi amžinybėn neišvydo savo darbo pabaigos. Pastatas buvo Brīvības gatvės plėtros koncepcijos plano dalis. Teatro pastato didžioji salė talpina 940 žiūrovų, o mažoji salė – 200–400. Teatras stebina savo išraiškingų statybos elementų išdėstymu, drąsiais konstrukciniais sprendimais ir fasadų paprastumu. Iš išorės aiškiai matoma vidaus erdvių struktūra – kolonomis paremtas ir išilgai besidriekiantis vestibiulis, virš kurio kyla galingas žiūrovų salės kubas su tarsi plevėsuojančios uždangos reljefo motyvais fasade, už jo – scenos dydžio aukštesnė pakyla su iš abiejų pusių esančiomis administracinėmis ir pagalbinėmis patalpomis. Iš pirmo aukšto vestibiulio, kur yra drabužinė ir kavinė, per erdvią laiptinę galima patekti į antro aukšto vestibiulį, kuriame eksponuojami dekoraciniai šviestuvai. Dailės teatras, kažkada buvęs reikšmingas visuomeninis pastatas, dabar yra svarbus miesto aplinkos akcentas. Bėgant laikui pastatas praplėstas, išlaikant pirminį architektūrinį erdvinį sprendimą.

Brīvības iela 75, Rīga. Latvijas Arhitektūras muzejs, E. Mickus

The largest in the country complex of defence hills consisting of 5 mounds is situated on the right slope of the river Neris, barely 30 kilometers away from Vilnius, in Kernave. There is a settlement and 3 repositories in the nearby Pajauta valley. Archaeological research suggest that the first settlers settled down in the valley back in the 9th–8th millenia BC, while the earliest archaeological finds of the mounds date back to the 1st century. Kernave was first mentioned in the written sources in the 13th century. Back in those days Kernave was a wealthy merchant and artisan city. In terms of economic and political importance in the Grand Duchy of Lithuania Kernave was only surpassed by Vilnius. Kernave is of exceptional significance in the history of Lithuania as the first historical capital of the country. At the end of the 14th century, after the last attacks by the Livonian Order, the city did not recover. As a result, Trakai became a new capital of the country. The Kernave Cultural Reserve, covering a total area of 194.4 ha, was established in 1989. Only 2 % of the reserve's area have been explored so far, even though it is traditionally considered to be the best explored archaeological site in Lithuania. The reserve was listed by UNESCO in 2004 as a World Cultural Heritage Site. There is now a modern Museum of Kernavė Archaeological Site with more than 20 000 exhibits. A restored fragment of the medieval city can be seen in the valley. Educational programs are organised.

Ķērnavā, nepilnus trīsdesmit kilometrus no Viļņas, atrodas Lietuvā lielākais aizsardzības pilskalnu komplekss, ko veido pieci pilskalni Nēres upes labajā krastā. Blakus esošajā Pajautas ielejā atrodas apmetne un trīs senkapi. Arheoloģiskie pētījumi liecina, ka pirmie iedzīvotāji ielejā apmetās laikposmā no 9. līdz 8. gadsimtam pirms mūsu ēras, savukārt agrākie arheoloģiskie atradumi šajos pakalnos ir datēti ar mūsu ēras 1. gadsimtu. Rakstu avotos Ķērnava pirmoreiz ir minēta 13. gadsimtā. Tolaik tā bija bagāta tirgotāju un amatnieku pilsēta. Pēc saimnieciskā un politiskā nozīmīguma Lietuvas Lielkņazistē Ķērnavu pārspēja tikai Viļņa. Ķērnavai Lietuvas vēsturē ir īpaša nozīme, jo tā bija valsts pirmā galvaspilsēta. 14. gadsimta beigās pēc pēdējiem Livonijas ordeņa uzbrukumiem pilsēta vairs neatguvās. Par valsts jauno galvaspilsētu kļuva Traķi. 1989. gadā tika izveidots Ķērnavas Kultūras rezervāts, kura platība ir 194,4 hektāri. Lai gan tiek uzskatīts, ka tas ir vislabāk izpētītais arheoloģiskais objekts Lietuvā, līdz šim ir izpētīti tikai 2 % no rezervāta teritorijas. 2004. gadā UNESCO iekļāva rezervātu Pasaules kultūras mantojuma sarakstā. Rezervātā ir atvērts mūsdienīgs Ķērnavas Arheoloģiskaismuzejs, kurā apskatāmi vairāk nekā 20 000 artefaktu. Ielejā var aplūkot daļu no atjaunotās viduslaiku pilsētas. Tiek organizētas izglītojošas programmas.

Leedu suurim, viie linnamäega kunagine linnusekompleks asub Nerise jõe paremkaldal Kernavės, Vilniusest umbes 30 kilometri kaugusel. Lähedalasuvas Pajauta orus on lisaks muinasaegne küla ning kolm matmispaika. Arheoloogilised uuringud näitavad, et esimesed inimesed asusid orgu elama 9.–8. aastatuhandel eKr ning vanimad linnamägedelt välja kaevatud arheoloogilised leiud pärinevad 1. sajandist. Kirjalikes allikates mainiti Kernavėt esmakordselt 13. sajandil. Tollal oli tegemist jõuka kauba- ja käsitöölinnaga. Leedu suurvürstiriigis oli Kernavėst majanduslikult ja poliitiliselt olulisem vaid Vilnius. Leedu esimese ajaloolise pealinnana on Kernavėl riigi ajaloos eriline tähtsus. Pärast Liivi ordu viimaseid sõjakäike 14. sajandi lõpus linna siiski enam ei taastatud. Leedu uueks pealinnaks sai Trakai. 1989. aastal loodi 194,4-hektarine Kernavė kultuurikaitseala. Ehkki tegemist on Leedu enim uuritud arheoloogiamälestisega, on käesolevaks hetkeks jõutud läbi uurida vaid 2% kaitseala territooriumist. 2004. aastal kanti Kernavė UNESCO maailmapärandi nimekirja. Tänapäeval tegutseb Kernavės moodne arheoloogiamuuseum, mille väljapanekus on üle 20 000 eseme. Orus saab näha ka rekonstrueeritud fragmenti keskaegsest linnast ning huvilistele pakutakse õppeprogramme.

Vos 30 km nuo Vilniaus, Kernavėje, Neries slėnio dešiniajame šlaite išsidėstęs didžiausias šalyje gynybinių piliakalnių kompleksas, kurį sudaro 5 piliakalniai. Greta plytinčiame Pajautos slėnyje yra gyvenvietė ir 3 kapinynai. Archeologiniai tyrimai rodo, kad slėnyje pirmi gyventojai apsigyveno dar IX–VIII a. pr. Kr., tuo tarpu ankstyviausi piliakalnių radiniai datuojami I a. Rašytiniuose šaltiniuose Kernavė pradėta minėti XIII a. Tuo metu tai buvo turtingas pirklių ir amatininkų miestas. Ekonomine ir politine reikšme Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Kernavę lenkė tik Vilnius. Kernavė turi išskirtinę reikšmę Lietuvos istorijoje. Tai mūsų valstybės susiformavimo židinys, paskutinioji pagoniška sostinė. XIV a. pab. po paskutinių Livonijos ordino antpuolių nukentėjęs miestas nebeatsigavo, sostinė buvo perkelta į Trakus. 1989 m. įsteigtas Kernavės kultūrinis rezervatas, užimantis 194,4 ha plotą. Nors jis tradiciškai laikomas geriausiai ištyrinėta archeologine vietove Lietuvoje, tačiau iš tiesų ištirta tik 2 proc. rezervato ploto. 2004 m. rezervatas įtrauktas į UNESCO kultūros paveldo sąrašus. Šiuo metu Kernavėje veikia modernus Kernavės archeologinės vietovės muziejus, kuriame saugoma daugiau nei 20 000 eksponatų. Slėnyje atkurtas viduramžių miesto fragmentas. Vyksta edukacinės programos.

Gabrielius Tamošiūnas

Dalia Vaičiūnienė, Kernavė, Šalies archeologinių vietovių ir saugomų teritorijų rajonas

TRAKAI ISLAND CASTLE • TRAKAI SAARELINNUS
TRAĶU PILS • TRAKŲ SALOS PILIS

Not without reason Trakai is one of the most popular tourist attractions in Lithuania. A Gothic castle standing on an island of the lake, spectacular surroundings and the culinary heritage of Karaites are very popular among those who wish to take a break from the city bustle. After all, Trakai is only 27 km away from Vilnius. The significance of Trakai had become more important in the 14th century when the capital of the state and the residence of the Grand Duke were transferred from Kernavė to Trakai. The construction of a red brick and stone masonry castle on the island of the Lake Galvė in the 14th century was initiated by Duke Kęstutis. His works were finished in the early 15th century by Vytautas, the son of Kęstutis. Vytautas has expanded the entire complex, has improved fortifications, has changed the plan of the first castle, has fitted out a chapel in the keep, has installed a portcullis. At the time, the floor of the rooms was covered with clay tiles, a hypocaust heating system was operated, the windows were decorated with a stained glass, the walls were decorated with paintings. No enemy managed to conquer the complex that was built according to the German example and surrounded by water on all sides. The castle was used as the ruler's residence and for the related purposes until the 17th century, even though it lost its significance after the capital was transferred to Vilnius. The complex was refurbished in 1962. It covers 2.14 ha and is connected with the town by a wooden bridge. Today it houses the Trakai Island Castle Museum, it also serves as a venue of concerts and exhibitions.

Trakai on teenitult üks Leedu populaarsemaid turismisihtkohti. Järvesaarel asuv gooti linnus, imekaunis loodus ja kohalik karaiimi köök on linnamelust väsinutele meeldivaks vahelduseks. Pealegi asub Trakai Vilniusest vaid 27 kilomeetri kaugusel. Trakai omandas erilise tähtsuse 14. sajandil, mil sinna viidi üle Leedu pealinn ja suurvürsti residents. Punastest tellistest ja murtud kivist linnuse ehitust alustas Galvė järve saarel 14. sajandil vürst Kęstutis. Tema poeg Vytautas viis töö 15. sajandi algul lõpule. Vytautas laiendas linnust, tugevdas kindlustusi, rajas siseõue kabeli ning paigaldas väravale langevõre. Põrandad olid tol ajal kaetud saviplaatidega, kütmiseks kasutati hüpokaustahjusid, aknad olid kaunistatud vitraažide ning seinad maalingutega. Saksa linnuste eeskujul rajatud ja kõigist külgedest veega ümbritsetud linnust ei õnnestunud vallutada ühelgi vaenlasel. Ehkki pärast pealinna Vilniusse üleviimist Trakai tähtsus vähenes, kasutati linnust riigijuhi residentsina ja muudel seonduvatel eesmärkidel kuni 17. sajandini. Kompleks renoveeriti 1962. aastal. Linnuse pindala on 2,14 hektarit ja seda ühendab linnaga puusild. Tänapäeval tegutseb seal Trakai Järvelinnuse Muuseum ning korraldatakse kontserte ja näitusi.

Ne bez iemesla Traķi ir viena no ceļotāju iecienītākajām vietām Lietuvā. Gotikas stilā celto pili uz salas ezerā, elpu aizraujošo apkārtni un karaīmu tradicionālo virtuvi ir ļoti iecienījuši daudzi, kuri vēlas atpūsties no lielpilsētas kņadas. Traķi atrodas vien 27 kilometrus no Viļņas. Traķu nozīme pieauga 14. gadsimtā, kad no Ķērnavas uz Traķiem tika pārcelta valsts galvaspilsēta un dižkunigaiša dzīvesvieta. Sarkanu ķieģeļu un akmens mūra pils celtniecību uz salas Galves ezerā 14. gadsimtā uzsāka dižkunigaitis Ķēstutis. Viņa iesākto 15. gadsimta sākumā pabeidza viņa dēls Vītauts. Vītauts paplašināja pils ansambli, pilnveidoja aizsardzības būves, izmainīja priekšpils plānojumu, pils tornī ierīkoja kapelu un uzstādīja nolaižamu pils vārtu režģi. Tajos laikos pils istabu grīdas bija klātas ar māla flīzēm, pilī tika izmantota zemgrīdas apkure, logi bija rotāti ar vitrāžām, bet pie sienām bija gleznas. Pili nav izdevies ieņemt nevienam ienaidniekam. Tā ir celta pēc vācu parauga un no visām pusēm to ieskauj ūdens. Kaut arī pēc tam, kad galvaspilsēta tika pārcelta uz Viļņu, pils zaudēja savu nozīmi, kā valdnieka rezidence un ar to saistītiem mērķiem tā tika izmantota līdz 17. gadsimtam. 1962. gadā tika pabeigti pils atjaunošanas darbi. Pils ansamblis aizņem 2,14 hektārus lielu platību, un ar pilsētu to savieno koka tilts. Mūsdienās pilī atrodas Traķu pils muzejs, turklāt pilī pastāvīgi tiek rīkoti koncerti un izstādes.

Trakai ne veltui yra vienas populiariausių turistinių objektų Lietuvoje: ežero saloje stovinti gotikinė pilis, gražios apylinkės ir karaimų kulinarinis paveldas traukia norinčius atsipūsti nuo miesto šurmulio. Juk Trakai nuo Vilniaus nutolę tik 27 km. Trakų miesto reikšmė išaugo XIV a., kai čia iš Kernavės buvo perkelta valstybės sostinė ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio rezidencija. Galvės ežero saloje raudonų plytų ir akmens mūro pilį XIV pab. pradėjo statyti kunigaikštis Kęstutis, jo darbus XV a. pr. užbaigė sūnus Vytautas. Jis išplėtė ansamblį, patobulino įtvirtinimus, pakeitė pirmosios pilies planą, donžone įrengė koplyčią, pakeliamus vartus. Tuo metu kambarių grindis dengė molio plytelės, veikė hipokaustinė šildymo sistema, langus puošė vitražai, o sienas – tapyba. Pagal vokišką pavyzdį pastatyto komplekso, iš visų pusių supamo vandens, nepavyko įveikti nė vienam priešui. Nors pilis reikšmę prarado sostinę perkėlus į Vilnių, tačiau valdovo reikmėms ji naudota iki pat XVII a. Iš viso ansamblis užima 2,14 ha plotą, jį su miestu jungia 300 m ilgio medinis tiltas. Salos pilies išsaugojimu susirūpinta dar XIX a. 1962 m. ansamblis restauruotas, o jo savininku tapo Trakų istorijos muziejus. Šiandien pilyje veikia Trakų salos muziejus, vyksta koncertai ir parodos.

Trakai region municipality

VILNIUS OLD TOWN • VILNIUSE VANALINN
VIĻŅAS VECPILSĒTA • VILNIAUS SENAMIESTIS

Vilnius Old Town, covering an area of 352 ha, is one of the largest old towns in Eastern Europe. In 1994 it was listed by UNESCO as a World Heritage Site and is noted for its rich heritage, medieval winding streets and a mixture of the main architectural styles in Europe. For the first time Vilnius, as the capital of the Grand Duchy of Lithuania, was mentioned in 1323. Over the ages the city was influenced by interconnected Eastern and Western cultures. Vilnius was well known for its tolerance for different nations and confessions. As a result, Lithuanian, Polish, Jewish, German, Tatar and Ruthenian parts of the city have been naturally developing here. Their signs can still be seen today. Though devastated by numerous fires and enemies, the city managed to recover after each disaster and the old masonry buildings used “to put on” new “clothes”. There are still many authentic inclusions from the Gothic, Renaissance, Classical and Modern periods in Vilnius, even though it is traditionally considered a Baroque city. Vilnius Cathedral and Town Hall built in a Classical style, the Church of Saint Johns built in a Baroque style and the Lithuanian National Philharmonic Society built in a Modern style. Gothic style cellars and the remains of the walls built in a Renaissance style can be found inside all these buildings. But the most important is the fact that the ancient, medieval urban structure has survived into the present in Vilnius. The perfect harmony of nature and architecture appeals to all people as a cosy and adorable city.

Vilniuse vanalinn laiub 352 hektaril ja on Ida-Euroopa üks suurimaid vanalinnu. Rikkaliku pärandi, looklevate keskaegsete tänavate ja Euroopa eri arhitektuuristiilide kireva koosluse poolest tuntud vanalinn kanti 1994. aastal ka UNESCO maailmapärandi nimekirja. Vilniust kui Leedu suurvürstiriigi pealinna mainiti ajalooürikutes esmakordselt 1323. aastal. Linn on olnud aegade jooksul seotud nii ida kui ka lääne kultuuriga ja saanud mõlemast mõjutusi. Tuntud oli ka Vilniuse sallivus erinevate rahvuste ja usundite suhtes. Nii arenesid omasoodu välja leedu, poola, juudi, saksa ja russiini linnajaod. Märke neist võib Vilniuses näha veel tänapäevalgi. Linna on korduvalt laastanud tulekahjud ja vaenuväed, kuid igale hävitustööle järgnes ülesehitus ning vanad kivimajad said uue „kuue“. Ehkki linna peetakse üldiselt barokseks, on sel ka autentseid gooti, renessanssi, klassitsislikus ja modernistlikus stiilis osi. Nii näiteks on Vilniuse katedraal ja raekoda klassitsistlikud, Pühade Johanneste kirik barokkstiilis ning Leedu Filharmoonia hoone modernistlik. Samas võib neis kõigis leida gooti võlvkeldreid ja renessanssiaegseid müüre. Olulise osa pärandist moodustab ka Vilniuse keskajast säilinud linnastruktuur. Tänu looduse ja arhitektuuri täiuslikule kooskõlale on linn kõigile kodune ja armastusväärne.

Viļņas vecpilsēta ir viena no lielākajām vecpilsētām Austrumeiropā — tās platība ir 351 hektāri. 1994. gadā UNESCO to iekļāva Pasaules kultūras mantojuma sarakstā, un tā ir izslavēta ar savu bagāto mantojumu, vijīgajām viduslaiku ieliņām un Eiropas galveno arhitektūras stilu buķeti. Viļņa kā Lietuvas Lielkņazistes galvaspilsēta pirmoreiz ir minēta 1323. gadā. Gadsimtu gaitā pilsētu ir ietekmējušas savstarpēji saistītās austrumu un rietumu kultūras. Viļņa bija slavena ar savu iecietību pret dažādām tautām un ticībām. Tādēļ dažādās pilsētas daļās dabiski izveidojās lietuviešu, poļu, ebreju, vācu, tatāru un rutēņu kvartāli. To pazīmes ir manāmas vēl šobaltdien. Neskatoties uz daudziem postošiem ugunsgrēkiem un ienaidnieku uzbrukumiem, pilsēta pēc katras nelaimes spēja atgūties un senās akmens celtnes ikreiz ieguva jaunu ietērpu. Kaut arī Viļņu uzskata par baroka pilsētu, tajā ir saglabājušies daudzi autentiski gotikas, renesanses, klasicisma un modernisma arhitektūras paraugi. Piemēram, klasicisma stilā celtā Viļņas katedrāle un Rātsnams, baroka stilā celtā Sv. Jāņa baznīca un modernisma stilā ieturētais Lietuvas Nacionālās filharmonijas biedrības nams. Visās šajās ēkās joprojām var aplūkot gotiskā stila pagrabus un renesanses stilā celto sienu paliekas. Taču vissvarīgākais ir tas, ka mūsdienu Viļņa ir mantojusi viduslaiku pilsētas ielu tīklu. Smalkais dabas un arhitektūras līdzsvars priecē ikvienu un rada mājīgas un skaistas pilsētas iespaidu.

Neries ir Vilnios upių santakoje esantis Vilniaus senamiestis, vienas didžiausių Rytų Europoje, užima 352 ha plotą. 1994 m. jis įtrauktas į UNESCO paveldo sąrašą, o barokinių pastatų skaičiumi pirmauja ne tik Rytų, bet ir visoje Vidurio Europoje. Archeologiniai tyrimai rodo, kad šioje teritorijoje gyventa jau neolito laikais, o 1323 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino laiškuose Vilnius pirmą kartą įvardijamas kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinė. Miesto veidą ištisus šimtmečius veikė susipynusios Rytų ir Vakarų kultūros. Vilnius garsėjo tolerancija skirtingoms tautoms ir konfesijoms, tad čia natūraliai formavosi lietuviška, lenkiška, žydiška, vokiška, totoriška, rusėniška miesto dalys. Jų ženklai matomi ir šiandien. Ne kartą degęs, nusiaubtas priešų miestas kaskart atsigaudavo, o senieji mūrai įgaudavo naują „rūbą“. Nors tradiciškai laikomas barokiniu, Vilnius tebeturi daugybę autentiškų gotikinių, renesansinių, klasicistinių ir moderno inkliuzų. Klasicistinės Katedra ir Rotušė, barokinė Šv. Jonų bažnyčia ar moderni Nacionalinė filharmonija – visos jos slepia gotikinius rūsius ir renesansinių sienų likučius. Bet užvis svarbiau, kad Vilnius išsaugojo senąją, viduramžiams būdingą urbanistinę struktūrą, padiktuotą natūralios aplinkos, kuri savo jaukumu nepalieka abejingų.

© www.vilnius-tourism.lt

Vilniaus senamiestis, Vilnius

THE COMPLEX OF VILNIUS CATHEDRAL BASILICA AND THE HIGHER AND LOWER CASTLES
VILNIUSE KATEDRAAL NING ÜLEMINE JA ALUMINE KINDLUS
VILŅAS KATEDRĀLES KOMPLEKSS, AUGŠPILS UN LEJAS PILS
ARKIKATEDROS BAZILIKOS, ŽEMUTINĖS IR AUKŠTUTINĖS PILIŲ PASTATŲ KOMPLEKSAS

Katedros a. 2,4; Arsenalo g. 5, Vilnius

Vilnius Cathedral Square is a heart of Vilnius city. The Cathedral Basilica, the Lower Castle and the ruins of the Upper Castle, known as Gedimino Tower, are looming here side by side. Back in the 13th–14th centuries a complex of wooden castles was standing here: one of the castles was standing on the Gediminas Hill, while the other one called the Crooked Castle was built in the neighbourhood, on the Hill of Three Crosses. The Gediminas Hill is a natural 48-meter high hill. It is presumed that the wooden fortifications were replaced with the brick ones in the late 14th – early 15th century. Back in those days a three-store gothic Residential Palace of the duke Vytautas the Great was surrounded by a wall with three towers for protection. Only one tower (Western) has survived into the present. Over time it became the national symbol of Lithuania, currently called the Gediminas Tower. Another brick castle, the Lower Castle, now known as the Palace of the Grand Dukes of Lithuania, was built and became a part of the complex of buildings in the 14th century. In the 16th century the castle that over time became the residential castle has become one of the most spectacular palaces built in a Renaissance style in the entire Polish–Lithuanian Commonwealth. The palace was demolished in the 19th century, but now it is fully reconstructed. The Cathedral Basilica of Vilnius forms an integral part of the complex. It is presumed that it was once a pagan temple in this place, and Mindaugas, the King of Lithuania, who received baptism in the 13th century, built the first Catholic temple in the place of the former one. The temple was rebuilt many times, it acquired characteristics of a Gothic style, later it looked like a Renaissance and Baroque building, but finally at the end of the 18th century it was rebuilt in Classical style by the Lithuanian architect Laurynas Gucevicius.

Katedraali väljak on Vilniuse linna keskpunkt. Siin kõrguvad üksteise kõrval katoliku katedraal, alumine kindlus ja ülemise kindluse varemed ehk Gediminase torn. 13.–14. sajandil asus selles kohas puitlinnuste kompleks: üks paiknes Gediminase mäel, teine ehk „Kõver linnus" aga lähedalasuval Kolme Risti mäel. Gediminase mägi on 48 meetrit kõrge looduslik küngas. Arvatakse, et puitkindlustused asendati kivilinnustega 14. sajandi lõpul ja 15. sajandi algul. Suurvürst Vytautas Suure kolmekorruselist paleed ümbritses kolme kaitsetorniga müür. Tänaseni on neist säilinud vaid läänetorn. Aja jooksul kujunes see Leedu riigi sümboliks ning on tänapäeval tuntud Gediminase torni nime all. Alumine kindlus ehk tänane Leedu suurvürstide palee ehitati kompleksi ühe osana 14. sajandil. 16. sajandil ehitati kindlus ümber renessanss-paleeks, mis oli Poola ja Leedu uniooni üks silmapaistvamaid ehitisi. 19. sajandil palee lammutati, ent on nüüdseks täielikult taastatud. Kompleksi lahutamatuks osaks on ka Vilniuse katedraal. Arvatakse, et samas kohas asus varem paganlik tempel, mille asemele laskis 13. sajandil ristiusu vastu võtnud Leedu kuningas Mindaugas ehitada esimese katoliku kiriku. Kirikut on korduvalt ümber ehitatud – nii gooti-, renessanss- kui ka barokkstiilis, selle tänapäevane klassitsistlik ilme pärineb aga 18. sajandi lõpust ning autoriks on Leedu arhitekt Laurynas Gucevicius.

Viļņas Katedrāles laukums ir pilsētas sirds. Katedrāle, Lejas pils un Augšpils drupas, proti — Ģedimina tornis, ieskauj šo teritoriju no visām pusēm. 13. un 14. gadsimtā šeit atradās koka piļu komplekss, proti, viena pils atradās Ģedimina kalnā, bet otra, kuru sauca par Greizo pili, tika uzcelta blakus — Trīs krustu kalnā. Ģedimina kalns ir dabisks 48 metrus augsts kalns. Pastāv uzskats, ka 14. gadsimta beigās un 15. gadsimta sākumā koka nocietinājumus aizstāja ar ķieģeļu sienām. Tolaik dižkunigaiša Vītauta Dižā trīsstāvu gotikas stilā celto valdnieka rezidences pili ieskāva siena ar trīs aizsargtorņiem. Līdz mūsdienām ir saglabājies tikai viens (rietumu) tornis. Ar laiku tas kļuva par Lietuvas valstiskuma simbolu un patlaban to sauc par Ģedimina torni. Cita ķieģeļu pils, proti, Lejas pils, kuru mūsdienās dēvē par Lietuvas Dižkunigaišu pili, tika uzcelta 14. gadsimtā. 16. gadsimtā šī pils, kas ar laiku kļuva par valdnieku rezidenci, bija kļuvusi par vienu no skaistākajām renesanses stila pilīm visā Polijas un Lietuvas kopvalstī. 19. gadsimtā pils nojaukta, taču tagad tā ir pilnībā uzcelta no jauna. Kompleksa neatņemama sastāvdaļa ir Viļņas Katedrāle. Pastāv uzskats, ka reiz šajā vietā atradās pagānu svētvieta, un Lietuvas karalis Mindaugs, kurš kristīts 13. gadsimtā, uzcēla pirmo katoļu baznīcu agrākās svētvietas vietā. Dievnams ir vairākkārt pārbūvēts — sākumā tas ieguva gotiskā stila aprises, vēlāk tas izskatījās kā renesanses un baroka stilā celta ēka. 18. gadsimta beigās baznīca pēc lietuviešu arhitekta Laurina Guceviča projekta pārbūvēta klasicisma stilā.

Vilniaus miesto širdis – Katedros aikštė. Vienas šalia kito čia stūkso Arkikatedra bazilika, Žemutinė pilis ir Aukštutinės, dar vadinamos Gedimino, pilies griuvėsiai. Jau XIII–XIV a. čia būta medinio pilių komplekso: viena jų stovėjo ant Gedimino kalno, kita pilis, vadinama Kreivąja, įsikūrė kaimynystėje ant Trijų Kryžių kalno. Gedimino kalnas – tai natūrali 48 m aukščio kalva. Manoma, kad mūriniai įtvirtinimai medinius pakeitė XIV a. pab.–XV a. pr. Tuomet Didžiojo kunigaikščio Vytauto rezidencinius trijų aukštų gotikinius rūmus saugojo siena su trimis bokštais. Išliko tik vienas, vakarinis, šiandien vadinamas Gedimino pilimi, ilgainiui tapusia Lietuvos simboliu. XIV a. ansamblį papildė mūrinė Žemutinė pilis, dabar žinoma kaip Valdovų rūmai. Ilgainiui įgijusi rezidencinę paskirtį, XVI a. ji tapo vienais puošniausių renesansinių rūmų visoje Abiejų Tautų Respublikoje. XIX a. Valdovų rūmai buvo nugriauti, tačiau dabar jie yra visiškai atstatyti. Neatsiejama komplekso dalis yra Šv. Stanislovo ir Vladislavo Arkikatedra. Manoma, kad čia kadaise buvo pagoniška šventykla, o XIII a. krikštą priėmęs Lietuvos karalius Mindaugas jos vietoje pastatė pirmąją katalikišką šventovę. Daug kartų perstatyta, buvusi gotikinė, renesansinė ir barokinė, XVIII a. pab. architekto Lauryno Gucevičiaus dėka ji įgijo klasicistinę išvaizdą.

© www.vilnius-tourism.lt

VILNIUS UNIVERSITY • VILNIUSE ÜLIKOOL
VIĻŅAS UNIVERSITĀTE • VILNIAUS UNIVERSITETAS

Vilnius University is one of the oldest universities in Eastern Europe, founded in 1579 by the Jesuits. The complex of the university consists of 13 courtyards and 13 buildings as well as of the Church of Saint Johns and the highest bell tower in Vilnius (68 m) that can be climbed during a summer season by the stairs or can be reached by a modern elevator. Foucault's Pendulum is installed in the bell tower. The complex of the university is a sort of a textbook of Vilnius architecture combining the buildings built in the Gothic, Renaissance, Baroque and Classicism styles. It was created by the best contemporary architects. There are plenty of arcades and galleries, and each courtyard is named after the famous university educators and rectors. The Grand Courtyard is dominated by the church that was built at the end of the 14th century. The appearance of the Gothic building has been evolving over time, until it acquired a unique "vibrating" facade in the 18th century. The author of the façade is Johann Christoph Glaubitz. Astronomical Observatory of the university is the oldest in Eastern Europe and the fourth worldwide. The observatory was founded in 1753 at the initiative of mathematician and astronomer Thomas Zebrowski. The library of the university that was founded back in 1570 holds 5 million manuscripts and books. The Martynas Mažvydas catechism of 1547, the first printed book of Lithuania, is the most important of all books.

Vilniuse Ülikooli asutasid jesuiidid 1579. aastal ning see on üks Ida-Euroopa vanimaid ülikoole. Ülikoolilinnak koosneb 13 siseõuest ja 13 hoonest ning sellesse kuuluvad veel Pühade Johanneste kirik ja Vilniuse kõrgeim kellatorn (68 meetrit), mille tippu saab suveperioodil mööda keerdtreppi ronida või sõita moodsa liftiga. Kellatornis ripub ka Foucault' pendel. Ülikooli hoonetekompleks on omamoodi kokkuvõte Vilniuse ajaloost, sisaldades nii gooti-, renessanss-, barokk- kui ka klassitsistlikus stiilis ehitisi. Kõik need on projekteerinud oma aja parimad arhitektid. Ülikoolilinnakule lisavad värvi arvukad võlvkäigud ja galeriid ning iga õu on nimetatud mõne tuntud professori või rektori auks. Ülikooli suures siseõues asub 14. sajandi lõpul ehitatud kirik. Algselt gooti stiilis hoone välisilme on aja jooksul muutunud ning tänane „laineline" fassaad pärineb 18. sajandist. Fassaadi autor on Johann Christoph Glaubitz. Ülikooli observatoorium on Ida-Euroopa vanim ja maailmas vanuselt neljas. See loodi 1753. aastal matemaatiku ja astronoomi Thomas Zebrowski eestvõttel. Vilniuse Ülikooli 1570. aastal asutatud raamatukogus on üle 5 miljoni raamatu ja käsikirja, neist olulisim 1547. aastast pärinev Martynas Mažvydase katekismus – esimene leedu keeles trükitud raamat.

1579. gadā jezuītu dibinātā Viļņas Universitāte ir viena no vecākajām universitātēm Austrumeiropā. Universitātes ēku komplekss sastāv no 13 iekšpagalmiem un 13 ēkām, kā arī Sv. Jāņa baznīcas un Viļņā augstākā zvanu torņa (68 metri), kura virsotni siltajā gadalaikā iespējams apmeklēt, kāpjot pa kāpnēm vai izmantojot mūsdienīgu liftu. Zvana tornī uzstādīts Fuko svārsts. Universitātes komplekss ir kā Viļņas arhitektūras rokasgrāmata, kurā aplūkojamas gotiskajā, renesanses, baroka un klasicisma stilā celtas ēkas. Šo kompleksu radīja sava laika labākie arhitekti. Te ir daudz pasāžu un galeriju un katrs iekšpagalms ir nodēvēts kāda pazīstama universitātes profesora vai rektora vārdā. Galvenā laukuma centrālais objekts ir baznīca, kas celta 14. gadsimta beigās. Šīs gotiskā stila celtnes āriene laika gaitā pastāvīgi mainījusies līdz 18. gadsimtā tā ieguva unikālu un spilgtu fasādi. Fasādi projektējis Johans Kristofs Glaubics. Universitātes astronomiskā observatorija ir vecākā Austrumeiropā un ceturtā vecākā visā pasaulē. Observatorija dibināta 1753. gadā pēc matemātiķa un astronoma Tomasa Zebrovska iniciatīvas. 1570. gadā dibinātajā universitātes bibliotēkā glabājas 5 miljoni manuskriptu un grāmatu. Nozīmīgākā no visām ir Martīna Mažvīda 1547. gadā publicētais katķisms — pirmā izdotā grāmata lietuviešu valodā.

Vilniaus universitetas – vienas seniausių universitetų Rytų Europoje, įkurtas 1579 m. Šiandien universiteto ansamblį sudaro 13 kiemelių ir 13 pastatų, taip pat Šv. Jonų bažnyčia ir aukščiausia Vilniuje varpinė (68 m), į kurią šiltuoju metu sezonu galima pakilti laiptais arba moderniu liftu. Varpinėje įmontuota Fuko švytuoklė. Universiteto ansamblis – tarsi Vilniaus architektūros vadovėlis, kur vienoje vietoje galima rasti gotiką, renesansą, baroką ir klasicizmą. Jį kūrė geriausi savo laiko architektai. Čia gausu arkadų ir galerijų, o kiekvienas kiemas pavadintas žymių universiteto auklėtojų ir rektorių vardais. Didžiojo kiemo dominantė – bažnyčia, pastatyta dar XIV a. pabaigoje. Ilgainiui gotikinio pastato išvaizda keitėsi, kol XVIII a. Jonas Kristupas Glaubicas suteikė jai unikalų „vibruojantį" fasadą. Bažnyčioje ne tik vyksta pamaldos, bet ir teikiami studijų baigimo diplomai, rengiami koncertai. Universiteto observatorija – seniausia Rytų Europoje ir ketvirta visame pasaulyje. Ji įkurta 1753 m. astronomo ir matematiko Tomo Žebrausko iniciatyva. Universiteto biblioteka, įkurta dar 1570 m., saugo daugiau nei 5 milijonus rankraščių ir knygų, iš kurių svarbiausia yra Martyno Mažvydo „Katekizmas" (1547 m.) – pirmoji lietuviška spausdinta knyga.

© www.vilnius-tourism.lt

THE COMPLEX OF VILNIUS BERNARDINE CHURCH, ST. ANNE`S CHURCH AND BERNARDINE MONASTERY
VILNIUSE TSISTERTSLASTE KIRIK JA KLOOSTER NING PÜHA ANNA KIRIK
VIĻŅAS SV. BERNARDĪNU BAZNĪCAS, SV. ANNAS BAZNĪCAS UN BERNARDĪNU KLOSTERA ANSAMBLIS
VILNIAUS BERNARDINŲ IR ŠV. ONOS BAŽNYČIŲ BEI BERNARDINŲ VIENUOLYNO STATINIŲ ANSAMBLIS

The Bernardine Complex consisting of the Church of St Francis and St. Bernard, the Church of St. Anne with a bell tower and the Bernardine Monastery is inseparable from Vilnius Old Town. From the 16th century the Church of St. Francis and St. Bernard was rebuilt many times, especially after the war with Moscow in the middle of the 17th century. Both the exterior and the interior of the church have the bright elements that are characteristic of Vilnius architecture, i.e. an openwork Gothic tower, crystal and reticulated vaults, a Baroque facade decorated with volutes that create an impression of welter, Renaissance and Baroque tombstones. The interior wall paintings from the late 15th and early 16th centuries have been restored and are among the oldest in Lithuania. The small single-nave Church of St. Anne, compared with the monumental Church of St. Francis and St. Bernard, is astonishing in its elegance and refinement. It is presumed that the church in 1495–1500 was built by Benedikt Rejt, the architect of the Jagiellonian dynasty. The church was originally intended to perform a function of a chapel. The church is a real adornment of the complex. Its flaming facade was created using even 33 different brick profiles. It is called with good reason a masterpiece of late Gothic. The churches in Lithuania were closed during the Soviet era and the management of the complex was delegated to the Institute of Art. Today they are again used to serve the needs of the believers, and Vilnius Academy of Arts is located in the premises of the monastery. It is worth booking an excursion and visit the crypt and the attic of the Church of St. Francis and St. Bernard.

Tsistertslaste ordu kompleks, mis koosneb Püha Franciscuse ja Püha Bernardi kirikust, püha Anna kirikust ja kellatornist ning tsistertslaste kloostrist, on Vilniuse vanalinna tuntumaid mälestisi. Püha Franciscuse ja Püha Bernardi kirikut on alates 16. sajandist korduvalt ümber ehitatud ning suurimaid muudatusi tehti pärast 17. sajandi keskpaiga sõda Moskvaga. Nii kiriku välimuses kui ka sisemuses on rida Vilniusele iseloomulikke arhitektuurielemente, sealhulgas gooti stiilis karkasstorn, täht- ja võrkvõlvid, barokne fassaad mäslevate voluutidega ning renessansi- ja barokiajastu hauaplaadid. Kiriku siseseintel on taastatud 15. sajandi lõpu ja 16. sajandi alguse maalingud – ühed vanimatest Leedus. Monumentaalse Franciscuse ja Bernardi pühakoja kõrval seisab imetlusväärselt elegantne ja väljapeetud väike ühelööviline Püha Anna kirik. Arvatakse, et kiriku ehitust juhatas aastatel 1495–1500 Jagelloonide õukonnaarhitekt Benedikt Rejt. Algselt oli kirik kavandatud kabeliks. Püha Anna kirik on kompleksi tõeline pärl. Selle leekival fassaadil on kasutatud 33 erineva profiiliga telliskive. Hoonet peetakse õigusega üheks hilisgootika tippteostest. Nõukogude perioodil suleti Leedus kirikud ning kompleksi haldamine anti üle Kunstiinstituudile. Tänapäeval on need taas usklike teenistuses ja Vilniuse Kunstiakadeemia tegutseb kõrvalasuvates kloostrihoonetes. Vaatamisväärsed on ka Püha Franciscuse ja Püha Bernardi kiriku krüpt ja pööning, kuhu saab tellida ekskursiooni.

Neatņemama Viļņas vecpilsētas sastāvdaļa ir Bernardīnu ansamblis, kurā ietilpst Sv. Franciska (Bernardīnu) baznīca, Sv. Annas baznīca ar zvanu torni un Bernardīnu klosteris. Kopš 16. gadsimta Sv. Franciska baznīca ir tikusi vairākkārt pārbūvēta, it īpaši pēc kara ar Maskavas caristi 17. gadsimta vidū. Gan baznīcas ārieni, gan tās interjeru grezno spilgti Viļņas arhitektūrai raksturīgi elementi, piemēram, ažūrs tornis gotikas stilā, tīklveida velves, barokāla fasāde, kas dekorēta ar volūtām, radot minēto stilu sadrumstalotību. Redzami arī renesanses un baroka kapakmeņi. Ir restaurēti 15. gadsimta beigu un 16. gadsimta sākuma interjera sienu gleznojumi, kuri ir vieni no vecākajiem Lietuvā. Salīdzinot ar monumentālo Sv. Franciska baznīcu, mazā vienapjoma Sv. Annas baznīca apbur ar savu eleganci un izsmalcinātību. Pieņemts, ka dievnams ir uzcelts laikposmā no 1495. līdz 1500. gadam Jagaiļu dinastijas arhitekta Benedikta Reita vadībā. Sākotnēji baznīcai bija iecerēta kapelas funkcija. Šis dievnams ir īsta šī ansambļa rota. Tā krāšņā fasāde ir izveidota, izmantojot 33 dažādus ķieģeļu profilus. Ne par velti to dēvē par vēlā gotikas laikmeta meistardarbu. Padomju laikā baznīcas Lietuvā tika slēgtas un ansambļa pārvaldība tika uzticēta Mākslas institūtam. Mūsdienās baznīcas atkal kalpo ticīgo vajadzībām, bet klostera telpās atrodas Viļņas Mākslas akadēmija. Ir noteikti vērts doties apskatīt šo ansambli, it īpaši Sv. Franciska baznīcas kapenes un bēniņus.

Vilniaus senamiestis neįsivaizduojamas be gotikos kampeliu vadinamo Bernardinų ansamblio, kurį sudaro Šv. Pranciškaus Asyžiečio, Bernardino Sieniečio, Šv. Onos bažnyčios su varpine ir bernardinų vienuolynas. Nuo XVI a. Bernardinų bažnyčia buvo nuolat perstatoma, ypač po XVII a. vid. karo su Maskva. Tiek išorėje, tiek interjere ryškūs Vilniaus architektūrai būdingi elementai: ažūrinis gotikinis bokštelis, kryžminiai ir tinkliniai skliautai, voliutomis vilnijantis barokinis fasadas, renesansiniai ir barokiniai antkapiai. Išlikusi restauruota XV–XVI a. sandūros vidaus sienų tapyba yra viena seniausių Lietuvoje. Lyginant su monumentalia Bernardinų bažnyčia, nedidukė, vienanavė Šv. Onos bažnyčia stebina savo elegancija ir grakštumu. Manoma, kad 1495–1500 m. ją pastatė Jogailaičių architektas Benediktas Rejtas. Ji turėjo atlikti koplyčios funkciją. Tai ansamblio puošmena, kurios liepsnojantis fasadas sukurtas panaudojant net 33 skirtingus plytų profilius. Ne veltui ji vadinama vėlyvosios gotikos šedevru. Sovietmečiu bažnyčios buvo uždarytos, o ansamblis perduotas Dailės institutui. Šiandien jos vėl tarnauja tikintiesiems, o vienuolyno patalpose yra įsikūrusi Vilniaus dailės akademija. Verta užsisakyti ekskursiją, kurios metu ne tik nusileisite į kriptą, bet ir pakilsite į Bernardinų bažnyčios pastogę.

© www.vilnius-tourism.lt, Sigitas Gaudėža

73 CHURCH OF ST. THERESA, THE COMPLEX OF THE CARMELITE MONASTERY AND THE GATES OF DAWN IN VILNIUS
VILNIUSE PÜHA TERESA KIRIK, KARMELIITIDE KLOOSTRI KOMPLEKS JA KOIDUVÄRAV
SV. TERĖZĖS BAZNĪCA, KARMELĪTU KLOSTERA KOMPLEKSS UN RĪTAUSMAS VĀRTI VIĻŅĀ
VILNIAUS ŠV. TERESĖS BAŽNYČIA, BASŲJŲ KARMELITŲ VIENUOLYNO ANSAMBLIS IR AUŠROS VARTAI

The complex of the Carmelite Monastery along with the Church of St. Theresa is deservedly considered to be one of the most beautiful examples of the Vilnius Baroque. The monastery of restrained forms was built in 1621–1627, while the church was built a bit later in 1633–1650. Extremely costly materials such as Swedish sandstone, granite and marble were used for the construction. The facade of the church was created by Italian architect Constante Tencalla. The interior of the church is of particular value: in 1763–1765 the inside of the church was decorated with Rococo sculptures and frescoes depicting the story of St. Theresa. The widely-known Gate of Dawn with a chapel containing an icon of the Blessed Virgin Mary Mother of Mercy, one of the most important pilgrimage objects of the country, is associated with the order of Carmelites. The icon from the 17th century is said to have been originally hanging on the gate of the town's defensive wall, was constantly getting soaked by rain water and was exposed to wind. In 1688 the order of Carmelites, the new patron of the icon, decided to build a chapel for the icon. In the early 19th century the chapel was reconstructed and acquired the characteristics that are typical of the epoch of Classicism. Mountings of a gold plated silver were created in the 18th century by Vilnius goldsmiths. The votive offerings (approximately 8000 in total) hanging adjacent to the icon are extremely interesting witnesses of the pilgrimage tradition. This place is one of the symbols of Vilnius that deserves respect not only from Catholic but also from other religious communities.

Karmeliitide kloostrikompleksi koos Püha Teresa kirikuga peetakse teenitult Vilniuse barokkarhitektuuri üheks kaunimaks näiteks. Väljapeetud vormides klooster rajati aastatel 1621–1627 ja kirik mõnevõrra hiljem, 1633–1650. Ehitusel kasutati hinnalisi materjale, sealhulgas Rootsi liivakivi, graniiti ja marmorit. Kiriku fassaadi kujundas Itaalia arhitekt Constante Tencalla. Eriti väärtuslik on kiriku sisekujundus: aastatel 1763–1765 kaunistati interjöör Püha Teresa elust jutustavate rokokooskulptuuride ja freskodega. Kuulus Koiduvärav koos kabeliga, milles asub Õnnistatud Halastaja Jumalaema Neitsi Maarja ikoon, on üks Leedu tähtsamaid palverännuobjekte ning on samuti seotud karmeliitide orduga. 17. sajandist pärinev ikoon olevat algselt rippunud linnamüüri väraval, kuid sai seal vihma ja tuule tõttu kahjustada. 1688. aastal läks ikoon karmeliitide valdusse, kes otsustasid rajada selle jaoks kabeli. Kabel rekonstrueeriti 19. sajandi algul klassitsistlikus võtmes. Kullatud hõbedast ikoonikandurid valmistasid 18. sajandil Vilniuse kullassepad. Ikooni juures rippuvad palveannid (kokku umbes 8000) on palverännakute traditsiooni põnevateks tunnistajateks. Koiduvärav on üks Leedu sümboleid ning austatud nii katoliiklaste kui ka teiste usukogukondade poolt.

Karmelītu klostera komplekss un Sv. Terēzes baznīca pelnīti tiek uzskatīti par vienu no skaistākajiem Viļņas baroka paraugiem. No formu daudzveidības viedokļa atturīgais klosteris uzcelts laikposmā no 1621. līdz 1627. gadam, savukārt baznīcu uzcēla nedaudz vēlāk — laikposmā no 1633. līdz 1650. gadam. Celtniecībā izmantoti ļoti dārgi materiāli, piemēram, zviedru smilšakmens, granīts un marmors. Dievnama fasādi ir projektējis itāļu arhitekts Konstante Tenkala. Īpaši vērtīgs ir baznīcas interjers – laikā no 1763. līdz 1765. gadam baznīcas iekšpuse tika izgreznota ar rokoko skulptūrām un freskām, kurās attēlots Sv. Terēzes dzīves ceļš. Labi zināmie Rītausmas vārti ar kapelu, kurā glabājas Svētās Jaunavas Marijas Žēlastības mātes svētbilde ir saistīti ar Karmelītu ordeni un ir viens no svarīgākajiem svētceļojumu galamērķiem Lietuvā. Teika stāsta, ka sākotnēji šī 17. gadsimta ikona bija pakārta uz pilsētas aizsargmūra vārtiem, tā pastāvīgi mirka lietū un bija pakļauta vējiem. Karmelītu ordenis, kurš kļuva par ikonas jauno aizbildni, 1688. gadā nolēma tai uzcelt kapelu. 19. gadsimta sākumā kapela tika pārbūvēta un ieguva klasicisma laikmetam raksturīgas iezīmes. Viļņas zeltkaļi 18. gadsimtā izkala apzeltītus sudraba kalumus. Blakus ikonai piekārtie pateicības ziedojumi (kopā ap 8000) ir ļoti interesanti svētceļošanas tradīcijas liecinieki. Šī vieta ir viens no Viļņas simboliem, kas pelnījis ne tikai katoļu, bet arī citu reliģiju piekritēju apbrīnu.

Basųjų karmelitų vienuolyno ansamblis su Šv. Teresės bažnyčia pelnytai laikomas vienu gražiausių vilnietiškojo baroko pavyzdžių. Santūrių formų vienuolynas buvo pastatytas 1621–1627 m., bažnyčia kiek vėliau – 1633–1650 m. Statyboms naudotos itin brangios medžiagos – švediškas smiltainis, granitas ir marmuras. Bažnyčios fasadą sukūrė italas Constante Tencalla. Itin vertingas interjeras: 1763–1765 m. vidus buvo išpuoštas rokoko stiliaus skulptūromis ir freskomis, pasakojančiomis Šv. Teresės istoriją. Su karmelitais siejasi vienas svarbiausių šalies piligriminių objektų – plačiai pagarsėję Aušros vartai, kurių koplyčioje saugomas stebuklingas Gailestingumo Motinos paveikslas. Pasakojama, kad XVII a. datuojamas paveikslas iš pradžių kabėjo ant miestą juosusios gynybinės sienos vartų, buvo nuolat merkiamas lietaus ir veikiamas vėjo. 1688 m. jį globoti ėmęsi karmelitai nusprendė paveikslui pastatyti koplyčią. XIX a. I p. atlikta rekonstrukcija suteikė koplyčiai klasicistinių bruožų. XVIII a. Vilniaus auksakaliai paveikslui sukūrė auksuoto sidabro aptaisus. Itin įdomūs piligriminės tradicijos liudininkai yra greta sukabinti votai, kurių iš viso yra suskaičiuojama apie 8 000. Ši vieta – vienas iš Vilniaus simbolių, nusipelnęs ne tik katalikų, bet ir kitų religinių bendruomenių pagarbos.

Aušros Vartų g. 14, Vilnius

Department of Cultural Heritage. © www.vilnius-tourism.lt

CHURCH OF ST. PETER AND ST. PAUL IN VILNIUS • VILNIUSE PÜHA PEETRUSE JA PAULUSE KIRIK
VIĻŅAS SV. PĒTERA UN SV. PĀVILA BAZNĪCA • VILNIAUS ŠV. APAŠTALŲ PETRO IR POVILO BAŽNYČIA

The Church of St. Peter and St. Paul in Vilnius is considered one of the most beautiful churches for its exclusive interior decorated with thousands of white stucco mouldings. Historical sources show that back in the 16th century a wooden church was standing in the site of the later brick church. Construction of the church began in 1668. Its decoration took 30 years. Giovanni Pietro Perti and Giovanni Maria Galli, the masters of Italian origin, are the authors of many exclusive stucco mouldings. There are even 2 thousand stucco figures, some of them are personifications of virtues, while others depict saints, Bible scenes, campaigns of the Army of the Grand Duchy of Lithuania, expressive plant ornaments. Besides the stucco figures there are also other valuable works of art in the church: the altar painting created by Franciszek Smuglewicz, a sculpture of Jesus of Nazareth dressed in genuine clothes, impressive ship-shaped chandelier, large Turkish drums. The remains of the fundraiser Michał Kazimierz Pac rest in peace in the crypt under the threshold of the church. Adjacent to the Church, the monastery of the Canons Regular of the Lateran was built in the 17th century. The interior of the church was first refurbished in 1801. The last time it was refurbished in 1976-1984. The church was not closed and fully functioned in Soviet times, even though the monastery was closed in 1864.

Vilniuse Püha Peetruse ja Pauluse kirikut peetakse kirikutest üheks kaunimaks, kuna selle interjöör on kaunistatud tuhandete valgete stukkdetailidega. Ajalooallikate kohaselt asus enne telliskiriku ehitust 16. sajandil samas kohas puukirik. Uue kirikuhoone ehitus algas 1668. aastal. Viimistlus- ja kaunistustööd kestsid 30 aastat. Paljude omanäoliste stukk-kaunistuste autoriteks on Itaaliast pärit meistrid Giovanni Pietro Perti ja Giovanni Maria Galli. Erinevaid kaunistusi on kokku umbes kaks tuhat: personifitseeritud voorused, pühakud, piiblistseenide ja Leedu suurvürstiriigi sõjakäikude kujutised, rikkalikud taimornamendid ja palju muud. Lisaks stukkdekoorile leidub kirikus teisigi väärtuslikke kunstiteoseid: Franciszek Smuglewiczi altarimaal, Naatsareti Jeesuse kuju ehtsates riietes, muljetavaldav laevakujuline lühter ja suured Türgi trummid. Kiriku lävealusesse krüpti on maetud kiriku ehituseks annetuste kogumist juhtinud Michał Kazimierz Pac. 17. sajandil ehitati kiriku naabrusse augustiinlaste klooster. Kiriku interjööri remonditi esmakordselt 1801. aastal. Viimased värskendustööd toimusid aastatel 1976–1984. Kirikut ei suletud ka nõukogude perioodil ja see tegutses edasi, klooster on aga suletud juba aastast 1864.

Viļņas Sv. Pētera un Sv. Pāvila baznīca tiek uzskatīta par vienu no skaistākajām baznīcām, pateicoties tās izsmalcinātajam interjeram, kuru rotā tūkstošiem baltu ģipša dekoratīvā apmetuma elementu. Vēstures avoti liecina, ka 16. gadsimtā šajā vietā, kur vēlāk tika uzcelts ķieģeļu dievnams, atradās koka baznīca. Dievnama celtniecība sākās 1668. gadā. Tās apdares darbu pabeigšanai bija vajadzīgi 30 gadi. Daudzu izsmalcināto dekoratīvā apmetuma elementu autori ir itāļu izcelsmes meistari Džovanni Petro Perti un Džovanni Marija Galli. Baznīcu grezno arī divi tūkstoši ģipša figūru – dažas iemūžina tikumu personifikācijas, bet citas attēlo svētos, ainas no Bībeles, Lietuvas Lielkņazistes karaspēka kampaņas un izteiksmīgus augu pasaules rakstus. Papildus ģipša figūrām baznīcā ir arī citi vērtīgi mākslas darbi, piemēram, altārglezna, ko gleznojis Francišeks Smuglevics, skulptūra, kura attēlo Jēzu no Nācaretes tērptu šķīstās drānās, iespaidīga kuģa korpusa formas lustra un lielas turku bungas. Zem baznīcas sliekšņa kapenēs dus līdzekļu piesaistītāja Mihala Kazimira Paca pīšļi. Blakus baznīcai atrodas bijušā Laterānas kanonu klostera ēka, kas ir celta 17. gadsimtā. Pirmais baznīcas interjera remonts tika veikts 1801. gadā. Pēdējoreiz tā remontēta no 1976. līdz 1984. gadam. Padomju laikos šī baznīca netika slēgta un pilnībā darbojās, lai gan klosteris slēgts jau 1864. gadā.

Vilniuje esanti Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia tituluojama viena gražiausių dėl išskirtinio interjero, išpuošto tūkstančiais balto stiuko lipdinių. Istoriniai šaltiniai rodo, kad prieš pastatant mūrinę bažnyčią, jos vietoje jau XVI a. stovėjo medinė. Bažnyčia pradėta statyti 1668 m., o jos dekoravimas užtruko 30 metų. Daugelio išskirtinių stiuko lipdinių autoriai – italų kilmės meistrai Giovanni Pietro Perti ir Giovanni Maria Galli. Priskaičiuojama net 2 tūkst. stiuko figūrų: vienos jų – dorybių personifikacijos, kitos vaizduoja šventuosius, biblijines scenas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės žygius, išraiškingus augalinius ornamentus. Be lipdinių, bažnyčioje yra daugiau vertingų meno dirbinių: Pranciškaus Smuglevičiaus sukurtas altoriaus paveikslas, tikrais rūbais aprengta Jėzaus Nazariečio skulptūra, įspūdingas laivo formos sietynas, didžiuliai turkiški būgnai. Po bažnyčios slenksčiu esančioje kriptoje ilsisi įsteigėjo Mykolo Kazimiero Paco kūnas. Greta maldos namų XVII a. pastatytas Laterano kanauninkų vienuolynas. Bažnyčios interjeras pirmą kartą restauruotas dar 1801 m., paskutinį kartą – 1976–1984 m. Nors vienuolynas 1864 m. buvo uždarytas, tačiau bažnyčia liko veikti ir funkcionavo net sovietmečiu.

Sigitas Gaudėžas

THE COMPLEX OF THE ORTHODOX CHURCH OF THE HOLY SPIRIT AND THE MONASTERY IN VILNIUS
VILNIUSE PÜHA VAIMU ÕIGEUSU KIRIK JA KLOOSTER
VIĻŅAS SVĒTĀ GARA PAREIZTICĪGO BAZNĪCAS UN KLOSTERA ANSAMBLIS
STAČIATIKIŲ ŠV. DVASIOS CERKVĖS IR VIENUOLYNO PASTATŲ ANSAMBLIS

The Orthodox Church of the Holy Spirit and the monastery were first opened in 1597, even though it is said that the Orthodox nuns moved here back in the late 15th century. The current monastery was founded by the Vilnius' Orthodox Fraternity of the Holy Spirit. The complex consists of the house of prayer, a bell tower (1638) and a monastery with a male block (in the south side of the gate) and a female block (at the back of the yard, on the south side of the gate). Johann Christoph Glaubitz, the architect of Vilnius, the creator of the Vilnius Baroque, was entrusted with the works of restoration of the complex after it was hit by fire in the 18th century. An impressive three-parted iconostasis designed by the same author has survived into the present. Ivan Trutnev, a famous painter of Vilnius, has created 12 paintings for the aforementioned iconostasis in the 19th century. Back at the end of the 16th century the Orthodox Church of the Holy Spirit in Vilnius had become the metropolitan shrine of Lithuanian Orthodox community. The monasteries of other cities of the Grand Duchy of Lithuania (Slutsk, Minsk, Pinsk, Vievis) were under the control of the local monastery. The special status of this place was partially determined by the relics stored here since old times. The most important of all relics are the remains of the saint martyrs Anthony, John and Eustathios who were killed in the middle of the 14th century. In order to prevent damage, during the years of the World War I the relics were taken to Moscow. They were returned to Vilnius only in 1946. The relics, as many people say, are the reason why the monastery was not closed in Soviet times. It is the only remaining Orthodox monastery in Lithuania.

Püha Vaimu õigeusu kirik ja klooster avati 1597. aastal, kuid arvatakse, et õigeusklikud nunnad elasid samas paigas juba 15. sajandi lõpul. Kloostri asutas Vilniuse Püha Vaimu Õigeusu Vennaskond. Kompleks koosneb jumalakojast, kellatornist (1638) ning mungakloostrist (väravast lõuna pool) ja nunnakloostrist (väravast lõunas õue tagumises osas). Pärast 18. sajandil toimunud põlengut usaldati kompleksi restaureerimistööde juhtimine Vilniuse arhitektile ja Vilniuse baroki alusepanijale Johann Christoph Glaubitzile. Tänapäevani on säilinud ka tema kujundatud muljetavaldav kolmeosaline ikonostaas. Ikonostaas sisaldab kuulsa Vilniuse maalikunstniku Ivan Trutnevi 12 maali 19. sajandist. 16. sajandi lõpul sai Vilniuse Püha Vaimu kirikust Leedu õigeusklike peakirik. Sealse kloostri kontrolli all olid kloostrid ka teistes Leedu suurvürstiriigi linnades (Slutskis, Minskis, Pinskis, Vievises). Kirik omandas erilise positsiooni ka tänu seal säilitatavatele vanadele reliikviatele. Olulisemad neist on 14. sajandi keskpaigas hukatud märtrite Antoniuse, Johannese ja Eustathiose säilmed. Esimese maailmasõja ajal evakueeriti reliikviad kahju vältimiseks Moskvasse. Vilniusse toodi need tagasi alles aastal 1946. Arvatakse, et just tänu reliikviatele õnnestus klooster nõukogude perioodil sulgemisest päästa. Tegemist on Leedu ainsa tänaseni tegutseva kloostriga.

Svētā Gara pareizticīgo baznīca un klosteris atvērti 1597. gadā, lai gan stāsta, ka pareizticīgās mūķenes pārcēlās uz šejieni jau 15. gadsimta beigās. Klosteri dibināja Viļņas Svētā Gara pareizticīgo brālība. Ansambli veido lūgšanu nams, zvana tornis (1638. gads) un klosteris ar vīriešu korpusu (uz dienvidiem no vārtiem) un sieviešu korpusu (pagalma tālajā malā, uz dienvidiem no vārtiem). 18. gadsimtā pēc tam, kad ansamblis bija cietis ugunsgrēkā, tā atjaunošanas darbi tika uzticēti Viļņas arhitektam, Viļņas baroka pamatlicējam Johanam Kristofam Glaubicam. Līdz mūsdienām ir saglabājies iespaidīgs tā paša autora projektētais trīsdaļīgs ikonostass. 19. gadsimtā slavenais Viļņas gleznotājs Ivans Trutņevs šim ikonostasam radīja 12 gleznas. 16. gadsimta beigās Viļņas Svētā Gara pareizticīgo baznīca bija kļuvusi par Lietuvas pareizticīgo kopienas metropolīta svētnīcu. Pārējo Lietuvas Lielkņazistes pilsētu klosteri (Slutskā, Minskā, Pinskā un Vievē) atradās vietējā klostera pārraudzībā. Viens no iemesliem, kas noteica šī klostera īpašo statusu, bija tajā no sendienām glabātās relikvijas. Vissvarīgākā no tām ir 14. gadsimta vidū nogalināto svēto mocekļu Antonija, Jāņa un Eustātija pīšļi. Lai nepieļautu relikviju bojāeju, Pirmā pasaules kara laikā tās tika pārvestas uz Maskavu. Viļņā tās atgriezās tikai 1946. gadā. Daudzi ir pārliecināti, ka tieši šo relikviju dēļ klosteris Padomju laikā netika slēgts. Tas ir vienīgais joprojām strādājošais pareizticīgo klosteris Lietuvā.

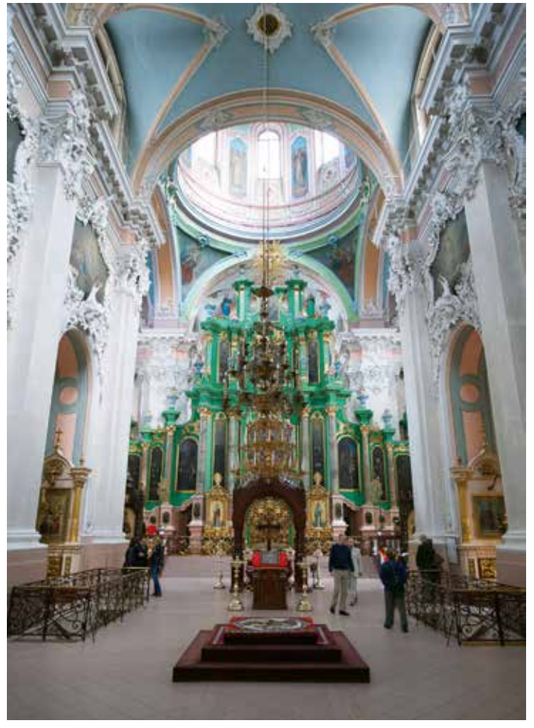
Šv. Dvasios cerkvė ir vienuolynas veikia nuo 1597 m., nors yra žinių, kad stačiatikių vienuolės čia apsigyveno dar XV a. pab. Dabartinį vienuolyną įkūrė Vilniaus Švenčiausiosios Trejybės stačiatikių brolija. Ansamblį sudaro maldos namai, varpinė, vienuolynas su vyriškų (pietinėje vartų pusėje) ir moteriškų (sklypo gilumoje, pietinėje cerkvės pusėje) korpusais. XVIII a., ansamblį nusiaubus gaisrui, jo atstatymas buvo patikėtas Vilniaus architektui, vilnietiškojo baroko kūrėjui Jonui Kristupui Glaubicui. Mūsų dienas pasiekė ir jo suprojektuotas įspūdingas trijų dalių ikonostasas, kuriam XIX a. 12 paveikslų sukūrė garsus Vilniaus tapytojas Ivanas Trutnevas. Jau XVI a. pab. Vilniaus Šv. Dvasios cerkvė tapo Lietuvos stačiatikių metropoline šventove, o čia veikusiam vienuolynui buvo pavaldūs kitų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų vienuolynai (Slucko, Minsko, Pinsko, Vievio). Išskirtinį šios vietos statusą iš dalies lėmė čia nuo senų laikų saugojamos relikvijos. Pačios svarbiausios – šventųjų kankinių Antonijaus, Ivano ir Eustachijaus, nužudytų XIV a. vid., kūnai. Pirmojo pasaulinio karo metais, siekiant apsaugoti, jos buvo išgabentos į Maskvą. Į Vilnių grįžo tik 1946 m. Pasakojama, kad būtent dėl jų vienuolynas sovietmečiu liko neuždarytas. Tai vienintelis šiandien Lietuvoje veikiantis stačiatikių vienuolynas.

Aušros Vartų g. 10, Vilnius
Sigita Gaudėža

THE COMPLEX OF THE CHURCH OF THE HOLY TRINITY AND BASILIAN MONASTERY IN VILNIUS
VILNIUSE PÜHA KOLMAINU KIRIK JA BASILIAANIDE KLOOSTER
VIĻŅAS SVĒTĀS TRĪSVIENĪBAS BAZNĪCAS UN BAZILIĀŅU KLOSTERA KOMPLEKSS
VILNIAUS ŠVČ. TREJYBĖS (BAZILIJONŲ) BAŽNYČIOS IR VIENUOLYNO STATINIŲ ANSAMBLIS

It is hard to ignore the large, ornate Baroque gate on the right side of the street on the way from Vilnius Town Hall to the Gate of Dawn. The gate was built in the second half of the 18th century under the project of Johann Christoph Glaubitz, the famous architect of Vilnius. There is the Basilian Monastery and the Church of the Holy Trinity behind the gate. The current church was erected in the first half of the 16th century. Kostanty Ostrogski, the hetman of the Grand Duchy of Lithuania, Orthodox by religion, was the fundraiser of the church. In the 17th century the church that was originally built as the Orthodox house of prayer was handed over to the Basilian Monks, also known as the brothers of Ukrainian Greek Catholic Church, who after the Union of Brest have combined the Eastern and Western Christian traditions in their religion. The monastery could be built around the same time. Over time the complex underwent several reconstructions. Consequently, both the typical Nordic Renaissance forms and sophisticated Rococo elements can be found here in one and the same place. The monastery was closed in the 19th century at the order of the Tsar's authorities and the monks were forced to leave the monastery. The Ukrainian Greek Catholic Church was turned into the Orthodox Church of Revelation with the Orthodox Seminary. In 1919 the complex was passed on to the Catholic Society of Saint Vincent de Paul. In Soviet times it was closed. After many years of hardship, today the Church of the Holy Trinity is again open to the public. It is being cared for by the community of the brothers of Ukrainian Greek Catholic Church. The monastery accommodates the Basilian Monks from Ukraine.

Teel Vilniuse raekojast Koiduvärava juurde on keeruline mitte märgata paremal pool tänavat ohtrate kaunistustega barokset väravat. Värav rajati 18. sajandi teisel poolel kuulsa Vilniuse arhitekti Johann Christoph Glaubitzi projekti järgi. Selle taga asuvad basiliaanide klooster ning Püha Kolmainu kirik. Praegune kirikuhoone püstitati 16. sajandi esimesel poolel. Annetuste kogumist juhtis Leedu suurvürstiriigi hetman Kostanty Ostrogski, kes oli õigeusklik. 17. sajandil anti esialgu õigeusu jumalakojaks ehitatud kirik üle Ukraina kreekakatoliku kiriku vendadele – basiliaani munkadele, kes pärast Bresti uniooni sõlmimist ühendasid oma kombestikus ida- ja läänekristluse traditsioonid. Klooster ehitati umbes samal ajal. Aja jooksul on kompleksi korduvalt ümber ehitatud. Nii võib siinses arhitektuuris leida tänapäeval Põhjamaade renessansile tüüpilisi vorme kõrvuti peente rokokoostiilis elementidega. 19. sajandil suleti klooster tsaarivõimu korraldusel ning mungad sunniti lahkuma. Ukraina kreekakatoliku kirikus asusid tegutsema õigeusu kirik ja seminar. 1919. aastal läks kompleks üle Püha Vincent de Pauli Ühingule. Nõukogude võimu ajal seisis see suletuna. Pärast aastatepikkust rasket tööd on Püha Kolmainu kirik tänaseks taas külastajatele avatud. Selle eest hoolitseb Ukraina kreekakatoliku vendade kogudus. Kloostris elavad Ukraina päritolu basiliaani mungad.

Dodoties virzienā no Viļņas rātsnama uz Rītausmas vārtiem, ielas labajā pusē ir gandrīz neiespējami nepamanīt krāšņos baroka vārtus. Vārti tika uzcelti 18. gadsimta otrajā pusē pēc pazīstamā Viļņas arhitekta Johana Kristofa Glaubica projekta. Aiz vārtiem atrodas baziliāņu klosteris un Svētās Trīsvienības baznīca. Šī baznīca celta 16. gadsimta pirmajā pusē. Baznīcas projekta līdzekļu piesaistītājs bija Lietuvas Lielkņazistes armijas virspavēlnieks Konstantijs Ostrogskis, kurš bija pareizticīgs. Baznīca, ko 17. gadsimtā sākotnēji uzcēla kā pareizticīgo lūgšanu namu, tika nodota baziliāņu mūkiem, kas zināmi arī kā Ukrainas grieķu katoliskās baznīcas brāļi un kuri pēc Brestas ūnijas noslēgšanas savā reliģiskajā praksē apvienoja austrumu un rietumu kristietības tradīcijas. Klosteris varētu būt celts aptuveni tajā pašā laikā. Laika gaitā komplekss ir vairākkārt pārbūvēts. Tādēļ šeit vienkopus var redzēt gan tipiskas ziemeļu renesanses formas, gan sarežģītus rokoko elementus. 19. gadsimtā ar cara iestāžu lēmumu klosteris tika slēgts un mūki bija spiesti to pamest. Ukrainas Grieķu katoliskā baznīca tika pārveidota par Atklāsmes pareizticīgo baznīcu pie Pareizticīgo semināra. 1919. gadā komplekss tika nodots Sv. Vincenta no Paula katoļu draudzei. Padomju laikos klosteris tika slēgts. Pēc daudziem grūtiem gadiem Svētās Trīsvienības baznīca atkal ir atvērta apmeklētājiem. To uztur Ukrainas Grieķu katoliskās baznīcas brāļu kopiena. Klosterī mitinās baziliāņu mūki no Ukrainas.

Kylant nuo Rotušės link Aušros vartų, sunku nepastebėti didelių, puošnių barokinių vartų dešinėje gatvės pusėje. Jie buvo pastatyti XVIII a. antroje pusėje pagal garsaus Vilniaus architekto Jono Kristupo Glaubico projektą. Už jų – bazilijonų vienuolynas ir Švč. Trejybės bažnyčia. Dabartinė bažnyčia iškilo XVI a. pirmoje pusėje. Jos įsteigėju buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės etmonas, stačiatikis Konstantinas Ostrogiškis. Bažnyčia, statyta kaip stačiatikių maldos namai, XVII a. pr. atiteko vienuoliams bazilijonams, t. y. unitams, po Bresto unijos savo religijoje sujungusiems Rytų ir Vakarų krikščioniškąsias tradicijas. Panašiu metu turėjęs būti pastatytas ir vienuolynas. Laikui bėgant ansamblis ne kartą rekonstruotas, tad čia vienoje vietoje galima rasti ir tipiškų šiaurietiško renesanso formų, ir įmantrių rokoko stiliaus detalių. XIX a. carinė valdžia vienuolyną uždarė, o vienuolius išvarė. Unitų bažnyčia tapo stačiatikių Apreiškimo cerkve, čia veikė stačiatikių seminarija. 1919 m. ansamblis perleistas katalikiškai Šv. Vincento Pauliečio draugijai. Sovietmečiu bažnyčia uždaryta. Šiandien Švč. Trejybės bažnyčia, atlaikiusi daugybę negandų, vėl veikia, ja rūpinasi unitų bendruomenė, o vienuolyne gyvena iš Ukrainos atvykę vienuoliai bazilijonai.

Sigitas Gaudėža, Department of Cultural Heritage

Kaunas Old Town that lies east from the confluence of the Neris and the Nemunas rivers is the urban monument that covers an area of 144 ha. Intensive development of the city started back in the 12th century. As a result, in 1408 Kaunas was granted Magdeburg Rights and the city grew to a medium-sized city of the Northern Europe. In the 16th century a radial structure of the Old Town began to develop into a rectangular one, a number of masonry buildings increased. The city started to manifest the characteristics of German character. It is believed that approximately one third of the population of Old Kaunas were Germans. The 15th and the 16th centuries mark the most prosperous and brilliant days of Kaunas. Cathedral Basilica of apostles St. Peter and St. Paul, the largest Gothic sacral building in the country, is the heritage from those times. Near there are no less valuable churches of St. George, St. Gertrude, the Holy Trinity and the Church of Vytautas the Great, the oldest church in Kaunas. The western part of the Old Town is characterised by a highly dense concentration of authentic Gothic, Renaissance, Baroque and Classicism heritage. After the war with Moscow, in the middle of the 17th century, life in the city became less intense. However, in the 19th century, following the formation of Kovno Governorate, Kaunas became the centre of the Governorate. Many new buildings started to be built, the old ones were rebuilt. Today Vilniaus street, the main artery of the city, serves as connection between this part of the city that illustrates the times of the Governor and the oldest part. Laisves avenue, that is an extension of Vilnius street, is the longest pedestrian promenade in Europe (1.7 km). In 2022 Kaunas will be declared the European Capital of Culture.

Nerise ja Nemunase jõgede ühinemiskohas asuv Kaunase vanalinn on 144-hektarine kultuurimälestis. Linna kiire areng sai alguse 12. sajandil. 1408. aastal kehtestati Kaunases Magdeburgi õigus ning linn oli Põhja-Euroopa mõistes keskmise suurusega. 16. sajandil hakkas vanalinna radiaalstruktuur asenduma kvartaalsega, kasvas kivimajade osakaal ning kogu linn omandas saksapärase ilme. Arvatakse, et sakslasi oli toonase Kaunase elanikest umbes kolmandik. Kaunase peamiseks õitsenguajaks olid 15. ja 16. sajand. Seda perioodi on jäänud meenutama näiteks Leedu suurim gooti stiilis sakraalehitis – apostlitele Peetrusele ja Paulusele pühendatud basiilika. Vähem väärtuslikud pole ka lähikonnas asuvad Püha Jüri kirik, Püha Gertrude kirik, Püha Kolmainu kirik ning Vytautas Suurele pühendatud kirik, mis on Kaunase vanim. Vanalinna lääneosas kohtab igal sammul autentseid gooti-, renessanss-, barokk- ning klassitsistlikus stiilis mälestisi. Kaunase tähtsus vähenes pärast 17. sajandi keskpaiga sõda Moskvaga. 19. sajandil sai linnast vast loodud Kaunase (ka Kovno) kubermangu keskus. Ehitati arvukalt uusi maju ning taastati vanu. Tänane Kaunase peatänav – Vilniuse tänav, ühendab linna kubermanguaegset osa vanima osaga. Vilniuse tänava pikenduseks on 1,7 kilomeetrit pikk Laisvese puiestee, mis on Euroopa pikim jalakäijate promenaad. 2022. aastal saab Kaunasest Euroopa kultuuripealinn.

Kauņas vecpilsēta, kas atrodas uz austrumiem no vietas, kur saplūst divas upes — Nēre un Nemuna, ir pilsētbūvniecības piemineklis, kura platība ir 144 hektāri. Strauja pilsētas attīstība aizsākās 12. gadsimtā. Tās rezultātā 1408. gadā Kauņai tika piešķirtas Magdeburgas tiesības un tā izauga par vidēja izmēra Ziemeļeiropas pilsētu. 16. gadsimtā vecpilsētas lokveida struktūra sāka mainīties un pamazām ieguva taisnstūrveida struktūru, kā rezultātā sāka palielināties akmens celtņu skaits. Pilsēta ieguva arvien vāciskākas aprises. Tiek uzskatīts, ka aptuveni trešdaļa no Kauņas vecpilsētas iedzīvotājiem bija vācieši. 15. un 16. gadsimts bija Kauņas ziedu laiks. Šī laikmeta mantojums ir apustuļu Sv. Pētera un Sv. Pāvila bazilika, kura ir valstī lielākais gotiskā stila dievnams. Turpat netālu atrodas tādi ne mazāk vērtīgi dievnami kā Sv. Jura baznīca, Sv. Ģertrūdes baznīca, Svētās Trīsvienības baznīca un Kauņas vecākais dievnams — Vītauta Dižā baznīca. Īpaši daudz autentisku gotikas, renesanses, baroka un klasicisma namu atrodas vecpilsētas rietumu daļā. Pēc kara ar Maskavas caristi — 17. gadsimta vidū — dzīves ritms pilsētā pierima. Tomēr 19. gadsimtā pēc Kauņas guberņas izveides pilsēta kļuva par guberņas centru. Sākās daudzu jaunu ēku celtniecība, bet vecās tika atjaunotas. Mūsdienās šo pilsētas daļu, kurā skaidri jūtama guberņas laiku elpa, ar vecpilsētas senāko daļu savieno Viļņas iela, kas ir pilsētas galvenā artērija. 1,7 km garā Laisves aleja, kura ir Viļņas ielas turpinājums, ir garākā gājēju iela Eiropā. 2022. gadā Kauņa būs Eiropas kultūras galvaspilsēta.

Į rytus nuo Neries ir Nemuno santakos nusidriekęs Kauno senamiestis – tai 144 ha plotą užimantis urbanistikos paminklas. 1408 m. Kaunas, intensyviai pradėjęs plėstis dar XII a., gavo Magdeburgo teises ir išaugo iki vidutinio dydžio Šiaurės Europos miesto. XVI a. radialinę jo struktūrą ėmė keisti stačiakampė, išaugo mūrinių pastatų skaičius. Kaunas įgavo stiliaus bruožų, būdingų vokiečių miestams. Manoma, kad vokiečiai sudarė maždaug trečdalį senojo Kauno gyventojų. XV–XVI a. yra Kauno klestėjimo laikas, kurį mena didžiausias gotikinis sakralinis pastatas šalyje – Rotušės pašonėje įsikūrusi Šv. Apaštalų Petro ir Povilo arkikatedra bazilika. Netoliese – ne mažiau vertingos Šv. Jurgio, Šv. Gertrūdos, Švč. Trejybės bažnyčios ir seniausia Kaune Vytauto bažnyčia. Vakarinė senamiesčio dalis pasižymi itin tankia autentiško gotikinio, renesansinio, barokinio ir klasicistinio paveldo koncentracija. Po karo su Maskva XVII a. vid. miestas apmirė, tačiau XIX a. įkūrus Kauno guberniją, Kaunas tapo jos centru. Ėmė kilti daugybė naujų pastatų, perstatyti senieji. Šiandien šią gubernijos laikus iliustruojančią miesto dalį su seniausiąja jungia pagrindinė miesto arterija – Vilniaus gatvė. Ją pratęsianti Laisvės alėja yra ilgiausia pėsčiųjų promenada Europoje (1,7 km). 2022 m. Kaunas bus paskelbtas Europos kultūros sostine.

Andrius Aleksandravičius

Kauno senamiestis, Kaunas

COMPLEX OF PAZAISLIS CAMALDOLESE MONASTERY • CAMALDOLI ORDU KLOOSTRIKOMPLEKS PAŽAISLISES PAŽAISLES KAMALDULU KLOSTERA ANSAMBLIS • PAŽAISLIO KAMALDULIŲ VIENUOLYNO ANSAMBLIS

The complex of Pazaislis Camaldolese Monastery standing on the bank of Kaunas Lagoon is one of the most impressive examples of late Italian Baroque architecture in North-eastern Europe. The complex consists of the monastery, church, guest house and household buildings, all arranged as a strict axial composition. The complex was funded by Krzysztof Zygmunt Pac, the Chancellor of the Grand Duchy of Lithuania. Giovanni Batista Frediani, the architect of Italian descent, is the author of the project of the complex. The church was built in 1712. Works of construction of the monastery took longer. The church was exclusive and splendid by its decorative appearance: mouldings created by the best sculptors of Lombardy, frescoes by Michael Archangel Palloni, expensive red and black marble. Lastly, the painting *The Mother of Beautiful Love with Child* which is famous for its graces was brought to the church at the initiative of the fundraiser. In the 19th century the long-cherished complex of Pazaislis faced distressing times: in 1812 the complex was ravaged by the Napoleonic army, in 1831 the monastery was closed at the order of the tsar of Russia, the monks were expelled and the property was passed on to the Orthodox monastery Uspenija. In 1917 the hospital of the Imperial German Army was established here. In 1921 the devastated complex was passed on to the Sisters of St. Casimir from Chicago. In Soviet times the complex housed archive, tourist base, mental hospital. Today the monastery again accommodates the Sisters of St. Casimir. There is a guest house in the complex. It is a venue of Pažaislis Summer Music Festival.

Kaunase veehoidla kaldal asuv Pažaislise Camaldoli ordu klooster on suurepärane näide Põhja- ja Ida-Euroopa hilisbaroksest arhitektuurist. Kompleks koosneb range geomeetrilise paigutusega kloostrist, kirikust, külalistemajast ja abihoonetest. Kompleksi ehitust rahastas Leedu suurvürstiriigi suurkantsler Kristupas Zigmantas Pacas. Projekti autoriks on itaalia juurtega arhitekt Giovanni Batista Frediani. Kirik ehitati aastal 1712, kloostri ehitus vältas kauem. Kirik oli eriline, imeilus ja rikkalikult kaunistatud: Lombardia parimate skulptorite loodud reljeefid, Michael Archangel Paloni freskod, hinnaline punane ja must marmor. Lisaks kõigele toodi Pacase korraldusel kirikusse ka graatsiliste vormide poolest tuntud maal Neitsi Maarjast lapsega. 19. sajand oli kaua kõrges aus püsinud Pažaislise kloostri jaoks raske: 1812. aastal rüüstas kompleksi Napoleoni armee, 1831. aastal suleti klooster Vene tsaari korraldusel, mungad aeti välja ning hooned anti üle õigeusu kloostrile. 1917. aastal seati kloostrisse sisse Saksa keiserliku armee hospidal. 1921. aastal anti kompleks Chicago Püha Kasimiri Õdede Kongregatsioonile. Nõukogude perioodil tegutsesid hoonetes arhiiv, turismibaas ja psühhiaatriahaigla. Täna on klooster taas Püha Kasimiri õdede kasutuses. Kompleksis asub ka külalistemaja. Suviti peetakse kloostris Pažaislise muusikafestivali.

Pažaisles kamaldulu klosteris, kurš atrodas Kauņas ūdenskrātuves krastā, ir viens no iespaidīgākajiem vēlīnās itāļu baroka arhitektūras paraugiem ziemeļaustrumu Eiropā. Ansambli veido klosteris, baznīca, viesu nams un saimniecības ēkas, kas visas ir izvietotas stingri pa perimetru. Ansambli dibināja Lietuvas Lielkņazistes kanclers Krištofs Zigmunds Pacs. Ansambļa projekta autors ir itāļu izcelsmes arhitekts Džovanni Batista Frediani. Baznīca uzcelta 1712. gadā. Klostera ēku celtniecība turpinājās ilgāk. Dievnams ir izmeklēti un grezni dekorēts: ciļņus ir veidojuši tēlnieki no Lombardijas, freskas mākslinieks Michelangelo Palloni, izmantots dārgs sarkanais un melnais marmors. Visbeidzot, glezna "Skaistās mīlestības māte ar bērnu", kas pazīstama ar savu grāciju, baznīcai tika nodota pēc līdzekļu piesaistītāja iniciatīvas. 18. gadsimtā ilgi lolotajam Pažaisles ansamblim pienāca grūti laiki: 1812. gadā ansambli postīja Napoleona karaspēks, bet 1831. gadā ar Krievijas cara pavēli klosteris tika slēgts, bet mūki izraidīti. Īpašums tika nodots pareizticīgo klosterim "Uspenija". 1917. gadā šeit tika ierīkots Vācijas Impērijas karaspēka hospitālis. 1921. gadā nolaistais ansamblis tika nodots Sv. Kazimira māsām no Čikāgas. Padomju laikos te atradās arhīvs, tūristu bāze un psihiatriskā slimnīca. Mūsdienās klosteris atkal ir mājvieta Sv. Kazimira māsām. Klosterī ir izveidots viesu nams. Katru gadu šeit notiek Pažaisles vasaras mūzikas festivāls.

Ant Kauno marių kranto stovi Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansamblis, vienas įspūdingiausių vėlyvojo italų baroko architektūros pavyzdžių Šiaurės rytų Europoje. Ansamblį sudaro griežta ašine kompozicija išdėstyti vienuolynas, bažnyčia, svečių namai ir ūkiniai pastatai. Jo įsteigėjas – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didysis kancleris Kristupas Zigmuntas Pacas. Ansamblio projekto autorius – italas Giovanni Batista Frediani. Bažnyčia pastatyta 1712 m., tačiau vienuolyno statybos užsitęsė ilgiau. Bažnyčia išsiskyrė savo puošnumu: ją puošė Lombardijos skulptūros meistrų lipdiniai, Mykolo Arkangelo Palonio freskos, brangus raudonas ir juodas marmuras. Galiausiai įsteigėjas čia įkurdino malonėmis garsėjantį Gražiosios Meilės Motinos su kūdikiu paveikslą. XIX a. ilgai puoselėtą Pažaislį užklupo negandos: 1812 m. jį nusiaubė Napoleono armija, 1831 m. Rusijos caras vienuolyną uždarė, vienuolius ištrėmė, o turtą perleido stačiatikių Uspensijos vienuolynui. 1917 m. čia įrengta vokiečių kaizerinės kariuomenės ligoninė. 1921 m. nuniokotas ansamblis perduotas iš Čikagos atvykusioms Šv. Kazimiero kongregacijos seserims. Sovietmečiu čia veikė archyvas, turistų bazė, psichiatrijos ligoninė. Šiandien čia vėl gyvena seserys kazimierietės, veikia svečių namai, vasarą vyksta Pažaislio muzikos festivalis.

T. Masiulio g. 31, Kaunas

Andrius Aleksandravičius, Sigitas Gaudėža

KLAIPĖDA OLD TOWN, THE KLAIPEDA CASTLE AND BASTION COMPLEX
KLAIPĖDA VANALINN, KLAIPĖDA LOSS JA BASTIONID
KLAIPĒDAS VECPILSĒTA, KLAIPĒDAS PILS UN BASTIONA KOMPLEKSS
KLAIPĖDOS SENAMIESTIS, KLAIPĖDOS PILIES IR BASTIONŲ KOMPLEKSAS

Klaipėda as a seaport town, that is characterised by an exclusive German character, is the oldest Lithuanian city. Klaipeda was first mentioned in written sources in 1252. It was actually called Memelburg or Memel back in those days. The city was under control of the Livonian Order. The original Klaipeda Castle, that was built in the 13th century at the river Dange estuary, was a wooden structure. However, the other brick castle started to be built nearby very soon. As a result of constant attacks and as it was significantly affected during the wars in the 17th and 18th centuries, the castle, that was of especially poor condition, was demolished at the end of the 19th century. Klaipėda Castle Museum was opened in 2002 in the bastions of the Castle. Nearby is the History Museum of Lithuania Minor. The Old Town gained its current structure in the 16th century when the area occupied by the townspeople was divided into rectangular shaped quarters. Fires have repeatedly devastated Klaipėda. However, the city sustained the biggest damage during the World War II. The old churches were pulled down, quarter after quarter were destroyed. Reconstruction of individual buildings was started after Klaipeda Old Town was declared an urban monument in 1963. The reconstruction is still ongoing. Today one can see fachwerk houses and warehouses that have survived into the present from the 18th century. Visitors are advised to visit the Theatre square with a statue of Tarava Anike, representing the city's symbol, and to take part in annual Klaipeda Sea Festival.

Äratuntavalt saksapärane sadamalinn Klaipėda on Leedu vanim linn – kirjalikes allikates mainiti seda esmakordselt 1252. aastal. Tollal kandis linn nime Memelburg ehk Memel. Linna valitses Liivi ordu. Esialgu rajati Dange jõe suudmesse 13. sajandil Klaipeda puitlinnus. Peagi algas selle lähedal ka kivilossi ehitus. Paljudes rünnakutes kannatanud ning 17. ja 18. sajandi sõdades tõsiseid purustusi saanud lossi seisukord oli lõpuks sedavõrd vilets, et 19. sajandi lõpul see lammutati. 2002. aastal avati lossibastionites Klaipėda Lossi Muuseum. Samas lähedal tegutseb ka Väike-Leedu Ajaloomuuseum. Oma tänase ilme omandas vanalinn 16. sajandil, mil elamualad jagati ristkülikukujulisteks kvartaliteks. Klaipėda ajalugu on mõjutanud arvukad tulekahjud, suurimat kahju sai linn aga Teises maailmasõjas. Pärast sõda tehti purustatud linnas maatasa vanad kirikud ning hävitati kvartalite kaupa maju. Klaipeda vanalinna säilinud hooneid asuti restaureerima pärast 1963. aastat, mil linn tunnistati kultuurimälestiseks. Taastamistööd jätkuvad tänaseni. Peamiselt on säilinud ja taastatud 18. sajandi vahvärkmaju ning kaubaladusid. Turistide seas on populaarne Teatri väljak, kus asub linna sümbol – Tarava Anike kuju, aga ka iga-aastased Klaipeda merepäevad.

Klaipėda, būdama ostas pilsēta ar izteikti vāciskas pilsētas raksturu, ir Lietuvas vecākā pilsēta. Rakstu avotos pilsēta pirmoreiz minēta 1252. gadā. Tolaik tās nosaukums bija Mēmelburga vai Mēmele. Klaipēda bija pakļauta Livonijas ordenim. Sākotnēji Klaipēdas pils, ko pie Danges ietekas Kuršu jomā uzbūvēja 13. gadsimtā, bija celta no koka. Tomēr drīz pēc tam tuvumā tika sākta citas ķieģeļu pils celtniecība. Biežo uzbrukumu un 17. un 18. gadsimta karos nodarīto ievērojamo postījumu dēļ, pils, kura nu jau bija ļoti sliktā stāvoklī 19. gadsimta beigās tika nojaukta. Pils bastionos 2002. gadā tika atklāts Klaipēdas Pils muzejs. Tuvumā atrodas arī Mazās Lietuvas Vēstures muzejs. Savu pašreizējo struktūru vecpilsēta ieguva 16. gadsimtā, kad pilsētnieku apdzīvotā teritorija tika iedalīta taisnstūrveida kvartālos. Klaipēda ir vairākkārt cietusi postošos ugunsgrēkos. Tomēr vislielākie postījumi pilsētai tika nodarīti Otrajā pasaules karā. Vecās baznīcas tika nojauktas un kvartāls pēc kvartāla tika iznīcināts. Atsevišķu ēku atjaunošana sākās pēc tam, kad 1963. gadā Klaipēdas vecpilsētai tikai noteikts pilsētbūvniecības pieminekļa statuss. Vecpilsētas atjaunošana joprojām turpinās. Patlaban ikviens var aplūkot senās pildrežģu mājas un noliktavu celtnes, kas saglabājušās no 18. gadsimta. Pilsētas viesi ir aicināti apmeklēt Teātra laukumu ar Tāravas Anniņas skulptūru, kura ir pilsētas simbols, kā arī piedalīties gadskārtējos Klaipēdas Jūras svētkos.

Išskirtiniu, vokišku stiliumi pasižymintis uostamiestis yra seniausias miestas Lietuvoje, rašytiniuose šaltiniuose paminėtas dar 1252 m. Tiesa, tuomet jis vadintas Mėmelburgu arba Mėmeliu, o jo šeimininkai buvo Livonijos ordinas. Klaipėdos pilis, pastatyta XIII a. prie Dangės upės žiočių, iš pradžių buvo medinė. Tačiau labai greitai netoli jos pradėjo kilti kita, mūrinė. Nuolat puldinėjama, ir ypač stipriai nukentėjusi XVII–XVIII a. karų metu, XIX a. pab. avarinės būklės pilis buvo nugriauta. 2002 m. pilies bastionuose atidarytas Klaipėdos pilies muziejus, netoliese – Mažosios Lietuvos muziejus. Dabartinę struktūrą senamiestis įgavo XVI a., kai miestiečių užimama teritorija buvo suskirstyta stačiakampiais kvartalais. Klaipėdą ne kartą siaubė gaisrai, tačiau didžiausią žalą miestui padarė Antrasis pasaulinis karas. Buvo nugriautos senosios bažnyčios, sunaikinti ištisi kvartalai. 1963 m., Klaipėdos senamiestį paskelbus urbanistikos paminklu, pradėta ir iki šiol tebevykdoma atskirų pastatų restauracija. Šiandien galima pamatyti net XVIII a. menančius fachverkinius namus ir sandėlius, išgerti kavos jaukiame, rekonstruotame Friedricho pasaže, kuriame kadaise šurmuliavo pirkliai ir amatininkai. Būtina aplankyti Teatro aikštę su miesto simboliu tapusia skulptūra „Taravos Anikė“ ir sudalyvauti tradicinėje Jūros šventėje.

Grantas Martinkevičius. Klaipeda Tourism and Culture Information Center Archive

SYNAGOGUE IN PAKRUOJIS • PAKRUOJISE SÜNAGOOG
PAKROJAS SINAGOGA • PAKRUOJO SINAGOGA

It is presumed that Jews have settled in Pakruojis in the first half of the 18th century, when the number of the locals had significantly decreased as a result of wars and diseases. Before the Second World War there lived 120 Jewish families here. Unfortunately, there were none left after the war. The synagogue in Pakruojis was built in 1801, it was reconstructed in 1885. The authentic volume (length 16 m, width 12 m) and the two-tier roof with four slopes of the building have survived into the present. The interesting fact is that there were elements in the exterior of the synagogue that are characteristic of Lithuanian folk architecture, whereas the interior is exclusively Jewish. The synagogue was adapted for use during the summer as it had no heating system. Since there was no Jewish community left in Pakruojis, in Soviet times the synagogue served as a leisure club, cinema, later it housed a gym. The authentic appearance of the building was badly damaged as result of all transformations, as well as fires. The synagogue was in danger of collapsing. Restoration works were started in 2014. The expressive, primitive interior painting of the late 19th century, decorative wallpapers, other interior fittings were restored according to the photos that have survived, the constructions and engineering networks were fixed, exposition was set up. Finally, in 2017 the fully restored synagogue opened its doors to visitors. The synagogue is planned to be used as a venue of exhibitions, concerts and other public events. This synagogue is the oldest wooden still existing synagogue in Lithuania and is an important object of Jewish heritage.

Juudid asusid Pakruojisesse elama arvatavasti 18. sajandi esimesel poolel, mil kohalike elanike arv oli sõdade ja haiguste tõttu järsult vähenenud. Enne Teist maailmasõda elas seal 120 juudi perekonda, kuid pärast sõda polnud neist paraku ühtegi alles. Pakruojise sünagoog ehitati 1801. aastal ning 1885. aastal tehti ümberehitusi. Hoone autentne maht (pikkus 16 ja laius 12 meetrit) ning kaheastmeline kelpkatus on säilinud tänapäevani. Eriti põnev on sünagoogihoone põhjusel, et välisfassaadidel on kasutatud leedu rahvaarhitektuurile iseloomulikke lahendusi, interjöör on aga puhtalt juudipärane. Sünagoogi kasutati peamiselt suveperioodil, kuna sel puudus küttesüsteem. Nõukogude perioodil Pakruojises juudi kogukonda ei olnud ning sünagoog oli kasutusel klubihoone, kino ja hiljem võimlana. Hoone autentne välisilme sai mitmetes ümberehitustes ja ka tulekahjudes tõsiselt kannatada. Viimaks oli sünagoog juba varisemisohtlik. 2014. aastal alustati hoone restaureerimist. Fotode järgi taastati 19. sajandi lõpust pärit ekspressionistliku naivismi stiilis sisemaalingud, tapeedid ja muu sisustus, parandati konstruktsioonid ja tehnovõrgud ning valmistati ette ekspositsioon. Täielikult restaureeritud sünagoog avati külastajatele 2017. aastal. Sünagoogihoonet on kavas kasutada näituse- ja kontserdipaigana ning muude avalike ürituste tarbeks. Tegemist on Leedu vanima säilinud puitsünagoogi ja olulise juudi kultuuripärandi objektiga.

Tiek uzskatīts, ka ebreji apmetās Pakrojā 18. gadsimta pirmajā pusē, kad karu un slimību dēļ vietējo iedzīvotāju skaits bija ievērojami samazinājies. Līdz Otrajam pasaules karam šeit dzīvoja 120 ebreju ģimenes. Diemžēl pēc kara te vairs nebija nevienas. Pakrojas sinagoga ir celta 1801. gadā, bet 1885. gadā tā tika pārbūvēta. Līdz mūsdienām ir saglabājies sinagogas sākotnējais apjoms (garums: 16 metri, platums: 12 metri) un ēkas divlīmeņu jumts ar četrām slīpnēm. Interesanti, ka sinagogas ārieni rotāja elementi, kas ir raksturīgi lietuviešu tautas arhitektūrai, savukārt interjers ir veidots ebreju tradīcijās. Sinagoga bija paredzēta izmantošanai siltajā gadalaikā, jo namā nebija apkures. Tā kā Pakrojā pēc kara ebreju vairs nebija, padomju laikā sinagogā tika ierīkots atpūtas klubs, kinoteātris, bet vēlāk – sporta zāle. Daudzo pārveidojumu, kā arī ugunsgrēku dēļ ēkas veidols bija būtiski cietis. Sinagogas ēkai draudēja sabrukšana. 2014. gadā sākās tās atjaunošanas darbi. Par pamatu ņemot saglabājušās senās fotogrāfijas, tika restaurēts izteiksmīgais, bet vienlaikus vienkāršais 19. gadsimta beigu interjera krāsojums, dekoratīvās tapetes un citi interjera elementi, tika atjaunotas nesošās konstrukcijas un salaboti inženiertīkli, un ēkā izveidota izstāde. Visbeidzot, 2017. gadā pilnībā restaurētā sinagoga vēra durvis apmeklētājiem. Sinagogu ir iecerēts izmantot kā norises vietu izstādēm, koncertiem un citiem sabiedriskiem pasākumiem. Tā ir vecākā saglabājusies koka sinagoga Lietuvā un tā ir nozīmīga ebreju kultūras mantojuma sastāvdaļa.

Manoma, kad Pakruojyje žydai apsigyveno XVIII a. pirmoje pusėje, kai dėl karo ir ligų vietinių gyventojų skaičius labai sumažėjo. Prieš Antrąjį pasaulinį karą čia gyveno 120 žydų šeimų. Deja, po karo neliko nė vienos. Ši Pakruojo sinagoga pastatyta apie 1801 m., rekonstruota 1885 m. Pastatas iki šių dienų išsaugojo savo autentišką tūrį (ilgis 16 m, plotis 12 m) ir dviejų pakopų keturšlaitį stogą. Įdomu, kad jos išorė turėjo lietuvių liaudies architektūrai būdingų bruožų, o interjeras įrengtas išskirtinai pagal žydišką tradiciją. Ši sinagoga buvo vasarinė, nes joje nebuvo šildymo sistemos. Nelikus žydų bendruomenės, sovietmečiu sinagogoje veikė laisvalaikio klubas, kino teatras, vėliau sporto salė. Visi šie pertvarkymai, taip pat gaisrai labai pakenkė autentiškai pastato išvaizdai. Kilo grėsmė jo išlikimui, tad 2014 m. pradėti tvarkymo darbai. Pagal išlikusias fotografijas atkurta išraiškinga, primityvistinė XIX a. pab. vidaus tapyba, dekoratyvūs popieriniai sienų apmušalai, kitos interjero detalės, sutvarkytos konstrukcijos, inžineriniai tinklai, įrengta ekspozicija. Pagaliau 2017 m. visiškai restauruota sinagoga atvėrė duris lankytojams. Numatyta, kad čia veiks Pakruojo rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Vaikų skyrius, vyks parodos, koncertai ir kitokie visuomeniniai renginiai. Beje, Pakruojyje išlikusios ir iki 1800 m. veikusios senosios žydų kapinės. Pakruojo sinagoga – seniausia išlikusi medinė sinagoga Lietuvoje, svarbus žydų paveldo objektas.

Kranto g. 8, Pakruojis
Mindaugas Veliulis

81

COMPLEX OF BUILDINGS OF THE EVANGELICAL REFORMED CHURCH IN KĖDAINIAI
REFORMEERITUD EVANGEELSE KIRIKU HOONETEKOMPLEKS KĖDAINIAIS
REFORMĀTU BAZNĪCAS ĒKU ANSAMBLIS ĶĒDAIŅOS
KĖDAINIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ BAŽNYČIOS STATINIŲ KOMPLEKSAS

Senoji g. 1, Kėdainiai

For several hundred years Kedainiai was the city of the noble Radziwiłł family. The city where different nations and confessions such as Catholics, adherents of Judaism, Evangelical Reformats, Evangelical Lutherans lived in harmony with each other. Nevertheless, the city of Kedainiai is receiving the most attention for its Protestant heritage because the members of the noble Radziwiłł family professed the faith of Evangelical Reformats. The Old Town of Kėdainiai is dominated by Evangelical Reformed Church built in the mid-17th century. The construction of the church was funded by Krzysztof Radziwiłł and his son Janusz Radziwiłł. The single-nave church of restrained Renaissance forms, with the clearly expressed verticals is well seen from the distance. The adornment of the laconic interior – the oak pulpit decorated with well-crafted carvings and the other original wooden decor which is believed had been created by the masters of Gdansk. The church was important not only for the local community. The synods of the Samogitian Evangelical Reformats used to take place in the church until the 18th century. The house of prayer was called the Cathedral of Reformats because of its significance. Nowadays there is the mausoleum of the noble Radziwiłł family in the cellars of the church. 6 extremely artistic Renaissance and Baroque sarcophagi have survived into the present. The sarcophagi were refurbished in 2001. The building is characterised by unique acoustics. Consequently, the building serves as the church and the venue of concerts and similar events. It also houses the exposition of the history of the church.

Kėdainiai oli pikka aega Radziwiłłi aadlisuguvõsa elupaigaks. Linnas elasid sõbralikult koos eri rahvuste ja ka konfessioonide esindajad: katoliiklased, juudid, reformeeritud evangeelsed kristlased ja luterlased. Kėdainiai protestantliku pärandi põnevaimaks osaks on reformeeritud evangeelne kirik, mille liikmeteks olid ka Radziwiłłid ise. 17. sajandil ehitatud reformeeritud evangeelse kiriku hoone on Kėdainiai vanalinna dominant. Kiriku ehitamist rahastasid Krzysztof Radziwiłł ja tema poeg Janusz Radziwiłł. Tagasihoidlikes renessanslikes vormides ja selgelt väljajoonistatud vertikaalidega ühelööviline kirik paistab kaugele. Interjöör on lakoonilise kujundusega, nikerdatud tammepuust kantsli ja puitdekooriga, mille autoriteks on arvatavasti Gdanski meistrid. Kirik oli oluline ka väljaspool kohalikku kogukonda. 18. sajandini peeti siin Žemaitija reformeeritud evangeelse kiriku sinodit. Kėdainiai kirikut nimetati ka reformaatide katedraaliks. Tänapäeval on külastajatele avatud ka kiriku keldris asuv Radziwiłłi suguvõsa mausoleum. Säilinud on kuus kõrge kunstiväärtusega renessanss- ja barokkstiilis sarkofaagi. 2001. aastal sarkofaagid restaureeriti. Omaette väärtuseks on hoone ainulaadne akustika. Kirikus toimub tihti kontserte ja muid muusikaüritusi. Lisaks on hoones avatud kiriku ajalugu tutvustav näitus.

Vairākus simtus gadus Ķēdaiņi bija dižciltīgās Radvilu dzimtas pilsēta. Šajā pilsētā saskanīgi dzīvoja dažādu tautu un reliģisko piederību pārstāvji, piemēram, katoļi, jūdaisma piekritēji, reformāti un luterāņi. Tomēr visplašāk Ķēdaiņi pazsītami ar protestantisma mantojumu, jo Radvilu ģimenes locekļi pieslējās reformatu ticībai. Ķēdaiņu vecpilsētas centrālais elements ir 17. gadsimta vidū celtā reformātu baznīca. Dievnama celtniecību apmaksāja Kristofs Radivils un viņa dēls Janušs Radivils. Vienapjoma baznīca, kurai raksturīgas atturīgas renesanses formas ar izteiktām vertikālām līnijām, ir labi saskatāma jau no tālienes. Lakoniskā interjera krāšņāko elementu — ozolkoka kanceli ar meistarīgiem kokgriezumiem un pārējos oriģinālos koka dekorus saskaņā ar nostāstiem ir darinājuši Gdaņskas amatnieki. Baznīca bija nozīmīga ne tikai vietējiem iedzīvotājiem. Līdz 18. gadsimtam šajā baznīcā notika Žemaitijas reformātu sinodes. Lūgšanu nams tika dēvēts par Reformātu katedrāli tās nozīmīguma dēļ. Mūsdienās baznīcas pagrabos atrodas Radvilu ģimenes kapenes. Līdz mūsdienām ir saglabājušies seši mākslinieciski veidoti sarkofāgi renesanses un baroka stilā. Sarkofāgi tika atjaunoti 2001. gadā. Dievnamam piemīt unikālas akustiskās īpašības. Tādēļ tas kalpo ne tikai lūgšanām, bet arī kā koncertu un citu pasākumu norises vieta. Baznīcā ir izveidota izstāde par tās vēsturi.

Kėdainiai kelis šimtus metų buvo kunigaikščių Radvilų miestas, kuriame darniai sugyveno skirtingos tautos ir konfesijos: katalikai, judėjai, evangelikai reformatai, evangelikai liuteronai. Vis dėlto didžiausio dėmesio Kėdainiai sulaukia dėl protestantiškojo paveldo, nes patys Radvilos išpažino evangelikų reformatų tikėjimą. Senamiesčio dominantė – Kėdainių evangelikų reformatų bažnyčia, pastatyta XVII a. vid. kunigaikščio Kristupo Radvilos ir jo sūnaus Jonušo Radvilos lėšomis. Vienanavė, renesansinių formų, su aiškiai išreikštomis vertikalėmis ji iš tolo traukia akį. Lakoniško interjero puošmena – ąžuolinė, įstabiais drožiniais puošta sakykla ir kita originali medinė apdaila, kurią, manoma, sukūrė Gdansko meistrai. Bažnyčia buvo svarbi ne tik vietinei bendruomenei – iki pat XVIII a. čia vykdavo Žemaitijos evangelikų reformatų sinodai, maldos namai dėl savo reikšmės buvo vadinami Reformatų katedra. Bažnyčios rūsiuose įkurtas Radvilų šeimos mauzoliejus. Mūsų dienas pasiekė 6 itin meniški renesansiniai ir barokiniai sarkofagai, kurie 2001 m. buvo restauruoti. Pastatas pasižymi unikalia akustika, todėl šiandien čia nuolat rengiami koncertai. Bažnyčioje įrengta jos istoriją pasakojanti ekspozicija.

Vaidas Šapranauskas / Wikimedia Commons / CC BY-SA 4.0

KARAITE KENESA IN TRAKAI • TRAKAI KARAIIMIDE PALVEMAJA
KARAĪMU LŪGŠANU NAMS TRAĶOS • KARAIMŲ KENESA TRAKUOSE

Trakai kenesa is a symbol of Karaite culture heritage in Lithuania. The first Karaites arrived to our country nearly at the same time as Tatars, i.e. in the late 14th – early 15th century, when after a successful campaign to Crimea in 1398 Vytautas the Great, the Grand Duke of Lithuania, brought around 400 Karaite families and settled them in Trakai, Panevezys, Birzai and Kruonis. Shortly after settling down, the Karaite community of Trakai built a house of prayer – kenesa – for their own use. There was a Karaite school next to the kenesa. The current building was erected in 1825. The kenesa was reconstructed in 1898-1904 at the initiative of Felix Malecki, the Karaite clergyman: the internal and external walls of the kenesa were coated with parget, and a tower that also served as a lantern was installed on the roof. Mikhail Prozorov is one of the authors of the project. The kenesa is a single-storey building with a two-storied northwest part (a female balcony). Its volume is similar to a quadrate. The interior ceiling is an eight-pointed blue-painted dome. The kenesa was refurbished in 1997, its roof was repaired in 2017. Today it is being cared for by the Trakai Karaite community that has preserved Karaite language and customs. It is the oldest prayer house of Karaites in Lithuania, one of two prayer houses existing in the country. Karaites Ethnographic Exposition can be visited in Trakai, not far from the kenesa (Karaimų str. 22). There are many cafes in Trakai where visitors can try traditional Karaite dishes.

Trakai palvemaja ehk *kenesa* kannab edasi Leedu karaiimide kultuuripärandit. Esimesed karaiimid saabusid Leedu aladele umbes samal ajal tatarlastega – 14. sajandi lõpul ja 15. sajandi algul, mil pärast 1398. aasta edukat Krimmi sõjakäiku Trakaisse, Panevezysesse, Birzaisse ja Kruonisesse asustas suurvürst Vytautas Suur ümber umbes 400 karaiimi perekonda. Peagi pärast saabumist rajasid Trakai karaiimid palvemaja, mille kõrvale asutati ka oma kool. Tänaseni säilinud hoone ehitati 1825. aastal. Palvemaja rekonstrueeriti aastatel 1898–1904 karaiimi vaimuliku Felix Malecki eestvõttel: *kenesa* sise- ja välisseinad kaeti dekoratiivkrohviga ning katusele püstitati torn, mis täitis ühtlasi ka laterna ülesannet. Üks projekti autoritest oli Mikhail Prozorov. *Kenesa* hoone on ühekorruseline, kirdeosas asuva naiste rõdu kohal aga kahekorruseline. Mahult on hoone enam-vähem kuubikujuline. Palvemaja laes on kaheksanurkne sinine kuppel. Palvemaja renoveeriti 1997. aastal ning 2017. aastal vahetati katusekate. Tänapäeval kannab hoone eest hoolt Trakai karaiimi kogukond, kes on hoidnud alal ka karaiimi keelt ja tavasid. Trakai palvemaja on Leedu vanim ja üks kahest tänaseni säilinud karaiimide *kenesa*'st. Palvemaja lähistel (Karaimų 22) saab tutvuda Trakai karaiimide etnograafianäitusega. Paljudes Trakai kohvikutes pakutakse külastajatele ka traditsioonilisi karaiimi roogasid.

Traķu karaīmu lūgšanu nams (kenesa) ir simbols karaīmu tautas kultūras mantojumam Lietuvā. Pirmie karaīmi Lietuvā ieradās gandrīz vienlaikus ar tatāriem, proti, 14. gadsimta beigās un 15. gadsimta sākumā, kad pēc veiksmīgas kampaņas Krimā 1398. gadā Lietuvas dižkunigaitis Vītauts Dižais atveda līdzi ap 400 karaīmu ģimeņu un ļāva tām apmesties Traķos, Paņevežā, Biržos un Kronē. Drīz pēc apmešanās Traķu karaīmu kopiena savām vajadzībām uzbūvēja lūgšanu namu – kenesu. Blakus lūgšanu namam atradās karaīmu skola. Esošā celtne ir celta 1825. gadā. Pēc karaīmu garīdznieka Fēliksa Malecka iniciatīvas laikposmā no 1898. līdz 1904. gadam kenesa tika pārbūvēta: nama iekšējās un ārējās sienas tika apmestas ar apmetumu un uz jumta tika uzcelts tornis, kas kalpoja arī ka laterna. Viens no projekta autoriem bija Mihails Prozorovs. Kenesa ir vienstāvu nams ar ziemeļrietumu daļā izbūvētu otro stāvu (sieviešu balkonu). Tā apjoms ir gandrīz kvadrātveida. Interjera griestus veido astoņmalu zili krāsots kupols. Kenesa atjaunota 1997. gadā, bet 2017. gadā tika veikts jumta remonts. Patlaban par kenesu rūpējas Traķu karaīmu kopiena, kas ir saglabājuši savu valodu un paražas. Tas ir senākais karaīmu lūgšanu nams Lietuvā – viens no diviem valstī saglabātajiem lūgšanu namiem. Traķos, netālu no kenesas (Karaimų g. 22), var aplūkot karaīmu etnogrāfisko izstādi. Traķos ir daudz kafejnīcu, kur apmeklētāji var baudīt tradicionālus karaīmu ēdienus.

Trakų kenesa yra karaimų kultūros paveldo Lietuvoje simbolis. Karaimai mūsų šalyje pasirodė panašiu metu kaip ir totoriai – XIV–XV a. sandūroje, kai Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas po sėkmingo žygio į Krymą 1398 m. atsigabeno apie 400 karaimų šeimų ir apgyvendino Trakuose, Panevėžyje, Biržuose ir Kruonyje. Vos įsikūrusi, Trakų karaimų bendruomenė pasistatė maldos namus – kenesą. Šalia kenesos veikė karaimų mokykla. Dabartinis pastatas iškilo 1825 m. Karaimų dvasininko Felikso Maleckio iniciatyva 1898–1904 m. kenesa buvo rekonstruota, nutinkuojant sienas iš vidaus ir iš lauko, o ant stogo iškeliant bokštelį-žibintą. Vienas iš projekto autorių – Michailas Prozorovas. Pastatas vienaukštis, su dviaukšte šiaurės vakarų dalimi (moterų balkonu), jo tūris artimas kvadratui. Vidaus lubos – aštuonbriaunis, mėlynai išdažytas kupolas. 1997 m. Trakų kenesa restauruota, 2017 m. sutvarkytas stogas. Ja ir šiandien rūpinasi Trakų karaimų bendruomenė, išlaikiusi savo kalbą ir papročius. Tai seniausi Lietuvoje karaimų maldos namai, vieni iš dviejų funkcionuojančių pagal pirminę paskirtį. Trakuose, netoli kenesos, yra įkurta Karaimų etnografinė ekspozicija (Karaimų g. 22) ir nemažai kavinių, kuriose galima paragauti tradicinių karaimų patiekalų.

Karaimų g. 30, Trakai. Trakai region municipality. Department of Cultural Heritage

MOSQUE IN FORTY TATARS VILLAGE • NELJAKÜMNE TATARLASE KÜLA MOŠEE
MOŠEJA ČETRDESMIT TATĀRU CIEMĀ • KETURIASDEŠIMT TOTORIŲ KAIMO MEČETĖ

Vytauto g. 9, Keturiasdešimt Totorių kaimas, Vilniaus rajonas

This wooden mosque is a symbol of Tatar heritage in Lithuania. It is the oldest mosque in Lithuania that has survived into the present. The mosque is one of the four mosques currently in use in the country. As the name suggests, the village was founded in the late 14th – early 15th centuries by the Tatar families who had settled in these locations. Today the village is a home of more than one hundred persons of Tatar descent. The current building was erected in 1815 after the former mosque was destroyed during the fire. Like most other Tatar houses of prayer the mosque is of a simple rectangular plan, covered with a four sloped roof with a small eight-pointed minaret. After the reconstruction in 1993, one single porch was formed of two previously existing female and male porches. The floor is traditionally covered with carpets, the walls are embellished with calligraphy, the inner space is divided with help of the wall into the female and the male sides. One architectural solution is actually a bit strange: this is the only of all known Tatar mosques of the Grand Duchy of Lithuania that does not have *mihrab,* i.e. an annex of the mosque on the side of the building facing Mecca in which the Koran is traditionally stored. There are several old Tatar graveyards on the side of the mosque where the oldest tombstone inscription from 1623 can be found. The remains of not only the locals but also of respectable members of the Tatar community from the other places used to be buried there. Currently Lithuania is the only Baltic State in which mosques are present.

See puitmošee on tatari pärandi sümboliks Leedus ning ühtlasi Leedu vanim säilinud mošee. Lisaks sellele on riigis tänapäeval kasutusel veel kolm mošeed. Nagu nimigi viitab, asutasid küla tatarlased, kes asusid piirkonda elama 14. sajandi lõpul ja 15. sajandi algul. Tänapäeval elab külas üle saja tatari juurtega inimese. Praegune mošeehoone rajati 1815. aastal pärast eelmise mošee hävimist tulekahjus. Nagu enamik tatari palvemaju, on mošee lihtsa ristkülikukujulise põhiplaani, kelpkatuse ning väikese kaheksanurkse minaretiga. 1993. aasta rekonstrueerimistööde käigus ühendati mošee naiste ja meeste sissepääsud, mis varem olid eraldatud. Põrandad on tavakohaselt kaetud vaipadega, seintel on kalligraafiat. Siseruum on vaheseinaga jagatud naiste ja meeste pooleks. Hoone on arhitektuurselt pisut eriline sel põhjusel, et erinevalt kõigist teistest teadaolevatest Leedu suurvürstiriigi tatari mošeedest puudub sel *mihrab* ehk Meka-poolset külge tähistav orv, kus hoitakse koraani. Mošee kõrval asuvad tatarlaste vanad kalmistud, mille teadaolevalt vanim hauakivi pärineb aastast 1623. Lisaks kohalikele on sinna maetud ka väärikaid isikuid riigi teistest tatari kogukondadest. Leedu on käesoleval hetkel ainus Balti riik, kus tegutsevad mošeed.

Ši koka mošeja ir tatāru mantojuma simbols Lietuvā. Tā ir vecākā līdz mūsdienām saglabājusies mošeja valstī. Jāpiebilst, ka tā ir viena no četrām valstī patlaban esošajām mošejām. Kā noprotams no ciema nosaukuma, ciemu 14. gadsimta beigās – 15. gadsimta sākumā dibināja tatāru ģimenes, kuras tika nometinātas šajās vietās. Mūsdienās ciemā dzīvo vairāk nekā simts tatāru izcelsmes iedzīvotāju. Esošā mošeja tika uzcelta 1815. gadā pēc tam, kad ugunsgrēks bija nopostījis veco mošeju. Līdzīgi kā lielākā daļa citu tatāru lūgšanu namu, arī šai mošejai ir taisnstūra plānojums ar četrslīpņu jumtu un mazu astoņmalu minaretu. 1993. gada veiktās pārbūves laikā agrāko divu ieeju vietā — vīriešiem un sievietēm, tika izveidota viena kopēja ieeja. Uz grīdas tradicionāli ir izklāti paklāji, sienas ir greznotas ar tekstiem rokrakstā, bet iekštelpa ar atdalošu sienu sadalīta sieviešu un vīriešu daļās. Jāatzīst, ka šai mošejai tomēr ir kāds nedaudz neparasts arhitektonisks risinājums, proti, tā ir vienīgā zināmā tatāru mošeja Lietuvas Lielkņazistē, kurai nav mihraba, t. i. mošejas piebūve tajā ēkas pusē, kura ir vērsta pret Meku un kurā tradicionāli glabājas Korāns. Blakus mošejai ir vairāki seni apbedījumi, un uz vecākā kapakmeņa redzams uzraksts no 1623. gada. Šeit tika apglabāti ne tikai vietējie iedzīvotāji, bet arī cienījami tatāru kopienas locekļi no citām vietām. Patlaban starp Baltijas valstīm Lietuva ir vienīgā, kur ir mošejas.

Ši medinė mečetė – totorių paveldo Lietuvoje simbolis. Tai seniausia išlikusi mečetė Lietuvoje, viena iš keturių šiuo metu šalyje veikiančių mečečių. Kaip rodo kaimo pavadinimas, jam pradžią davė XIV–XV a. sandūroje čia apsigyvenusios totorių šeimos. Šiandien čia gyvena daugiau nei šimtas totoriškas šaknis turinčių asmenų. Dabartinis pastatas iškilo 1815 m., sudegus ankstesniajai mečetei. Kaip ir daugelis kitų totorių maldos namų, ji yra paprasto stačiakampio formos, dengiama keturšlaičio stogo, iš kurio kyla nedidelis aštuoniakampis minaretas. Po rekonstrukcijos 1993 m. buvę du atskiri prieangiai (moterims ir vyrams) sujungti į vieną. Grindys tradiciškai išklotos kilimais, sienas puošia kaligrafiniai dirbiniai, viduje moterų ir vyrų puses skiria siena. Tiesa, vienas architektūrinis sprendimas kiek neįprastas – iš visų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje žinomų totorių mečečių, tik ši neturi michrabo, t. y. į Mekos pusę atsukto priestato, kuriame tradiciškai būna laikomas Koranas. Mečetės pašonėje yra net kelerios senos totorių kapinės, jose galima surasti seniausią Lietuvoje totorišką antkapinį užrašą, iškaltą 1623 m. Įdomu, kad čia laidoti ne tik vietiniai, bet ir kitur gyvenę garbingi totorių bendruomenės nariai. Šiuo metu Lietuva yra vienintelė Baltijos valstybė, turinti mečečių.

Sigitas Gaudėža

The site of the present Lithuanian National Philharmonic Society was formerly occupied by other buildings that were first built back in the 16th century when so called Russian Merchants' House was founded. It was a two-storey red brick building built in a Gothic style that housed various stores and the Merchant Hotel as well as spacious warehouses in the yard. At the beginning of the 19th century the building was called "Dom Goscinny", it housed a wholesale house, a hotel, even a prison and the city police. It had been decided at the beginning of the 20th century to reconstruct the old buildings and to turn them into a luxurious hotel with 34 rooms, a concert hall, apartments and several stores. Thus the trade house of commerce has become a City Hall with a hotel "Grand Hotel". It was a venue of the performances by the most famous musicians and actors, including K. Čiurlionis and Jascha Heifetzas, a prominent genius of violin. Konstantinas Korojedovas, a contemporary architect of Vilnius city, is the author of the project of this luxurious structure featuring characteristics of Historicism and Secession. This place is also important as a symbol of fostering the Lithuanian spirit. The Lithuanian bookstoreof Petras Vileišis, the first bookstore of this kind in Vilnius, was opened in this building at the beginning of the 20th century. It was also a venue of the first performance of Lithuanian national opera by Mikas Petrauskas "Birute" (at the beginning of the 20th century). Nonetheless, the most important of all the events was the Assembly of the Great Seimas of Vilnius that was held in this building on December 4 and 5, 1905. The idea of Independence of Lithuania was first declared aloud during the Assembly.

Leedu Filharmoonia praeguses asukohas asusid varem 16. sajandist pärinevad hooned, millest ühes tegutses nn Vene kaupmeeste maja. Kahekorruselises punastest tellistest gooti stiilis hoones asusid kauplused ja kaupmeeste külalistemaja, hoovis kaubalaod. 19. sajandi algul kandis hoone „Dom Goscinny" nime ning selles tegutsesid hulgiladu, hotell, vangla ja politseijaoskond. 20. sajandi algul otsustati vanad hooned rekonstrueerida ning rajada 34 numbritoaga luksushotell, kontserdisaal, korterid ja kauplused. Nii sai kaubanduskeskusest linnakeskus koos hotelliga „Grand Hotel". Kontserdisaalis on esinenud kuulsaimad muusikud ja näitlejad, teiste seas M. K. Čiurlionis ja viiuligeenius Jascha Heifetz. Historitsistliku- ja juugendstiili mõjutustega luksusliku hoone projekti koostas tollane Vilniuse linnaarhitekt Konstantinas Korojedovas. Filharmoonia hoone on olnud Leedu vaimuelu oluline sümbol. 20. sajandi algul avas Petras Vileišis seal leedukeelsete raamatute kaupluse, mis oli Vilniuses esimene omataoline. Samuti esietendus 20. sajandi algul seal Leedu esimene ooper – Mikas Petrauskase „Birute". Kõigist sündmustest olulisim oli aga 4. ja 5. detsembril 1905 toimunud Vilniuse Suure Seimi istung, mil esmakordselt toodi avalikkuse ette Leedu iseseisvuse idee.

Vietā, kur tagad slejas Lietuvas Nacionālās filharmonijas biedrības nams, agrāk atradās citas ēkas, kas bija celtas 16. gadsimtā, kad tika dibināts tā dēvētais Krievu tirgotāju nams. Tā bija divstāvu sarkanu ķieģeļu ēka gotiskā stilā, kurā atradās dažādi veikali un tirgotāju viesnīca, kā arī plašas noliktavas sētas pusē. 19. gadsimta sākumā šo ēku sauca par "Dom Goscinny" un tajā atradās vairumtirgotava, viesnīca un pat cietums un pilsētas policijas iecirknis. 20. gadsimta sākumā tika pieņemts lēmums pārbūvēt vecās ēkas, izveidojot tajās izsmalcinātu viesnīcu ar 34 istabām, koncertzāli, dzīvokļiem un vairākiem veikaliem. Agrākais tirdzniecības nams kļuva par rātsnamu, kurā darbojās arī viesnīca "Grand Hotel". Tajā ir uzstājušies talantīgākie mūziķi un aktieri, tostarp Konstantīns Čurļonis un ģeniālais vijolnieks Jaša Haifecs. Šīs lepnās celtnes, kurā saskatāmi historisma un jūgendstila elementi, projekta autors ir Viļņas pilsētas arhitekts Konstantīns Korojedovs. Šī vieta ir arī nozīmīga kā lietuviešu gara atmodas simbols. 20. gadsimta sākumā šajā ēkā tika atvērta Petra Vileiša lietuviešu grāmatnīca, kas bija pirmais tāda veida veikals Viļņā. Tāpat šeit notika pirmais Lietuvas Nacionālās operas priekšnesums, kurā tika atskaņota Mika Petrauska "Birute" (20. gadsimta sākumā). Un neskatoties uz visu minēto, pats svarīgākais pasākums šajā namā bija Viļņas Lielā Seima sanāksme, kas šeit notika 1905. gada 4. un 5. decembrī. Šīs sanāksmes laikā pirmoreiz skaļi tika deklarēta ideja par neatkarīgas Lietuvas valsts izveidi.

Nacionalinės filharmonijos vietoje pirmieji pastatai iškilo jau XVI a., kai buvo įsteigti vadinamieji Rusų pirklių namai. Tai buvo gotikinis, dviaukštis raudonų plytų pastatas, kuriame buvo įvairios krautuvės, atvykstančių pirklių viešbutis, o kieme įrengti erdvūs prekių sandėliai. XIX a. pr. pastatas vadintas „Dom Goscinny", čia veikė didmeninės prekybos namai, viešbutis, net kalėjimas ir miesto policija. XX a. pr. nuspręsta rekonstruoti senuosius pastatus, kuriuose būtų 34 kambarių prabangus viešbutis, koncertų salė, butai ir keletas parduotuvių. Taip prekybos namai virto Miesto sale su viešbučiu „Grand Hotel". Čia pasirodydavo garsiausi muzikai ir aktoriai, tarp jų Mikalojus Konstantinas Čiurlionis ir smuiko genijumi tituluojamas Jascha Heifetzas. Šio ištaigingo, istorizmo ir secesijos bruožų turinčio statinio projekto autorius – tuometinis Vilniaus miesto architektas Konstantinas Korojedovas. Ši vieta svarbi ir kaip lietuvybės puoselėjimo simbolis. XX a. pr. šiame pastate duris atvėrė pirmasis Vilniuje lietuviškas Petro Vileišio knygynas, taip pat buvo pirmą kartą parodyta lietuvių tautinė opera – Miko Petrausko „Birutė". Tačiau svarbiausia, kad būtent čia 1905 m. gruodžio 4–5 d. susirinko Didysis Vilniaus seimas, kuriame pirmą kartą garsiai išsakyta Lietuvos nepriklausomybės idėja.

Aušros Vartų g. 5, Vilnius
Michail Raškovskij

HOUSE OF THE SIGNATORIES • ALLKIRJASTAJATE MAJA
PARAKSTĪTĀJU NAMS • SIGNATARŲ NAMAI

Pilies g. 26, Vilnius

The House of the Signatories located in Vilnius is of exclusive importance for Lithuanians. The Act of Reinstating Independence of Lithuania was signed here on February 16, 1918. Thus the name of Lithuania reappeared on the world's maps from which it was deleted in 1795 during the Partition of the Polish–Lithuanian Commonwealth. The building itself was well-known among the locals and the guests of Vilnius, and was a popular place already at the end of the 19th century. It housed a famous Vilnius cafe "White Sztral". The cafe derived its name from the name of Kazimierz Sztral, the owner of this house and restaurant. The building is also interesting for its architectural part, especially for its facade sculptures symbolizing agriculture and fishing and capturing the interest of anyone passing by. A laconic document, consisting of only 122 words that has changed the history of the country, was signed namely in this house by 20 members of the Council of Lithuania. The whereabouts of the Act of 16 February were unknown for many years. It was found in 2017 in Germany by Professor Liudas Mažylis. Currently this document of a great significance for the entire nation is exhibited here, in the House of the Signatories. The renewed exposition of the museum is displayed in 13 rooms. The purpose is to make every visitor acquainted with a phenomenon of the national revival and the history of rebuilding the state from the second half of the 19th century until 1918. The building serves as a museum from 1990. It also serves as a venue of the annual commemorations of 16 February.

Vilniuses asuv Allkirjastajate maja on leedu rahva jaoks erilise tähtsusega. Seal allkirjastati 1918. aasta 16. veebruaril Leedu iseseisvuse taastamise akt. Sündmuse tulemusena ilmus taas maailmakaardile Leedu riik, mis oli sealt kadunud pärast Rzeczpospolita viimast jagamist 1795. aastal. Hoone ise oli Vilniuse elanike ja külaliste seas laialt tuntud ning populaarne juba 19. sajandil. Seal asus kuulus kohvik „Valge Sztral", mis sai nime maja ja söögikoha omaniku Kazimierz Sztrali järgi. Hoone on arhitektuurselt põnev, muuhulgas tänu pilkupüüdvatele fassaadiskulptuuridele, mis kujutavad põlluharimist ja kalapüüki. Lakoonilise 122-sõnalise iseseisvusakti, mis avas riigi ajaloos uue peatüki, allkirjastasid 20 Leedu Nõukogu liiget. 16. veebruari akti originaali saatus oli pikka aega teadmata, kuni professor Liudas Mažylis leidis selle 2017. aastal Saksamaalt. Nüüd on see oluline dokument Allkirjastajate majas vaatamiseks välja pandud. Uuendatud muuseumiekspositsioon täidab 13 ruumi. Eesmärk on anda külastajatele ülevaade riikluse taastamise käigust ning Leedu riikluse ülesehitamisest 19. sajandi teisest poolest kuni 1918. aastani. Muuseum tegutseb hoones alates 1990. aastast ning seal tähistatakse ka 16. veebruari aastapäevi.

Viļņā esošais Parakstītāju nams ir īpaši nozīmīga vieta visiem lietuviešiem. Šeit 1918. gada 16. februārī tika parakstīts Lietuvas Neatkarības atjaunošanas akts. Tādējādi pasaules kartē tika atjaunots Lietuvas nosaukums, kas no tās tika dzēsts 1795. gadā, kad tika sadalīta Polijas un Lietuvas kopvalsts. Jau 19. gadsimta beigās šī ēka bija labi pazīstama un populāra Viļņas iedzīvotāju un viesu vidū. Tajā atradās Viļņas slavenā kafejnīca "White Sztral". Kafejnīca savu nosaukumu bija ieguvusi no šī nama un restorāna īpašnieka Kazimira Strāla vārda. Ēka ir interesanta arī savas arhitektūras, it īpaši tās fasāžu skulptūru, kas simbolizē zemkopību un zvejniecību un rosina katra garāmgājēja interesi, dēļ. Tieši šajā namā divdesmit Lietuvas Padomes locekļi parakstīja lakonisku, tikai no 122 vārdiem sastāvošu dokumentu, kas izmainīja Lietuvas valsts vēsturi. 16. februāra akta atrašanās vieta daudzus gadus nebija zināma. 2017. gadā profesors Ļuds Mažilis to uzgāja Vācijā. Patlaban šis lietuviešu tautai tik svarīgais dokuments izstādīts Parakstītāju namā. Muzeja atjaunotā ekspozīcija ir iekārtota 13 telpās. Tās mērķis ir iepazīstināt apmeklētājus ar tautas atmodas kustību un valsts atjaunošanas vēsturi, sākot no 19. gadsimta otrās puses līdz 1918. gadam. Kopš 1990. gada šajā namā atrodas muzejs. Tāpat katru gadu šajā ēkā tiek atzīmēts 16. februāris.

Vilniuje esantys Signatarų namai lietuviams turi išskirtinę reikšmę. Čia 1918 m. vasario 16 d. buvo pasirašytas Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktas, sugrąžinantis Lietuvą į pasaulio žemėlapius, iš kurių ji buvo ištrinta 1795 m. Abiejų Tautų Respublikos padalijimo metu. Pats pastatas vilniečiams ir miesto svečiams buvo gerai žinomas ir gausiai lankomas jau XIX a. pab. Čia veikė garsi Vilniaus kavinė „Baltasis Štralis", kurios pavadinimas kilo nuo šio namo ir restorano savininko Kazimiero Štralio pavardės. Pastatas įdomus ir architektūriniu požiūriu, ypač dėl praeivių dėmesį patraukiančių fasado skulptūrų, simbolizuojančių žemės ūkį ir žvejybą. Būtent šiame name 20 Lietuvos Tarybos narių pasirašė lakonišką, vos 122 žodžių dokumentą, pakeitusį šalies istoriją. Ilgus metus niekas nežinojo, kur yra Vasario 16-osios akto originalas. Tik 2017 m. profesorius Liudas Mažylis surado jį Vokietijoje ir šiuo metu visai tautai svarbus dokumentas yra eksponuojamas čia, Signatarų namuose. Atnaujinta muziejaus ekspozicija užima 13 kambarių. Jos tikslas – supažindinti lankytojus su tautinio atgimimo reiškiniu ir valstybės atkūrimo istorija nuo XIX a. antros pusės iki 1918 m. Muziejinę paskirtį pastatas atlieka nuo 1990 m. Čia taip pat vyksta kasmetiniai Vasario 16-osios minėjimai.

Department of Cultural Heritage. © www.vilnius-tourism.lt

The Modernist architecture of Kaunas makes the city look exclusive. Public and residential buildings that were built in 1919–1939 were newly "discovered" only a few years ago when it was realised that Kaunas is internationally unique because of a high number of buildings of this style, their artistic and architectural solutions. The ideas of Modernism were brought to Lithuania by the architects of the local origin who studied abroad. Here they got mixed with the local traditions, the customer needs and acquired a distinctive character. Kaunas Central Post Office building, Vytautas the Great War Museum and the Palace of the M. K. Čiurlionis National Museum of Art, a complex of houses in V. Putvinskio street, Kaunas our Lord Jesus Christ's Resurrection Basilica, the Building of Dairy Center, the current central building of Kaunas University of Technology – all of them are considered to be exceptionally valuable. Folk and national symbols such as tulips, lilies, common rue leaves, the Columns of Gediminas can be found in the facades and interiors of many buildings alongside the shapes reflecting the global architectural trends. These elements very well reflect the contemporary situation of the state. Kaunas has taken over the role of the capital of Lithuania after Vilnius was occupied. The new capital made every effort to catch up and stay hand in hand with the major cities of Western Europe. Kaunas whose interwar architectural heritage has been awarded the European Heritage Label is currently working on achieving the status of Kaunas modern architecture in UNESCO World Heritage List.

Kaunase modernistlik arhitektuur annab linnale ainulaadse ilme. Aastatel 1919–1939 ehitatud elu- ja avalikud hooned „avastati" alles hiljuti, kui selgus, et Kaunas on selles stiilis ehitiste ning nende kunstiliste ja arhitektuursete lahenduste poolest maailmas unikaalne. Modernismiideed tõid Leetu välismaal õppinud kohalikud arhitektid. Kodumaal kohandati neid kohalike tavade ja klientide vajadustega ning saadi omanäoline tulemus. Kaunase peapostkontor, Vytautas Suure Sõjamuuseum ning M. K. Čiurlionise Riikliku Kunstimuuseumi peahoone, hoonetekompleks V. Putvinskio tänaval, Kaunase Issanda Jeesuse Ülestõusmise kirik, „Piimakeskuse" hoone, Kaunase Tehnikaülikooli uus peahoone – kõiki neid peetakse eriti väärtuslikeks. Paljude majade fassaadidel leidub lisaks globaalseid arhitektuuritrende järgivatele vormidele ka rahvuslikke sümboleid, näiteks tulpe, liiliaid, aedruudilehti ja Gediminase sambaid. Kõik need meenutavad riigis tollal valitsenud väärtuseid. Pärast Vilniuse okupeerimist oli Kaunas mõnda aega Leedu pealinn. Vastne pealinn püüdis Lääne-Euroopa suurlinnadele järele jõuda ja nendega sammu pidada. Maailmasõdade vahelisele Kaunase arhitektuuripärandile on omistatud Euroopa kultuuripärandi märgis ning käimas on ka töö Kaunase modernistliku arhitektuuri kandmiseks UNESCO maailmapärandi nimekirja.

Kauņas modernisma arhitektūra piešķir pilsētas tēlam ekskluzivitāti. Daudzas laikposmā no 1919. līdz 1939. gadam celtās sabiedriskās ēkas un privātmājas tika no jauna "atklātas" vien pirms dažiem gadiem, kad kļuva skaidrs, ka Kauņa pasaulē ir unikāla ar lielu skaitu šī arhitektūras stila ēkām un tajās izmantotajiem mākslinieciskajiem un arhitektoniskajiem risinājumiem. Modernisma idejas uz Lietuvu atveda vietējas izcelsmes arhitekti, kuri bija studējuši ārzemēs. Mijiedarbojoties vietējām tradīcijām un ēku pasūtītāju vajadzībām, pilsēta ieguva īpašu raksturu. Kauņas centrālā pasta ēka, Vītauta Dižā Kara muzejs un M. K. Čurļoņa Nacionālā mākslas muzejs, V. Putvinska ielas ēku komplekss, Kauņas Kristus augšāmcelšanās baznīca, Piena centra nams – tagadējā Kauņas Tehnoloģiju Universitātes esošā centrālā ēka – tās visas tiek uzskatītas par ārkārtīgi vērtīgām. Papildus pasaules arhitektūras tendences atspoguļojošām formām daudzu ēku fasādēs un interjeros ir redzami tādi tautas un valstiskuma simboli kā tulpes, lilijas, smaržīgās rūtas lapiņas un Ģedimina stabi. Šie elementi uzskatāmi atspoguļo tā laika stāvokli valstī. Pēc Viļņas okupācijas Kauņa, pārņemot Lietuvas galvaspilsētas lomu, darīja visu, lai panāktu citas Rietumeiropas nozīmīgākās pilsētas un līdzinātos tām. Kauņas starpkaru arhitektūras mantojumam ir piešķirta Eiropas mantojuma zīme, turklāt pilsēta pašlaik gatavo pieteikumu, lai Kauņas modernisma arhitektūra tiktu iekļauta UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā.

Modernizmo architektūra – Kauno vizitinė kortelė. 1919–1939 m. iškilę visuomeniniai ir gyvenamieji pastatai „atrasti" vos prieš keletą metų, kai buvo suvokta, jog šio stiliaus pastatų gausa ir jų meniniais, architektūriniais sprendimais Kaunas yra unikalus tarptautiniu mastu. Modernizmo idėjos į Lietuvą atėjo kartu su vietinės kilmės architektais, studijavusiais užsienyje. Čia jos persipynė su vietinėmis tradicijomis, užsakovų poreikiais ir įgijo savitą charakterį. Išskirtinai vertingais laikomi Centrinio pašto rūmai, Vytauto Didžiojo karo muziejus ir Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rūmai, V. Putvinskio gatvės namų kompleksas, Prisikėlimo bazilika, „Pieno centro" rūmai, dabartiniai Kauno technologijos universiteto centriniai rūmai. Daugelio pastatų fasaduose ir interjeruose greta pasaulines architektūros tendencijas atspindinčių formų rasime tautinius, nacionalinius simbolius: tulpes, lelijas, rūtų lapelius, Gediminaičių stulpus. Tai puikiai atspindi tuometinę valstybės situaciją – okupavus Vilnių, sostinės vaidmenį perėmęs Kaunas iš visų jėgų stengėsi pasivyti didžiuosius Vakarų Europos miestus. Kaunas, kurio tarpukario architektūrinis paveldas įvertintas Europos paveldo ženklu, šiuo metu siekia, kad Kauno modernizmo architektūra būtų įrašyta į UNESCO paveldo sąrašus.

©Kaunas city municipality

87 VYTAUTAS THE GREAT WAR MUSEUM AND THE M. K. ČIURLIONIS NATIONAL MUSEUM OF ART IN KAUNAS
KAUNASE VYTAUTAS SUURE SÕJAMUUSEUM JA M. K. ČIURLIONISE RIIKLIK KUNSTIMUUSEUM
VĪTAUTA DIŽĀ KARA MUZEJS UN M. K. ČURĻOŅA NACIONĀLAIS MĀKSLAS MUZEJS KAUŅĀ
KAUNO VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUS IR NACIONALINIS M. K. ČIURLIONIO DAILĖS MUZIEJUS

Kaunas Vytautas the Great War Museum and the M. K. Čiurlionis National Museum of Art are the most remarkable examples of Kaunas Modernist architecture and whilst simultaneously the oldest museums of independent Lithuania. The War Museum was founded back in 1919. Its idea came from the commanders of the Army of independent Lithuania. The aim of the founders was not only to tell about the military victories of the country, but also to show Lithuania as the country with a firm political and cultural basis, to foster the compatriots' love for their homeland. Originally it was housed in the old wooden manege, but later, in 1930, a corner stone of the new building was consecrated in the Square of Independence. The authors of the project were Vladimiras Dubeneckis, Karolis Reisonas and Kazys Kriščiukaitis. The building had to accommodate two museums, i.e. the War Museum and the Museum of Culture. Both museums had to give meaning to the state's idea, to become the temple of the nation. It was the first complex of buildings in independent Lithuania with the specifically designed interior that was built namely for the state museum. The museum was opened in 1936. The War Museum was named after Vytautas the Great, whereas the Museum of Culture over time has become the M. K. Čiurlionis National Museum of Art after the gallery of M. K. Čiurlionis, the exhibits of the city museum and the folk art collections were transferred there.

Kaunase Vytautas Suure Sõjamuuseum ja M. K. Čiurlionise Riiklik Kunstimuuseum on Kaunase modernistliku arhitektuuri tippteosed ning ühtlasi iseseisva Leedu vanimad muuseumid. Sõjamuuseum asutati 1919. aastal, selle idee pärines taasiseseisvunud Leedu armeejuhtidelt. Asutajate eesmärk oli lisaks leedulaste sõjaliste võitude tutvustamisele näidata, et Leedu rajaneb tugeval poliitilisel ja kultuurilisel vundamendil, samuti tugevdada kaaskodanike armastust isamaa vastu. Esialgu tegutses muuseum vanas puitmaneežis, ent 1930. aastal pandi Iseseisvuse väljakul nurgakivi uuele muuseumihoonele. Projekti autoriteks olid Vladimiras Dubeneckis, Karolis Reisonas ja Kazys Kriščiukaitis. Hoone pidi mahutama kaks muuseumi: sõjamuuseumi ja kultuurimuuseumi. Mõlema eesmärk oli tugevdada riiklust ning rahvustunnet. Tegemist oli iseseisva Leedu esimese hoonetekompleksiga, mille interjöörid olid kujundatud spetsiaalselt muuseumi vajaduste tarbeks. Muuseum avati 1936. aastal. Sõjamuuseum sai nime Vytautas Suure järgi, kultuurimuuseum aga nimetati hiljem M. K. Čiurlionise galerii järgi ümber M. K. Čiurlionise Riiklikuks Kunstimuuseumiks ning sinna toodi üle ka linnamuuseumi ekspositsioon ja rahvakunstikogud.

Kauņas Vītauta Dižā Kara muzejs un M. K. Čurļoņa Nacionālais Mākslas muzejs ir visspilgtākie Kauņas modernisma arhitektūras paraugi un vienlaikus vecākie neatkarīgās Lietuvas muzeji. Kara muzejs ir dibināts 1919. gadā. Ideja par tā izveidi nāca no neatkarīgās Lietuvas armijas virsniekiem. Dibinātāju mērķis bija nevis stāstīt par valsts uzvarām kaujas laukā, bet gan parādīt Lietuvu kā valsti ar stingriem politiskiem un kultūras pamatiem, lai stiprinātu tautiešu mīlestību pret savu tēvzemi. Sākotnēji muzejs bija izvietots kādā vecā koka ēkā, bet 1930. gadā Neatkarības laukumā tika ielikts jaunās ēkas pamatakmens. Projekta autori bija Vladimirs Dubeneckis, Karolis Reisons un Kazis Kriščukaitis. Ēkā tika izvietoti divi muzeji, proti, Kara muzejs un Kultūras muzejs. Abiem muzejiem bija jākalpo valstiskuma idejai, jākļūst par nācijas templi. Tas bija pirmais ēku komplekss neatkarīgajā Lietuvā ar interjeru, kas projektēts tieši valsts muzeja vajadzībām. Muzejs tika atvērts 1936. gadā. Kara muzejam tika dots Vītauta Dižā vārds, savukārt pēc tam, kad M. K. Čurļoņa galerijas, pilsētas muzeja kolekcija un tautas mākslas kolekcijas tika pārvestas uz Kultūras muzeju, tas ar laiku kļuva par M. K. Čurļoņa Nacionālo Mākslas muzeju.

Vytauto Didžiojo karo muziejus ir Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus – žymiausi Kauno modernizmo architektūros pavyzdžiai, o kartu ir seniausi nepriklausomos Lietuvos muziejai. Karo muziejus įsteigtas dar 1919 m. Jo idėja kilo nepriklausomos Lietuvos kariuomenės vadams. Steigėjų tikslas buvo ne tik papasakoti apie karines šalies pergales, bet ir parodyti Lietuvą kaip tvirtą politinį ir kultūrinį pagrindą turinčią valstybę, ugdyti tautiečių meilę tėvynei. Iš pradžių jis glaudėsi sename mediniame manieže, tačiau 1930 m. Nepriklausomybės aikštėje buvo pašventintas naujojo pastato kertinis akmuo. Projekto autoriai: Vladimiras Dubeneckis, Karolis Reisonas ir Kazys Kriščiukaitis. Iš tiesų čia turėjo tilpti du muziejai – Karo ir Kultūros. Abu jie turėjo įprasminti valstybės idėją, tapti tautos šventove. Tai buvo pirmas pastatų ansamblis nepriklausomoje Lietuvoje, pastatytas būtent valstybiniam muziejui su specialiai jam sukurtu interjeru, kurio pagrindu tapo herojinis pasakojimas apie kelią į Nepriklausomybę. Atidarymas įvyko 1936 m. Karo muziejus pavadintas Vytauto Didžiojo vardu, o Kultūros muziejus, perkėlus į jį M. K. Čiurlionio galeriją, miesto muziejaus eksponatus ir liaudies meno rinkinius, ilgainiui tapo Nacionaliniu M. K. Čiurlionio dailės muziejumi.

Kaunas municipality, photographer unknown, Rimantė Ropytė

K. Donelaičio g. 64, V. Putvinskio g. 55, Kaunas

HISTORICAL PRESIDENTIAL PALACE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA • LEEDU VABARIIGI AJALOOLINE PRESIDENDILOSS LIETUVAS REPUBLIKAS VĒSTURISKĀ PREZIDENTA PILS • ISTORINĖ LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTŪRA KAUNE

This ornate historical building was erected in the mid-19th century. Since the second half of the 19th century it served as the residence of the high-level state officials: the Governor of Kaunas moved here in 1866, the German kaiser lived in the building during the World War I, it housed a German military administration. Finally, when Kaunas became the temporary capital, the palace became the residence of the leader of the independent state of Lithuania. During the Interwar Years (1919–1940) the presidents Antanas Smetona, Aleksandras Stulginskis and Kazys Grinius resided here. The last meeting of the Government of the independent Republic of Lithuania before the country's occupation was held here on June 15, 1940. In Soviet years the functions of the building changed many times. It served as the Palace of Pioneers, later the Teachers House. More recently it housed cinema, library. In 1989 the building was handed over to Vytautas the Great War Museum. After many years of reconstruction in 2005 the Historical Presidential Palace was opened for the general public. Now it houses a subdivision of the M. K. Čiurlionis National Museum of Art. The working room of the President, the Audience Hall, the Duty Officer's Room can be visited in the museum. The authentic interior fittings such as the ornate staircase decorated with wood carvings, gold-plated mirrors and other elements have survived into the present. Besides the permanent exposition temporary exhibitions, various conferences and other events are constantly organised in the museum.

Peenelt kaunistatud ajalooline presidendiloss rajati 19. sajandi keskel. Alates 19. sajandi teisest poolest kasutasid seda oma residentsina erinevad kõrged ametiisikud: 1866. aastal kolis siia Kaunase kuberner, Esimese maailmasõja ajal elas hoones Saksa keiser ning maja on olnud ka Saksa sõjaväevalitsuse kasutuses. Pärast Kaunase ajutiseks pealinnaks kuulutamist sai esinduslikust hoonest Leedu Vabariigi presidendi residents. Maailmasõdade vahelisel perioodil (1919–1940) elasid siin presidendid Antanas Smetona, Aleksandras Stulginskis ja Kazys Grinius. 15. juunil 1940 peeti hoones iseseisva Leedu Vabariigi valitsuse viimane istung enne riigi okupeerimist. Nõukogude ajal oli hoonel mitmeid valdajaid. Selles tegutses pioneeride palee ja hiljem õpetajate maja. Palee oli kasutusel ka kino ja raamatukoguna. 1989. aastal anti hoone üle Vytautas Suure Sõjamuuseumile. Pärast pikki restaureerimistöid avati presidendipalee 2005. aastal külastajatele. Tänapäeval tegutseb hoones M. K. Čiurlionise Riikliku Kunstimuuseumi filiaal. Külastajatele on avatud presidendi kabinet, vastuvõtusaal ja käsundusohvitseri tuba. Hoones on säilinud autentne peente puunikerdustega trepp, kullatud peeglid ja teisigi algseid sisekujunduselemente. Hoones asub muuseumi püsiekspositsioon ja korraldatakse hooajalisi näitusi, sageli ka konverentse ja muid üritusi.

Šī krāšņā vēsturiskā ēka tika uzcelta 19. gadsimta vidū. Kopš 19. gadsimta otrās puses tā kalpo par valsts augstāko amatpersonu rezidenci: 1866. gadā tajā ievācās Kauņas gubernators, Pirmā pasaules kara laikā tur uzturējās Vācijas ķeizars un tajā atradās Vācijas kara pārvalde. Visbeidzot, kad Kauņa kļuva par pagaidu galvaspilsētu, pils kļuva par neatkarīgās Lietuvas valsts vadītāja rezidenci. Starpkaru periodā (no 1919. līdz 1940. gadam) šeit uzturējās prezidenti Antans Smetona, Aleksandrs Stulginskis un Kazis Griņus. 1940. gada 15. jūnijā šeit notika pēdējā neatkarīgās Lietuvas Republikas valdības sanāksme pirms valsts okupācijas. Padomju laikos ēkas pielietojums vairākkārt mainījās. Tajā atradās gan Pionieru nams, gan vēlāk Skolotāju nams. Padomju režīma pēdējos gados tajā atradās kinoteātris un bibliotēka. 1989. gadā ēka tika nodota Vītauta Dižā Kara muzejam. Pēc ilgiem pārbūves gadiem 2005. gadā vēsturiskā prezidentu pils atvērta sabiedrībai. Tagad tajā atrodas M. K. Čurļoņa Nacionālā Mākslas muzeja struktūrvienība. Muzejā var apskatīt prezidenta darbistabu, pieņemšanas zāli un adjutanta kabinetu. Līdz mūsdienām ir saglabājušies tādi oriģinālie interjera elementi kā krāšņās ar kokgriezumiem rotātās kāpnes, apzeltītie spoguļi un citi. Papildus pastāvīgajai izstādei muzejā regulāri notiek pagaidu izstādes, dažādas konferences un citi pasākumi.

Šis puošnus istorinis pastatas iškilo XIX a. viduryje. Nuo XIX a. antros pusės jis tarnavo kaip aukštų valstybės pareigūnų rezidencija: 1866 m. čia įsikūrė Kauno gubernatorius, Pirmojo pasaulinio karo metais gyveno Vokietijos kaizeris, veikė vokiečių karinė administracija. Pagaliau, Kaunui tapus laikinąja sostine, rūmai tapo nepriklausomos Lietuvos vadovo gyvenamąja vieta. 1919–1940 m. čia rezidavo prezidentai Antanas Smetona, Aleksandras Stulginskis ir Kazys Grinius. Būtent čia 1940 m. birželio 15 d. įvyko paskutinis nepriklausomos Lietuvos Respublikos Vyriausybės posėdis prieš okupuojant šalį. Sovietmečiu pastatas daug kartų keitė funkcijas: veikė Pionierių rūmai, vėliau – Mokytojų namai, kino teatras, biblioteka, 1989 m. pastatas perduotas Vytauto Didžiojo karo muziejui. Po ilgai trukusios rekonstrukcijos, 2005 m. istorinė prezidentūra buvo atidaryta plačiajai visuomenei. Dabar čia veikia Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus padalinys, kuriame galima aplankyti Prezidento darbo kambarį, Audiencijų salę, Budinčio karininko kabinetą. Iki mūsų dienų išliko autentiškos interjero detalės: puošnūs medžio raižiniai dekoruoti laiptai, paauksuoti veidrodžiai ir kt. Be nuolatinės ekspozicijos, čia kaskart organizuojamos laikinos parodos, įvairios konferencijos, kiti renginiai.

R. Mikalajūnaitė, J. Jankauskienė

Vilniaus g. 33, Kaunas

CHAIM FRENKEL VILLA IN ŠIAULIAI • CHAIM FRENKELI VILLA ŠIAULIAIS
HAIMA FRENKEĻA VILLA ŠAUĻOS • CHAIMO FRENKELIO VILA ŠIAULIUOSE

It is a historically rich object that unites the architectural, Jewish cultural and industrial heritage of the city. In the second half of the 19th century this place was occupied by a large tannery factory which in the meantime was one of the most important engines of Šiauliai economy. The factory was owned by Chaim and Dora Frenkel, a Jewish couple and wealthy merchants of the city. A two-storey residential house with the elements of the Secession style was erected around 1905 in the territory of the factory. Not only the exterior of the villa but also all its infrastructure was modern. The house was equipped with the latest household amenities: water supply, central heating, electricity, even telephone. A significant number of authentic interior elements such as an exclusively plentiful old wood decoration has survived into the present from this period. The industrial part of the complex continued to function after the residence was founded. The owner was concerned not only about the household of the factory workers, but also about their spiritual matters. Consequently, besides a medical station, a canteen and a reading room, a synagogue was built for the factory workers that survived into the present. In 1940 Chaim Frankel villa was turned into a military hospital and remained such until 1993. Since 1994 the building belongs to Šiauliai Museum "Aušra". After 11 years of restoration two modern expositions "Provincial estate of the mid-19th century – mid-20th century" and "Jewish cultural heritage in Šiauliai: the Mechants Frenkels" were opened here by the museum.

Kireva ajalooga objekt ühendab endas Šiauliai linna arhitektuuri-, juudi kultuuri- ja tööstuspärandi. 19. sajandi teisel poolel asus samas kohas suur nahatööstus, mis oli tolleaegse Šialiuai üks peamisi majandusmootoreid. Tööstuse omanikuks olid varakad juudi kaupmehed, abikaasad Chaim ja Dora Frenkel. 1905. aasta paiku rajati tööstuse territooriumile kahekorruseline juugendlik elumaja. Villa oli nii välimuselt kui ka tehniliselt ülimoodne ning majas olid kõik mugavused: veevarustus, keskküte, elekter ja isegi telefon. Sellest perioodist on säilinud palju sisekujunduselemente, sealhulgas rikkalik ajalooline puitdekoor. Tootmiskompleks jätkas tööd ka pärast elumaja ehitust. Omanik kandis hoolt nii tehasetöötajate olmetingimuste kui ka vaimuharimise eest. Nii rajati lisaks arstipunktile ja sööklale ka lugemistuba ja tänapäevani säilinud sünagoog. 1940. aastal seati Chaim Frankeli villasse sisse sõjaväehaigla, mis tegutses seal 1993. aastani. Alates 1994. aastast on hoone kuulunud Šiauliai muuseumile „Aušra". Pärast 11 aastat väldanud restaureerimistöid avas muuseum hoones kaks moodsat ekspositsiooni: Provintsimõisad 19. sajandi keskpaigast 20. sajandi keskpaigani ning Šiauliai juudi kultuuripärand: kaupmehed Frenkelid.

Šī villa ir vēsturiski bagāts objekts, kurā vienkopus redzams pilsētas arhitektoniskais, ebreju kultūras un industriālais mantojums. 19. gadsimta otrajā pusē šeit atradās liela ādu apstrādes rūpnīca, kas bija viens no svarīgākajiem Šauļu ekonomikas dzinējspēkiem. Rūpnīcas īpašnieki bija turīgi pilsētas tirgotāji ebreju pāris Haims un Dora Frenkeļi. Ap 1905. gadu rūpnīcas teritorijā tika uzcelts divstāvu dzīvojamais nams ar jūgendstila elementiem. Moderns bija ne tikai villas eksterjers, bet arī visa tās infrastruktūra. Namā bija ierīkotas visas tā laika jaunākās ērtības: ūdensvads, centrālā apkure, elektrība un pat tālrunis. Līdz mūsdienām no šī laikposma ir saglabājies liels skaits autentisku interjera elementu, piemēram, īpaši grezni koka apdares elementi. Pēc dzīvojamā nama uzcelšanas kompleksa rūpniecības daļa turpināja darboties. Rūpnīcas īpašnieki rūpējās ne tikai par strādnieku sadzīvi, bet arī viņu garīgumu. Tādēļ papildus medicīnas punktam, virtuvei un lasītavai, rūpnīcas strādnieku vajadzībām tika uzcelta sinagoga, kas ir saglabājusies līdz mūsdienām. 1940. gadā Haima Frankeļa villā tika izvietots kara hospitālis, kas tajā turpināja darboties līdz 1993. gadam. Kopš 1994. gada ēka pieder Šauļu muzejam "Aušra". Pēc vienpadsmit gadus ilgiem atjaunošanas darbiem muzejs šeit atvēra divas mūsdienīgas izstādes: "Provinces pilsētas un muižas no 19. gadsimta vidus līdz 20. gadsimta vidum" un "Ebreju kultūras mantojums Šauļos: tirgotāji Frenkeļi"

Tai istoriškai turtingas objektas, kuriame susiduria miesto architektūrinis, žydų kultūros ir pramoninis paveldas. XIX a. antroje pusėje šioje vietoje veikė stambus odų išdirbimo fabrikas, kuris tuo metu buvo vienas svarbiausių Šiaulių ekonomikos variklių. Fabriko savininkai buvo pasiturintys miesto pirkliai, žydai Chaimas ir Dora Frenkeliai. Apie 1908 m. fabriko teritorijoje iškilo dviaukštis secesijos bruožų turintis gyvenamasis namas. Moderni buvo ne tik vilos išorė – čia įrengti visi naujausi buities patogumai: vandentiekis, centrinis šildymas, elektra, net telefonas. Iš šio laiko mus pasiekė nemažai autentiškų interjero elementų, pavyzdžiui, išskirtinai gausi senoji medžio apdaila. Įkūrus rezidenciją pramoninė komplekso dalis funkcionavo toliau. Savininkas rūpinosi ne tik darbininkų buitimi, bet ir dvasiniais reikalais – be medicinos punkto, valgyklos ir skaityklos, čia dirbantiems buvo pastatyta iki šių dienų išlikusi sinagoga. 1940 m. Ch. Frenkelio vila buvo paversta karo ligonine, ir tokią paskirtį išlaikė iki pat 1993 m. Nuo 1994 m. pastatas priklauso Šiaulių „Aušros" muziejui, kuris po 11 metų trukusios restauracijos čia atidarė dvi modernias ekspozicijas: „Provincijos dvaras XIX a. vid.–XX a. vid." ir „Žydų kultūros paveldas Šiauliuose: pirkliai Frenkeliai".

Vilniaus g. 74, Šiauliai

Algirdas Musnickis, Rolandas Parafinavičius

BIRŽAI CASTLE • BIRŽAI LOSS
BIRŽU PILS • BIRŽŲ PILIS

Biržai is inextricably linked to the name of the dukes Radziwiłł. The Biržai Duchy that was ruled by them is one of the largest and one of the longest-lasting private estates in the history of Lithuania. It covered the area of approximately 36 thousand ha. The centre of the duchy was a manor estate where a Renaissance bastion fortifications were built in the late 16th century. The manor estate was equipped in accordance with the Italian model, it was surrounded with a water ditch. For this reason the manor estate was regarded as the most modern in Lithuania. Duke Krzysztof Radziwiłł, the builder of the manor estate, was fully aware of the importance of fortifications – the castle served as protection not only of the private lands but also as protection of the entire northern border of the country. In 1637 the hosts took steps to rebuild the fortress in accordance with the Dutch model: they rearranged the palace, surrounded the castle with embankments and bastions. The hosts decorated the walls of the residence with panelling, the ceiling with painting and mouldings, hang and placed more than 1000 pictures and sculptures in the halls. The Biržai Castle played a significant role in the battles of the Grand Duchy of Lithuania with Sweden. Unfortunately, in 1704 the fortress was taken over by Swedes who blew up the fortress when leaving it behind. Decay of the complex began ever since. Restoration works of the castle were started only in the second half of the 20th century. Since 1989 the castle houses the Biržai Region Museum "Sėla". Today there are more than 100 thousand exhibits in the museum. Biržai Castle, even though most of its part was rebuilt, remains one of the most important examples of bastion fortress and military construction of Lithuania and all north-east Europe.

Biržai nimi on lahutamatult seotud Radziwiłłi aadlisuguvõsaga. Nende valitsetud Biržai krahvkond oli Leedu ajaloo üks suurimaid ja pikimat aega püsinud eravaldusi. Selle territoorium oli umbes 36 000 hektarit. Krahvkonna keskuseks oli mõisakompleks, mille ümber rajati 16. sajandi lõpul renessanssbastionid. Mõis oli kujundatud Itaalia stiilis ning ümbritsetud vallikraaviga. Seetõttu peeti mõisa tol ajal Leedu moodsaimaks. Mõisa peahoone rajaja krahv Krzysztof Radziwiłłi jaoks oli kindlustuste väljaehitamine ilmselt vältimatu, kuna need pidid lisaks isiklikele maavaldustele kaitsma kogu riigi põhjapiiri. 1637. aastal asuti kindlustusi ümber ehitama Hollandi stiilis: mõisahäärber paigutati ümber ning ümbritseti vallide ja bastionitega. Eluhoone seinad kaunistati paneelidega, laed maalingute ja stukkdekooriga ning ruume ehtis kokku üle 1000 maali ja skulptuuri. Biržai lossil oli oluline roll Leedu suurvürstiriigi sõdades Rootsiga. 1704. aastal vallutasid rootslased kindluse ning lahkumisel õhkisid selle. Kompleks jäigi varemetesse. Lossi taastamistööd algasid alles 20. sajandi teisel poolel. 1989. aastal avati lossis Biržai muuseum „Sėla". Muuseumi kogudes on tänaseks üle 100 000 eseme. Ehkki Biržai loss ei ole enamalt jaolt autentselt säilinud, on see siiski üks väljapaistvamaid näiteid Leedu ning kogu Kirde-Euroopa kindlustusehitistest ja sõjaväearhitektuurist.

Biržu pilsēta ir nesaraujami saistīta ar dižciltīgo Radvilu dzimtas vārdu. Biržu novads, kurā valdīja šī dzimta, ir viens no lielākajiem un viens no visilgāk vienas dzimtas īpašumā bijušajiem īpašumiem Lietuvas vēsturē. Īpašuma platība bija ap 36 000 hektāru. Hercogistes centrs bija muiža, kurai 16. gadsimta beigās tika uzcelti renesanses laika aizsardzības bastioni. Muiža tika iekārtota pēc itāļu parauga, to ieskāva dīķis. Šī iemesla dēļ, šo muižu uzskatīja par vismodernāko visā Lietuvā. Hercogs Kristofs Radivils, kurš uzcēla Biržu pili, pilnībā apzinājās nocietinājumu nozīmīgumu, proti, pils kalpoja ne tikai dzimtas zemju aizsardzībai, bet visas valsts ziemeļu robežas aizsardzībai. 1637. gadā īpašuma saimnieki sāka cietokšņa pārbūvi pēc holandiešu parauga: pils tika pārplānota un tai apkārt tika uzcelti uzbērumi un bastioni. Rezidences sienas saimnieki izgreznoja ar paneļiem, griestus ar gleznām un ciļņiem, bet gaiteņos izvietoja vairāk nekā 1000 attēlu un skulptūru. Biržu pilij bija nozīmīga loma Lietuvas Dižkunigaitijas cīņās ar Zviedriju. Diemžēl 1704. gadā zviedri ieņēma pili un promejot to uzspridzināja. Ar to sākās pils ansambļa sabrukums. Pils restaurācijas darbi tika uzsākti tikai 20. gadsimta otrajā pusē. Kopš 1989. gada pilī atrodas Biržu Novada muzejs "Sėla". Patlaban muzejā glabājas vairāk nekā simts tūkstoši eksponātu. Lai gan lielākā Biržu pils daļa ir uzbūvēta no jauna, tā joprojām ir viens no visnozīmīgākajiem bastionu cietokšņu un militārās celtniecības paraugiem Lietuvā un visā ziemeļaustrumu Eiropā.

Biržai yra neatsiejami nuo kunigaikščių Radvilų vardo. Jų valdoma Biržų kunigaikštystė – viena didžiausių (užėmė apie 36 tūkst. ha plotą) ir ilgiausiai gyvavusių privačių valdų Lietuvos istorijoje. Kunigaikštystės centras buvo dvarvietė, kurioje XVI a. pab. pastatyta renesansinė bastioninė tvirtovė. Įrengta itališku pavyzdžiu, apjuosta vandens grioviu, ji buvo moderniausia to meto Lietuvoje. Jos statytojas Kristupas Radvila puikiai suvokė įtvirtinimų svarbą – pilis saugojo ne tik nuosavas žemes, bet ir visą šiaurinę šalies sieną. 1637 m. šeimininkai ėmėsi perstatyti tvirtovę pagal nyderlandišką pavyzdį: pertvarkė rūmus, pilį apjuosė žemių pylimais ir bastionais. Rezidencijos sienas išpuošė buazerijomis, lubas – tapyba ir lipdiniais, sales – daugiau nei 1 000 paveikslų ir skulptūrų. Biržų pilis atliko reikšmingą vaidmenį Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei kovojant su Švedija. Deja, 1704 m. švedai tvirtovę užėmė, o vėliau, ją palikdami, išsprogdino. Nuo tada ansamblis ėmė nykti. Atstatinėti pilį pradėta tik XX a. antroje pusėje. 1989 m. pilyje įsikūrė Biržų krašto muziejus „Sėla", šiandien saugantis daugiau nei 100 000 eksponatų. Biržų pilis, kurios didžioji dalis atstatyta, išlieka vienu svarbiausių Lietuvos ir visos Šiaurės rytų Europos bastioninės tvirtovės, karinės statybos pavyzdžių.

Radvilos g. 3, Biržai
Gabrielė Mileikaitė, Petras Ločeris

PANEMUNĖ CASTLE • PANEMUNĖ LOSS
PANEMUNES PILS • PANEMUNĖS PILIS

Vytėnų g. 53, Pilies k., Jurbarko rajonas

The travellers who are taking a route by a picturesque Panemunė road will notice the towers of the ancient castle. This monument built in the style of the Nordic Renaissance was erected in the early 17th century, when Janush Eperjesh, a Hungarian nobleman, decided to build a family residence. Later on, the manor with the castle was under the possession of several generations of the family before it became the property of the influential landowner Antanas Gelgaudas. It took only few years for the new owner to revive the nearly ruined castle and the surrounding park. The characteristics of Classicism became evident in the exterior, and especially in the interior of the castle: the windows of the castle were enlarged, the structure of the inner spaces was reorganised, the walls were decorated with professional Classicism paintings, white cylindrical furnaces were built in the rooms, even seven toilets were equipped. After the death of A. Gelgaudas the well-kept residence started to degrade. The rebellion of 1831, followed by repressions, hit hard the complex. After the rebels were defeated, the castle was expropriated by Russian tsar authorities. Cereal warehouses were fitted out in the west wing in the second half of the 19th century. The east wing was slowly turning into ruins. During the interwar period the complex was devastated by fire. Currently the castle belongs to Vilnius Academy of Art, works of refurbishment are in progress. Since 2014 the castle houses a 4-star hotel-restaurant. Craft fairs of the local community take place in the castle yard on every weekend during the summer time.

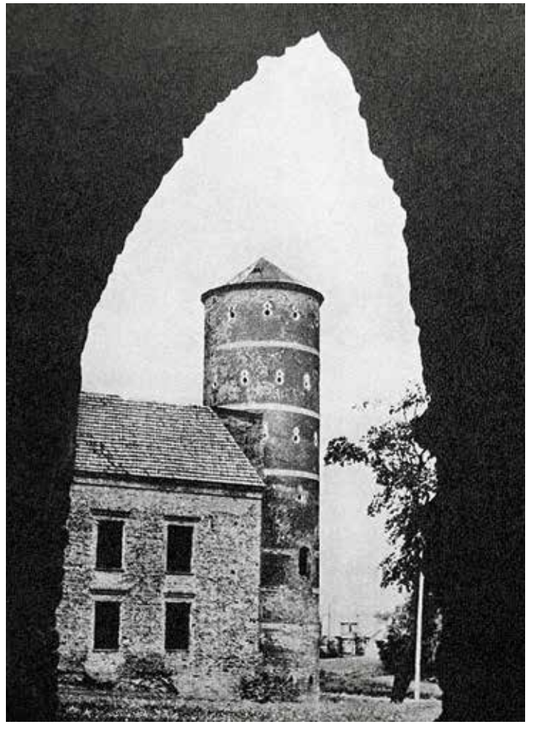
Kauneid maastikke läbival Panemunė maanteel liiklejatele paistavad lossitornid juba kaugelt silma. Põhjamaade renessansi stiilis lossi rajas Ungari aadlik Janush Eperjesh 17. sajandil oma suguvõsa residentsiks. Loss ja seda ümbritsev mõis olid suguvõsa valduses mitmeid põlvkondi, kuni need omandas Leedu suurmaaomanik Antanas Gelgaudas. Vaid mõne aastaga õnnestus uuel omanikul varemeisse jäänud loss ja lossipark taas elule äratada. Taastamisel järgiti välis- ja eriti sisekujunduses peamiselt klassitsistlikku joont: lossi aknad ehitati suuremaks, ruumilahendus korraldati ümber, seinad kaunistati klassitsistlike maalingutega, rajati valged silinderahjud ning koguni seitse tualettruumi. Pärast A. Gelgaudase surma hakkas heas korras elamu taas lagunema. Kompleks sai tõsiselt kannatada 1831. aasta mässus ja järgnenud repressioonides. Pärast mässajate alistamist hõivas lossi tsaaririigi armee. 19. sajandi teisel poolel rajati lossi läänetiiba viljahoidlad, idatiib aga pikkamööda lagunes. Maailmasõdade vahelisel perioodil sai loss tõsiselt kannatada tulekahjus. Tänapäeval kuulub kompleks Vilniuse Kunstiakadeemiale ning käimas on taastamistööd. 2014. aastal avati lossis neljatärnihotell ja restoran. Lossihoovis peetakse suveperioodil igal nädalavahetusel kohalikku käsitöölaata.

Ceļotāji, kuri izvēlējušies ainavām bagāto ceļu gar Nemunas upi, jau no tāluma pamanīs senas pils torņus. Šis senatnes piemineklis, celts 17. gadsimta sākumā ziemeļu renesanses stilā, kad ungāru muižnieks Janušs Eperješs nolēma šeit celt savas ģimenes rezidenci. Vairāku paaudžu garumā muiža ar pili piederēja šai ģimenei līdz tā nonāca ietekmīgā zemju īpašnieka Antana Geldauda īpašumā. Jaunajam īpašniekam bija nepieciešami vien pieci gadi, lai atjaunotu gandrīz izpostīto pili un tai blakus esošo parku. Klasicisma elementi parādījās ne tikai pils eksterjerā, bet it īpaši tās interjerā: tika paplašināti pils logi, pārveidots iekštelpu plānojums, sienas izgreznotas ar profesionālu gleznotāju gleznām klasicisma stilā, istabās iemūrētas baltas cilindriskas krāsnis un ierīkotas septiņas tualetes. Pēc A. Geldauda nāves labi apsaimniekotās pils stāvoklis sāka pasliktināties. Pils ansamblis smagi cieta 1831. gada poļu sacelšanās laikā, kam sekoja represijas. Kad dumpinieki bija sakauti, Krievijas cara iestādes pili atsavināja. 19. gadsimta otrajā pusē labajā spārnā tika ierīkotas graudu noliktavas. Tikmēr austrumu spārns pamazām pārvērtās drupās. Starpkaru periodā pils ansambli nopostīja ugunsgrēks. Patlaban pils pieder Viļņas Mākslas akadēmijai, un pilī notiek remontdarbi. Kopš 2014. gadā pilī darbojas četru zvaigžņu viesnīca un restorāns. Vasarās pils pagalmā katru nedēļas nogali notiek vietēja mēroga amatnieku tirdziņš.

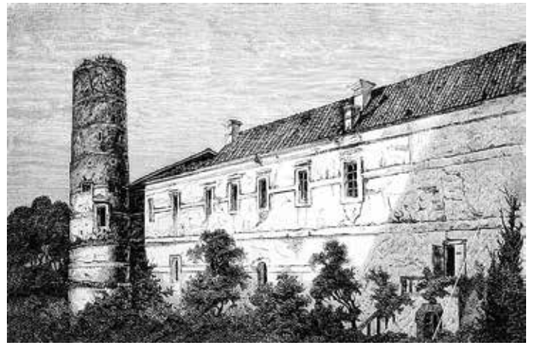
Keliaujantys gražiausiu Lietuvoje tituluojamu Panemunės keliu iš tolo pastebės aukštyn besistiebiančius senovinės pilies bokštus. Šis Šiaurės renesanso stiliaus paminklas iškilo pačioje XVII a. pr., kai vengrų kilmės bajoras Jonušas Eperješas nusprendė pasistatydinti šeimos rezidenciją. Po jo dvarą su pilimi valdė kelios kartos, kol atiteko įtakingam žemvaldžiui Antanui Gelgaudui. Naujasis šeimininkas vos per kelerius metus prikėlė griuvėsiais virstančią pilį ir ją supusį parką. Išorė ir interjeras įgijo klasicizmo bruožų: padidinti langai, pertvarkyta vidaus erdvių struktūra, sienas papuošė profesionaliai atlikta klasicistinė tapyba, kambariuose pastatytos baltos cilindrinės krosnys, įrengti net septyni tualetai. Po A. Gelgaudo mirties išpuoselėta rezidencija ėmė nykti. Galutinį smūgį ansambliui sudavė po 1831 m. sukilimo sekusios represijos. Gelgaudų šeima buvo aktyvūs sukilimo dalyviai, tad po pralaimėjimo carinė Rusijos valdžia pilį nusavino. Vakariniame korpuse dar XIX a. antroje pusėje įrengti grūdų sandėliai, rytinis ėmė virsti griuvėsiais. Tarpukaryje ansamblį nuniokojo gaisras. Šiuo metu pilis priklauso Vilniaus dailės akademijai, vyksta restauracijos darbai. Nuo 2014 m. čia veikia 4 žvaigždučių viešbutis-restoranas, vasaros metu kiekvieną savaitgalį pilies kieme vyksta vietos bendruomenės amatų mugės.

Alvydas Petrošius, Erik Ovčarek. From Panemune Castle archive

UŽUTRAKIS MANOR ESTATE • UŽUTRAKISE MÕIS
UŽUTRAĶU MUIŽA • UŽUTRAKIO DVARO SODYBA

One of the most beautiful manor complexes in Lithuania is located not far from Vilnius, in the peninsula of the Lake Galve. It is a small, elegant palace with a terrace overlooking a fascinating landscape of Trakai Island Castle. The palace is harmoniously complemented with a park and the nearby located household buildings of the manor. This architectural complex was formed in the late 19th – early 20th centuries. Joseph Huss, famous Polish architect, is the author of the project of the palace. The interior of the palace was especially elegant. It was dominated by white and pastel colours, the rooms were furnished with Louis XVI style furniture, the walls were decorated with old-style tapestries and pictures. Édouard François André, one of the leading European architects of French origin, was invited to form the park. The complex system of 20 ponds was built, observation decks and expressive green spaces were formed. The manor was nationalized in 1940. It was initially occupied by Germans, later, in Soviet times, it housed a sanatorium of the KGB officers, pioneer campus, tourist base. It was the time when the interior of the palace was especially negatively affected and the park was defaced. Today Užutrakis is being cared for by the Directorate of Trakai Historical National Park. The palace of the manor was renovated at the initiative of the hosts, also the sculptures of the parterre were restored, the park is being intensively cleaned and arranged. The palace continually serves as a venue of chamber music concerts, exhibitions and other events.

Leedu üks kaunimaid mõisakomplekse asub Vilniuse külje all Galve järve poolsaarel. Väikese elegantse peahoone terrassilt avaneb maaliline vaade Trakai järvelossile. Mõisahoonet ümbritseb park ning lähistel asuvad ka mõisa majandushooned. Mõisakompleks rajati 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi agul. Peahoone projekteeris mainekas Poola arhitekt Joseph Huss. Häärber paistis silma eeskätt elegantse sisekujundusega. Interjöörides domineerisid valged ja pastelsed toonid, ruumid olid sisustatud Louis XVI stiilis mööbliga ning seinu kaunistasid vanaaegsed tapeedid ja maalid. Pargi kujundamine usaldati Euroopa ühele juhtivale maastikuarhitektile, prantslasele Édouard François Andréle. Parki rajati keerukas 20 tiigist koosnev süsteem koos vaateplatvormide ja ilmekate rohealadega. Mõis natsionaliseeriti 1940. aastal. Teise maailmasõja ajal oli see Saksa sõjaväe kasutuses, nõukogude ajal tegutsesid mõisas aga KGB ohvitseride sanatoorium, pioneerilaager ja turismibaas. Nõukogude võimu all sai mõisahoone sisemus tõsiselt kannatada ning park rüüstati. Tänapäeval haldab Užutrakise mõisa Trakai Ajaloo-Rahvuspargi Direktsioon. Mõisahoone on tänaseks restaureeritud, taastatud on iluaia skulptuurid ning aktiivselt tegeletakse pargi puhastamise ja korrastamisega. Mõisas toimub tihti kammermuusikakontserte, korraldatakse näituseid ja muid üritusi.

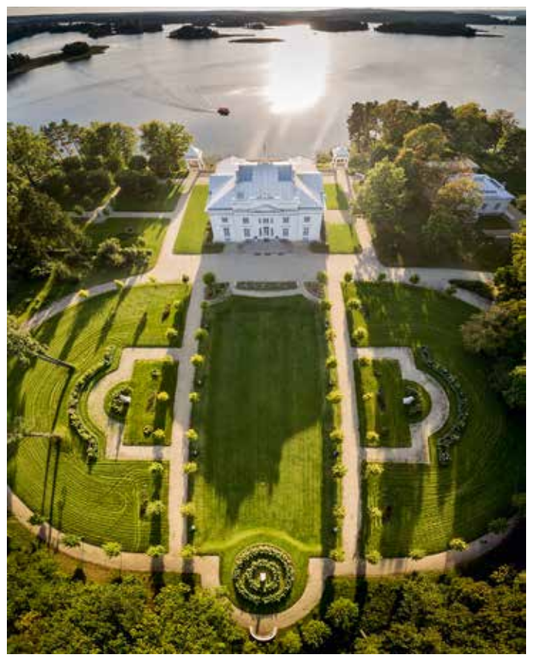
Viens no Lietuvas skaistākajiem muižu ansambļiem atrodas pavisam netālu no Viļņas — uz Galves ezera pussalas. To veido maza, eleganta pils ar terasi, no kuras paveras apburošs skats uz Traķu pili, ko gaumīgi papildina parks un netālu esošās muižas saimniecības ēkas. Šis arhitektūras ansamblis izveidojās 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. Pili projektējis slavenais poļu arhitekts Juzefs Huss. Tās interjers bija īpaši elegants. Tajā dominēja baltā krāsa un pasteļtoņi, istabas bija mēbelētas ar Luija XVI laikmeta mēbelēm, bet sienas rotāja veclaicīgas tapetes un gleznas. Parka izveidei pieaicināts viens no sava laika vadošajiem Eiropas arhitektiem francūzis Eduards Frasuā Andrē. Tika uzbūvēta sarežģīta 20 dīķu sistēma, skatu laukumi un izteiksmīgas apstādījumu zonas. 1940. gadā muiža tika nacionalizēta. Tad tajā ievācās vācieši, bet vēlāk, padomju laikos, tajā tika ierīkota sanatorija VDK darbiniekiem, pionieru nometne, tūrisma bāze. Tieši šajos laikos pils interjers un parks tika visvairāk nolaists. Mūsdienās Užutraķu muižu apsaimnieko Traķu Vēsturiskā nacionālā parka pārvalde. Pēc jauno apsaimniekotāju iniciatīvas muižas pils atjaunota, tāpat restaurētas partera skulptūras, bet parkā notiek vērienīgi tīrīšanas un labiekārtošanas darbi. Pilī pastāvīgi notiek kamermūzikas koncerti, izstādes un citi pasākumi.

Netoli Vilniaus, Galvės ežero pusiasalyje, įsikūręs vienas gražiausių dvaro ansamblių Lietuvoje. Tai nedideli, elegantiški rūmai su terasa, iš kurios atsiveria abejingų nepaliekantis vaizdas į Trakų salos pilį. Rūmus darniai papildo parkas ir netoliese išsidėstę ūkiniai dvaro pastatai. Šis architektūrinis ansamblis buvo suformuotas XIX a. pab.–XX a. pr. Rūmų projekto autorius – garsus lenkų architektas Jozefas Hussas. Itin elegantiškas buvo rūmų interjeras: čia dominavo balta ir pastelinės spalvos, kambariai buvo apstatyti Liudviko XVI stiliaus baldais, sienas puošė senoviniai gobelenai ir paveikslai. Parkui suformuoti pasikviestas vienas geriausių Europos parkų architektų – prancūzas Eduardas Andrė. Įrengta sudėtinga 20 tvenkinių sistema, suformuotos apžvalgos aikštelės ir želdynai. 1940 m. dvaras nacionalizuotas. Iš pradžių čia įsikūrė vokiečiai, vėliau, sovietmečiu, veikė KGB pareigūnų sanatorija, pionierių stovykla, turistinė bazė. Tuo laikotarpiu itin nukentėjo rūmų vidus, sudarkytas parkas. Dabar Užutrakiu rūpinasi Trakų istorinio nacionalinio parko direkcija. Šeimininkų iniciatyva restauruoti dvaro rūmai, atkurtos parterio skulptūros, intensyviai tvarkomas parkas. Čia nuolat vyksta kamerinės muzikos koncertai, parodos ir kitokie renginiai.

Užutrakio g. 17, Trakai
Ulcinas, Trakai region municipality
Antanas

PAKRUOJIS MANOR ESTATE • PAKRUOJISE MÕIS
PAKROJAS MUIŽA • PAKRUOJO DVARO SODYBA

Pakruojis Manor Estate is located in the northern Lithuania, not far from the Latvian border. It is the largest manor complex in Lithuania that has survived into the present. The complex has been included in the Book of Lithuanian Records: even 34 of 48 authentic manor buildings that existed here in the past are still standing in the area of 48.2 ha. The first information about the Pakruojis Manor is dating back to the 16th century. The contemporary owners of the manor were the noble Zabiełło and Munster families, and in the late 18th century the manor as a dowry became the property of Wilhelm von der Ropp, the baron of Courland. The baron's family in Latvia is better known as the owners of Jaunauce Manor. The manor was ruled by the von der Ropp family until the World War II. For this reason, the buildings that have survived into the present were mainly built in the first half of the 19th century. An exclusive interior of the manor is made in the Classicism style, with an oval-shaped dance hall surrounded with columns and plenty of art works. The von der Ropp family were known as art connoisseurs having accumulated a valuable collection of the art masters of Western Europe. Sadly, the pieces of the collection are currently scattered across Lithuanian and foreign museums and private collections. Authentic furnaces, mouldings and parquet have survived into the present. In Soviet times the manor was nationalized and housed a Sovkhoz, later – agricultural technical school. Today the manor is refurbished and open to the public. It houses a Tourist Information Center, offers the program "Beer Road", children campuses, serves as a venue of concerts. The visitors are offered the service of excursions, they can visit the café in the former tavern, spend the night in the hotel located in the miller's house.

Pakruojise mõis asub Põhja-Leedus Läti piiri lähistel. Tegemist on Leedu suurima tänaseni säilinud mõisakompleksiga. Leedu hindamisraamatusse kantud 48 mõisakompleksi hoonest on säilinud 34 ning need paiknevad 48,2-hektarisel territooriumil. Pakruojise mõisa on kirjalikes allikates esmakordselt mainitud 16. sajandil. Tollal olid selle omanikeks Zabiełło ja Munsteri aadlisuguvõsad, 18. sajandi lõpul aga omandas mõisa valdused Kuramaa parun Wilhelm von der Ropp. Paruni Läti-poolne suguvõsa on rohkem tuntud Jaunauce mõisa omanikena. Mõis kuulus von der Roppidele kuni Teise maailmasõjani. Enamik tänaseni säilinud hoonetest on ehitatud 19. sajandi esimesel poolel. Peahoone peen sisekujundus on klassitsistlikus stiilis, hoone uhkuseks on sammastikuga ovaalne ballisaal, mida kaunistasid väärtuslikud kunstiteosed – von der Roppid olid tuntud kunstikogujad, kellele kuulus paljude Lääne-Euroopa meistrite töid. Tänapäeval on nende kunstikogu kahjuks laiali Leedu ja välismaa muuseumides ning erakogudes. Mõisas on tänaseni säilinud autentsed ahjud, stukkdekoor ja parketid. Nõukogude ajal mõis natsionaliseeriti ning seal tegutses sovhoos ja hiljem põllumajandustehnikum. Nüüdseks on peahoone taastatud ja külastajatele avatud. Mõisas asub turismiinfokeskus, pakutakse „Õlleränaku" programmi, korraldatakse lastelaagreid ning kontserte. Külastajad saavad tellida ekskursioone, külastada endisesse kõrtsi rajatud kohvikut ja veeta öö möldrimajja sisse seatud hotellis.

Pakrojas muiža atrodas Lietuvas ziemeļos netālu no Latvijas robežas. Tas ir lielākais līdz mūsdienām saglabātais muižas ansamblis Lietuvā. Ansamblis ir iekļauts Lietuvas rekordu grāmatā: 34 no 48 autentiskām muižas celtnēm, joprojām ir aplūkojamas 48,2 hektāru lielajā muižas teritorijā. Pirmās rakstu liecības par Pakrojas muižu nāk no 16. gadsimta. Toreizējie muižas īpašnieki bija dižciltīgās Zebello un Minsteru dzimtas, savukārt 18. gadsimta beigās muiža kā līgavas pūrs nonāca Kurzemes barona Vilhelma fon der Ropa īpašumā. Barona dzimta Latvijā ir labāk zināma kā Jaunauces muižas īpašnieki. Muiža atradās dzimtas īpašumā līdz Otrajam pasaules karam. Šī iemesla dēļ, līdz mūsdienām saglabājušās ēkas ir celtas galvenokārt 19. gadsimta pirmajā pusē. Muižas izsmalcinātais interjers ir iekārtots klasicisma stilā ar ovālu deju zāli, kuru ieskauj kolonnas un daudzi mākslas darbi. Fon der Ropu ģimene bija pazīstami kā mākslas pazinēji un viņi bija izveidojuši vērtīgu Rietumeiropas meistaru darbu kolekciju. Diemžēl mūsdienās šīs kolekcijas priekšmeti ir izkaisīti pa Lietuvas un ārvalstu muzejiem un privātām kolekcijām. Līdz mūsdienām ir saglabājušās krāsnis, dekoratīvie ciļņi un parkets. Padomju laikos muiža tika nacionalizēta, sākumā tajā saimniekoja kolhozs, bet vēlāk lauksaimniecības tehnikums. Mūsdienās muiža ir atjaunota un atvērta apmeklētājiem. Tajā atrodas tūrisma informācijas centrs, interesentiem ir pieejama programma "Alus ceļš", te tiek rīkotas bērnu nometnes, kā arī koncerti. Apmeklētājiem tiek piedāvātas ekskursijas gidu pavadībā, viesiem ir iespēja atgūt spēkus kafejnīcā, kas ierīkota agrākā krogus vietā, un pārnakšņot dzirnavnieka mājā ierīkotajā viesnīcā.

Šiaurės Lietuvoje, visai netoli sienos su Latvija, stūkso įspūdingas ansamblis – Pakruojo dvaro sodyba. Tai didžiausias išlikęs dvaro ansamblis Lietuvoje, įrašytas į Lietuvos rekordų knygą: 48,2 ha plote tebestovi net 34 autentiški dvaro pastatai iš buvusių 48. Pirmosios žinios apie Pakruojo dvarą pasiekia iš XVI a. Čia šeimininkavo Zabielos, Munsteriai, o XVIII a. pab. dvaras vedybų keliu atiteko Kuršo baronui Vilhelmui fon Roppui. Kaimynams latviams barono šeima geriau žinoma kaip Jaunaucės dvaro savininkai. Fon Roppai dvarą valdė iki Antrojo pasaulinio karo, tad išlikę pastatai daugiausia statyti XIX a. pirmoje pusėje. Išskirtinis rūmų interjeras įrengtas klasicistiniu stiliumi su ovaline, kolonų supama šokių sale ir galybe meno kūrinių. Fon Roppai garsėjo kaip meno žinovai, sukaupę vertingą Vakarų Europos meistrų kolekciją, deja, išsibarsčiusią po Lietuvos ir užsienio muziejus bei privačius rinkinius. Iki mūsų dienų išliko autentiškos krosnys, lipdiniai, parketas. Dvarą sovietmečiu nacionalizavus, jame veikė tarybinis ūkis, žemės ūkio technikumas. Šiandien dvaras restauruotas ir atviras visuomenei. Čia veikia Turizmo informacijos centras, vyksta programa „Alaus kelias", vaikų stovyklos, koncertai, vedamos ekskursijos, buvusioje smuklėje veikia kavinė, malūnininko name – viešbutis.

Karčiamos g. 9, Pakruojis
Jonas Danauskas, Mindaugas Veitulis

PALANGA MANOR ESTATE • PALANGA MŌIS
PALANGAS MUIŽA • PALANGOS DVARO SODYBA

Palanga Manor Estate is one of the most visited objects of Lithuanian seaside. The Tyszkiewicz family owned Palanga since the early 19th century, but the splendid complex appeared only in 1897–1902 when Feliks and Antonina Tyszkiewicz had established a permanent residence of their family. Franz Heinrich Schwechten, the architect of German descent, is the author of the project of the Neo-Renaissance palace. The Tyszkiewicz family resided here until the World War II. The landscape park of the Palanga Manor, same way as the parks of Užutrakis and Lentvaris, were created by Édouard and Rene André of French descent. Around 500 trees and bushes were delivered to form green spaces, some of them were brought from abroad. Palanga Botanical Park was founded here in 1960. Today the park covers a surface area of approximately 100 ha. Since 1963 the palace of the manor houses the Palanga Amber Museum which is a branch of the Lithuanian Art Museum. The biggest amber collection in the country consisting of almost 30 thousand exhibits was accumulated in the museum. It is symbolic that the amber collection was accumulated by the count Feliks Tyszkiewicz himself. Today, after the reconstruction that was finished in 2015, the complex serves as a venue of conferences, concerts, exhibitions. The museum offers not only the exposition of amber, but also the exposition of the history of the manor itself.

Palanga mōis on üks külastatumaid Leedu mereäärseid turismiobjekte. Mōis kuulus alates 19. sajandi algusest Tyszkiewiczite sugu-võsale, kuid oivaline mōisakompleks rajati alles aastatel 1897–1902, mil mōisa asusid oma perekonnaga alaliselt elama Feliks ja Antonina Tyszkiewicz. Uusrenessansliku peahoone on projekteerinud Saksa päritolu arhitekt Franz Heinrich Schwechten. Tyszkiewiczid elasid mōisas kuni Teise maailmasõjani. Palanga mōisa maastikupargi kujundasid prantslased Édouard ja Rene André, kellel loomingu hulka kuuluvad ka Užutrakise ja Lentvarise mōisapargid. Parki istutati umbes 500 puud ja põõsast, millest osa toodi välismaalt. 1960. aastal loodi pargist Palanga Botaanikapark. Tänapäeval on pargi pindala umbes 100 hektarit. Mōisa peahoones tegutseb alates 1963. aastast Palanga Merevaigumuuseum, mis on Leedu Kunstimuuseumi filiaal. Muuseumi merevaigukogu on Leedu suurim ja sellesse kuulub üle 30 tuhande eseme. On sümboolne, et merevaigukogule pani aluse mōisa endine omanik krahv Feliks Tyszkiewicz. 2015. aastal lõppes mōisakompleksi restaureerimine ning käesoleval ajal korraldatakse seal konverentse, kontserte ja näituseid. Muuseumis saab lisaks merevaigukogule tutvuda ka mōisa ajalooga.

Palangas muiža ir viens no visapmeklētākajiem apskates objektiem Lietuvas jūrmalā. Tiškeviču ģimenei Palanga piederēja kopš 19. gadsimta sākuma, taču greznais muižas ansamblis tika uzcelts vēlu — laikposmā no 1897. līdz 1902. gadam, kad Fēliks un Antanina Tiškeviči bija savai ģimenei izvēlējušies pastāvīgu dzīvesvietu. Neorenesanses stilā celtās pils projekta autors ir vācu izcelsmes arhitekts Francis Henrihs Švehtens. Tiškeviču ģimene šeit dzīvoja līdz Otrajam pasaules karam. Līdzīgi kā Užutraķu un Lentvares muižu parkus arī Palangas muižas parku ir projektējis franču izcelsmes arhitekts Eduārs Frasuā Andrē. Apstādījumu ierīkošanai tika iestādīti aptuveni 500 koki un košumkrūmi, daži no kuriem tika atvesti no ārzemēm. 1960. gadā šeit izveidots Palangas Botāniskais parks. Patlaban parks aizņem gandrīz 100 hektārus lielu platību. Kopš 1963. gada muižas pilī atrodas Palangas Dzintara muzejs, kurš ir Lietuvas Mākslas muzeja filiāle. Muzejs lepojas ar valstī lielāko dzintara kolekciju, kura sastāv no gandrīz trīsdesmit tūkstošiem priekšmetu. Simboliski, ka arī grāfs Fēliks Tiškevičs bija izveidojis pats savu dzintara kolekciju. Pēc rekonstrukcijas 2015. gadā pilī tiek rīkotas konferences, koncerti un izstādes. Muzejs piedāvā aplūkot ne tikai dzintara kolekciju, bet arī izstādi par muižas vēsturi.

Vienas lankomiausių lietuviško pajūrio objektų – Palangos dvaro sodyba, sujungianti dvarų ir kurorto kultūrą. Palanga grafams Tiškevičiams priklausė nuo XIX a. pr., tačiau puošnus ansamblis atsirado tik 1897–1902 m., kai Feliksas ir Antanina Tiškevičiai čia įkūrė nuolatinę savo šeimos rezidenciją. Neorenesansinių rūmų projekto autorius – vokiečių kilmės architektas Francas Švechtenas. Tiškevičiai čia gyveno iki pat Antrojo pasaulinio karo. Kaip ir Užutrakio ar Lentvario parkus, peizažinį Palangos dvaro parką kūrė prancūzai Eduardas ir Renė Andrė. Želdynams suformuoti buvo atvežta apie 500 medžių ir krūmų, dalis jų – iš užsienio. 1960 m. čia įsteigtas Palangos botanikos parkas, šiandien užimantis maždaug 100 ha plotą. Nuo 1963 m. dvaro rūmuose veikia Lietuvos dailės muziejaus padalinys – Palangos gintaro muziejus, kuriame sukaupta didžiausia šalyje gintaro kolekcija (beveik 30 tūkst. eksponatų). Simboliška, kad gintaro kolekciją kaupė ir pats grafas F. Tiškevičius. Po 2015 m. pasibaigusios rekonstrukcijos šiandien ansamblyje vyksta mokslinės konferencijos, koncertai, parodos, o be gintaro ir jo dirbinių, rūmuose veikia ir paties dvaro istorijos ekspozicija.

R. Makauskienė, Palanga Tourism Information Centre, from Jolanta Klietkutė collection

Vytauto g. 17, Palanga

PLUNGĖ MANOR ESTATE • PLUNGĖ MŌIS
PLUNĢES MUIŽA • PLUNGĖS DVARO SODYBA

Plungė Manor is one of the most beautiful and largest manor estates in Samogitia region (northwestern Lithuania). Its park alone covers the area of almost 60 ha. The history of the manor estate begins in the 16th century, however, the second half of the 19th century is considered to be the times of its prosperity. It was the time when the manor belonged to the famous noble Oginski family. Michał Mikołaj Ogiński has founded here the residence of his family. With help of Carl Lorenz, the architect of German descent, he has built the Neo-Rennaisance palace with antique sculptures on the roof, studs, servants' quarters, has expanded the household block and the park. 10 buildings from the times of the manor have survived into the present. The Oginski family were famous for their special attention to music, they were generous patrons and established a manor orchestra school in the manor. Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, one of the most famous Lithuanian artists and composers, studied in this school. The Oginski family patronized the publishing of Lithuanian books, funded the first Lithuanian performance. The extensive collections of art, numismatics, archaeology, and the library were accumulated in the palace. The manor was also famous for its stud where the horses of a historical breed (called Zemaitukai) were bred. Since 1994 the manor houses the Samogitian Art Museum. The interior of the palace was refurbished in 2012–2015. The International Mykolas Oginskis Classical Music Festival takes place every year in the former stud.

Plungė mõis on Leedu edelaosa Žemaitija piirkonna üks kaunimaid ja suurimaid. Ainuüksi mõisapargi pindala on ligi 60 hektarit. Mõisa ajalugu ulatub 16. sajandisse, ent selle õitsenguajaks peetakse 19. sajandi teist poolt. Tollal kuulus mõis tuntud Oginski aadlisuguvõsale. Plungėsse rajas oma perekonna residentsi Michał Mikołaj Ogiński. Saksa arhitekti Carl Lorenzi projekti järgi ehitati uusrenessanslik palee, mille katusekarniis on kaunistatud skulptuuridega, rajati tallid ja teenijatemajad, laiendati majandushooneid ning parki. Mõisakompleksist on tänaseni säilinud 10 hoonet. Oginski suguvõsa oli tuntud muusikalembuse poolest, nad olid helded filantroobid ning rajasid mõisa ka orkestrikooli. Koolis õppis teiste seas Leedu üks kuulsamaid kunstnikke ja heliloojaid Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Oginskid toetasid leedukeelsete raamatute kirjastamist ja teatri loomist. Palees asusid mahukad kunsti-, numismaatika- ja arheoloogiakogud ning raamatukogu. Lisaks oli mõis kuulus oma hobusekasvanduse poolest, kus aretati kohalikku Zemaitukai tõugu hobuseid. Alates 1994. aastast tegutseb mõisas Žemaitija Kunstimuuseum. Palee interjöörid restaureeriti aastatel 2012–2015. Mõisatallis peetakse igal aastal Mykolas Oginskise klassikalise muusika festivali.

Plungės muiža ir viena no skaistākajām un lielākajām muižām Žemaitijā (Lietuvas ziemeļrietumu daļā). Tās parks vien aizņem gandrīz 60 hektārus lielu platību. Muižas vēsture sākas 16. gadsimta sākumā, tomēr par tās ziedu laikiem uzskata 19. gadsimta otro pusi. Tajā laikā tā piederēja slavenajai dižciltīgo Oginsku ģimenei. Mīkols Oginskis šeit izveidoja savas ģimenes rezidenci. Ar vācu izcelsmes arhitekta Kārļa Lorenca palīdzību viņš uzcēla pili neorenesanses stilā ar antīkām skulptūrām uz jumta, zirgu staļļiem, kalpu dzīvojamām telpām, kā arī paplašināja dzīvojamo korpusu un parku. Līdz mūsdienām saglabājušās desmit muižas ēkas. Oginsku ģimene bija slaveni kā mūzikas cienītāji, viņi bija dāsni labvēļi un muižā bija izveidojuši muižas orķestra skolu. Šajā skolā ir mācījies viens no lietuviešu slavenākajiem māksliniekiem un komponistiem Mikolajs Konstantīns Čurļonis. Oginsku ģimene atbalstīja lietuviešu grāmatu izdošanu un finansēja pirmās lietuviešu teātra izrādes iestudēšanu. Pilī glabājās plašas mākslas, numismātikas un arheoloģijas priekšmetu kolekcijas, kā arī bija izveidota liela bibliotēka. Muiža bija slavena arī saviem staļļiem, kurā tika audzēti vēsturiskas šķirnes zirgi – žemaituki. Kopš 1994. gada muižā atrodas Žemaitijas mākslas muzejs. Pils interjers tika atjaunots laikposmā no 2012. līdz 2015. gadam. Katru gadu agrākajās staļļu telpās tiek rīkots Mīkola Oginska Starptautiskais klasiskās mūzikas festivāls.

Plungės dvaras – vienas gražiausių ir stambiausių Žemaitijos dvaro ansamblių, kurio vien parkas užima beveik 60 ha teritoriją. Savo istoriją dvarvietė pradėjo dar XVI a., tačiau jo klestėjimo laikas yra XIX a. antra pusė, kai čia šeimininkavo garsi kunigaikščių Oginskių giminė. Mykolas Oginskis čia įsteigė savo šeimos rezidenciją: nusamdęs vokiečių kilmės architektą Karlą Lorenzą pasistatė neorenesansinio stiliaus rūmus su antikinėmis skulptūromis ant stogo, žirgyną, oficinas, išplėtė ūkinį korpusą ir parką. Iki šių dienų yra išlikę 10 dvaro laikų pastatų. Oginskių giminė garsėjo ypatingu dėmesiu muzikai, buvo dosnūs mecenatai, lietuvybės puoselėtojai. Būtent Plungės dvare jie įsteigė dvaro orkestro mokyklą, kurioje mokėsi ir vienas garsiausių Lietuvos dailininkų bei kompozitorių Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Oginskiai rėmė lietuviškų knygų leidybą, finansavo pirmąjį lietuvišką spektaklį. Rūmuose buvo sukauptos gausios meno, numizmatikos, archeologijos kolekcijos ir biblioteka. Taip pat dvaras garsėjo išpuoselėtu žirgynu, kuriame buvo veisiami lietuviški žemaitukai. Nuo 1994 m. dvare veikia Žemaičių dailės muziejus. 2012–2015 m. restauruotas rūmų interjeras. Buvusiame žirgyne kiekvienais metais vyksta tarptautinis Mykolo Oginskio klasikinės muzikos festivalis.

Plungė, Parko g. 3, Plungė Tourism Information Centre, S. Kasmauskienė

Plungė Tourism Information Centre, S. Kasmauskienė

VENTĖ CAPE LIGHTHOUSE • VENTĖ NEEME TULETORN
VENTES RAGA BĀKA • VENTĖS RAGO ŠVYTURYS

Ventė Cape is a 5.5 km long and 2.2 km wide headland by the Curonian Lagoon. In the 14th century the Teutonic Order erected here a castle, called Windenburg, and a church, but they did not withstand a stormy rote of waves. The ruins of the church were moved to Kintai, a nearby settlement, in the 18th century and were used for the construction of a new house of prayer. Today Ventė Cape is famous for two things: for the lighthouse, which is the oldest of all seven lighthouses existing in Lithuania, and the Bird Ringing Station. The current lighthouse was erected in 1852, even though back in 1837 a wooden lighthouse lit with an oil lamp was already standing in this place. The height of the lighthouse is 11 m. The old metal decorative stairs lead to the observation deck of the lighthouse where visitors are allowed to climb up. The Ventė Cape lighthouse is a state-protected technical monument. Another famous local attraction – the Ventė Cape Bird Ringing Station founded back in 1929 by Professor Tadas Ivanauskas, a prominent Lithuanian zoologist and biologist. The great bird migration route stretches through the Ventė Cape. Sometimes in just one day about 300 thousand of different species of birds pass through this place, and about 60-80 thousand birds are ringed annually. Ventė Cape has a unique electricity fed bird trap. The trap is the largest of its kind in the world. It is no wonder that this place is well known not only by local but also by foreign ornithologists. This place houses the renovated museum, the visitors are offered the services of excursions.

Ventės rags ir 5,5 km garš un 2,2 km plats zemesrags Kuršu jomā. Vācu Ordenis 14. gadsimtā šeit uzcēla pili, ko nosauca to par Vindenburgu, un baznīcu, taču šīs celtnes neizturēja pastāvīgos vētru un viļņu uzbrukumus. Baznīcas drupas 18. gadsimtā tika pārvestas uz tuvējo ciematu Ķintiem, kur tās izmantoja jauna lūgšanu nama celtniecībai. Mūsdienās Ventes rags ir slavens, pateicoties diviem objektiem: bākai, kura ir vecākā no visām septiņām Lietuvā esošajām bākām, un putnu gredzenošanas stacijai. Esošā bāka tika uzcelta 1852. gadā, lai gan jāatzīmē, ka jau 1837. gadā šeit atradās koka bāka ar eļļas lampu. Bākas augstums ir 11 metri. Apmeklētājiem ir atļauts pa senām dekoratīvām kāpnēm uzkāpt līdz bākas skatu platformai. Ventes raga bāka ir valsts aizsardzībā esošs industriālā mantojuma piemineklis. Vēl viens iecienīts vietēja mēroga apskates objekts ir Ventes raga Putnu gredzenošanas stacija, ko 1929. gadā dibināja ievērojams lietuviešu zoologs un biologs, profesors Tads Ivanausks. Lielais putnu migrācijas ceļš šķērso tieši Ventes ragu. Dažreiz pat vienas dienas laikā šo teritoriju šķērso ap 300 tūkstoši dažādu sugu putni, un katru gadu šeit tiek apgredzenoti aptuveni 60 līdz 80 tūkstoši putnu. Ventes ragā ir uzstādīts unikāls elektrificēts putnu slazds. Tas ir lielākais tāda veida slazds pasaulē. Nav brīnums, ka šī stacija ir zināma ne tikai vietējiem, bet arī ārvalstu ornitologiem. Stacijā ir iekārtots atjaunotais muzejs un apmeklētājiem ir iespējams doties ekskursijā gida pavadībā.

Ventė neem asub Kura lahes ning on 5,5 kilomeetrit pikk ja 2,2 kilomeetrit lai. 14. sajandil rajas Mõõgavendade ordu sinna Windenburgi linnuse ja kiriku, mis aga järjepidevatele tormilainetele vastu ei pidanud. Kirikuvaremed veeti lähedalasuvasse Kintaisse, kus neid kasutati 18. sajandil uue pühakoja ehitusel. Tänapäeval asub Ventė neemel kaks hästituntud objekti: tuletorn, mis on Leedu seitsmest tuletornist vanim, ning linnurõngastusjaam. Praegune tuletorn pärineb aastast 1852, kuid õlilaternaga puust tuletorn asus samal kohal juba aastal 1837. Uuem tuletorn on 11 meetrit kõrge. Külastajad saavad mööda kaunistustega vana keerdtreppi ronida torni tipus olevale vaateplatvormile. Ventė tuletorn on tehnikamälestisena riikliku kaitse all. Teine kohalik tuntud vaatamisväärsus on Ventė neeme linnurõngastusjaam, mille rajas 1929. aastal mainekas zooloog ja bioloog professor Tadas Ivanauskas. Üle Vente neeme kulgeb oluline lindude rändetee. Tippajal läbib piirkonda umbes 300 000 lindu päevas ning igal aastal rõngastatakse neist umbes 60 000–80 000. Ventė jaamas on kasutusel ainulaadne elektriline linnulõks, mis on maailma suurim omataoline. Tänu sellele on jaam nii kohalike kui ka välismaiste ornitoloogide seas laialt tuntud. Jaamas asub ka renoveeritud muuseum ning saab tellida ekskursioone.

Ventės ragas – 5,5 km ilgio ir 2,2 km pločio pusiasalis prie Kuršių marių. Dar XIV a. kryžiuočiai čia buvo pasistatę Vindenburgo pilį ir bažnyčią, neatlaikiusias audringos bangų mūšos. Bažnyčios griuvėsiai XVIII a. buvo pervežti į netolimus Kintus ir panaudoti naujų maldos namų statybai. Šiandien Ventės ragas garsus dėl dviejų dalykų. Pirmiausia – dėl seniausio švyturio iš visų septynių esančių Lietuvoje. Dabartinis švyturys iškilo 1852 m., nors jo vietoje jau 1837 m. stovėjo alyvos lempa apšviečiamas medinis. Švyturio aukštis yra 11 m. Į jo apžvalginę aikštelę veda seni metaliniai dekoratyvūs laiptai, kuriais ir šiandien leidžiama pakilti lankytojams. Ventės rago švyturys – valstybės saugomas technikos paminklas. Antroji lankytina vieta – čia veikianti paukščių žiedavimo stotis, kurią dar 1929 m. įkūrė garsus lietuvių gamtininkas profesorius Tadas Ivanauskas. Pro Ventės ragą eina pagrindinis paukščių migracijos kelias. Kartais vos per vieną dieną praskrenda apie 300 tūkst. įvairių rūšių paukščių, o per metus sužieduojama apie 60–80 tūkstančių. Ventės rago paukščių gaudyklė, iškeliama elektra, neturi analogų ir yra pati didžiausia pasaulyje, todėl šią vietą puikiai žino ne tik vietiniai, bet ir užsienio ornitologai. Čia veikia atnaujintas muziejus, vedamos ekskursijos.

Šilute Tourist Information Centre

Marių g. 24, Ventė

OPEN AIR MUSEUM OF LITHUANIA IN RUMŠIŠKĖS • LEEDU VABAÕHUMUUSEUM RUMŠIŠKĖSES
LIETUVAS BRĪVDABAS MUZEJS RUMIŠĶĒS • LIETUVOS LIAUDIES BUITIES MUZIEJUS RUMŠIŠKĖSE

All Lithuania in one place. This is how the Open Air Museum of Lithuania, located in Rumšiškės, not far from Kaunas, could be called. It is an open air museum that was opened in 1974. It occupies an area of 175 ha and is the largest of this type in Lithuania and one of the largest in Europe. The museum displays buildings of folk architecture of the period from the 18th to 20th century from all ethnographic regions of Lithuania. Here you will find a part of the Aukštaitija street-planned village, homesteads of Samogitia, Dzūkija, Suvalkija or Lithuania Minor regions, also the Šiluva mill and a miller's house. The "town's square" that was formed here using the buildings such as church, chapel, bookstore, pharmacy, tea house, brewery, tavern, commercial-residential houses and other structures that were brought here from various places of Lithuania, is especially popular among the visitors. The refurbished wooden Aristavėlė Manor House of the 18th century, a rear specimen of a wooden heritage, is worthy of special attention. Rumšiškės is a place for various events that take place all year round: Užgavėnės (aka Mardi Gras), Easter, Christmas and other traditional holidays are celebrated in the museum. It serves as a venue of various concerts, craft days. The visitors of the museum are also offered the services of stud. During the summer season (from May to October) on every Sunday the boat plies between the old pier of Kaunas Lagoon and Rumšiškės.

Kogu Leedu ühes kohas. Just nii võiks kirjeldada Kaunase lähistel Rumšiškeses asuvat Leedu Vabaõhumuuseumi. Sealne vabaõhumuuseum avati 1974. aastal. Oma 175-hektarise territooriumiga on see Leedu suurim ja Euroopa üks suurimaid. Muuseumi eksositsioonis on 18.–20. sajandi rahvaarhitektuuri kõigist Leedu etnograafilistest piirkondadest. Väljapanekus on osa Aukštaitija tänavkülast, talusid Žemaitijast, Dzūkijast, Suvalkijast ja Väike-Leedust, veski ja möldrimaja Šiluvast. Külastajate seas on eriti populaarne niinimetatud linnaväljak, mille ümber on koondatud Leedu eri paigust toodud kirik, kabel, raamatupood, apteek, teemaja, pruulikoda, kõrts, kaupmehemajad ning muid ehitisi. Erilist tähelepanu väärib 18. sajandist pärinev taastatud Aristavėlė mõisa peahoone, mis on haruldane näide vanemast puitarhitektuurist. Rumšiškeses toimub aastaringselt mitmesuguseid üritusi. Tähistatakse *užgavėnė*'st (tuhkapäeva), lihavõtteid, jõule ja teisi rahvakalendri pühi. Korraldatakse kontserte ja käsitööpäevi. Muuseumi külastajatele pakutakse ka ratsutamisvõimalust. Suveperioodil (maist oktoobrini) peab Kaunase veehoidla vanasadama ja Rumšiškese vahel ühendust liinilaev.

Visa Lietuva vienuviet. Tā varētu aprakstīt netālu no Kauņas Rumišķēs esošo Lietuvas Brīvdabas muzeju. Muzejs ir dibināts 1974. gadā un tajā ir aplūkojama brīvdabas ekspozīcija. Muzejs aizņem 175 hektārus lielu platību un tas ir lielākais šāda veida muzejs Lietuvā un viens no lielākajiem Eiropā. Muzejā iespējams aplūkot 18. līdz 20. gadsimta tautas celtniecības paraugus no visiem Lietuvas etnogrāfiskajiem novadiem. Varēsiet aplūkot daļu no Aukštaitijas ciema ar ielu plānojumu, lauku sētas no Žemaitijas, Dzūkijas, Suvalkijas vai Mazās Lietuvas novadiem, kā arī Šiluvas dzirnavas un dzirnavnieka māju. Apmeklētāji ir īpaši iecienījuši tā dēvēto pilsētas laukumu, kurš tika izveidots, uzstādot tādas no dažādām Lietuvas malām atvestas celtnes kā baznīca, kapela, grāmatnīca, aptieka, tējnīca, alusdarītava, krogs, veikalu un īres nami un citas celtnes. Īpašu uzmanību vērts pievērst atjaunotajai 18. gadsimta Aristavēles muižas ēkai, kura ir rets koka arhitektūras mantojuma paraugs. Rumišķēs visa gada garumā norisinās dažādi pasākumi: muzejā tiek svinēti Meteņi, Lieldienas, Ziemassvētki un citi tradicionāli svētki. Tajā notiek dažādi koncerti un amatu dienas. Muzeja apmeklētājiem tiek piedāvāta arī iespēja doties izjādēs. Siltajā gadalaikā (no maija līdz oktobrim) katru svētdienu no Kauņas ūdenskrātuves vecās piestātnes uz Rumišķēm kursē kuģītis.

Visa Lietuva vienoje vietoje – taip būtų galima pavadinti Rumšiškėse, netoli Kauno, įsikūrusį Lietuvos liaudies buities muziejų. Tai nuo 1974 m. veikiantis muziejus po atviru dangumi. Jis užima 175 ha plotą, kuriame eksponuojami XVIII–XX a. liaudies architektūros statiniai iš visų šalies etnografinių regionų. Tai didžiausias tokio tipo muziejus Lietuvoje ir vienas didžiausių Europoje. Čia rasime aukštaitiško gatvinio kaimo fragmentą, žemaitišką, dzūkišką, suvalkietišką ir Mažosios Lietuvos sodybas, taip pat Šiluvos malūną ir malūnininko namus. Muziejaus svečių itin mėgstama miestelio aikštė, suformuota iš įvairių Lietuvos vietų atkėlus pastatus, tokius kaip bažnyčia, koplyčia, knygynas, vaistinė, arbatinė, alaus darykla, karčema, prekybiniai-gyvenamieji namai ir kt. Muziejuje išskirtinio dėmesio nusipelno restauruoti XVIII a. mediniai Aristravėlės dvaro rūmai – retas medinio paveldo egzempliorius. Rumšiškėse ištisus metus vyksta įvairūs renginiai: švenčiamos Užgavėnės, Velykos, Kalėdos ir kitos tradicinės šventės, vyksta koncertai, amatų dienos, veikia žirgynas. Kasmet čia apsilanko beveik 100 tūkst. lankytojų. Vasaros sezono metu (gegužės–spalio mėn.) kiekvieną sekmadienį į Rumšiškes galima atplaukti laivu iš senosios Kauno marių prieplaukos.

From the Museum's archive

L. Lekavičiaus g. 2, Rumšiškės

HILL OF CROSSES • RISTIMÄGI
KRUSTU KALNS • KRYŽIŲ KALNAS

The Hill of Crosses, located in Šiauliai district, is a unique site, forming a part of a sacral heritage of worldwide significance. It is not known precisely why and when this place started to be considered sacred. Some consider that a starting point of the hill was the promise of a severely ill man to God that he will erect a cross in this place as a sign of gratitude for recovery. While others consider that the hill occurred in honour of the rebels of the rebellion of 1863. Anyway, in the middle of the 19th century around 20 crosses were standing here, and fifty years later the number of crosses reached more than 130. The Way of the Cross, consisting of 14 stations, was built here. Over time a tradition has developed to bring a cross to this place when asking for some mercy, expressing gratitude or giving an important promise. This is how the site has accumulated thousands of crosses over the years. People haven't stopped bringing crosses even in Soviet times. The Soviet authorities repeatedly attempted to destroy this place: they burned down, broke the crosses, even removed a part of the hill. Nonetheless, the tradition has survived. Pope John Paul II visited the Hill of Crosses in 1993. A wooden chapel was specially built for the Mass held by him. Every last Sunday in July the church feast is held here. The Hill of Crosses is very popular among the pilgrims from all over the world. This place not only reveals the history of our country's spirituality, but also Lithuanian cross-crafting tradition that is included into the list of UNESCO.

Šiauliai rajoonis asuv Ristimägi on unikaalne objekt ning tähelepanuväärne osake maailma sakraalpärandist. Millal ja miks seda paika pühaks pidama hakati, pole täpselt teada. Ühe pärimuse kohaselt sai mägi alguse raskelt haige mehe lubadusest, et paranemise korral püstitab ta jumalale tänuks künkale risti. Teised arvavad, et esimesed ristid pandi mäele 1863. aasta mässus langenute mälestuseks. Igatahes oli mäel 19. sajandi keskpaigas umbes 20 risti ja pool sajandit hiljem juba üle 130. Ristimäele on rajatud ka 14 peatusega ristitee. Hiljem on saanud tavaks tuua sellesse paika rist, kui palutakse andestust, väljendatakse tänu või antakse oluline lubadus. Nii on mäele aastate jooksul kogunenud tuhandeid riste. Rahvas jätkas ristide toomist ka Nõukogude okupatsiooni ajal. Võimud püüdsid korduvalt Ristimäge likvideerida: riste põletati ja lõhuti ning osa künkast kaevati maha. Traditsioon jäi siiski püsima. 1993. aastal külastas Ristimäge paavst Johannes Paulus II. Paavsti missaks ehitati sinna spetsiaalne puitkabel. Iga aasta juuli viimasel pühapäeval peetakse mäel kirikupüha. Ristimägi on kogu maailmas populaarne palverännukoht. See mälestis annab tunnistust Leedu rahva spirituaalsusest, samuti UNESCO nimekirja kantud ristinikerdamise oskustest.

Krustu kalns Šauļu rajonā ir unikāla vieta, kas ir daļa no pasaules nozīmes sakrālā mantojuma. Nav skaidri zināms, kad un kāpēc šo vietu sāka uzskatīt par svētu. Daži domā, ka šīs vietas popularitāte aizsākās, kad kāds smagi slims vīrs apsolīja Dievam uzcelt krustu kā pateicības zīmi par viņa izveseļošanos. Citi savukārt uzskata, ka kalna apmeklējumi sākās, pieminot 1863. gada poļu sacelšanās dalībniekus. Lai vai kā, 19. gadsimta vidū kalnā bija divdesmit krusti, piecdesmit gadus vēlāk krustu skaits jau bija sasniedzis 130. Uz kalna izveidots Krusta ceļš ar četrpadsmit pieturām. Ar laiku izveidojusies tradīcija, ka, ja kāds vēlas lūgt žēlastību, izteikt pateicību un dot svarīgu solījumu, uz kalnu ir jāatved krusts. Tādā veidā gadu gaitā uz kalna sakrājušies tūkstošiem krustu. Pat padomju laikos ļaudis nepārstāja nest šeit krustus. Padomju iestādes vairākkārt centās iznīcināt šo vietu — mēģināja visu nodedzināt, salauza krustus un pat noraka daļu no kalna. Neskatoties uz to, krusta tradīcija ir izdzīvojusi. 1993. gadā Krustu kalnu apmeklēja pāvests Jānis Pāvils II. Viņa noturētā dievkalpojuma vajadzībām tika uzcelta koka kapela. Katrā jūlija pēdējā svētdienā tajā notiek baznīcas svētki. Krustu kalnu iecienījuši svētceļnieki no visas pasaules. Šī vieta atklāj ne tikai Lietuvas garīguma vēsturi, bet arī lietuviešu krustu darināšanas tradīciju, kas iekļauta UNESCO Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajā sarakstā.

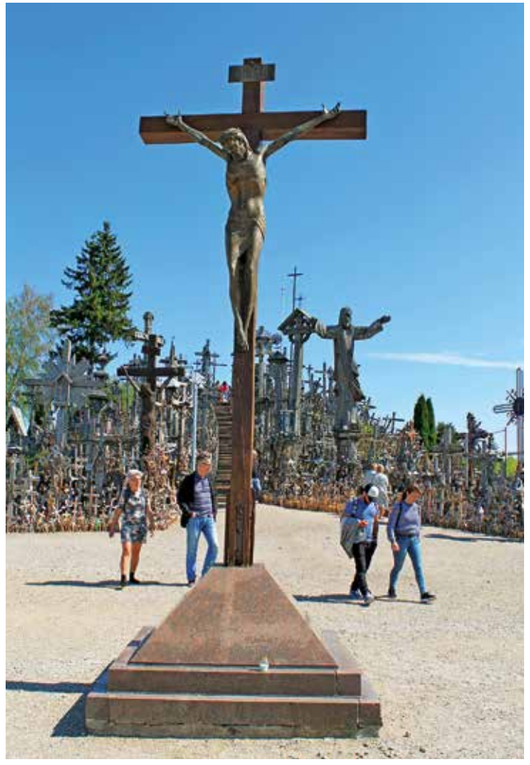
Šiaulių rajone esantis Kryžių kalnas – unikalus objektas, priklausantis pasaulinės reikšmės sakraliniam paveldui. Kodėl ir kada tiksliai ši vieta pradėta laikyti šventa, nėra žinoma. Vieni mano, kad pradžią davė sunkiai susirgusio žmogaus pažadas Dievui, kad jei šis pasveiksiąs, pastatysiąs šioje vietoje kryžių. Kiti – kad norėta pagerbti 1863 m. sukilėlių atminimą. Kaip ten bebūtų, XIX a. vid. čia jau stovėjo apie 20 kryžių, o dar po penkiasdešimties metų skaičius perkopė 130. Įrengtas 14-os stočių Kryžiaus kelias. Ilgainiui susiklostė tradicija ko nors prašant, dėkojant ir duodant svarbų pažadą į šią vietą atgabenti kryžių. Taip per daugelį metų čia susikaupė tūkstančiai kryžių, kurie buvo statomi ir sovietmečiu – vien per 1956–1959 m. jų atsirado 1 000. Sovietinė valdžia ne kartą bandė šią vietą sunaikinti: degino, laužė kryžius, net nukasė dalį kalno. Vis dėlto tradicija išliko. 1993 m. Kryžių kalną aplankė popiežius Jonas Paulius II. Jo aukotoms mišioms buvo specialiai pastatyta medinė koplyčia. Kiekvienais metais paskutinį liepos sekmadienį čia rengiami atlaidai. Kryžių kalną gausiai lanko piligrimai iš viso pasaulio. Ši vieta ne tik atskleidžia mūsų šalies dvasingumo istoriją, bet ir į UNESCO paveldo sąrašą įrašytą Lietuvos kryždirbystės tradiciją.

Vytautas Kirkutis

99

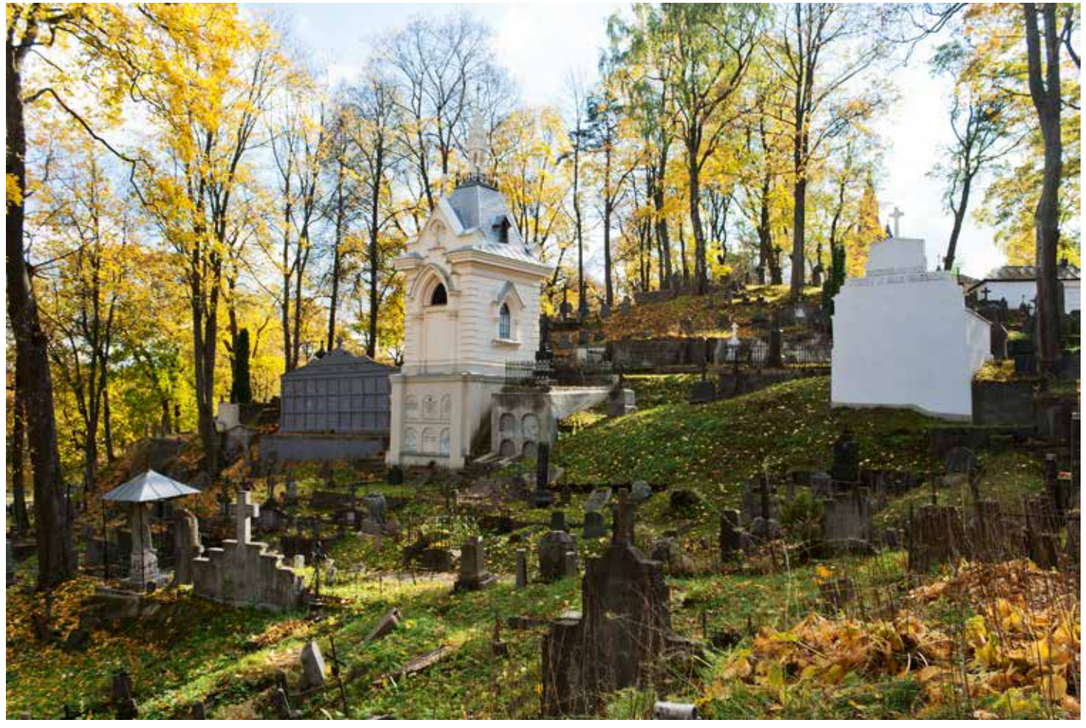
THE COMPLEX OF VILNIUS OLD CEMETERY, ALSO KNOWN AS RASOS CEMETERY
VILNIUSE (RASOSE) VANA KALMISTU
VIĻŅAS VECO (RASAS) KAPU ANSAMBLIS
VILNIAUS SENŲJŲ KAPINIŲ, VADINAMŲJŲ RASŲ KAPINĖMIS, KOMPLEKSAS

Rasos Cemetery, one of the oldest and most important cemeteries in Lithuania, is situated in the picturesque ridge of Ribiškės, in Vilnius. The cemetery consists of the old and new parts. The old Rasos Cemetery was founded in 1801. Jan Müller, the mayor of Vilnius, was the first person whose remains were buried in the cemetery. For a long time the cemetery belonged to the parish of a Missionary Church. The cemetery became known as Rasos Cemetery after a Missionary Church was closed in the middle of the 19th century. The new part of Rasos Cemetery was founded after the World War I. The cemetery covers a surface area of 10.8 ha. The remains of the most famous cultural and public figures of the country are buried here. Among them are Jonas Basanavičius, the Patriarch of the Nation (died in 1927), Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, the artist and composer (died in 1911), lawyer Jonas Vileišis (died in 1942), historian Joachim Lelewel (died in 1861) and many others, also Lithuanian soldiers volunteers and Polish legionnaires. This place is of great significance for the Polish nation because the heart of Polish Marshal Józef Piłsudski and the remains of his mother are buried here. Not only the famous people buried in the cemetery make Rasos Cemetery special. As well Bernardine Cemetery in Užupis (Vilnius), it is special for the artistic small architecture, such as expressive tombstones created by famous sculptors.

Vilniuse Rasose kalmistu, Leedu üks vanimaid ja tähtsamaid, asub looduskaunil Ribiškėse kõrgendikul Vilniuses. Kalmistu koosneb vanast ja uuest osast. Rasose vana kalmistu asutati 1801. aastal. Esimesena maeti kalmistule tollane Vilniuse linnapea Jan Müller. Kalmistu kuulus pikka aega misjonikiriku kogudusele. Pärast misjonikiriku sulgemist 19. sajandi keskel sai surnuaed tuntuks Rasose kalmistuna. Rasose kalmistu uus osa asutati pärast Esimest maailmasõda. Kalmistu pindala on kokku 10,8 hektarit. Vilniuse vanale kalmistule on maetud tuntud Leedu kultuuri- ja ühiskonnategelasi. Nende seas on Leedu iseseisvuse isa Jonas Basanavičius (surnud 1927), kunstnik ja helilooja Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (surnud 1911), advokaat Jonas Vileišis (surnud 1942), ajaloolane Joachim Lelewel (surnud 1861) ja paljud teised, samuti Leedu armee vabatahtlikud ja Poola leegionärid. Tegemist on olulise kohaga ka poola rahva jaoks, kuna kalmistule on maetud marssal Józef Piłsudski süda ning marssali ema säilmed. Rasose kalmistu pole tuntud siiski üksnes tänu kuulsate inimeste haudadele. Sarnaselt Vilniuse Užupise tsistertslaste kalmistuga paistab see silma kunstiväärtuslike väikevormide ning tuntud skulptorite loodud väljendusrikaste hauatähistega.

Rasas kapi, kuri ir vieni no senākajiem un nozīmīgākajiem kapiem Lietuvā, atrodas Viļņā, ainaviskajā Ribišķu paugurainē. Kapsēta sastāv no vecajiem kapiem un jaunajiem kapiem. Vecie Rasas kapi izveidoti 1801. gadā. Viļņas mērs Jans Millers bija pirmā persona, ko apglabāja šajos kapos. Ilgus gadus kapi piederēja Misionāru baznīcas draudzei. Kad 19. gadsimta vidū Misionāru baznīcu slēdza, kapus sāka dēvēt par Rasas kapiem. Pēc Pirmā pasaules kara Rasas kapos izveidoja daļu jauniem kapiem. Kapsētas kopējā platība ir 10,8 hektāri. Šeit apglabāti daudzi ievērojami kultūras darbinieki un sabiedrībā zināmas personības. Pie tām jāmin nācijas tēvs Jons Basanavičus, (miris 1927. gadā), mākslinieks un komponists Mikolajs Konstantīns Čurļonis, (miris 1911. gadā), jurists Jons Vileišs (miris 1942. gadā), vēsturnieks Joahims Lelevels (miris 1861. gadā) un daudzi citi, tostarp brīvprātīgie lietuviešu karavīri un poļu leģionāri. Šī vieta ir ļoti nozīmīga arī poļu tautai, jo šeit ir apglabāta Polijas maršala Jozefa Pilsudska sirds un māte. Rasas kapi īpaši ne tikai tādēļ, ka te ir apglabāti slaveni cilvēki. Līdzīgi kā Bernardīnu kapi Užupē, Viļņā tie izceļas ar mākslinieciski vērtīgu mazo formu arhitektūru, piemēram, ar slavenu tēlnieku veidotiem izteiksmīgiem kapakmeņiem.

Vilniuje, vaizdingame Ribiškių kalvyne, išsidėsčiusios vienos seniausių ir svarbiausių kapinių Lietuvoje – Rasos, kurias sudaro senoji ir naujoji dalys. Senosios Rasos įsteigtos 1801 m. Pirmasis palaidotas asmuo – Vilniaus miesto burmistras Jonas Miuleris. Ilgą laiką kapinės priklausė Misionierių bažnyčios parapijai. Rasų kapinėmis pradėtos vadinti tada, kai XIX a. vid. buvo uždaryta Misionierių bažnyčia. Naujosios Rasos įkurtos po Pirmojo pasaulio karo. Iš viso kapinės užima 10,8 ha teritoriją. Čia ilsisi žymiausi šalies kultūros ir visuomenės veikėjai: tautos patriarchas Jonas Basanavičius (m. 1927), dailininkas ir kompozitorius Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (m. 1911), teisininkas Jonas Vileišis (m. 1942), istorikas Joachimas Lelevelis (m. 1861) ir kiti, taip pat Lietuvos kariai savanoriai ir Lenkijos legionieriai. Kaimynams lenkams ši vieta itin reikšminga dėl čia palaidotos Lenkijos maršalo Juzefo Pilsudskio širdies ir jo motinos palaikų. Kaip ir Užupyje esančios Bernardinų kapinės, Rasos yra svarbios ne tik dėl čia amžinojo poilsio atgulusių asmenų, bet ir dėl meniškos smulkiosios architektūros – išraiškingų antkapinių paminklų, kuriuos sukūrė garsūs skulptoriai. Deja, mūsų dienų nepasiekė įdomūs, 1802–1807 m. statyti 3–5 aukštų kolumbariumai.

© www.vilnius-tourism.lt

Rasų g. 32, Vilnius

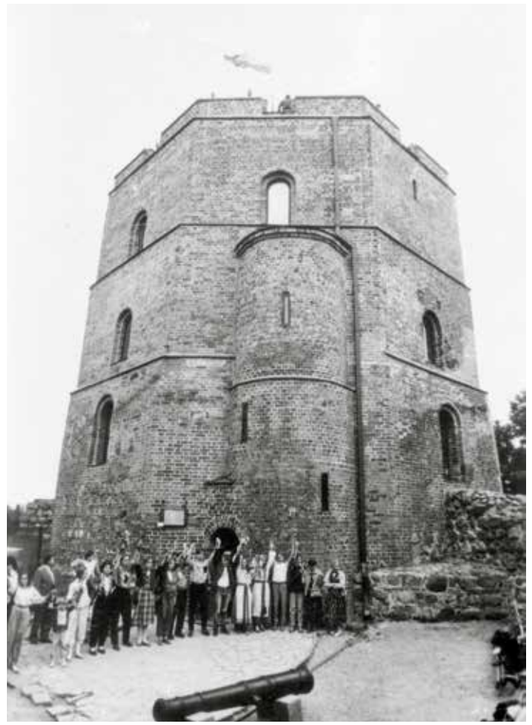
The Baltic Way (*Balti kett* in Estonian, *Baltijas ceļš* in Latvian and *Baltijos kelias* in Lithuanian) was a significant joint political mass demonstration that took place in Estonia, Latvia and Lithuania on 23 August 1989. The event aimed to communicate the Baltic States' struggle for freedom on the international stage and to draw attention to the Soviet-German Molotov-Ribbentrop Pact of 23 August 1939, which included secret protocols leading to the Soviet occupation of Estonia, Latvia and Lithuania. The Baltic Way was initiated by patriotic movements from the three countries: *Rahvarinne* in Estonia, *Tautas Fronte* in Latvia and *Sąjūdis* in Lithuania. In Estonia, the Estonian Heritage Society also contributed significantly. The event involved around one million people who formed a human chain of more than 600 kilometres from Tallinn through Riga to Vilnius. The Baltic Way was a peaceful demonstration that put the three countries' common independence bid in international spotlight. As the main achievement, the Congress of People's Deputies of the Soviet Union acknowledged the existence of the Molotov-Ribbentrop pact and its secret protocols and officially revoked them. This became a major step on the Baltics' path towards restoration of independence. In 2009, UNESCO acknowledged the Baltic Way as a phenomenon of non-violent resistance and documents relating to the Baltic Way were entered into UNESCO's Memory of the World Register.

Balti kett (läti keeles *Baltijas ceļš* ehk Balti tee, leedu keeles *Baltijos kelias* ehk Balti tee) oli märkimisväärse poliitilise tähtsusega Eesti, Läti ja Leedu ühine massimeeleavaldus 23. augustil 1989. aastal. Ürituse eesmärgiks oli demonstreerida maailmale Baltimaade vabadustahet ja juhtida tähelepanu NSV Liidu ja Saksamaa vahel 23. augustil 1939 sõlmitud Molotovi-Ribbentropi paktile, mille salaprotokollid viisid Eesti, Läti ja Leedu okupeerimiseni NSV Liidu poolt. Balti keti algatasid ja korraldasid Baltimaade rahvuslikud liikumised: Rahvarinne Eestis, *Tautas Fronte* Lätis ja *Sąjūdis* Leedus. Eestis aitas organiseerimisel oluliselt kaasa ka Eesti Muinsuskaitse Selts. Üritusest võttis osa umbes kaks miljonit inimest, kes moodustasid üle 600 kilomeetri pikkuse inimahela, mis kulges Tallinnast läbi Riia Vilniusesse. Balti kett oli rahumeelne poliitiline meeleavaldus, mis tõi kolme riigi ühise võitluse iseseisvuse taastamise eest suure rahvusvahelise tähelepanu keskmesse. Ürituse suurim saavutus oli, et NSV Liidu Rahvasaadikute Kongress tunnistas Molotovi-Ribbentropi pakti ja selle juurde kuulunud salaprotokollide olemasolu ning kuulutas need kehtetuks. Sellest sai üks olulisemaid samme teel Balti riikide iseseisvuse taastamise poole. 2009. aastal tunnistas UNESCO Balti keti vägivallatu vastupanu fenomeniks ja Balti ketti puudutavad dokumendid kanti UNESCO maailma mälu registrisse.

Baltijas ceļš (igauniski *Balti kett* un lietuviski *Baltijos kelias*) bija ļoti nozīmīga kopīga politiska masu demonstrācija, kas notika vienlaikus Igaunijā, Latvijā un Lietuvā 1989. gada 23. augustā. Pasākuma mērķis bija starptautiskā mērogā darīt zināmu par Baltijas valstu cīņu par brīvību un pievērst uzmanību Padomju Savienības un Vācijas 1939. gada 23. augustā noslēgtajam Molotova-Rībentropa paktam, kuram bija pievienoti slepeni protokoli, uz kuru pamata PSRS okupēja Igauniju, Latviju un Lietuvu. Ideja rīkot Baltijas Ceļu nāca no trīs valstu patriotiskajām kustībām: *Rahvarinne* Igaunijā, Tautas Frontes Latvijā un *Sąjūdis* Lietuvā. Igaunijā lielu pienesumu šā pasākuma norisē deva Igaunijas Kultūras mantojuma biedrība. Pasākums pulcēja gandrīz vienu miljonu cilvēku, kuri izveidoja vairāk nekā 600 km garu cilvēku ķēdi no Tallinas cauri Rīgai līdz Viļņai. Baltijas ceļš bija miermīlīga demonstrācija, kura pievērsa starptautisko uzmanību trīs valstu kopējai cīņai par neatkarību. Pasākuma galvenais sasniegums bija tāds, ka Padomju Savienības Tautas deputātu kongress atzina Molotova-Rībentropa pakta un tā slepeno protokolu esamību un tos oficiāli atcēla. Tas bija ievērojams solis Baltijas valstu ceļā uz neatkarības atjaunošanu. UNESCO 2009. gadā atzina Baltijas ceļu par nevardarbīgas pretošanās fenomenu un ar Baltijas ceļu saistītie dokumenti tika iekļauti UNESCO Pasaules atmiņas reģistrā.

Baltijos kelias (lat. „*Baltijas ceļš*“, est. „*Balti kett*“) – tai didelę politinę reikšmę turėjęs masinis renginys. Jis vyko Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje 1989 m. rugpjūčio 23 d. Renginio tikslas buvo parodyti pasauliui Baltijos valstybių laisvės troškimą ir atkreipti dėmesį į 1939 m. rugpjūčio 23 d. tarp TSRS ir Vokietijos pasirašytą Molotovo-Ribentropo paktą, kurio slaptieji protokolai nulėmė Estijos, Latvijos ir Lietuvos okupaciją. Baltijos kelią inicijavo ir organizavo Baltijos valstybių tautiniai judėjimai: „Rahvarinne“ Estijoje, „Tautas Fronte“ Latvijoje ir Sąjūdis Lietuvoje. Prie Baltijos kelio organizavimo Estijoje prisidėjo ir Estijos paveldo draugija. Renginyje dalyvavo maždaug du milijonai žmonių, jie sudarė daugiau kaip 600 kilometrų ilgio žmonių grandinę, nusidriekusią iš Talino per Rygą į Vilnių. Baltijos kelias buvo taiki politinės valios išraiška, dėl kurios visų trijų šalių nepriklausomybės atkūrimo siekis atsidūrė tarpautinio dėmesio centre. Didžiausias Baltijos kelio laimėjimas buvo tas, kad TSRS Liaudies deputatų kongresas pripažino Molotovo-Ribentropo pakto ir jo slaptųjų protokolų egzistavimą ir paskelbė juos negaliojančiais. Tai tapo vienu svarbiausių žingsnių atkuriant Baltijos valstybių nepriklausomybę. 2009 m. UNESCO Baltijos kelią pripažino neprievartinio pasipriešinimo fenomenu, o Baltijos kelio dokumentai buvo įtraukti į UNESCO tarpautinį registrą „Pasaulio atmintis“.

R. Valk. Eesti Rahvusarhiiv, Eesti Filmiarhiiv

CONTENTS

1 Kaali Crater 8
Kaali kraater

2 Soontagana Hillfort 10
Soontagana maalinn

3 Varbola Stronghold 12
Varbola Jaanilinn

4 Vastseliina Bishop's Castle 14
Vastseliina piiskopilinnus

5 Narva Hermann Castle, city fortifications 16
Narva Hermanni linnus, linnakindlustused

6 Kuressaare Bishop's Castle and its bastions, ravelins and moat 18

Kuressaare piiskopilinnus ning bastionid, raveliinid ja vallikraav

7 Karja Church 20
Karja kirik

8 Tartu St. John's Church 22
Tartu Jaani kirik

9 Tallinn Dome Church 24
Tallinna Toomkirik

10 Tallinn Town Hall 26
Tallinna Raekoda

11 Kõpu Lighthouse and the Hiiumaa Hill of Crosses 28
Kõpu tuletorn ja Ristimägi

12 Kadriorg Palace and Park 30
Kadrioru loss ja park

13 Kiltsi Manor 32
Kiltsi mõis

14 Tartu University Main Building and school buildings 34
Tartu Ülikooli peahoone ja õppehooned

15 Estonia Theatre 36
Estonia teater

16 Kunda Cement Factory 38
Kunda tsemendivabrik

17 The Riigikogu Building 40
Riigikogu hoone

18 Chancellery of the President of the Republic 42
Vabariigi Presidendi Kantselei administratiivhoone

19 Pärnu Beach Hotel and Beach Cafe 44
Pärnu Rannahotell ja Rannakohvik

20 The Flower Pavilion and Café Tuljak 46
Lillepaviljon, kohvik „Tuljak"

21 Kääriku Sports Centre buildings 48
Kääriku spordibaasi hooned

22 Tallinn City Hall 50
Tallinna Linnahall

23 Tallinn Old Town 52
Tallinna vanalinn

24 Viljandi Old Town 54
Viljandi vanalinn

25 Tallinn Rotermann Quarter 56
Rotermanni kvartal Tallinnas

26 Koguva Village 58
Koguva küla

27 Tammsaare Upland, Tammsaare-Põhja and Tammsaare-Lõuna Farms 60

Tammsaare väljamägi, Tammsaare-Põhja ja Tammsaare-Lõuna talud

28 Sangaste Manor Park 62
Sangaste mõisa park

29 Toila Oru park 64
Toila Oru Park

30 Mausoleum of Barclay de Tolly 66
Barclay de Tolly mausoleum

31 Defence Forces Cemetery of Tallinn 68
Kaitseväe kalmistu Tallinnas

32 Tallinn Metsakalmistu Cemetery 70
Tallinna Metsakalmistu

33 WWII Sinimäed Battleground 72
Teise maailmasõja Sinimägede lahingukoht

34 The Āraiši lake castle 76
Āraišu ezerpils

35 The Tērvete castle hill 78
Tērvetes pilskalns

36 The Daugmale castle hill 80
Daugmales pilskalns

37 The Koknese castle ruins 82
Kokneses pilsdrupas

38 The Turaida Medieval Castle 84
Turaidas viduslaiku pils

39 The Cēsis Castle 86
Cēsu pils komplekss

40 The Dome Cathedral in Rīga 88
Rīgas Doma baznīca

41 The Livonian Order Castle in Ventspils 90
Ventspils Livonijas ordeņa pils

42 The "Three Brothers" 92
Ēku komplekss "Trīs brāļi"

43 The Liepāja Lutheran Church of the Holy Trinity 94
Liepājas Svētās Trīsvienības luterāņu baznīca

44 The Ungurmuiža Estate and Park 96
Ungurmuižas komplekss ar parku

45 The Interiors of the Aglona, Krāslava and Pasiene Catholic Churches 98

Aglonas, Krāslavas un Pasienes katoļu baznīcu interjeri

46 The Rundāle Palace 100
Rundāles pils

47 The Liepupe Estate and Lutheran church 102
Liepupes muiža un luterāņu baznīca

48 The Mālpils Estate 104
Mālpils muiža

49 The park of the Alūksne Estate 106
Alūksnes muižas parks

50 The Oviši lighthouse 108
Ovišu bāka

51 The Daugavpils fortress 110
Daugavpils cietoksnis

52 The Old City of Kuldīga in the Ancient Venta River Valley 112

Kuldīgas vecpilsēta Ventas senlejā

53 The Pedvāle aristocratic estates – an open-air art museum 114

Pedvāles muižu komplekss – Brīvdabas mākslas muzejs

54 The Vēveri site of the Latvian Ethnographic Open-Air Museum 116

Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja lauku ekspozīcija Vēveri

55 The historic centre of Rīga with Art Nouveau architecture 118

Rīgas vēsturiskais centrs ar jūgendstila arhitektūru

56 The Latvian National Theatre 120
Latvijas Nacionālais teātris

57 The Oskars Kalpaks museum and memorial site at Airītes 122

Oskara Kalpaka muzejs un piemiņas vieta "Airītes"

58 The Cemetery of the Brethren in Rīga 124
Rīgas Brāļu kapi

59 Saulrieti – the home of Kārlis Skalbe 126
Rakstnieka Kārļa Skalbes dzīves vieta "Saulrieti"

60 The Central Market in Rīga 128
Rīgas Centrāltirgus

61 The Dzintari concert hall in Jūrmala 130
Dzintaru koncertzāle Jūrmalā

62 The Freedom Monument 132
Brīvības piemineklis

63 The summer home of Rainis and Aspazija in Jūrmala 134
Raiņa un Aspazijas vasarnīca Jūrmalā

64 The wooden buildings of the Latvian Ethnographic Open-Air Museum in Rīga 136

Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja koka ēku kolekcija Rīgā

65 The Latvian Academy of Sciences 138
Latvijas Zinātņu akadēmija

66 The Daile Theatre 140
Dailes teātris

67 Kernavė Archaeological site 144
Kernavės archeologinė vietovė

68 Trakai Island Castle 146
Trakų salos pilis

69 Vilnius Old Town 148
Vilniaus senamiestis

70 The complex of Vilnius Cathedral Basilica and the Higher and Lower Castles 150

Arkikatedros bazilikos, Žemutinės ir Aukštutinės pilių pastatų kompleksas

71 Vilnius University 152
Vilniaus universitetas

72 The Complex of Vilnius Bernardine Church, St. Anne`s Church and Bernardine Monastery 154

Vilniaus Bernardinų ir Šv. Onos bažnyčių bei bernardinų vienuolyno statinių ansamblis

73 Church of St. Theresa, the complex of the Carmelite Monastery and the Gates of Dawn in Vilnius 156

Vilniaus Šv. Teresės bažnyčia, basųjų karmelitų vienuolyno ansamblis ir Aušros vartai

74 Church of St. Peter and St. Paul in Vilnius 158
Vilniaus Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia

75 The complex of the Orthodox Church of the Holy Spirit and the Monastery in Vilnius 160

Stačiatikių Šv. Dvasios cerkvės ir vienuolyno pastatų ansamblis

76 The complex of the Church of the Holy Trinity and Basilian Monastery in Vilnius 162

Vilniaus Švč. Trejybės (Bazilijonų) bažnyčios ir vienuolyno statinių ansamblis

77 Kaunas Old Town 164
Kauno senamiestis

78 Complex of Pazaislis Camaldolese Monastery 166
Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansamblis

79 Klaipėda Old Town, the Klaipeda Castle and Bastion Complex 168

Klaipėdos senamiestis, Klaipėdos pilies ir bastionų kompleksas

80 Synagogue in Pakruojis 170
Pakruojo sinagoga

81 Complex of buildings of the Evangelical Reformed Church in Kėdainiai 172
Kėdainių evangelikų reformatų bažnyčios statinių kompleksas

82 Karaite kenesa in Trakai 174
Karaimų kenesa Trakuose

83 Mosque in Forty Tatars village 176
Keturiasdešimt Totorių kaimo mečetė

84 Lithuanian National Philharmonic Society 178
Lietuvos nacionalinė filharmonija

85 House of the Signatories 180
Signatarų namai

86 Modernist architecture of Kaunas 182
Kauno modernizmo architektūra

87 Vytautas the Great War Museum and the M. K. Čiurlionis National Museum of Art in Kaunas 184

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus ir Naciona linis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

88 Historical Presidential Palace of the Republic of Lithuania 186

Istorinė Lietuvos Respublikos prezidentūra Kaune

89 Chaim Frenkel villa in Šiauliai 188
Chaimo Frenkelio vila Šiauliuose

90 Biržai Castle 190
Biržų pilis

91 Panemunė castle 192
Panemunės pilis

92 Užutrakis Manor Estate 194
Užutrakio dvaro sodyba

93 Pakruojis Manor Estate 196
Pakruojo dvaro sodyba

94 Palanga Manor Estate 198
Palangos dvaro sodyba

95 Plungė Manor Estate 200
Plungės dvaro sodyba

96 Ventė Cape lighthouse 202
Ventės rago švyturys

97 Open Air Museum of Lithuania in Rumšiškės 204
Lietuvos liaudies buities muziejus Rumšiškėse

98 Hill of Crosses 206
Kryžių kalnas

99 The complex of Vilnius Old Cemetery, also known as Rasos Cemetery 208

Vilniaus senųjų kapinių, vadinamųjų Rasų kapinėmis, kompleksas

100 The Baltic Way 212
Balti kett
Baltijas ceļš
Baltijos kelias